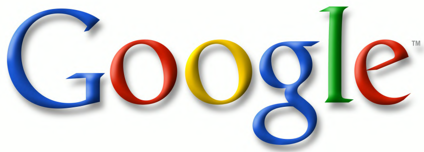
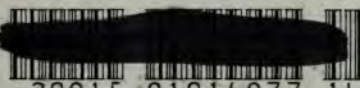

Google

EX LIBRIS
C·J·A·O· JENSEN

HISTORISKE SKITSER

EFTER UTRYKTE KILDER

AF

DR. TROELS-LUND.

KJØBENHAVN.

C. A. REITZELS FORLAG.

1876.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

Forord.

Af de her udgivne «Skitser» har den ene, Jacob Ulfelds Færd ved Frederik den Andens Begravelse, tidligere med nogle Smaaforandringer været trykt. (Historisk Tidsskrift IV, 4, 217.) De andre ere nye. Om dem alle gjælder det, at de ere fremkomne som halvt uvilkaarlige Frugter af et fleraarigt Studium af de haandskrevne Kilder til Datidens Historie. Enhver, der kjender til Studiet af disse Kilder, et Arbeide, der er ligesaa møisommeligt som langvarigt, forstaaer den Trang, som man under det kan føle til stundom at stige op af Gruben og ved Dagslyset betragte nogle af de Skatte, som man har fundet i Dybet. De herværende Skitser ere et Udtryk for Betragterens Glæde ved det Fundne.

Det er mit Haab engang i Tiden at kunne give en samlet, udførlig Fremstilling af Danmarks Historie i Slutningen af det 16de Aarhundrede. Hvad jeg

her har meddelt forudgriber ikke denne. Ved alt nu at fremdrage nogle enkelte hidtil ukjendte Punkter har jeg kun berøvet en senere udførlig Fremstilling Nyhedens Interesse paa dette Par Punkter, den Interesse, som den selv dog vilde have mistet, om ikke før saa et Aarstid efter, at den var udkommen. — Man seer ofte Malere, der skulle udføre et stort Maleri, forinden gjøre Udkast paa Lærredet til enkelte Hoveder eller Figurer, dels for at vænne sig til Dimensionerne, prøve Farvevirkningen, beregne Indtrykket, dels uden al Hensigt, idet de blot give efter for en indre Trang til at male. Som saadanne Udkast betragter jeg de efterfølgende «Skitser», de ere paa engang Studier og Øieblikkets Børn og bære Præg af begge Dele.

Indhold.

Peder Oxes Tilbagekomst.

Peder Oxe drømte mindst om, da han byggede det prægtige Gisselfeld, at han en halv Snes Aar efter skulde flakke hjemløs og landflygtig omkring fordreven fra sit Fædreland, intetsteds sikker for Morderhaand. Hans Stilling var dengang saa fast og grundmuret, han var rig, kløgtig, sin Konges høit betroede Mand og vel forsynet med Forlehninger. Med Ro kunde han da opføre denne herlige Bygning, den smukkeste og kostbareste Herregaard, der endnu var bygget i Danmark, tillidsfuld kunde han sætte som Indskrift over Porten:

1540 paa det syvende Aar
Lod Peder Oxe denne Gaard flytte
Og bygge af ny, som den her staaer,
Sig og sine Arvinger til Nytte.
Gud unde dennem at bygge og boe
Og saa i Verden at være,
At det bliver dennem til Fred og Ro
Over al Ting Gud til Ære.

Men det blev ikke ham til Fred og Ro. De røde Mure speilede sig fredeligt og stille som sædvanligt i de brede Grave, men Gaardens Herre maatte skjule sig i Kjælderen for Enden af Løngangen, og endelig, da Efterretningerne fra Hovedstaden bleve for truende, kaste sig paa en Hest og ride bort med, Hvad han i en Hast kunde tage med sig. Havde han kunnet forudsee alt Dette, havde han maaske endda ikke opført Gisselfeld.

Thi Alt, hvad han efterlod sig, blev beslaglagt, Gaarden kom i andre Hænder, hans Gods blev delt, og selv maatte han fjernt fra Hjemmet blandt Danmarks Fjender møisommeligt begynde forfra paa den trange Vei opad efter Lykken. Hvis det kunde smigre ham, saa opnaaede han dog Eet herhjemme, at blive lige saa hadet og frygtet, som han før havde været seet op til; til hver ny og dristig Plan imod Danmark knyttede Rygtet hans Navn, og en Hær blev samlet i Holsten, Herluf Trolle krydsede med hele Flaaden i Sundet for eftertrykkeligt at afslaae de Angreb, som Rygtet troede ham istand til. Hvor megen Del han virkelig har havt i de Planer, der udklækkedes mod hans Fædreland, veed Ingen med fuldstændig Sikkerhed, thi Erfaringen havde lært

ham een Ting: at være forsigtig ikke mindst overfor sine Venner.

Lykken var ham gunstig. Fremmed, venneløs, uden synderlig Formue eller Forbindelser svang han sig op i Lothringen hos Christian den Andens Slægt, og snart var han en ligesaa formaaende Mand i de nye Omgivelser, som han havde været i de gamle. Medens Frederik den Anden herhjemme satte Land og Rige paa Spil i ungdommelig Forvovenhed, steg hans fordums Undersaat sikkert opad Skridt for Skridt hos Danmarks Fjende, og det Øieblik syntes at nærme sig, da han ikke behøvede at tye til Rygtets Overdrivelser, for at være en farlig Modstander for sin fordums Herre.

Under saadanne Omstændigheder syntes Loddet kastet, hvor Frederik den Andens og Peder Oxes Interesser stødte sammen, maatte den Ene vige; Broen var afkastet mellem Peder Oxe og hans Fædreland. Og dog, saa utroligt det end lyder, opnaaede han for tredie Gang at svinge sig til Veirs, høiere end tilforn, og det i selve sine Fjenders Land, i Danmark. Han vendte tilbage, ikke som en ydmygtbedende, da Sporene af hans Færd vare udslettede, men i selve det mest kritiske Øieblik, da Striden var heftigst og Sindene i Oprør; han

tvang dem til at bede ham vende hjem; en Samtale med Frederik den Anden, og Kongen var vunden, et Par dristige Træk, og Danmark var frelst; i en Haandevending vare alle gamle Forhold og Forpligtelser afviklede, han var atter Danmarks tro Undersaat, den mægtigste, rigeste af dem alle, og han forblev det til sin Død.

Dette er i Korthed Hovedtrækkene i Peder Oxes Liv. Intet Under, at en Mand som han er bleven høist forskjelligt bedømt. Hans Samtid vaklede mellem at hade og beundre ham, og Eftertidens Dom har ikke været mere afklaret. I lange Tider glemte man hans Fortid over hans lysende Slutning og søgte at male hans Billede uden Anvendelse af Skygge; i den nyeste Tid har man været tilbøielig til foruden Hæderlighed ogsaa at frakjende ham Dygtighed. Han har opnaaet hvad han tilstræbte, at staae som en Gaade.

Men netop denne hans Stilling i Forbindelse med den store Rolle, som han uomtvistelig har spillet i vor Historie, ægger Forskningen til stadig paany at forsøge paa at skaffe Lys i dette hemmelighedsfulde Mørke. Ved hver ny Oplysning til hin Tids Historie spørger man uvilkaarligt om, hvad Bidrag den afgiver til Forstaaelsen af Peder

Oxe. Først naar hans Figur fuldt er belyst, vil der kunne være Tale om at naae til Klarhed over Tiden.

Under disse Omstændigheder er hvert, selv det mindste, Bidrag af Interesse, endsige da et Fund, der med Eet viser os en hel Side af hans Virksomhed i det fuldeste Lys. Vor Tid har været Vidne til, at nye Kilder af det ypperste Værd ikke blot for Peder Oxes, men for hele Danmarks nyere Historie ere blevne aabnede, men mærkelig nok er denne Begivenhed gaaet saa temmelig upaaagtet hen.

I Aaret 1857 afløstes Øresunds Tolden. Det var Danmarks sidste Drøm om Betydning som Sømagt, der svandt, Danmarks sidste Vexel paa Herredømmet over Østersøen, der lykkeligt blev indfriet. Hermed bortveiredes med Eet alle de Hensyn, der hidtil havde stænget den historiske Forskning ude fra dette vigtigste Punkt i vor nyere Historie; alle de rige Oplysninger angaaende Øresundstolden, Hovednerven i Danmarks Politik i det 16de og 17de Aarhundrede, der hidtil havde været skjulte for ethvert profant Blik, bleve tilgjængelige for Alle, Folkets og Historiens Eie. Fra Aaret 1857 daterer

sig altsaa en ny Æra for Studiet af Danmarks Historie. Hvad man hidtil møisommeligt har maattet søge i Fremmedes sparsomme og vrange Fremstillinger, fordi ingen Dansk kunde eller vilde, mulig til Skade for sit Fædreland, give den fulde Forklaring, — hver Oplysning kunde jo blive til et Vaaben mod den forhadte Sundtold, — det ligger nu aabent for Alle i de nu saa gjæstfrie Archiver.

Det er disse nye og rige Kilder, som vi i det Følgende ville øse af. Øresundstolden har ingensinde spillet en vigtigere Rolle end netop paa Peder Oxes Tid. De mærkelige Oplysninger, som dens righoldige Aktstykker give, kaste et nyt Lys over Begivenheder og Personer i hin Tid, aabne os Blikket for Farer, som vort Fædreland lykkeligt har gjennemgaaet, uden at man hidtil ret har vidst Besked derom. Vi ville stræbe at forme det rige Stof til en Enhed, idet vi søge Svar paa de to Spørgsmaal: Hvorfor maatte Peder Oxe kaldes tilbage? og: Hvad udrettede han, da han var vendt hjem?

Da Frederik den Anden i Aaret 1563 begyndte Krigen mod Sverig i Haab om at tilbageerobre den Krone, som Christian den Anden havde forspildt

og en svensk Adelsmand grebet, satte han sin Lid til at kue sin Modstander ved et hurtigt og voldsomt Angreb. Hans Forhaabninger sloge feil. Den storartede Leiehær, hvormed han faldt ind i Sverig, udførte kun een rask Daad, Erobringen af Elfsborg. Strax efter gik den i Vinterkvarteer, skjøndt det endnu kun var i Begyndelsen af September, og her blev den liggende, sløv for Frederik den Andens Bønner og Trudsler, sløv for Erik den XIVs Plyndringstog ind paa dansk Grund, kun opmærksom for Lønningernes punktlige Udbetaling.* Saaledes trak to Aar hen. Korte Sommerfelttog med Hærgen og Plyndring, men ingen virkelig Kamp, og derpaa en lang uforstyrrelig Vintersøvn. Herved blev Alt forspildt, hvad der mulig kunde være opnaaet. I disse to Aar blev den svenske Bondehær indøvet og de manglende Ryttere skaffede tilveie. Da Frederik den Anden i Krigens tredie Aar afskaffede de fleste Leietropper og kaldte Landets egne Børn til Fanerne, mødte han derfor en fjendtlig Hær, der var hans overlegen baade i Antal og Indøvelse.

Til Søs saa det endnu mørkere ud. Takket være Gustav Vasas Omsorg var den svenske Flaade i ypperlig Stand, den talte 42 Skibe og overgik

langt den danske paa 27, selv om disse fik 6 Lybske til Hjælp.[1]) Sømands-Dygtighed og Tapperhed var vel lige stor paa begge Sider, saa Skibenes Antal blev altsaa det Afgjørende. Forgjæves blev Makaløs taget, forgjæves gav Herluf Trolle et glimrende Exempel paa Tapperhed og Selvopofrelse; da Julisolen 1565 sank over Valpladsen ved Bornholm, var Krigens Skjæbne afgjort. Der kunde intet bebreides Otto Rud og hans Folk, de havde kjæmpet med Fortvivlelsens Mod, paa Vikingevis havde de lagt Skibene Side ved Side og entret som de Bedste. 7000 Mand vare faldne paa begge Sider, af Admiral-Skibets 1100 Mand var der kun 100 tilbage, men Aftensolen saae dog Otto Rud i Lænker ombord hos Fjenden og hans Admiral-Skib paa Slæb paa Veien til Stockholm. Svenskerne vare nu Herrer til Søs.

Hvor fortvivlede Forholdene vare for Frederik den Anden vil end mere forstaaes, naar man erindrer, at det var ham, der havde begyndt Krigen tilmed imod sit Rigsraads Formaninger. Han

---

[1]) Garde: Den dansk-norske Sømagts Historie 1535-1700. S. 58-59.

hverken kunde eller vilde selv bede om Fred, men tvinge Sverig dertil formaaede han endnu mindre. Krigen maatte da fortsættes til det Yderste. Men ogsaa dette syntes at forbyde sig selv, thi det blev efterhaanden en Umulighed at skaffe de fornødne Penge.

Et kort Blik paa den pekuniære Status vil tydeliggjøre os dette. Danmarks aarlige ordinære Indtægter udgjorde dengang kun den utrolig lille Sum af 3-400,000 Kroner[1], Resten indkom i Naturalform og udbetaltes i samme. Hertil kom Indtægten af Øresundstold, hvilken dog, navnlig under Frederik den Anden, regnedes for en privat kongelig Indtægt og derfor kom Kongen, men ikke Landet til Gode. Med disse tarvelige, ordinære Indtægter og en extraordinær Skat hvert andet Aar, der efterhaanden rigtignok truede med at blive stadig, havde Danmark hidtil kunnet slaae sig igjennem under fredelige Forhold. Men en ganske anden Sag var det, naar der blev Krig. Krig er nu et pekuniært Onde, dengang var det

---

[1]) De fordeltes saaledes: Byskatter omtrent 10,000 Kroner; Lehnsafgifter 250,000 Kroner; Told (heri ikke indbefattet Øresundstold) omtrent 70,000 Kroner. Uddrag af Rentemester-Regnskaberne.

en ligefrem Ulykke. Udgifterne derved overstege forholdsvis langt de nuværende, fordi Forskjellen mellem Fredsfod og Krigsfod var langt større dengang end nu. Og Kunsten at skaffe Penge var endnu i sin Barndom; man kjendte ikke til Sedler, ikke til Statsobligationer, Pengene maatte være tilstede i klingende Mønt; skulde der laanes, kunde det kun skee paa den fordærvelige Vis ved at pantsætte Lehn. Tal tale her bedre end Ord. Alene Krigens to første Aar krævede extraordinære Pengeudgifter af 7-8 Millioner Kroner[1]), en fabelagtig Sum for et Land med aarlige ordinære Indtægter af 3-400,000 Kroner.

Frederik den Anden var mødt nogenlunde forberedt til Krigen. Ditmarskertoget havde i sin Tid kostet ham omtrent 500,000 Kroner[2]). Han begyndte nu Krigen med en Kassebeholdning af 600,000 Kroner. Men hvad forslog det ligeoverfor saadanne Udgifter? Alene paa det korte Tog til Elfsborg blev der udbetalt 681,000 Kroner[3]), og

---

[1]) Smgln. de 4 herhen hørende Rentemester-Regnskaber. Joachim Becks 1562-63 og 63-64, og Eiler Grubbes 1562-63 og 1563-65.

[2]) Joachim Becks Regnskab $^{1}/_{1}$ 1559—$^{20}/_{9}$ 1559.

[3]) Eiler Grubbes Regnskab Mikkelsdag 1562—Juledag 1563.

for hver Maaned, der gik, kostede Hær og Flaade ligesaa meget som det samlede Land et Aar. Men Pengene maatte skaffes. Frederik den Anden gjorde hvad han kunde; han smeltede alt sit Sølvtøi, laante hos Slægt og Venner, hos Landets egne Børn og paalagde Skat paa Skat. Ved alle disse Midler opnaaede han at faae samlet den antagelige Sum af næsten 4 Millioner Kroner.

Men det var dog kun det Halve af, hvad der krævedes, og nu vare Kræfterne udtømte. Da alle andre Veie vare lukkede, maatte han gribe til det fordærvelige Middel at slaae slet Mønt. Allerede i det første Aar blev der af en Sum paa 1,166,941 ℔ slaaet nye Markstykker til et Beløb af 3,033,850, altsaa næsten 3 Gange saa slette[1]). Med den Stærkeres Ret tvang Kongen sine Undersaatter til at modtage dem for fuld Værdi, — Galger paa Torvene i Kjøbstæderne truede Enhver, der vovede at sige Nei, — men Regjeringens Kredit nedbrødes ganske ved dette Middel, Ingen turde mere laane den Penge, Ingen være dens Leverandeur, og da slige Penge blev i Landet, indtraf det Øieblik snart, da Bølgeslaget vendte tilbage, og

---

[1]) Joachim Becks Regnskab 1563-64.

Regjeringen nødtes til selv at modtage de slette Penge for fuld Betaling ved Skatter og Afgifter.

Endnu et Middel var der til at skaffe Penge, som ogsaa rigeligt blev anvendt, det var at beskatte de Forbiseilende i Øresund. Man indførte vel ikke nye Afgifter, dertil var Øieblikket ikke gunstigt, men man inddrev de gamle vilkaarligt og søgte at gjøre den Regel lovlig: at Nød bryder alle Love. Dog, selv om man plyndrede Skibene for deres Krudt og Kugler, beslaglagde de store for at bruge dem til Orlog og tilbageholdt Korn- og Klædeladninger under Skin af at ville give Betaling derfor, selv om man tog en Baadsmand af hvert Skib og tvang den stakkels Skipper til at betale 50 Kroner mere end lovligt, hvad hjalp det Alt? man ophidsede blot alle Sønationerne uden alligevel at erholde en afgjørende Indtægt.

Under disse fortvivlede Omstændigheder fandt Frederik den Anden paa en Ide, der noksom viser, hvor yderlig Faren var. Erfaringen fra tidligere Krige havde lært, at Sverig ikke i Længden kunde udholde at være afskaaren fra al Tilførsel, navnlig af Salt og Humle. Selvfølgelig havde Frederik den Anden strax ved Krigens Udbrud forbudt al Handel paa Sverig, men da Danmark

ikke var Eneherre til Søs, havde dette Forbud ikke havt stort at sige. Over Danzig og de østlige Søstæder kunde der føres en livlig Handel med Stockholm, og selv den fremmede Skipper, der ved Helsingør havde svoret ikke at løbe til Sverig, kunde, naar han havde passeret Dragør, let skifte Sind ved Haabet om uhørte Priser eller ved Synet af svenske Krigsskibe. Virkelig Afspærring var kun mulig, saafremt Danmark kunde blokere alle Havnene lige fra Kalmar til den botniske Bugt. Da dette imidlertid ikke lod sig gjøre, besluttede Frederik den Anden sig til et Skridt, dristigt og skjæbnesvangert som intet andet. I Mangel af at kunne blokere hver enkelt af de mange Havne bestemte han sig til at blokere dem alle paa engang ved at spærre den fælleds Indgang Øresund. Han erklærede Sundet for lukket.

Man misforstaae ikke dette Skridt, som om det blot var en Gjentagelse af, hvad der var skeet i alle tidligere Krige, at Danmark forbød svenske Skibe, og Skibe bestemte til Sverig, Farten gjennem Sundet. Denne Forholdsregel havde fra Krigens første Dag været tagen, men til ingen Nytte. Nei, det Frederik den Anden nu gjorde var, at han forbød alle Skibe at passere Øresund,

erklærede Østersøen for en dansk Indsø, og for at udhungre sin Fjende, Sverig, ikke tog i Betænkning tillige at udhungre Rusland, Polen, Preussen, Pommern, Meklenborg og Hansestæderne. Med disses Forbittrelses Skrig blandede sig Vestmagternes Udbrud af Harme. Sundets Spærring afskar Markedet for Nederlændernes Salt og Sild og Englændernes Klæde, og bragte derhos Kornpriserne i Amsterdam til at stige til det Dobbelte. Hvad Under da, at denne Forholdsregel reiste en Storm mod Danmark, som truede med at blive farligere end det, man vilde raade Bod paa.

Hvor voveligt det hele Skridt var, kan bedst sees af, at Frederik den Anden engang begyndte derpaa, men atter trak sig tilbage ved Synet af dets Virkninger. I Vinteren 1565 erklæredes Sundet for spærret[1]). Men Trudslerne fra Statholderinden i Nederlandene vare saa utvetydige[2]), Bebreidelserne, Klagerne, Bønnerne fra de andre Magter saa indtrængende, desuden var den danske Flaade saa lidt istand til at optage Kampen med to Fjender paa engang, Svenskerne og de Frem-

[1]) Geh. Arch. Danske Samlinger, Øresunds Told Nr. 821.
[2]) Geh. Arch. Nederlandene 9. b. Brevet dat. Brüssel den $^{31}/_{1}$ 1565.

mede, og Manglen af alle Indtægter af Øresundstolden endelig saa følelig, — at Frederik den Anden gav efter og den 5te Mai 1565 aabnede Sundet paany[1]).

Det var en Falliterklæring fra dansk Side, som kun svagt skjultes ved, at man i de derom udstedte Breve erklærede, at Kongen var bleven bevæget ved de mange venlige Anmodninger fra Nabomagterne — i hvert enkelt Brev anførtes, at Sundet blev aabnet særligt for den Magts Skyld, til hvem Brevet var stilet — og det var kun en svag Erstatning, at man betingede sig skriftligt Løfte fra hver Skipper om ikke at løbe til Sverig. Pengeudpresningerne ved Helsingør bleve vel fra nu af mere bragte i System, men Tilførselen til Sverig ikke hindret. Værre endnu vilde det dog have været, om man havde fastholdt Spærringen. Thi tre Uger efter, førend den danske Flaade endnu var fuldt rustet, viste den svenske Flaade sig 50 Skibe stærk ved Dragør. Kongen feirede just en Hofsindes Bryllup, men fik andet at tænke paa. Stormklokkerne lød, og Frederik den Anden stillede sig i Spidsen for Kjøbenhavns Borgere,

[1]) Geh. Arch. Danske Samlinger, Øresunds Told Nr. 821.

for at afslaae en Landgang. Det blev dog ikke til Kamp, Svenskerne seilede bort tilfredse med at have optaget 250 hollandske Skibe, ladede med Salt, der just kom ned ad Sundet. Man undgik altsaa ved et Træf den uhæderligste Slutning af alle, at Spærringen blev sprængt paa engang nordfra og sydfra, af de Fremmede og Svenskerne, uden at man fra dansk Side havde kunnet løfte en Haand for at afværge det.

Sommeren gik. Dens Begivenheder skulde ikke befæste Danmarks Herredømme over Østersøen. Da Flaaden var rustet, løb den ud for at optage Kampen; Herluf Trolle bragtes dødeligt saaret i Land, og en Maaned efter stod det afgjørende Slag under Bornholm. Efter 9 Timers morderisk Kamp maatte Otto Rud stryge Flaget. Da Claes Horn om Aftenen samlede sine forskudte Skibe, var Kampens Maal naaet, Østersøen var spærret, men for de Danske.

Hvad hjalp det under disse Omstændigheder, at Daniel Ranzau ud paa Efteraaret 1 imod 3 seirede ved Svarteraa? Det var det første Lysglimt under Krigen og opmuntrende som saadant. Men afgjørende kunde det ikke være. Svenskerne havde endnu Overmagten til Lands, 1 imod 3 var

ikke en tilfældig ugunstig Sammenstilling, nei, det betegnede det virkelige Forhold mellem Danmarks og Sverigs Stridskræfter, og hvo kunde indestaae for, at den danske Hær desuagtet bestandig vilde seire? Til Søs vare Udsigterne kun altfor sikre. Man var begyndt Sommeren med Haab, som blev skuffet. Resten af Flaaden kunde selv med al Kraft i Vinterens Løb ikke bringes op til at være halv saa stor som den svenske. Hvad det vilde føre til ad Aare, naar de sidste Skibe bleve tagne, og Svenskerne uhindret kunde plyndre paa Øerne og beleire Kjøbenhavn, det var Udsigter, som Tanken gyste ved at udmale sig.

En mørk, trykket Stemning hvilede over Danmark. Som om Krigens Plager ikke vare nok, hærgede en ødelæggende Pest Landet; den holdt sit Seirstog gjennem Kjøbstæderne, — alene i Flensborg bortreves der 1800 Mennesker, — den bredte sig ud paa Landet og helt op til Leiren paa den svenske Grændse. Hvad Krigens Sværd havde skaanet, bukkede under i daadløs Kamp mod den skumle, snigende Fjende. Mod Syd samlede der sig et truende Uveir. Den landflygtige Peder Oxe havde endelig faaet sine Anslag til at lykkes og nær Udsigt til Hævn. 30 Faner

Fodfolk og 8-9000 Ryttere bleve samlede i Tydskland, for syd fra at angribe det værgeløse Danmark[1]). Godt førte vilde de med Lethed kunne knuse baade Hertug Adolf og Henrik Ranzau, selv om disse mødte med Hertugdømmernes hele Krigsmagt.

Hvor man saa vendte sig, saa det mørkt og haabløst ud, Rygtet behøvede ikke at overdrive, Virkeligheden var knugende nok. Og de, der stode Regjeringen nær, de vidste mere end dette. De vidste, at Enkedronning Dorothea hemmeligt krydsede Kongens Planer. Sin Søn uafvidende havde hun havt Sendebud i Sverig og i blind selvtilfreds Iver for at mægle Fred røbet, hvad der skulde skjules, og forspildt Danmarks Fredsudsigter for det Første. De vidste, at Kongens Broder Magnus, der for anden Gang havde været jaget bort fra sit Stift Øsel, gav Frederik den Anden Skylden for alle sine Ulykker, fandt Medhold hos Enkedronningen og var istand til Alt, hvis Forholdene i Danmark skulde aabne ham Udsigter.

Mod alle disse Onder var der kun eet virk-

---

[1]) Geh. Arch. Danske Kongers Historie Nr. 55. Skrivelser vexlede mellem Ulrik af Meklenborg, Hertug Adolf og Henrik Ranzau af 7/6 og 17/6 1565.

somt Middel: at slutte Fred med Sverig. Men Frederik den Anden vilde heller ofre sin Krone end nu bede om Fred, og i Sverig var man sig for godt den gunstige Stilling bevidst, til at man skulde forspilde den ved Tilbud. Under slige Omstændigheder bliver det mindre uforklarligt, at Frederik den Anden søgte at anvende det sidste Middel til at tvinge Sverig til Fred, skjøndt han nys selv havde maattet opgive det. Som en fortvivlet Spiller satte han Alt paa sidste Kort, haabløs men haardnakket vilde han tømme den sidste Mulighed. Han spærrede atter Sundet.

I Vinteren 1566 udstedtes der paany Breve om, at Øresund vilde blive lukket til Foraaret. Denne Gang gav man imidlertid, belært af Erfaringen og for om muligt at mildne Indtrykket, Forbudet en mere begrændset Charakter. Erfaringen havde lært, at Skippernes skriftlige Løvte, hvormed man Aaret tilforn tilsidst havde ladet sig nøie, ikke afgav den mindste Betryggelse. Enhver, der saa sin Fordel derved, seilede til Stockholm, og Salt, Vin og Øl kunde i Sverig faaes for nogenlunde rimelige Priser. Herom underrettede man nu Sønationerne og gjorde dem opmærksom paa, at Danmark kun havde faaet Skam til Tak

for sin Liberalitet: da Spærringen var hævet, havde alle Skipperne, trods given Forpligtelse, bedraget Danmark og understøttet Sverig. Frederik den Anden var berettiget til at drage hver Enkelt til Ansvar herfor, berøve ham Skib og Gods og desuden helt lukke Sundet paany. Men han vilde ifølge den ham medfødte Mildhed glemme det Skete og benytte sin Høihedsret over Sundet med en hidtil ukjendt Begrændsning, idet han kun forbød mistænkelige Varer at passere. Fra nu af indtil Krigens Ende maatte altsaa alle Skibe frit seile igjennem Sundet, medmindre de havde Munition, Salt eller Vin ombord, og i saa Fald skulde de heller ikke blive beslaglagte, men det skulde staae dem frit for at vende om eller sælge deres Varer i Danmark.

Skjøndt det nye Forbud saaledes var givet i saa mild en Form som muligt, var det dog et Spørgsmaal, om Sømagterne vilde skjønne paa det ædle Maadehold, som Danmark var i Færd med at vise. Nærmere seet var der nemlig ikke stor Forskjel paa Universal-Spærringen af 1565 og den partikulære Lukning, som nu anmeldtes. De to Hovedhandlende paa Østersøen vare Nederlænderne og Englænderne. Nederlænderne førte Vin, Salt

og Sild til Østersøhavnene og hentede Korn tilbage. Det var ikke tilfældigt valgte Handelsgjenstande, der med Lethed kunde ombyttes med andre, hvis Forholdene krævede det; nei, det var specielt nederlandske Udførsels-Artikler. Sildene fangede de selv, Saltet fik de fra deres andet Fædreland, Spanien, eller deres Nabo, Frankrig, og Vinhandlen beherskede de, forsaavidt de paa engang vare spanske Undersaatter og Herrer over Rhinens Mundinger. Men alt Dette var nu forbudne Varer. Vel var Handlen med Sild endnu tilladt, men Forbudet udvidedes ogsaa hurtigt hertil, da Sildelagen til Nød kunde erstatte Salt, og der i hvert Fald ikke var nogen skarp Grændse mellem en Tønde saltet Sild og en Tønde Salt med lidt Sild i. Men skulde Skibene gaae ballastede til Østersøen for at hente Korn, vilde Prisen paa dette fordobles i Amsterdam. Den anden Hovedhandlende paa Østersøen var England. Det havde begyndt at konkurrere med Nederlænderne baade med Hensyn til Fiskeri og til Salthandel, men dets Hovedfortjeneste havde under den nordiske Syvaarskrig bestaaet i under Navn af Stykgods at føre Krigsfornødenheder til Sverig. Begges Handel blev altsaa standset ved det nye

Forbud. Og hvad Østersølandene angik, saa medførte den nye Spærring de samme Misligheder som den gamle, de vilde blive udhungrede sammen med Sverig; for at fælde sin Nabo rettede Danmark et Slag, der ligeligt ramte hele Nord- og Østeuropa.

Det var altsaa høit Spil, man fra dansk Side havde indladt sig paa; og hvad værre var, det var skeet med velberaad Hu, man kjendte Følgerne, men agtede alligevel at gjennemføre Spærringssystemet til Krigens Ende. Det er disse Omstændigheder, der gjør Aaret 1566 til det mest bevægede i hele Syvaarskrigen. Faren, som Danmark løber, er ikke længer blot at miste en Provinds eller to til Sverig, det har med Eet faaet det halve Europa til Fjende. Det gjælder ikke længer blot om at klare Stormen fra Nord, Vindstødene komme nu fra alle Kanter. Der er noget skuffende ved denne Situation. Tilsyneladende ligger Statens Skib roligere end før, Farten er standset, det dukker mindre; men denne Ro hidrører fra, at Blæsten nu stormer ind allevegne fra. Skibet sitrer paa Stedet, det næste Øieblik skal afgjøre Liv eller Død. Derfor forstaaes heller ikke dette Aars Historie, naar det blot betragtes i Forhold

til den svenske Krig. Saaledes seet er det kun et mat Overgangsaar. Det maa sees i Belysning af den hele Situation. Forholdet til Sverig er bleven et næsten forsvindende, Krigens Tyngdepunkt er flyttet fra Sverigs Grændse til Helsingør. Først med dette for Øie kunne vi maale hele Øieblikkets Fare og den Mands Fortjeneste, der reddede Danmark derfra.

Lad os, da det meste herhen hørende er ubekjendt, for en Stund lidt nærmere dvæle ved Begivenhederne ved Øresund, hvert enkelt Træk er vigtigt, betegnende for Tiden og indgribende i det store Skuespil, der opføres[1]).

Da Foraaret kom, vaagnede som sædvanligt Skibsfarten til Live, store Flokke af Skibe, navnlig nederlandske, indfandt sig ved Helsingør. Ladede med Salt, Vin, Sild og Stykgods ankrede de op nordenfor det gamle Slot Krogen og forlangte at expederes, idet de lode, som om de intet vidste af Spærringen. Og dog vidste de mere end dette. De vidste, hvilket voldsomt Røre Efterretningen

[1]) De i det Følgende benyttede Kilder til Øresunds Toldens Historie 1566 ere: Toldregnskabet 1566. — Geh. Arch. Danske Samlinger, Øresunds Told Nr. 819 c., Nr. 821 og Nr. 823. — Nederlandene Nr. 14. Papir.

derom havde vakt i deres Hjemstavn. Skipperne havde maaske selv været med til i Flokkevis udenfor Raadhuset i Amsterdam lydeligt at raabe paa Krig mod Danmark. Den nordiske Sørøverstat burde straffes, tvinges til Fred med Sverig; kun saaledes kunde Plyndringerne ved Helsingør faae en Ende, og Nederlænderne faae Erstatning for forrige Aars Tab. Det var kun med Nød, at Statholderinden havde faaet Gjæringen dæmpet og Afgjørelsen opsat, indtil et sidste fredeligt Forsøg var gjort ved Afsendelsen af et Gesandtskab. Søstæderne knurrede og klagede over, at deres Tarv bestandigt blev tilsidesat.

Alt dette vidste de, men lode nu, som om Spærringen var dem noget Nyt, og paa den naturligste Maade af Verden gave de deres første Forbitrelse Luft. Tolderen havde ondt at gjøre. Han maatte standse hvert Skib med mistænkelige Varer, og hvilket var ganske uden saadanne? han maatte høre paa alle de mange Trudsler og Forbandelser og i sit Hjerte vide, at kom det til Stykket, saa havde han kun det forfaldne «Krogen» og et Par Smaaskibe at støtte sig til.

Galt var det, men værre blev det. Der kom Efterretning fra Kjøbenhavn om, at den svenske

Flaade, iaar ikke mindre end 68 Skibe stærk, var ankommen til Dragør og laa der og opkrævede Told af de forbiseilende Skibe, medens den ventede paa, at den danske skulde løbe ud. At lade de fremmede Skibe under saadanne Forhold passere Helsingør, vilde være Vanvid. Man forøgede jo blot Svenskernes Indtægter og kunde være vis paa, at de vilde beslaglægge hvert større Skib til Krigsbrug. Der blev da altsaa givet Tolderen Ordre til, at han ganske skulde lukke Sundet, indtil den danske Flaade kunde løbe ud. Som Paaskud overfor de Fremmede skulde han angive, at Sligt var til deres eget Bedste, da de ellers vilde blive opsnappede af de Svenske.

Tolderen adlød, og Universal-Spærringen tog paany sin Begyndelse. Havde Forbitrelsen ved Helsingør ikke været stor tidligere, saa blev den det nu. Skipperne fra ikke mindre end 300 hollandske Skibe, alle blot ballastede, forlangte med høie Raab at komme igjennem, de trængte ikke til dansk Beskyttelse, thi de havde ingen Varer, som Svenskerne kunde tage fra dem. Alle de utallige andre Skippere sluttede sig til dem, jo mistænkeligere deres Varer var, desmere pressede de paa for at komme igjennem, og som Raabene

og Forbitrelsen steg, voxede Faren for, at hele denne Flaade med Magt skulde sprænge Forhindringerne og seile ned ad Sundet. Det er en Gaade, at denne Situation holdt. 68 svenske Orlogsmænd ved Dragør, et Par tusinde Skibe nord for Helsingør, faa eller ingen til at hindre deres Gjennembrud, og dog Sundet ryddeligt. Det kan kun forklares ved, at den svenske Flaade endnu var uvant med at være Herre til Søs, den var i høi Grad varsom i sine Bevægelser og frygtede udentvivl for at blive spærret inde i smalt Farvand mellem den danske Flaade og Krogens Kanoner. Af Skibene ved Helsingør frygtede hvert enkelt for at være det, som netop vilde blive ofret, for at de andre kunde slippe igjennem, og man vidste for godt, at Tolderen kjendte Skipperne og Skibene ud og ind, en saadan Voldsomhed vilde de ved given Leilighed faae dyrt betalt. Skibene bleve da liggende mod Nord som mod Syd, et synligt Billed paa det ydre politiske Tryk, som Danmark samtidig var undergivet.

Imidlertid arbeidede man med rastløs Flid paa Holmen, for at bringe Danmarks sidste Haab, Flaaden i seilklar Stand. Arbeidet krævede Penge, men dem havde man ikke. Alle Indtægter vare

forlængst opbrugte, ingen Skat, intet Laan mere at opdrive. Under slige Forhold vendte Blikket sig naturligt mod hele den svømmende Guldmine ud for Helsingør. Vel havde man netop iaar besluttet at være bestemt, og for Alvor tvinge Sverig til Fred, men et Skib eller to kunde da ikke være afgjørende, og hvilke Summer kunde man ikke afnøde dem for fri Seilads? Pengene vilde jo blive anvendte til den danske Flaades Udrustning, altsaa gjøre fuld Nytte og rigeligt opveie det Smule Brud paa Blokaden.

Lysten steg, og Fristelsen steg. Thi der kom Brev paa Brev fra Tolderen om, at den og den Skipper havde budt saa og saa meget for at slippe igjennem. Tolderen vidste vel, at det kun vanskeligt lod sig gjøre, men han vilde dog ikke undlade at gjøre Kongen opmærksom derpaa. Kongen og hans Omgivelser vare kun altfor opmærksomme, men de frygtede dog med Grund for Følgerne. Det vilde være i høieste Grad demoraliserende at lade sig bestikke til at overtræde sit eget Forbud, Skipperne fik den gyldigste Grund til Klage, og hvad værre var, det vilde ende med at gaae som ifjor, Virkningen af Spærringen, Sverigs Underkastelse vilde udeblive. For en ringe

Indtægt paadrog man sig altsaa en langt større Udgift, Krigens Fortsættelse.

Trangen var stor, Faren var stor, man gik da paa Accord og søgte at gaae en Mellemvei. Man lod kun ganske faa Skibe slippe igjennem, men til Gjengjæld sattes Prisen herfor saa høit, at man paa engang opnaaede begge Maal, at faae den gamle Indtægt og dog ikke skaffe Sverig Tilførsel. Der existerer endnu et Brev fra hine Dage, en skriftlig Ordre fra Kongen til Tolderen Henrik Mogensen[1]; det sætter os lige ind i Forholdene og giver os det tydeligste Indblik i Udførelsen af disse delikate Bestemmelser: «Den engelske Skipper med de tre smaa Skibe, to paa 26 Læster og et paa 18, ladede med Klæde og Stykgods, som Du skriver har tilbudt 3 Tønder Krudt og Klæde for 1200 Kroner i Betaling, ham ere Vi tilfredse, at Du handler med og siden annammer hans Told og skriftlige Forpligtelse og lader ham passere. Du skal ogsaa lade de Andre løbe igjennem, der møde med Brev og Tilladelse fra Os, kun ikke de to, der angav de andre og røbede, at de havde

[1]) Dat. Frederiksborg d. 22/5 1566. — Geh. Arch. Danske Samlinger, Øresunds Told Nr. 819 c.

Skyts skjult under Saltet. Men forresten maa Du aldeles ingen lade passere, hverken ballastet eller ladet, førend Du fanger videre Besked af Os.» Der behøves ingen yderligere Forklaringer, Brevet fortolker sig selv; om det saa er det eiendommelige Retfærdighedsbegreb, ikke at straffe de Skyldige, men Anklageren, saa svarer det til Situationen.

Principet var altsaa brudt, mod passende Betaling kunde nu endogsaa Skibe med Skyts og Salt slippe igjennem. Under saadanne Omstændigheder gjaldt det særligt om at vedligeholde Respekten hos de Tilbageblivende. I dette Øiemed blev Tolderen fritagen for sin tvetydige Rolle at true med den ene Haand og tage mod Bestikkelser med den anden, hans to Funktioner fordeltes saaledes, at han selv beholdt Retfærdighedens Departement, medens Mildhedens overdroges til Borgemester Markus Hess fra Kjøbenhavn. Samtidig fik Tolderen Ordre til saa strengt som muligt at gjennemføre de gamle Bestemmelser og ikke skye at statuere et Exempel. Strenghed vilde sikkert have gavnlig Virkning. Man trængte i Tider som disse til at mindes om, at der dog var Noget, der hed Lov og Ret, og en strix Lovoverholdelse kunde

maaske ogsaa drive Efterspørgslen efter fri Passage til Veirs hos dem, der ikke havde ganske ren Samvittighed.

Forretningen gik fortræffeligt; Prisen paa fri Passage var i synlig Stigen: Et Pas for 4 Saltskibe, bestemte til Rygen, dreves op til 4,000 Kroner, for 4 andre, der vilde andensteds hen, endog til 4,800 Kroner; ballastede Skibe paa knap 100 Læster maatte betale indtil 400 Kroner for at liste igjennem. Markus Hess var øiensynlig den rette Mand paa den rette Plads. Heller ikke Tolderen var ledig. Han holdt Skipperne i Ave med Jernscepter. Alle deres Synder fra forrige Aar kom for en Dag; Enhver, der var seilet til Sverig, trods skriftlig Løfte om det modsatte, blev nu anholdt og tiltalt. Der var ikke Tale om at undflye, Tolderen forfulgte ved Øvrighedens Hjelp de Flygtende, i Skovene ved Helsingør, ombord paa fremmede Skibe, helt ind i Skaane bleve de grebne og førte som Fanger til Kjøbenhavn; kun et Sted var Naade at finde, hos Markus Hess i Form af fri Passage til Dagens høieste Priser.

Endelig blev man da færdig med Udrustningerne i Kjøbenhavn, den 29de Juni løb Flaaden

ud. Skjøndt man havde gjort, hvad man kunde, var den dog ikke halv saa stor som den svenske, saa Kampens Udfald syntes ikke at kunne være tvivlsomt. Men mod Forventning skiftede Forholdene med Eet Charakter, den svenske Flaade, som ved Dragør havde ventet paa de Danskes Komme, lettede Anker og seilede, uvist af hvilke Grunde, til Stockholm. Hvad enten det var Mangel paa Proviant, udbrydende Pest eller andre Aarsager, der drev Claes Horn mod Hjemmet, vist er det, man saa i 3 Uger det Særsyn, at den danske Flaade var Eneherre i Østersøen.

De forandrede Forhold udøvede strax deres Virkning ved Helsingør. Prisen paa fri Seilads gjennem Sundet sank ikke ubetydeligt, men desuagtet forøgedes Indtægten, idet man nu turde tilstaae flere denne Begunstigelse. Samtidig fordristede man sig til atter at bringe en Afgift i Anvendelse, som man i nogen Tid havde undladt at opkræve af Frygt for, at Skibene skulde seile bort uden at erlægge den: man forlangte atter en Baadsmand eller to af hvert Skib samt alt det Skyts og Ammunition, det havde inde. Denne Afgift paastodes fra dansk Side at være en Særret for de danske Konger, og var strax ved Krigens

Begyndelse bleven bragt i Anvendelse. Den var dobbelt nødvendig nu, da den danske Flaade saa haardt trængte dertil, og den kunde, saa paastod Tolderen, være de Fremmede ligegyldig, da jo Østersøen nu var ryddelig. Som tidligere gav imidlertid Opkrævelsen heraf Anledning til den vilkaarligste Behandling; Skibe, der kun havde knapt med Mandskab, maatte betale i dyre Domme for at faae Lov til at beholde den affordrede Baadsmand. Hertil kom, at Danmark benyttede Øieblikket til at forhøie de gamle Toldafgifter, saaledes paalagdes der navnlig Nederlænderne en svær Afgift af spansk og fransk Vin, de saakaldte 30te Penge, hvorfor de hidtil havde været forskaanede. Der herskede med eet Ord den vildeste Forvirring ved Helsingør. Traktater, Bestemmelser, Vedtægter gjaldt kun, forsaavidt de passede for Danmark, som et hungrigt Rovdyr styrtede det sig over sit Bytte uden Hensyn til Følgerne. Men disse maatte komme, en saa retsløs Tilstand kunde kun føre til Krig, især da Danmarks Magt langtfra svarede til dets Optræden. Det var denne nære Udsigt, der paa engang gjorde Skipperne rolige, visse paa Skadeserstatning, og hidsede Danmark til at benytte det korte, gunstige Øieblik.

Kun en knap Maaned varede denne abnorme Tilstand. Claes Horn løb atter ud fra Stockholm, og Flaaderne mødtes mellem Øland og Gulland. Den svenske Flaade var 68 Skibe stærk, den danske og lybske tilsammen kun 36. Man leverede en heftig, men uafgjørende Kamp, og Modstanderne skiltes et Øieblik ad for at hvile ud. De Allierede ankrede op ved Visby paa Gulland, for med fuld Æresbevisning at begrave en falden Skibschef. Men Natten mellem den 28de og 29de Juli blev det et forfærdeligt Veir. Forgjæves havde Lehnsmanden paa Gulland og Flaadens søkyndige Medlemmer advaret Admiralen mod at blive Natten over paa saa udsat et Sted. Han svarede selvklogt: «Her stormer da vel ikke hver Nat;» og Uveiret traf Flaaden endnu til Ankers. Stormen anrettede en storartet Ødelæggelse. Med uimodstaaelig Kraft drev Blæst og Bølger Skibene ind mod Gullands Kyst. Orkanen overdøvede Kommandoraab og Nødskrig, Mulmet tilslørede Nattens Rædsler, men da Dagningen brød frem, vare 15 Skibe strandede, Admiralen, 14 Skibschefer og 7000 Mand druknede.[1]). Medens Vragstumper og

[1]) Se bl. a. Tegnelser over alle Lande $^{22}/_{8}$ 1566.

Lig tumledes af Brændingen ved Strandbredden, søgte Resten af Skibene, mange med knækkede Master og næsten synkefærdige, at klare sig fra Gullands Kyst og naae ned til Kjøbenhavn med den sørgelige Efterretning.

Det var det haardeste Stød, der endnu havde ramt Danmark. Flaaden tilintetgjort, uden at Sverig havde mistet et Skib. Nu var alt Haab ude, Skaden uoprettelig. Resten af Skibene, Herredømmet til Søs, de danske Øer, Alt var prisgivet til Sverig. Og denne Ulykke var indtruffen i det mest usalige Øieblik, da man havde udfordret alle Sømagterne ved at spærre Sundet, og tvunget dem til Krig ved den Maade, hvorpaa man aabnede det. Fra Scheldens Munding til den bothniske Bugt var der ikke en Magt, som jo undte Danmark at blive knust, og indsaa Nødvendigheden af, at dette burde gjøres. Mod Syd lurede Christian den Andens fordrevne Slægt, mod Nord stod Sverig; skulde baade de og Sømagterne have deres Del af Byttet, vilde der ikke blive meget tilbage af Danmark.

Dette Resultat, Danmarks Tilintetgjørelse, som Enhver, der havde fulgt Frederik den Andens ubesindige Politik ligefra Øresunds Spærring til det

Sidste, maatte have kunnet forudsee, vilde sikkert ogsaa være indtruffet, hvis ikke Frederik den Anden just paa den Tid, da han havde bestemt sig til det farlige Skridt at lukke Sundet, samtidig havde foretaget et andet, der kostede ham mere Overvindelse, men blev fuldt saa afgjørende som hint, at kalde Peder Oxe tilbage. Det var dette Vovestykke, der reddede Danmark. En kyndig Haand greb Roret og frelste som ved et Under det synkefærdige Skib.

Men hvorledes lod det sig overhovedet gjøre under slige Forhold at kalde Peder Oxe tilbage? Nød bryder alle Love, hvad der under almindelige Forhold vilde være en uhørt Ydmygelse, en Umulighed, bliver under visse Omstændigheder en Nødvendighed. Peder Oxe var, eller betragtedes i det mindste, som Danmarks afgjorte Fjende. Han havde, efter Alt hvad man vidste, i mange Aar paa egen Haand lagt Planer mod sit gamle Fædreland, han havde søgt et nyt Hjem i det forhadte Lothringen og været i Ledtog med Christian den Andens Slægt og senere tillige med Sverig mod sit Fødeland, han havde — saa meldte de hemmelige Breve — sat en Pris paa Herluf Trolles Hoved og lovet 10,000 Daler til den, der

vilde dræbe Frederik den Anden,[1]) Alt dette vidste Kongen, og dog kaldte han ham tilbage og tilbød ham sit Venskab. Der behøves intet yderligere Bevis for Størrelsen af den Nød, hvori Kongen og Landet var stedt.

Hvor mange af disse Beskyldninger mod Peder Oxe, der vare sande, veed Ingen, og det vil vel aldrig fuldt blive opklaret, thi han har vidst at udvidske alle skriftlige Spor. Men der er neppe nogen Grund til at drage Sandheden af dem i Tvivl. Tværtimod saavel Peder Oxes Charakter som de ydre Omstændigheder tale for, at Rygtet i Hovedtrækkene har havt Ret, og at alle disse Planer, som vi nu kun kunne forfølge til hans nærmeste Omgivelser, skrive sig fra ham selv.

Under disse Omstændigheder kunde det synes vanskeligt overhovedet at finde et Paaskud for Tilnærmelse mellem Kongen og Peder Oxe; men Forholdene tilbød et nogenlunde brugbart, og ingen af Parterne vare for nøieregnende. Allerede for flere Aar tilbage vare Peder Oxes fyrstelige Vel-

---

[1]) Geh. Arch. Danske Kongers Historie Nr. 55, Skrivelse af $^{22}/_{4}$ 1562 fra Joh. Mangelmann til Frederik den Anden. — L. Daae: Om Frederik den Andens paatænkte Giftermaal. Norsk Historisk Tidsskrift II, 99.

yndere og hans Venner i Danmark navnlig Henrik Ranzau gaaede i Forbøn for ham hos Frederik den Anden, men havde faaet Afslag. De sidste Aars Begivenheder umuliggjorde en fornyet Forbøn, støttet paa hans Uskyldighed. Men just nu, da Omstændighederne havde forandret sig, og Alt stod paa Spil, kom der velmente Raad fra Kongens Svoger, Churfyrst August af Sachsen og Landgreven af Hessen, om dog at vogte sig for den truende Fare mod Syd. Braadden kunde tages af Angrebet og de Forbundne splittes, hvis Frederik den Anden vilde bekvemme sig til at forsone sig med Peder Oxe. Opfordringerne havde, som det sees, skiftet Charakter, hvad der før var Bøn for en Uskyldig, var nu det sidste Raad imod en farlig Modstander; men Sagens Kjerne, Udsoningen, var den samme, og fuldt saa paatrængende nu som før. Frederik den Anden nødtes da til det ydmygende Skridt, men for dog at redde Skinnet, lod han det faae Udseendet af, at han først nu, haardnakket som han var, men plaget af Overhæng, gav efter for udenlandske Magters saa og Slægts og Venners Forbøn for den Ulykkelige.

Peder Oxe var meget for klog til at søge at svække dette Indtryk. Han havde med største

Opmærksomhed fulgt Forholdenes Udvikling i Danmark, roligt beregnet det Øieblik, da Oprøret maatte bryde løs, Frederik den Anden styrtes, og en ny Fyrstelinie bemægtige sig det ødelagte Land. Nu aabnede der sig med Eet en anden Udsigt. Med vante Smidighed var han strax beredt til at benytte sig deraf, tilfreds med at opnaae Alt, hvad han kunde ønske, overlod han det til Tiden at vise, at det var ham, der havde seiret.

Det er ikke uden Interesse at følge dette Peder Oxes Omslag. Spredte tilfældige Beretninger angive os endnu enkelte Punkter i den foretagne Svingning. Endnu i Sommeren 1565 er Peder Oxe lutter Krigsiver mod Danmark. Han staaer for Troppesamlingerne i Tydskland, og da det gjælder om at faae opstillet en Tronkandidat, opfordrer han den unge Pfalzgrev Wolfgang til at ægte Prindsesse Renata af Lothringen, Christian den Andens Datterdatter, og saaledes overtage hendes Arvefordring paa Danmark. Frederik den Anden behøver man ikke at frygte for, han er forladt af sit Folk, mangler Penge, mangler Krigsmænd. Hertug Adolf af Holsten vil være let at lokke, giver man ham Norge, vil han med Glæde svigte Frederik den Anden; Churfyrst August af

Sachsen skal Grumbach give nok at bestille; og er Pfalzgreven ikke tilfreds med de 4000 Ryttere og 30 Faner Knægte, saa er der vel Raad til flere, Peder Oxe skal gjerne laane ham en 18,000 Gylden.[1])

Da Planen forpurres, og Hæren atter spredes, førend den er stødt sammen med Hertug Adolfs og Henrik Ranzaus samlede Tropper, er Peder Oxe strax opsat paa et nyt Anslag. Prindsesse Renata skal giftes med Erik den Fjortende af Sverig. Sverig skal have Norge og Sundprovindserne, Hertugen af Lothringen Jylland og Øerne. Den i Tydskland samlede Hær skal lønnes med svenske Penge, men under Navn af Lothringsk Hær, og anført af Grumbach angribe Danmark syd fra. Alt bliver bragt i Orden. Den gamle Hertuginde af Lothringen giver sit Samtykke, 300,000 Daler deponeres af Erik den Fjortende i Danzig, man venter kun paa Udfaldet af de indledede Fredsunderhandlinger med Danmark.[2])

---

[1]) Geh. Arch. Lothringen Nr. 2. Skjøndt den Talende kun betegnes som N. N., er der neppe nogen Tvivl om, at det er Peder Oxe, ligesom det ogsaa baade i Danmark, Meklenborg og Sachsen forstaaes saaledes. G. A. Danske Kongers Historie Nr. 55.

[2]) Geh. Arch. Danske Kongers Historie Nr. 55.

Denne Kombination turde være bleven den farligste for Danmark. Der er ikke nogen Tvivl om, at det er disse Planer, som efterat være blevne bekjendte saavel i Sachsen som i Danmark, slutteligt have bevæget Frederik den Anden til ifølge sin Svogers Raad om muligt at afværge Uveiret ved at forsone sig med den egentlig Ledende, med Peder Oxe. Allerede den 20de September 1565 udstedtes der et Leidebrev for ham; men Kongen har rimeligvis krympet sig ved denne Ydmygelse, maaske haabet, at Slaget ved Svarteraa, som just stod i samme Efteraar, kunde befrie ham for saa bedsk en Skaal; vist er det, at Leidebrevet maatte udstedes om igjen, og først det af 24de Januar 1566 lader til at være kommet Peder Oxe til Hænde[1]).

Brevet traf ham ved Vintertid i Lothringen. Han oversaa hurtigt Fordelene ved det uventede Tilbud. Hvad var det at være lothringsk Raad og Rentemester? hvad var selv det at være Erik den Fjortendes høire Haand ved Erobringen af Danmark, mod nu strax at vende hjem i Triumf, faae alt det beslaglagte Gods tilbage og indtage den øverste Plads i Danmark som Mægler

---

[1]) Ryge: Peder Oxe S. 199 Anm. a.

mellem Frederik den Anden og hans opbragte Adel? Paa den ene Side usikker Anvisning paa Fremtiden, Fremmedes Misundelse, ødelagte Venners og Landsmænds Had; paa den anden Side: Kapitalen udbetalt strax, rolig Nydelse og Udsigt til stærk Forøgelse, hvis han kunde redde sit Fædreland. Valget var hurtigt truffet. Men sæt, at Kongen blot vilde lokke ham i en Fælde, under Skin af Venskab bemægtige sig hans Person, for derpaa at gjøre ham uskadelig? Ogsaa denne Mulighed havde Peder Oxe for Øie. Han vovede sig ikke en Smule længere ud end han følte fast Grund under sig. Han tilbød — ikke at komme til Danmark, men til Bremen, for der at høre, hvad Kongen havde at tilbyde ham. Det er sikkert talt ud af hans Hjerte, hvad han skrev til sin gamle Lidelsesfælle og fortrolige Ven, i det mindste saa længe begge vare i Ulykken, Vilhelm v. Grumbach: «Jeg vil ikke undlade at underrette Eder om, at jeg nu er paa Veien fra Lothringen til Bremen. Der ville nogle af mine Venner fra Danmark møde mig og berette, hvad Kongen af Danmark er tilbøielig til at gjøre i min Sag. De give mig meget godt Haab. Det vil nu vise sig, naar jeg kommer did. Jeg haaber, at jeg

skal have Øinene saa godt med mig i mine Sager, at jeg ikke let skal vove mig i Fare....»[1])

Sammenkomsten i Bremen fandt Sted. De danske Herrers Udsagn og Løfter vare tilstrækkeligt betryggende, Kongens Stilling fortvivlet nok, til at Peder Oxe turde stole paa hans Tilbud. Loddet var altsaa kastet. Peder Oxe besluttede sig til at vende tilbage til Danmark. Foreløbig sørgede han for, at Troppesamlingerne i Tydskland stilledes i Bero og at Erik den Fjortendes Frieri, hvortil de svenske Rigsstænder just i de samme Dage havde givet deres Bifald,[2]) ikke blev besvaret for det Første. Hvorvidt begge Sager skulde fremmes, afhang nu af, hvad Svar Frederik den Anden vilde give Peder Oxe ved deres personlige Møde.

I April Maaned 1566 red Peder Oxe atter efter 8 Aars Forløb ad de vante Veie gjennem Sjælland til Kjøbenhavn. Paa Slottet modtoges han af sin Herre og Konge.

Har dette Møde lagt Beslag paa al Peder Oxes Klogskab og Selvbeherskelse, saa har dette

[1]) Ryge: Peder Oxe, S. 191.
[2]) Stiernman: Riksdagars Besluth. I, 266-269.

i endnu høiere Grad været Tilfældet for Kongens Vedkommende. De havde ikke seet hinanden siden den Tid, da Christian den Tredie levede endnu, da Frederik den Anden var en Slags Lehnsmand paa Malmøhus, og Peder Oxe en ham ligegyldig Embedsmand hos hans Fader. Meget var skeet siden. Den bortflygtede Peder Oxe var ved Christian den Tredies Død, da det vaagnede Haab om Tilbagekomst glippede, bleven en Anden. Hans oprindelige Brøde var for intet at regne imod, hvad han havde forbrudt imod Frederik den Anden. Thi af Had over det skuffede Haab havde han bestridt hans Ret til Tronen, under bestandig nye Former søgt at rive Sceptret af hans Haand, og tilsidst endogsaa vovet at sætte en Pris paa hans Hoved. Den, i hvem Christian den Tredie kun saa en uredelig Tjener, var ligeoverfor Frederik den Anden en Fjende og fræk Majestætsforbryder. Omvendt kunde Peder Oxe heller ikke have det mindste tilovers for Kongen. Christian den Tredies Haardhed var ikke fuldt ment, det var Dronning Dorothea, der stod bagved og nødte ham dertil. Men ved hendes Husbonds Død var Dronningens Magt brudt, og alligevel havde Frederik den Anden forfulgt ham haardere end hans

Fader. — Her var Tønder nok til gjensidig Forbitrelse.

Hvorledes denne Samtale under alle andre Omstændigheder vilde være endt, er let at gjætte. Men nu lagde Øieblikkets Farer et forsvarligt Tryk paa Kongens opblussende Følelser, og Peder Oxes Misnøie veg for Haabet om, hvad der var i Udsigt. Men, selv alt dette medregnet, forbauses man dog over Samtalens Udfald; der hørte en Smidighed som Peder Oxes til for at hidføre et saadant Resultat. Da han mødtes med sin mangeaarige Modstander, lod han ikke Stemningen løbe af med sig, tog ikke heller Hævn ved at lade Kongen forstaae, hvem der nu var den Bedende, berørte end ikke det Passerede paa en for nogen af Parterne ubehagelig Maade, men med denne mærkværdige Evne til at skifte Ham og fremtræde i en ny og vindende Skikkelse optraadte han ærbødigt og værdigt som en af Kongens tro Undersaatter, hvem Hs. Majestæt havde skikket Bud efter, for at raadspørge i en farefuld Stund. Med overlegen Dygtighed udkastede han et Billede af Landets Farer og hvad der i Øieblikket var at gjøre derimod, med en prøvet Statsmands Blik paaviste han de Feil, der vare begaaede, og de

Midler, hvorved man udadtil som indadtil atter kunde komme paa ret Kjøl. Sluttelig tilbød han Kongen sin Tjeneste og lovede, saafremt man vilde skjænke ham Tillid, da at vie alle sine Kræfter til Kongens og Landets Gavn.

Frederik den Anden var forbauset, slaaet, overvunden. Var det den Peder Oxe, hvem Rygtet havde skildret som et blodgjerrigt Uhyre, der kun lurede paa Danmarks Undergang? Var denne ridderlige, beskedne, begavede Mand, der i et Nu havde aabnet Kongen tusind nye Syn og i en halv Time givet ham bedre Raad end hans samlede Rigsraad i hele hans Regjeringstid, var det den anmassende, hadefulde, umedgjørlige Peder Oxe? Rygtet maatte have været paa Vildspor, Bagvadskelsen have malet det ukjendelige Billede. Men saa meget des mere Grund var der til nu ikke atter at slippe det fundne Klenodie. Og hvor beskedne og billige vare ikke Vilkaarene? Ingen Skadeserstatning, ingen Æresopreisning, blot Alting glemt og Gjenindsættelse i forrige Rettigheder og Værdigheder. Handelen var hurtigt sluttet, og begge Parter skiltes lige fornøiede ad.

Kun een Ting kunde endnu synes mistænkelig, og dog var den nærmere seet det bedste Bevis

for Peder Oxes Samvittighedsfuldhed og Ærlighed; han betingede sig Ret til ikke at tage fast Bopæl i Danmark før til Mortensdag, Mellemtiden maatte han benytte til at fratræde sit Embede og ordne sine øvrige Forhold i Lothringen. Dette Ophold i Lothringen kunde desuden anvendes til at krydse de svenske Planer ved selve deres Arnested, den bedste Prøve paa, hvorvidt Peder Oxes Sympathi for Danmark var ærligt ment. Saavel Billighed som Klogskab talte altsaa for at give ham denne Orlov, og Kongen bekvemmede sig da til for en Stund at give Afkald paa sin nye Raadgiver mod skriftligt Løvte om, at han vilde vende hjem til den bestemte Tid.

Med Seirstrophæerne i Lommen, det kongelige Benaadningsbrev og Adkomstdokumentet til Gisselfeld, forlod Peder Oxe atter sit Fædreland for endnu engang at begive sig til Nancy. I Lothringen vakte det Skete den største Opsigt, og Efterretningen modtoges med stærke men blandede Følelser. Bekymring og Glæde over at skulle af med ham parredes med Misundelse, Nag, Frygt. Med temmelig lange Ansigter ønskede hans fordums Venner ham til Lykke, de kunde ikke være i Tvivl om, at alle deres Hemmeligheder og fælleds

Planer nu havde faaet en høist ubeleilig Medvider. Alt efter deres Charakter hengave de sig til enten bag hans Ryg at udtale deres Bekymringer i saa Henseende, eller aabenlyst at bede ham hjælpe dem til de Forlehninger i Lothringen, som han nu ikke længere kunde beholde. Men at Peder Oxes Indflydelse trods Forandringen endnu var den samme, det fremgik noksom af de Skridt, som det lothringske Hof nu foretog sig mod Sverig, i politisk Henseende Hovedudbyttet af Peder Oxes andet Ophold i Lothringen. Skjøndt deres Veie nu skulde synes at være skilte og den fordums Rentemester høit regnet en blot taalt Person i Lothringen, saalænge indtil han fik sine Affairer ordnede til Afreisen, formaaede han dog selv under disse Forhold at tvinge Landets Optræden ind i et nyt Spor. Sammen med Peder Oxe skiftede Lothringen Sind overfor Sverig. Skjøndt Alt var afgjort, og Kong Eriks Ægteskab med Prindsesse Renata kun ventede paa den rent formelle Afgjørelse, mødte nu det svenske Frier-Gesandtskab med Eet den mest uventede Modtagelse. Man afslog slet og ret Partiet og det under den mest stødende og uhøflige Form. Der hørte andet til at indtage Lande, svaredes der, end at sidde hjemme

og uddele dem i Tankerne. Desuden havde den unge Hertug Carl af Lothringen hverken Trang eller Lyst til at erhverve Danmark. Han var nu bleven givt med en fransk Prindsesse, havde Magt og Ære nok og agtede ikke at forspilde dem ved en unødvendig og utidig Krig. At give Frøken Renata til en Konge af Sverig vilde i og for sig være urigtigt, da Sverig laa saa langt af Veien, og det vilde være dobbelt forkasteligt nu, da Kong Erik havde sat sit Rige paa Spil ved Krigen mod Danmark, hvis Udfald ikke lod sig forudsee, og han desuden havde gjort sig til Nar i Europas Øine ved sine mange Frierier i England, Hessen Kassel og andensteds. Endelig, og det var det afgjørende, var Frøken Renata bestemt for en Anden, for den unge Hertug af Baiern, der var et langt bedre Parti.[1])

En saadan Slutning paa det svenske Frieri havde end ikke den dristigste Phantasi i Danmark turdet udmale sig; at de lothringske Hvervinger mod Danmark samtidigt ophørte var en Selvfølge. Alt dette var Peder Oxes Værk, men desuagtet forstod han med sædvanlig Snildhed at holde sig

[1]) Resen: Frederik den Andens Krønike. S. 152. — Ryge: Peder Oxe. S. 184.

bag ved Begivenhederne, saa at Ingen ret kunde blive klog paa, om der egentlig var foregaaet andet end, at Hertug Carls Magt var steget, medens Moderens var blegnet ved Peder Oxes Fjernelse. I tilsyneladende Venskab med begge Parter kunde han derfor tage Afsked og med velforrettet Sag vende hjem til Danmark.

Paa intet tidligere Tidspunkt havde hans Nærværelse i Hjemmet været saa nødvendig som netop nu. I det halve Aar, der var forløbet siden han sidst saa sit Fædreland, var der, som vi ovenfor have seet, ved en Blanding af Feiltræk og Uheld skabt en Situation, der kun syntes at kunne løses ved Danmarks Undergang. I Sommerens Løb var det lykkedes Frederik den Anden ved den hensynsløse Øresundsspærring at ophidse alle Sømagterne, og ved de skamløse Undtagelser derfra at berøve sig selv hvert Skin af lovlig Retsgrund, og i Juli Maaned var Danmarks sidste Haab, Flaaden, gaaet under i Stormen ved Gulland. Det saa saa broget ud, at Peder Oxe havde Grund til at spørge sig selv, om han dog ikke havde handlet uklogt, da han tog imod Frederik den Andens Benaadning og svigtede sine Venner, for at redde sig paa et Vrag.

Men Peder Oxe var ikke den Mand, der lod sig skræmme af mødende Farer, naar engang Broen bagved ham var afkastet. Med Dristighed optog han Kampen og udfoldede under den en saa mærkværdig Overlegenhed, Hensynsløshed og Genialitet, at han med Rette fortjener Navn af en af Danmarks største Statsmænd.

Hans Opgave var en tredobbelt: at skaffe Penge til Krigens Fortsættelse, saa at der kunde bygges en ny Flaade og Hæren holdes sammen, at afværge Sømagternes Angreb uden at opgive Øresunds-Tolden, og at holde Kampen med Sverig gaaende, indtil Danmark atter var det jævnbyrdigt til Søs. De to første Opgaver løste han paa egen Haand, ved den tredie kom Tilfældet ham til Hjælp.

Hans første Opgave var at skaffe Penge. Men i et Land, der var saa pekuniært ruineret som Danmark, grændsede dette næsten til det Umulige. Adelen var fritagen for Skatter, Borger- og Bondestand saa udpinte, at de ikke kunde yde mere. Pengecirkulationen var standset af Frygt for de slette Klippinge, der nu vare sunkne til ikke at gjælde mere end en Syvendedel af deres paalydende Værdi, men desuagtet holdtes oppe i

tvungen Cours af Regjeringen. Om udenlandske Laan var der ikke Tale, og Laan i Landet selv kunde kun faaes paa de ødelæggende Betingelser: mod Pant i Jordegods, hvis aarlige Indtægter, ofte næsten ligesaa store som den laante Sum, skulde tilfalde Laangiveren som Rente, indtil Laanet indfriedes.

Ligeoverfor disse saa godt som uoverstigelige Vanskeligheder, havde Peder Oxe intet andet at opstille, end den Tillid, som hans Person mulig indgjød — sikkert ringe nok i det mindste i Begyndelsen — og saa Rigtigheden af nogle faa Principer, som hans klare Blik og rige Erfaring havde lært ham at betragte som afgjørende. Thi han agtede hverken at sætte Gisselfeld paa Spil, eller sin nye Forlehning Vordingborg, eller Vallø, som han snart tilgiftede sig, eller overhovedet noget af sin stærkt voxende private Formue, den var fredlyst og vedkom ikke hans Embedsvirksomhed, uden forsaavidt den i det mindre godtgjorde hans finantsielle Talent.

Peder Oxes ledende Principer ere i den Grad blevne godkjendte af Eftertiden, at de nu forekomme os som Trivialiteter. Ikke saaledes dengang. At det er uøkonomisk for et Land at slaae

slet Mønt, at Alle, altsaa ogsaa Adelen, ere skattepligtige, naar Landets Existents er i Fare, at Orden og Gjennemsigtighed i Statsregnskabet er den første Betingelse for Besparelser, alt dette lød for Datiden som nye sære Paastande, der vare i Strid med tidligere Praxis.

Men Peder Oxe ikke blot opstillede disse nye Principer, men, hvad der var ulige vanskeligere, han gjennemførte dem. Med den ham egne Blanding af redelig Punktlighed selv til egen Skade og blind Hensynsløshed, Seen paa Alles Tarv og Haan overfor vedtagne Former, tvang han dem ud i Livet, rolig, kold, smidig, smilende, som om Alt gik ganske som til daglig. Han veg ikke tilbage for den Konsekvents af sit Princip, at Regjeringen skulde modtage den udstedte slette Mønt i Betaling, uden at maatte udgive den paany. Han gjennemførte denne Selvudhungring og gav intet Øieblik efter for Fristelsen: ikke en Skilling blev fra nu af betalt af Staten i Klippinge, men stedse i rund Mønt.[1]) For imidlertid saavidt muligt at udjævne den opstaaede Vanskelighed og ikke paa den anden Side forfordele Staten, der heller ikke

[1]) Smlgn. Rentemester-Regnskaberne for 1567 og senere.

i den sidste Tid havde faaet fuld Værdi for sine udstedte Klippinge, lod han præge Mønter af en Middelværdi men aldrig slettere end, hvad de lød paa.

En saa uvant Optræden vakte Tillid. Pengecirkulationen begyndte igjen, og paany aabnedes der Mulighed for at gjøre Laan uden altfor blodige Renter. Den hæderlige Kantsler, Johan Friis, gik i Spidsen, han laante Kongen 11,000 Kroner og Flere fulgte hans Exempel. Dog var det ad denne Vei Indkomne langtfra tilstrækkeligt nok til at dække Udgifterne. Peder Oxe gjorde da det næste Skridt; han opstillede den Fordring, at Alle burde betale Skat, nu da Landet var i Nød. For at forsøde Pillen, gav han den en tiltrækkende Tilsætning af Konsekvents. «Alle» fortolkede han som omfattende ikke blot Adelen, Geistligheden, Borgere og Bønder, men Kongen og begge Enkedronninger tillige. Hvor Kongen selv ikke gik fri, sømmede det sig ikke for Adelen at knurre, og en saa vidtgaaende Beskatning indeholdt selv en Borgen for, at den ikke vilde blive gjentagen under almindelige Forhold.

For Kongens Vedkommende var dette Skattepaalæg egentlig et blot Skin. Alt, hvad han paa

nogen Maade kunde undvære, gik allerede paa Forhaand med til Krigens Førelse, hans Bidrag forøgedes ikke derved, at en Del deraf nu skulde benævnes Skat. Anderledes stillede det sig derimod for Enkedronningerne, hvis Livgeding vare uantastelige, og for Adelen, der ifølge Loven var skattefri. At de dem undergivne Bønder kunde beskattes, var en extraordinær Forholdsregel, der udkrævede hele Rigsraadets Samtykke; men at de selv personligt kunde sættes i Skat, var saa stridende mod Tidens Begreber, at der end ikke gaves nogen lovlig Form derfor, undtagen den frivillige Gaves. Een Gang tidligere i den daværende Slægts Tid havde vel Adelen bekvemmet sig til at give slig en Gave, det var i det ulykkevarslende Aar 1542, da Danmark, svækket ovenpaa Grevens Feide, inddraget i Krig af Frankrig, kunde vente Overfald af Hollændernes Flaade og Keiserens Landmagt, medens den fangne Christian den Anden ved sin Nærværelse endnu bestandig vakte ubestemte Haab hos den trodsige Almue. Dengang havde Adelen med Rædslerne fra Grevens Feide i friskt Minde foretrukket at betale en Tyvendedel af Aarets Indtægter, for saaledes muligt at afværge et endnu større Onde. Men nu vare

Forholdene anderledes. Almuens Kamplyst var bleven mere end tilfredsstillet paa de svenske Valpladse, Vest for Sundet laa alle Herregaardene saa uskadte som i den dybeste Fred, Tabet af nogle Provindser var man forberedt paa, og skulde man end faae en anden Konge end den forvovne, halsstarrige Frederik den Anden, kunde det Tab vel bæres.

Peder Oxes Forslag mødte derfor den mest levende Modstand. Enkedronningerne, navnlig Frederik den Andens Moder Dorothea, der i Peder Oxe saa en løsladt Forbryder, som paa denne Maade søgte Hævn over hende, satte Himmel og Jord i Bevægelse; de klagede til Frederik den Anden, og paaberaabte sig deres Ægteskabskontrakter, hvor slig Beskatning udtrykkelig var forbudt.[1] Adelen, hvis Penge de gunstigere Møntforhold havde begyndt at lokke frem, og som altid havde ledige Summer, naar det gjaldt om at faae en fordelagtig Forlehning i Pant, klagede med Eet over Fattigdom eller gik den anden Vei og paaberaabte sig, helst flere i Flok, deres Standsrettigheder. Men Peder Oxe lod sig hverken narre

[1]) Geh. Arch. Danske Kongers Historie. Nr. 54.

eller kyse. Han greb Sagen an med praktisk Forretningsdygtighed og varsom med Skinnet, men hensynsløs i Realiteten splittede han Adelens Magt og tvang de enkelte Afdelinger til at overgive sig. Navnet Skat blev undgaaet og ombyttet med Pengehjælp, og Adelen fik ikke Lov til samlet at give Møde og nedlægge Protest, men Peder Oxe reiste rundt i Landet og «forligtes i Venlighed», som det hedder, med de Enkelte. Om denne Forligelse stedse har været saa venlig, turde være Tvivl underkastet. Et enkelt Brev fra hin Tid er endnu bevaret og viser os et Exempel paa Peder Oxes Fremgangsmaade: Lehnsmanden paa Ravnsborg paa Laaland havde nægtet at betale Skat af sin Forlehning; kort efter modtog han en Skrivelse fra Kongen om, at han i saa Fald maatte aftræde Lehnet, — og Skatten blev betalt. Da de fleste Adelsmænd enten vare kongelige Lehnsmænd eller haabede at blive det, havde Peder Oxe i slige Trudsler et fortræffeligt Middel i Hænde. Det er saaledes ikke saa uforstaaeligt, at han fik Bugt med Bevægelsen og Afgiften tvungen igjennem; men een Ting staaer desuagtet som en Gaade for Nutiden, det er Størrelsen af det Resultat, som han opnaaede. I Aaret 1542 havde

Adelen kun ydet en Tyvendedel af sine Indkomster, denne Gang betalte den ikke mindre end en Trediedel, og Skatten blev svaret ikke blot af hvad de eiede, men af hvad de havde i Forlehning, ja i Pant. Forrige Gang var det en Gave en Gang for alle; Peder Oxe derimod formaaede Adelen til at betale en lignende Hjælp ikke mindre end 5 Gange, nemlig i Foraaret 1567, Efteraaret 1567, 1568, 1569 og — dog rigtignok kun tildels — 1570.[1]) Vi savne alt nærmere Kjendskab til de enkelte Mellemled, men et sligt Resultat er selv den bedste Forklaring, i taus enlig Storhed vidner det om Peder Oxes aldeles mærkværdige Evner til at kunne gjennemføre, hvad han vilde. Kun et eneste Forbehold tog Adelen ligeoverfor alle disse nye Paalæg, og det sikrede Peder Oxe, selv Adelsmand, dem af ganske Hjerte: i den lovligste Form udstedtes der kongelige Attester for, at disse Afgifter ikke skulde have mindste bindende Kraft med Hensyn til Fremtiden.

En Ting maatte man lade Peder Oxe, han gik ikke ensidigt til Værks og forfulgte kun En-

---

[1]) P. V. Jacobsen: Det danske Skattevæsen under Christian den Tredie og Frederik den Anden. S. 153, 155, 157 og 160.

kelte. Medens Adelen besværedes med de uvante Skatter, rettede han samtidig et nyt Angreb mod de andre Stænder, hvis Skatte-Evne syntes udtømt, og med en mærkelig Sporsands vidste han at ramme, hvad der var gaaet Ram forbi, og bestandig holde Folk i Aande ved Righoldighed i Omvexlinger. Tidligere havde alle Skatter været saa temmelig ens og i samme Form: 80 eller 40 Kroner af 10 Gaardmænd, det Halve for Husmænd o. s. v. nedefter. Nu fandt han paa nye Former. Ikke blot Mennesker men Dyr bleve beskattede, en Afgift ramte alle Køer, en anden alle Faar, en de Heste, der vare i Brug, en dem, der slap for at komme med i Krig o. s. v., kort sagt som en fuldendt Kunstner forstod han stadig paa en ny og overraskende Maade at variere det samme Emne: flere Penge.

Paa endnu et sidste Omraade af Pengevæsenet blev Peder Oxes Indflydelse gjennemgribende, det vigtigste af dem alle, selve Pengenes Anvendelse. Det maa overlades til grundigere Undersøgelser nærmere at bestemme Peder Oxes Stilling her, om han virkelig blev en af Adelen udvalgt, og af Kongen uafhængig, Kontrolleur for Anvendelsen af Adelens Krigsbidrag, eller han stadig forblev

Kongen underordnet; hans store Indflydelse som den betroede Rigshovmester breder Skygge over dette Punkt, saa at Sondringen ikke bliver let, og Peder Oxe var ikke den, der vilde forspilde sin virkelige Magt for den Tilfredsstillelse at lade Kongen føle den. Stemplet paa hans Indflydelse er alt saa usikkert, men Indflydelsen selv er aabenbar. Den strakte sig til de mindste Detailler, og overalt sporedes en gavnlig Besparelse i Udgifterne. Den herværende franske Gesandts Yttringer faae i den Henseende at være os det bedste, mest uhildede Vidnesbyrd. I høie Toner priser han den indtrufne Forandring. Udgifterne til Hær og Flaade ere blevne bragte paa fast Fod. Armeen har faaet sine resterende Lønninger udbetalte. Overalt er der Orden, overalt er der Driftighed; skjøndt Byrderne ere store, ere de saa ligeligt fordelte, at Ingen med Grund klager over Forurettelse. «Men der er ogsaa kommen en saadan Haand til Sagerne som aldrig tilforn.»[1])

Vil man have et tydeligt Indtryk af den indtraadte Reform, behøver man blot at gjennem-

---

[1]) Carl Dancey's Skrivelse af $^{26}/_{2}$ 1567. Ryge, Peder Oxe S. 206—7.

blade Datidens Statsregnskaber. Forhen havde de været førte paa en høist forvirrende Maade: To sideordnede Rentemestre delte Forretningerne uden bestemt afgrændsede Omraader, hver førte sit Regnskab, men det ene beregnedes fra Nytaarsdag til Nytaarsdag, det andet fra Mikkelsdag til Mikkelsdag. Aars-Regnskabet var altsaa aldrig samtidig opgjort, og da stadig den ene Rentemester maatte forstrække den anden, naar det skortede paa Penge, kunde tidt de samme Summer figurere i begge Regnskaber, til usigelig Forvirring og hindrende ethvert Overblik. Alt dette Virvar afskaffes med Eet ved Peder Oxes Tilbagekomst. Med Finantsaaret 1567 indføres et nyt System, og Oversigten over Statens Indtægter og Udgifter gives i et samlet Regnskab, saa klart, gjennemsigtigt og overskueligt, at selv et Barn vil kunne fatte det.

Hvad vi hidtil have betragtet af Peder Oxes Færd efter hans Hjemkomst, hans Fortjenester af Finantsvæsenet, har været den Side af hans Virksomhed, der blev mest bekjendt for hans Samtid, og hvis Spor derfor have holdt sig tydeligst indtil vore Dage. Naar man i den nyeste Tid ogsaa har draget denne hans Betydning i Tvivl, saa har dette

mere været i Spørgsmaals Form, et naturligt Udbrud af den Forbauselse, hvormed man saa saa mange andre af hans Berømmelses laante Fjedre falde.[1]) Men for Alvor har egentlig Ingen antastet hans Fortjenester som Finantsminister, Traditionen var her for enstemmig, Beretningerne, selv om de undlod at anføre Beviser, dog selv for overbeviste og opfyldte af Sagens Sandhed.

Anderledes forholder det sig med hans Virksomhed udadtil, hans diplomatiske Betydning. Om denne have Beretningerne saa temmelig tiet, blot affærdiget den med nogle beundrende Udtryk i Almindelighed. Men naar den gamle Tankegang er bristet, som gik ud fra, at Peder Oxes Ophold i Udlandet kun udfyldtes af ædle Forstudier til senere at træde i Fædrelandets Tjeneste, saa hører der mere til at overbevise os om hans Betydning her end ubestemt Begeistring og Henvisning til hans opofrende Læretid. Paa dette Punkt opruller da Øresundstoldens Aktstykker et nyt og høist interessant Billede for os.

Peder Oxes anden Opgave, som han maatte

---

[1]) L. Daae: Om Frederik den Andens paatænkte Giftermaal. Norsk historisk Tidsskrift II, 107-108.

løse samtidig med, at han bragte Finantsvæsenet paa Fode, var at afværge Sømagternes Angreb paa Grund af Forurettelserne i Øresund. Denne Opgave var om muligt vanskeligere end den finantsielle. Var Landet udpint og Adelen utilbøielig til Skat, saa vare her alle Toldafgifter misbrugte og de Søfarende saa opsatte paa Hævn, at Øresundstoldens fuldstændige Ophævelse maatte synes den mildeste Følge af det Skete. For at gjøre Maalet fuldt var endelig Danmark under Peder Oxes sidste Fraværelse blevet berøvet sit Søværn ved Stormen under Gulland. Hver Paastand over for Sømagterne var fra nu af en Bøn om Naade, hver Trudsel en Latterlighed. Under disse Omstændigheder overtog Peder Oxe Styrelsen og udførte det Kunststykke, inden et Aar var omme at have fjernet alle Farer og bragt Indtægten af Øresundstolden op til det Tredobbelte. Det er Enkelthederne i dette mærkelige kun lidet kjendte Værk, som vi nu skulle betragte.

De fremmede Skippere ved Helsingør vilde i Sommeren 1566 næppe have været saa taalmodige, hvis de ikke havde stolet paa, at de Skridt, som deres Regjeringer samtidig foretog mod Danmark, sikrede dem fuld Erstatning for alle de tilføiede

Tab. Som ovenfor sagt, vidste de nederlandske Skippere meget vel, hvor nær Krigen stod for Døren, og at den kun kunde undgaaes, saafremt man fra dansk Side vilde gaae ind paa alle de Fordringer, som det nederlandske Gesandtskab maatte ville opstille.

Med en vis trodsig Ro bleve de derfor liggende, da Danmark efter Ulykken ved Gulland havde Dristighed nok til at fornye Øresunds-Spærringen. De kunde med Lethed være brudt igjennem, men de forsøgte ikke derpaa; trøstigt satte de deres Lid til, hvad Gesandtskabet skulde udrette; før Høst kunde endnu hele Øresundstolden være afskaffet for bestandig, og Tolderen tvungen til at udbetale dem hver Skilling, de havde tabt.

Imødesaa man saaledes til Søs med Spænding Gesandtskabets Komme, saa var Spændingen for Sagens Udfald ikke mindre i Land. Den danske Regjering kunde ikke være i Tvivl om, at den havde misbrugt den Stærkeres Ret, og, hvad der var det værste, nu var svag. At den under disse Omstændigheder havde fornyet Sundets Spærring, var kun et Udtryk for, at Alt var opgivet; af Frygt for Tanken om Fremtiden havde man undladt at tage de simpleste Forsigtigheds Hensyn.

Endelig kom da Gesandtskabet i September Maaned. De Klager, som det fremførte, vare mange, thi Danmarks Synderegister var stort. Først var der de to Spærringer af Øresund, lige uberettigede, men den sidste om muligt værre end den første, for saavidt hvert forud givet Løfte var blevet brudt. Saa de skammelige Udpresninger for at lade Skibene passere, dobbelt Uredelighed og Brud paa Tro og Love. Saa Afkrævelsen af Baadsmænd, Krudt og Kugler, eller Penge istedet, Afgift af spansk og fransk Vin og hvad alle de nye, uhørte Paalæg hed. Disse Uretfærdigheder vare forøvede mod Alle, men hvilken Røveradfærd havde man ikke tillige udvist mod de Enkelte. Hvor var det Skib blevet af, som ladet med Klenodier og ædle Stene var blevet optaget og stillet under Kongens personlige Varetægt? Hverken Skib eller Ladning var siden bleven seet. Og Skibet paa 300 Læster, som de Danske havde beslaglagt til Krigsbrug, det var ærligt 16,000 Kroner værd, men danske «uvillige» Mænd havde taxeret det til 8,000 Kroner kontant udbetalt, og desuagtet havde Rhederne endnu ikke faaet en Skilling af denne Sum. Hvor kunde man paastaae, at de syv Saltskibe, der fik Pas i Helsingør, men bleve optagne

af den svenske Flaade ved Dragør, havde brudt deres Ed og løbet til Sverig, og paa saa løs en Grund ved deres Tilbagekomst erklære dem for god Prise? Eller havde maaske ogsaa det Saltskib brudt sin Ed, der slet ikke løb ind i Østersøen, men solgte sin Ladning ved Helsingør, hvor det blev tvunget til at sælge den for Halvdelen af Indkjøbspris? Saaledes kunde man blive ved i det Uendelige, thi næsten ethvert Skib frembød Exempel paa ulovlig Medfart.

Det første danske Svar paa disse Klager synes at tilstede den Gisning, at Peder Oxe endnu ikke var kommen tilbage, men først er indtruffen mod Slutningen af Forhandlingerne. Det er nemlig endnu holdt i den gamle, selvtilfredse Tone og vidt forskjelligt fra det senere og afgjørende. Men hvorledes nu end dette forholder sig, saa var dette danske Svar med dets velvillige Uimodtagelighed for Fornuftsgrunde ikke skikket til at fremme en fredelig Løsning.

Det var egentlig Nederlænderne, hedder det heri, som vare Skyld i det Hele, idet de imod den Speierske Traktat havde gjort Danmarks Fjende Tilførsel. Kongen havde derfor seet sig nødsaget til at anvende sin gamle Ret: at spærre Sundet.

Dette Skridt var i fuld Overensstemmelse med Forliget i Speier, idet begge tilsigtede det Samme: Fred og fri Skibsfart. At Kongen ogsaa havde standset de blot ballastede Skibe, var sket i deres egen Interesse, for at de ikke skulde løbe lige i Armene paa den svenske Flaade. Han fortjente følgelig Tak derfor. Det samme fortjente han for sin Adfærd mod de andre Skibe. Mange af disse vare nemlig trods Forbudet komne ladede med Salt, Vin og Krigsfornødenheder. Rørt ved deres Bønner havde han tilsidst givet efter og ladet dem passere, dog naturligvis mod et lille Vederlag for den Risico, han derved løb. Man kunde betegne det som uklogt, at Kongen saaledes havde ladet Hjertet løbe af med sig, men i Strid med Forliget i Speier var det ikke. Endmindre stred det mod Billighed, thi det er billigt, at de, der i mange Aar have nydt Goderne af Noget, ogsaa hjælpe til at bære Besværlighederne, naar disse en kort Tid indtræffe.

Det var en let Sag for Gesandterne at splitte alle disse sødlige Talemaader og blotte den Virkelighed, der laa bagved. Med Bestemthed gjentoge de deres Klager og opstillede de tre Fordringer, at Sundet helt skulde aabnes paany, alle nye Paalæg

af hvad Navn nævnes kunde afskaffes, og Danmark betale en Erstatningssum for de betydelige Tab, som det direkte og indirekte havde forvoldt de Handlende.

Hvor haarde end disse Fordringer vare for Danmark, saa kunde de dog ikke kaldes ubillige, tvertimod efter Omstændighederne maatte de ansees for ret milde. En lettet Følelse gjennemtrænger ogsaa det danske Svar, der paa engang kaster Masken og med den ærlige Uforbeholdenhed, hvori Peder Oxe havde sin Styrke, klarer Situationen.

Danmark havde Uret, saa udtales der omtrent med rene Ord. Sundet skal derfor blive fuldstændigt aabnet paany. Vin, Salt og alle andre Varer maa fremtidig frit passere, kun ikke selvfølgelig Vaaben og Munition; dog skal enhver Skipper skriftligt love ikke at ville seile til Sverig. Alle nye Paalæg, navnlig alle de Afgifter, hvorom Skipperne havde at forhandle med Borgemester Markus Hess, skulle fremtidig være afskaffede. Kun forbeholder Kongen sig nu, da hans Flaade er i daarlige Omstændigheder, at maatte efter det Speierske Forligs Ordlyd og naturligvis mod fuld Erstatning udtage Søfolk og Skyts af forbiseilende

Skibe. Hvad endelig Erstatnings-Spørgsmaalet angaaer, saa er Danmark villig til at betale for de forvoldte Tab, men for Øieblikket savner det baade Ro til nærmere at undersøge alle de mange enkelte Tilfælde, og først og fremmest Penge til at betale med. Rent praktiske Grunde gjøre det derfor nødvendigt at opsætte Afgjørelsen af denne Sag til efter Fredslutningen.

Saaledes lød det danske Svar, hvormed Forhandlingerne afsluttedes, idet Gesandterne erklærede, at deres Regjering kunde modtage de deri gjorte Tilbud som Grundlag for en videre Forhandling. Svaret var, hvor naturligt og ligefremt det end ved et flygtigt Blik kunde synes, i Virkeligheden et diplomatisk Mesterstykke af Peder Oxe. For det Første forskaffede det, hvad der i Øieblikket var det afgjørende, foreløbig Ro; selv om Nederlænderne tænkte paa Krig mod Danmark, vilde Angrebet nu først kunne skee til næste Foraar. Dernæst var Svaret saaledes affattet, at det ganske maatte vinde de nederlandske Kjøbmænd. Hvor beroligende og lovende for Fremtiden var ikke denne aabent udtalte Misfornøielse med det tidligere System, at spærre Øresund. Og det var ikke den Ængstedes Tilbagekaldelse af, hvad han

tidligere havde gjort og maaske agtede at gjøre, naar han atter fik sin Frihed, nei, det var den nye Statsmands Program, Udtrykket for et virkeligt Systemskifte. Hvor uforbeholdne og ærlige vare ikke disse Løvter, hvor reel og klar ikke den hele Besked. Der var neppe nogen Tvivl om, at dette Svar vilde berolige Gemytterne i Holland. — Og hvad var der saa egentlig lovet? At Danmark fremtidig kun paa lovlig Vis vilde gjøre Retten til Told i Øresund gjældende, medens Sagens Kjærne dog egentlig var, hvorvidt Danmark ved sin Optræden ikke overhovedet havde forspildt denne Ret. Og hvad Skadeserstatningen angik, saa lød det vel ret klart, at Danmark umulig kunde betale den strax, da det savnede Penge, saa at Sagen altsaa maatte udsættes, indtil der blev sluttet Fred; men et Spørgsmaal om ikke Jernet vilde blive koldt imedens, saa at, naar Evnen til at betale endelig var tilstede, Villigheden da samtidig vilde være omsat i Modstandskraft. — Og endelig, men det tænkte Ingen paa, midt i denne Knude af forsvarligt knyttede Løvter laa der et lille uskyldigt Forbehold, ikke skjult, men aabenlyst for Alle; i det vendte Sagens Traad den samme Vei tilbage, saa at man ved energisk at

fremdrage det kunde bringe hele Knuden til atter at løse sig op. Peder Oxe udførte siden denne Kunst for Nederlænderne.

Dette danske Svar, der til alle Tider maatte ansees for vel affattet, hvor det gjaldt om at vinde Tid og slippe ud af en Forlegenhed, var imidlertid tillige specielt afpasset efter Forholdene i Nederlandene, som Ingen kjendte bedre end Peder Oxe. Han var fra sine Udlændigheds Dage nøie inde i, hvad der her halvt skjult foregik, Tilfældet havde hindret ham i selv at blive indviklet deri, men med usvækket Interesse havde han fulgt Alt. Han vidste, at Spændingen var stærk mellem den spanske Statholderinde og hendes Undersaatter, at den gjærende Uro kun ventede paa Anledning til Udbrud. Frygten for Begivenhederne mod Nord var et af de sidste Baand, der knyttede deres Interesser sammen, fjernedes den, maatte Bruddet snart blive aabenlyst.. Derfor vogtede han sig vel for at føre et udfordrende Sprog; en ydmyg Tone og mange beroligende Løvter kom det an paa, om de ikke lode sig opfylde var mindre afgjørende. Blot det, at de gaves, vilde i Øieblikket være det tilstrækkelige Paaskud til at lade Sagen ligge, ægge Nederlændernes Lyst til

Oprør og Statholderindens Villie til at kue det. Og var først denne Kamp begyndt, kunde Ingen beregne, naar og hvorledes den vilde ende, Danmark vilde vel i hvert Fald forlængst kunne have bragt sig og sin Øresundstold i Sikkerhed. — Begivenhedernes Gang gav Peder Oxes Beregning Ret. Oprøret udbrød kort efter, at det danske Svar var modtaget, og der gik over 80 Aar, førend Kampen blev tilendebragt.

Med dette Svar var Danmarks Skjæbne foreløbig afgjort. De andre Magter, der i Øresunds-Spørgsmaalet betragtede Nederlænderne som deres naturlige Repræsentant, sloge sig til Ro ved de Løvter, der egentlig kun vare givne disse, men rimeligvis vilde komme Alle tilgode. Faren var altsaa overstaaet og Sagen moden til at træde ind i det andet Stadium, hvor Peder Oxe ikke længere indskrænkede sig til Selvforsvar, men gik angrebsvis til Værks.

Førend vi imidlertid betragter dette Peder Oxes Vinterfelttog, vil det være naturligt om end kun i Forbigaaende at klare os, hvorledes Danmark uhindret af Sverig kunde faae Lov til at gjøre alle disse Fremskridt, med andre Ord, hvorledes det lykkedes Peder Oxe at løse den tredie

Opgave, den hvorved, som vi ovenfor sagde, Tilfældet kom ham til Hjælp, Fortsættelsen af Krigen med Sverig.

Havde Sverig efter Stormen ved Gulland været i Besiddelse af sine Kræfters fulde Brug, vilde rimeligvis Krigen have været til Ende med det Samme. Den svenske Flaade vilde have hærget Danmarks Kyster, hindret Forbindelsen med Skaane og hidført en Beleiring af Kjøbenhavn. Men til Held for Frederik den Anden var Sverig ikke istand til ret at benytte sin Overmagt. Uvant med saa fuldstændigt et Eneherredømme undlod Flaaden at bruge det tilfulde, og snart drev alle de Onder, der hidtil som en mørk Sky havde leiret sig om Danmark, nordpaa og hjemsøgte dets Modstander, medens Danmark atter fik klar Himmel. Pesten kom til Stockholm, rasede i Hær og paa Flaade, og lammede begges Bevægelser, Pengenød trykkede Sverig, uden at afhjælpes af en Peder Oxe, og Kongen, Erik den Fjortende, hensank i en Tilstand, der, grændsende til Vanvid, gjorde ham uskikket til Regjeringen og hidførte den Revolution, som kostede ham Tronen. Alle disse Omstændigheder forstod man fra dansk Side ypperligt at benytte, Peder Munk krydsede uhindret med Flaaden i

Østersøen, og optraadte ganske som Seirherre paa den tomme Valplads. Daniel Ranzau udførte ved Vintertid sit glimrende Felttog ind i Hjertet af Sverig. Den nye Konge trængte til Fred, og da begge de afkræftede Modstandere endelig forligtes, maatte Sverig, der tidligere havde vraget Provindser, finde sig i at betale en betydelig Sum i Krigsomkostninger til Danmark. Det var disse Forhold, hvori Lykken kom Peder Oxe til Hjælp, og som han kun har Fortjeneste af, forsaavidt han altid vidste at benytte dem, det var disse Forhold, der afgave Betingelsen for, at hans Udsæd paa Finantsernes og Øresundstoldens Omraade virkelig kom til Væxt og Modenhed, at han seirrigt kunde gjennemføre den Kamp, som han havde optaget med Sømagterne.

Thi det Skridt i Øresundssagen, som han nu i Tillid til den begyndende Medbør, vovede at gjøre knap et halvt Aar efter, at Alt syntes opgivet, var i Virkeligheden en fornyet Udfordring til alle Sømagterne. De nederlandske Gesandter vare i Efteraaret 1566 vendte tilbage med det beroligende Svar, Oprøret var derpaa udbrudt, og allerede i Februar Maaned rettede Peder Oxe det voldsomste Slag mod alle de Søfarende. Den 25de

Februar 1567 udstedte Kongen af Danmark den berygtede Forordning om Lastpenge[1]). Herved paalagdes der hvert Skib en ny Afgift af en hidtil uhørt Størrelse, ikke mindre end 4 Kroner af hver Læst Varer, og for at ingen skulde gaae Ram forbi, tilføiedes der, at ballastede Skibe skulde betale i Forhold til Skibets Drægtighed, 2 Kroner for hver Læst. Det var en Afgift, imod hvilken alle tidligere vare som en Børneleg, gjennemførtes den, vilde det spores paa Varernes Pris overalt i Nordeuropa.

Efterretningen derom kom som et Lyn paa en klar Himmel til Statholderinden i Nederlandene. Hun havde i Mellemtiden nøiere overveiet det danske Svar til hendes Gesandter og fundet, at Danmark burde tvinges til yderligere Eftergivenhed i to af Punkterne. At Skipperne skulde udstede en skriftlig Forpligtelse til ikke at seile til Sverig, forekom hende misligt og muligt skjulende en Faldgrube; hun forlangte derfor, at det skulde være nok, naar de blot gave Tolderen et mundtligt Løfte. Fremdeles, Kongens Ret til mod

[1]) Geh. Arch. Danske Samlinger, Øresunds Told Nr. 821. S. 113.

Godtgjørelse at benytte nederlandske Skibe og Mandskab mod Sverig var vel aabent udtalt i det Speierske Forlig, men Danmark var nu stedt i Fare, man kunde passende benytte Leiligheden til at tvinge det til at give Afkald paa denne trykkende Forret. Hun skrev[1]) derfor til Frederik den Anden og betydede ham, at hun ikke kunde gaae ind herpaa, ligesom hun ogsaa maatte beklage ikke at kunne opfylde hans skriftlige Begjæring om at overlade ham et større Parti Krudt, da hun selv havde Brug for hele sin Beholdning mod sine oprørske Undersaatter.

Frederik den Andens Svar paa disse Skrivelser røbede ikke den Storm, der var i Gjære. Vel kunde han ikke opgive at forlange skriftlig Forpligtelse fra Skipperne, men derimod skulde han gjerne paa Statholderindens Anmodning iaar undlade at gjøre sin Ret til at anvende nederlandske Skibe og Mandskab, gjældende; dog maatte han for denne Villighed forbeholde sig et ubetydeligt lille Vederlag af hvert Skib. — Dette var Alt, hvad Statholderinden kunde vente sig. Frederik den

[1]) Skrivelser fra Margrethe af Parma til Frederik den Anden af $^{4}/_{3}$ og $^{25}/_{3}$ 1567. Geh. Arch. Nederlandene Nr. 15. Papir.

Anden veg øiensynligt Skridt for Skridt, det omtalte lille Vederlag var maaske knap en Skrivelse værd. Da hørte hun med Et til sin Forfærdelse, hvad dette lille Vederlag havde at sige, en Afgift af hidtil uhørt Størrelse. Den slukte Strid flammede atter op i det mest ubeleilige Øieblik.

Thi hvad var herved at gjøre? Nederlandene var i Oprør, og det var tydeligt nok i Tillid hertil, at Danmark nu vovede et saadant Skridt. Det var altsaa Meningen med det danske Forbehold, som hendes Gesandter havde forbigaaet som uskyldigt; under Lovlighedens Skin vilde man nu give Skipperne Valget mellem at afstaae Mandskab, Munition og maaske hele Skibet eller betale en Afgift, hvis Størrelse afhang af de Danskes Forgodtbefindende. Saa ugunstige Vilkaar havde der aldrig tilforn hersket ved Øresund, og dem havde hendes Gesandter overseet og paa en Maade godkjendt ved at gaae ind paa Forslaget som Forhandlingsgrundlag.

Efterretningerne fra Helsingør bekræftede kun altfor vel, at hun havde Ret. Da Foraarsskibsfarten begyndte, kom de nederlandske Skippere i massevis til Sundet, kry af den i Efteraaret vundne Seir, men læste til deres Forbauselse Opslaget

paa Toldboden, hvori Kongen bekjendtgjorde den nye Afgift. Tolderen betydede dem, at det var i deres egen Interesse at betale dette «lille Vederlag», thi ellers saa han sig nødsaget til i Henhold til det Speierske Forlig at lægge Beslag paa deres Mandskab, Munition og Skibe, som Hs. Majestæt — ganske vist mod Erstatning — vilde benytte i Krigen mod Sverig. Forbauselsen og Forbitrelsen var stor, men herved var intet at gjøre, der var nok af danske Krigsskibe i Nærheden, den svenske Flaade var ikke til at øine, og Tolderens Trudsel var just ikke til at spøge med. De Fleste betalte derfor Afgiften og passerede; men ved deres Hjemkomst holdt de sig skadesløse ved Klager og Trudsler samt forhøiet Pris paa deres Varer.

Statholderinden var kommen i den mest vanskelige Stilling. Hun havde øiensynlig ladet sig narre, da hun i Efteraaret lod Danmark slippe for saa godt et Kjøb og tilstod det Udøvelsen af denne farlige Rettighed. Hendes Hu stod afgjort til at tugte den forvorpne Sørøverstat, der saa aabenbart spottede hende. Men Omstændighederne umuliggjorde dette. Hendes egne oprørske Undersaatter gave hende nu nok at bestille, og det vilde have været en Ubesindighed uden Lige i dette

Øieblik at splitte sine Kræfter. Hun maatte da finde sig i det Uundgaaelige. Paa den anden Side kunde hun heller ikke nægte sig selv, at dette Retsbrud fra dansk Side paa en Maade kom hende ganske beleiligt. Hvem Andre gik det nemlig ud over end netop hendes oprørske Undersaatter? Disse kjætterske Amsterdammere kunde nu selv prøve Følgerne af at svigte deres lovlige Regjering, Forholdene ved Øresund turde muligt blive en af hendes virksomste Allierede. Under Indtrykket af disse forskjellige Hensyn tog hun sit Parti, hun satte al Kraft paa at kue Oprøret hjemme, og nøiedes udadtil med, forbitret i sit Hjerte og dog samtidig ret vel tilfreds, at føre en buldrende, men intet betydende Notevexel med Danmark.

Englands Vrede faldt ligesaa uskadeligt ud. Dronning Elisabeth sad endnu for usikkert paa Tronen, og den engelske Sømagt var for meget i sin Vorden, til at hun for denne Sags Skyld skulde begynde nogen Krig. Sammen med Nederlandene kunde der maaske have været Tale derom, alene sendte hun som de ikke Krigsskibe, men Noter. Heller ingen af de andre Sømagter kunde tænke paa at drage Sværdet; hos dem Alle omsatte sig

derfor Misfornøielsen med det nye Paalæg i det inderlige Ønske om snarlig Fred i Norden, et Ønske, som Danmark delte og gjerne saa anvendt som Tryk paa Sverig.

Peder Oxe havde altsaa regnet rigtigt, da han valgte dette Øieblik til at udføre sit dristige Vovestykke; men han havde ligeledes regnet rigtigt, hvad Paalægets Form og merkantile Følger angik. Tidligere havde saa godt som alle Afgifter ved Øresund været beregnede efter Skibenes Antal og ikke efter deres Ladning og Drægtighed. Dette havde i Tidens Løb medført et Tab for Danmark, idet navnlig Nederlænderne benyttede sig heraf og beseilede Sundet med stedse større Skibe, hvoraf Afgiften jo var den samme som af smaa. Dette Misbrug havde Peder Oxe nu tilføiet et Dødsstød ved sin nye Form for Paalæget. Betaling efter Læster var en Maalestok, der holdt Tridt med alle Størrelser paa Skibe og lige retfærdigt og lige let lod sig anvende paa de største som de mindste. Intet Under, at denne Form for Afgift, som ramte saa føleligt, blev i høi Grad lagt for Had af de Fremmede, men engang indført ikke atter lod sig fordrive fra Øresundets Toldruller.

Peder Oxe var vel ikke saa naiv at troe, at

denne Afgift skulde være kjærkommen for de Søfarende, men han forudsaa, hvad Udfaldet godtgjorde, at den foruden at være indbringende for Danmark tillige i merkantil Henseende var et Fremskridt. Den Ret til at beslaglægge Skibe og Mandskab, som det Speierske Forlig hjemlede Danmark, var et Minde fra en barbarisk Tid og i høi Grad stridende mod Grundlovene for Handel og Samfærdsel. Det maatte følgelig være i de Søfarendes velforstaaede Interesse at see den ombyttet med en Pengeafgift; og Peder Oxes brutale Færd var derfor paa dette Omraade saavel som paa de tidligere parret med klog og virkelig Hensynsfuldhed, ikke en blot og bar Voldshandling men tillige en Forandring til det Bedre. Han havde Ret i, at Afgiftens Størrelse væsentlig seet var det Ligegyldige. Hvor høit den end sattes, vilde den blive næsten umærkelig, naar den siden fordeltes paa Varerne ved Salget; en Kjøbmand burde med Glæde betale det dobbelte, naar han for saa billigt Kjøb kunde faae sikker Fart og hurtig Behandling. Thi i denne Henseende var Peder Oxe fuldstændig klar over, hvad Forpligtelse han paatog sig: under hans Regimente fik Tolderen skarpt Tilhold om redelig og rask Expedition

af de Søfarende, og efter Krigen veg Peder Oxe ikke tilbage for den Konsekvents, at Danmark ved denne Afgift havde forpligtet sig til at holde Østersøen ryddelig for Sørøvere.

Sluttelig havde dette Paalæg en anden Charakter end næsten alle tidligere. Kun sjældent havde Danmark dristet sig til samtidigt at forhøie Tolden for alle Nationer, men havde skiftevis taget enkelte ud og derved af Forsigtighedshensyn stadigt begaaet Forurettelser. Peder Oxe gjorde her som sædvanligt Skridtet fuldt ud og blev saaledes netop ved sin Hensynsløshed retfærdig. Alle uden Undtagelse maatte de betale Lastpengene[1]), og derved berøvede han Afgiften dens værste Braad, idet Ingen i Kraft af den kunde underbyde de Andre.

Eet gjaldt alle Peder Oxes offentlige Handlinger, den fordelagtige Side ved dem var den overveiende; skjøndt han med Snildhed søgte at tage alle Hensyn, faldt denne Side dog bestemt i

[1]) Lybæk og Stettin bleve vel tilsyneladende fritagne, men Lybæk maatte som Danmarks Allierede til Gjengjæld gjøre større Søudrustning, og Stettin maatte betale 16,000 Kroner, for at nyde denne Begunstigelse (Rentemester Regnskab 1568). Begge Fritagelser ophørte efter Krigen.

Øinene som Værkets Façade. Hans Toldforhøielse var i saa Henseende hans Mesterværk. Øresundstolden havde i Aaret 1563 indbragt omtrent 184,000 Kroner, Aar 1564: 148,000 Kroner; i Aarene 1565 og 1566 havde man trods Spærringerne holdt den oppe ved paatvungne Laan og andre Voldshandlinger, saa at Udbyttet ikke forringedes, men udgjorde 195,000 og 175,000 Kroner. Men hvad var alt dette at regne mod Resultatet af Peder Oxes Forbedring? I Aaret 1567 indbragte Øresundstolden den fabelagtige Sum af 560,000 Kroner, altsaa næsten tre Gange saa meget som nogensinde tilforn, og heraf indkom alene de 377,000 Kroner ved Lastpengene.[1]) Frederik den Anden havde al Grund til at være tilfreds med en saadan Finantsminister, der ikke blot kunde reise Penge, men endog skaffe dem uden Tynge for Landet i Form af Gave fra de fremmede Nationer.

Med denne Toldforhøielse, det fyldigste Bevis for Peder Oxes saavel diplomatiske som finantsielle Dygtighed, afsluttes Rækken af de store Fore-

---

[1]) Smlgn. Øresundstoldregnskaberne for de paagjældende Aar.

tagender, der knytte sig til hans Tilbagekomst, det Tidspunkt, som vi her have sat som Grændsen for vore Undersøgelser. Det vil af det Foregaaende være klart, at hvilke Beskyldninger man iøvrigt vil rette imod Peder Oxe, finantsielt Talent og Statsmandsdygtighed kan man ikke frakjende ham. Hvormeget han end har forbrudt mod Danmark i sin Landflygtighed, saa har han ved sin Tilbagekomst indlagt sig saadanne Fortjenester af sit Fædreland, at man forstaaer, hvorfor han til sin Død maatte vedblive at være sin Konges mest betroede Tjener, og efter Døden omstraales af en Glorie, der truede med at forvanske de virkelige Træk.

Det gaaer her som saa ofte, Interessen forplanter sig fra en historisk Person til hans Værk. Vi have samlet Momenter nok til at bedømme Peder Oxes Forhold til hans store Opgave, godtgjøre hans ualmindelige Dygtighed, men neppe er denne Trang stillet, før et nyt Ønske vaagner, Ønsket om at see, hvorledes hans Værk blev fuldbragt. Hvad der giver denne nye Interesse en eiendommelig Tilsætning, er det Spørgsmaal, som uvilkaarligt paatrænger sig, om der virkelig var nogen indre Forbindelse mellem Peder Oxe og

hans Værk, om ikke Alt for ham kun var Middel, intet Maal i og for sig. Idet dette Spørgsmaal frister til at løfte Sløret fra hans senere Livsgjerning, synes det tillige at love os en Oplysning, som vil være af Betydning for vor Bedømmelse af hans Person. Lad os da i korte Træk see hans senere Forhold til sit Værk og da især til det, der ikke som Finantsbestyrelsen unddrager sig individuelt Særpræg, men til det, der blev hans Hovedværk, halvt kosmopolitisk som han selv og den videste Tumleplads for hans diplomatiske og finantsielle Evner, hans Forhold til Øresundstolden.

Det Skridt, som Peder Oxe havde gjort, da han i Aaret 1567 paalagde «Lastpengene», hørte der en Mand med hans Smidighed til for at gjennemføre. Mangen Anden kunde maaske som han have vovet dette Foretagende og saa halsstarrigt sat Alting paa Spil, for at tvinge det igjennem; Færre havde maaske havt Besindighed og Resignation nok til som han i rette Øieblik med Værdighed at opgive det; men det at foretage alle disse Vendinger og dog ende med ikke at være veget et Haarsbred fra det Oprindelige, dertil hørte der hans geniale Seighed, hans overlegne Ro og Behændighed.

Thi at gjennemføre denne nye Afgift var ikke gjort med blot vedblivende at opkræve den. De Søfarende havde nu engang ondt ved at forstaae, at den virkelig skulde være et Fremskridt, deres Vrede var i Tiltagende, og der maatte nøie passes paa, naar det Øieblik kom, da det var nødvendigt at aabne Ventilen. Dette afhang af Nederlænderne. Kunde de blive enige ikke blot med de andre Sømagter, men indbyrdes og med deres spanske Overherre, saa var der ingen Tid at spilde. Tilsyneladende var imidlertid dette Tidspunkt fjernt. Landet var i Oprør, og Enighed med Spanien saalænge en Umulighed. Ikke desto mindre indtraf Faren, førend Nogen kunde ane den. Statholderinden, Margretha af Parma, der ikke ansaaes for skikket til at dæmpe Bevægelsen, blev hjemkaldt, og i hendes Sted indsatte Philip den Anden sin blodige Haandlanger, Hertug Alba til at tage det ulykkelige Land under Behandling. Peder Oxe kjendte ham fra sit Ophold i Udlandet. Han vidste, at denne stolte, skumle, grusomme Spanier ikke var til at spøge med; tilsyneladende blot kold og snu var han stærkt modtagelig for Fornærmelser, med sydlandsk Ild kunde han sætte alle Hensyn til Side for at hævne sig. Spørgsmaalet var nu,

om han vilde betragte «Lastpengene» som en beleilig Hjælp mod Oprørerne i Holland eller som en Fornærmelse mod sin Overherre, Kongen af Spanien.

Margretha af Parma havde seet Sagen fra begge Sider. Derfor var der noget vist Uvirkeligt i de Vredesudbrud, hvormed hendes Skrivelser til Danmark vare fyldte, og Peder Oxe tog heller intet Hensyn til dem. Han nøiedes med indenfor de af ham selv afstukne Grændser at respektere hendes Ret; saaledes var han just, da hun trak sig tilbage, meget ivrig for at opfylde hendes Begjæring om Straf over nogle Danske, der paa egen Haand i aaben Sø havde overfaldet et nederlandsk Skib.[1]) Men neppe kom Hertug Alba til Brüssel, førend det viste sig, at slige Smaaopmærksomheder ikke længere sloge til. For stolt til at tage mod fremmed Hjælp imod sine Undersaatter og forbitret over den Forhaanelse af Spaniens Magt, som Paabudet af Lastpengene indeholdt, gik han lige til Sagen og sendte kort efter sin Tiltrædelse en Skrivelse, blot en eneste, til Danmark, men den

---

[1]) Geh. Arch. Nederlandene Nr. 15 paa Papir. Skrivelse fra Frederik den Anden af 23/9 1567.

var tilstrækkelig til at faae Peder Oxe til at forandre Kurs.

For et flygtigt Blik var denne Note[1]) ikke væsentligt forskjellig fra de tidligere modtagne, den indeholdt Klager over forøget Told i Norge, og over Lastpengene, som, i og for sig uberettigede, nu tilmed bleve afkrævede ud over den af Danmark først fastsatte Tid. Som sædvanligt endte Skrivelsen med en Opfordring til at afskaffe disse Misbrug, hvis ikke skulde Kongen af Spanien vel vide ved andre Midler at skaffe sine Undersaatter til deres Ret.

Indholdet var altsaa det sædvanlige, først Klager, saa Trudsler. I Danmark var man saa vant til slige Breve, og Kancellisterne i Brüssel havde saa ofte varieret de samme truende Henvisninger til Spanien, at Effekten tilsidst havde tabt sig, og Slutnings-Trudslerne ikke agtedes mere end de staaende Høfligheds-Udtryk i Begyndelsen. Men de samme Ord fik en anden Vægt med Albas Navn under. Peder Oxe kjendte ham for vel til ikke at vide, at der kun vilde være kort mellem

---

[1]) Geh. Arch. Nederlandene Nr. 16. Papir. Skrivelse fra Alba af $^{12}/_{4}$ 1568.

Ord og Handling, naar han som her ansaa sig eller sin Myndighed for tilsidesat. Man kunde risikere, at han uden at tage andre Hensyn strax udvirkede en Krigserklæring fra Spanien, Europas mægtigste Sømagt. Men selv om han ogsaa vilde være sindig og kun behandle Sagen som et rent nederlandsk Spørgsmaal, saa var der al Sandsynlighed for, at han inden kort Tid vilde være Herre over Oprøret hjemme og saaledes i Stand til med fuld Kraft at imødegaae hvert udenlandsk Overgreb. Hvordan saa end Sagen betragtedes, stillede Udsigterne sig ugunstigt for Danmark, Forsigtighed var i høi Grad fornøden.

Peder Oxe saa dette. Hurtigt bestemte han sig da til at vende; det Maal, som han ikke kunde naae ad den lige Vei, maatte han finde sig i at krydse sig op til. Som Svar paa Albas Skrivelse afsendtes derfor strax et Brev,[1]) hvori man fra dansk Side i en vis krænket Tone opregnede alt det Meget, som var blevet gjort til Bedste for Hans spanske Majestæts nederlandske Undersaatter, men altid kun var blevet gjengjældt med Utak af

---

[1]) Geh. Arch. Nederlandene Nr. 16. Papir. Skrivelse fra Frederik den Anden til Alba af ¹²/₆ 1568.

disse. Dog Kongen af Danmarks Venskab og broderlige Følelser for Kongen af Spanien vare for dybe til, at Undersaatters Utaknemmelighed kunde svække dem. Han vilde give et nyt Bevis derpaa ved at afskaffe Lastpengene, ligesom han alt havde skrevet til sine Embedsmænd i Norge om ikke at afkræve Nederlænderne forhøiet Told.

Det var et Tilbagetog saa tydeligt, som Nogen kunde forlange, selv Tolderen i Helsingør fandt Vendingen for rask. Korrespondancen mellem ham og Kongen fra hine Dage er os bevaret, den sætter os lyslevende ind i Situationen. Tolderen udtaler utvetydigt sin Misfornøielse med Omslaget, hvis Aarsager han ikke formaaer at oversee, og udbeder sig nærmere Instrux om, hvad han ligeoverfor Skipperne skal anføre som Grund til dette uventede Skridt. Det kongelige Svar røber noksom, hvor nødigt ogsaa Regjeringen har føiet sig efter Omstændighederne. Allerede det, at Løftet om at ophæve Lastpengene er givet den 12te Juni, medens Befalingen først iværksættes den 8de Juli,[1]) viser Regjeringens Ulyst; »men,» hedder det yderligere, »dersom Du af Dig selv forseer det en 8 Dage

[1]) Øresunds Toldregnskab af 1568.

og vedbliver at tage Lastpenge, og det noget kan drage til Sum, skal Du ingen Utak eller Unaade dermed fortjene.» Hvad endelig Grunden til Ophævelsen angaaer, saa kan Tolderen jo anføre, at Kongen har bestemt sig dertil, rørt ved Hertug Albas Bønskrift, saa og mest paa Grund af den Gunst og Naade, Hs. Maj. nærer for Nederlænderne.[1]) — Breve som dette gjør al Forklaring overflødig.

Vendingen var altsaa gjort, med rask Fart fjernede man sig atter fra Maalet. Alt hvad Peder Oxe oprindeligt havde tilsigtet med Lastpengene, forspildtes nemlig nu lidt efter lidt. Indtægterne af Øresundstolden led et betydeligt Skaar, endnu i Aaret 1568 udgjorde de 466,000 Kroner, men allerede næste Aar vare de sunkne til 245,000 Kroner, altsaa mere end 300,000 Kroner under, hvad de havde indbragt i Peder Oxes Tiltrædelsesaar. Og hvad der oprindelig havde udgjort denne nye Afgifts Styrke, var nu blevet dens Svaghed. Den havde været et svært Paalæg, som dog kunde bæres, fordi det var ligeligt fordelt paa Alle; den var nu sunken ned til at blive en uudholdelig

---

[1]) Geh. Arch. Danske Samlinger Nr. 806.

Afgift, der var uretfærdigt og uklogt fordelt. Den tilintetgjorde den sidste Rest af de østersøiske Hansestæders Handel; med slig en Lænke om Benet kunde de endnu mindre konkurrere med de driftigere Hollændere. For en ringe Indtægts Skyld begik man altsaa den politiske Feil at hjælpe en enkelt Magt til Enehandel i Østersøen, og det netop den farligste, fordi det var den mægtigste, Nederlænderne. Og selve den ringe Fordel, for hvis Skyld disse Misgreb skete, blev netop gjennem dem bestandig yderligere forringet. Hvert østersøisk Handelsskib, der maatte give tabt i det ulige Kapløb, og derfor unddroges Farten, efterlod en tom Plads paa Lastpengenes Indtægtsside.

Peder Oxe saa dette og ventede med Utaalmodighed paa det Tidspunkt, da han atter kunde vende. Neppe var det gunstige Øieblik kommet, førend han strax benyttede sig deraf. I December 1570 sluttedes endelig Freden mellem Danmark og Sverig, og allerede den 30te Marts 1571 udstedtes en ny Forordning om Lastpenge som tvungen Afgift for Alle.[1])

---

[1]) Den originale Forordning i Geh. Arch. Danske Samlinger Nr. 819 d. — Til Løn for sin Hjælp under Krigen vedblev endnu Lybæk i nogen Tid at være forskaanet for Lastpenge.

Forholdene havde forandret sig betydeligt siden sidst. Danmark havde faaet Fred og dermed frie Hænder, og den Hertug Alba, der nu i tre Aar forgjæves havde anstrængt sig for at kue Nederlænderne, var ikke nær saa skrækindjagende som den nys indsatte Statholder 1567. Men der udkrævedes ogsaa gunstigere Omstændigheder for nu at gjøre sligt et Skridt; thi hvad der til Nød kunde undskyldes under en Krig som en Nødvendighed, blev under Fredsforhold til en blot Voldsdaad. Hvad var Lastpengene andet end den Erstatning, som Alle under Krigen havde betalt Danmark, for at dets Konge ikke skulde anvende sin Ret til at udtage Baadsmænd og bruge fremmede Skibe til Orlog? Men med Krigen var jo denne Ret bortfalden, og derfor nødvendigvis ogsaa Lastpengene som Erstatning for dens Anvendelse.

Bevisførelsen i den nye Forordning maatte derfor blive en anden. Den kongelige Ret til Skibe og Baadsmænd træder i Baggrunden, den overskylles af et Væld af kongelige Rettigheder og tilsvarende af de Søfarende brudte Forpligtelser. Det Overbevisende ligger ikke længere i et enkelt Bevis's Skarphed, men i Massen af Argumenterne. Kongen havde, — saaledes er omtrent Tanke-

gangen, — i den sidste Krig vist Skipperne den Naade at lade dem passere Sundet, skjøndt det stred mod hans Interesser. Han havde ladet sig nøie med et skriftligt Løvte fra hver Enkelt om ikke at seile til Sverig; men de havde kun lidet skjønnet paa hans Gunstbevisning eller agtet deres eget Ord, thi alle som een vare de seilede til Sverig, og havde styrket hans Fjende med Vin og Salt. Herved var Krigen bleven meget langvarigere, end den ellers vilde være bleven. For Kongens Vedkommende var en af Følgerne den, at han havde maattet betale de dobbelte eller tredobbelte Summer til Leietropperne, hvorved han havde paadraget sig en stor Gjæld. Med Føie kunde Hs. Majestæt nu lade sin Vrede gaae ud over de Skyldige, og spærre Sundet og Bælterne for de Fremmede. Men som sædvanligt vilde han lade Mildheden seire og holde sine Strømme aabne, ja hvad mere var, han vilde udruste en stor Flaade til at løbe ud i Østersøen og rense den for Sørøvere. Hvad Skipperne havde forbrudt vilde han altsaa tilgive dem, men alle disse Omkostninger maatte de hjælpe ham at dække, og derfor havde Enhver at betale Lastpenge efter en Toldrulle, som Tolderen i Helsingør skulde vise dem.

De nye Lastpenge indførtes altsaa denne Gang til Dækning af de kongelige Udgifter, man kunde saa herved enten forstaae de tidligere Krigsomkostninger eller Bestridelsen af Flaadens Udrustning nu. Det overlodes til Enhver at overveie, hvorvidt Flaaden, naar Sørøverne vare forjagne, vilde blive aftaklet, eller om det Skridt ikke laa nær, at Skipperne saa skulde betale, for at den til Stadighed kunde være i Søen og passe paa dem. Hvorom Alting var, saa var dette Paalæg baade i Indhold og Form mere nærgaaende end det tidligere. Til Gjengjæld var det i et væsentligt Punkt mildere. Satserne vare ikke fuldt saa høie, og ballastede Skibe bleve ganske fritagne for Afgiften.

Som naturligt var, vakte dette nye Paalæg en stærk Forbitrelse og fremkaldte en Skare af Klager og Trudsler. Vel vare de Enkelte, der indtil da alene havde maattet udrede Lastpengene, i deres Hjerter glade over, at det nu ikke gik Andre bedre; men dog blandede sig ogsaa deres Stemmer i det fælleds Klagechor i Haab om, at dets Fuldtallighed muligt kunde bevirke Afgiften helt afskaffet. Størst Interesse har Nederlændernes Optræden. I denne Sag faldt deres og Hertug Albas

Interesser sammen, og de havde intet imod, skjøndt ellers i fuldt Oprør, paa dette ene Punkt at støtte sig til Spanien og fremtræde som dets lydige Undersaatter. Hertug Alba svigtede dem ikke. Neppe var Paalæget blevet ham bekjendt, førend han i Slutningen af Mai 1571 sendte en skarp Note til Danmark[1]). Han begynder heri med at minde om det tidligere Traktat-Brud af lignende Art, som Danmark havde tilladt sig 1567. Dengang havde Danmark dog atter opgivet sit ulovlige Forehavende, og siden da var der blevet sluttet Fred i Norden, hvortil han af Hjertet ønskede til Lykke, men nu hørte han til sin Forbauselse, at Danmark paany havde paalagt Lasttold. Hertil savnede det ikke blot Ret, men under de nuværende Forhold ogsaa hvert Spor af undskyldende Paaskud. Han maatte derfor i Kongen af Spaniens Navn paa det bestemteste anmode om, at Danmark overholdt, hvad det ifølge den Speierske Traktat og mundtlige og skriftlige Løfter var forpligtet til, og øieblikkelig afskaffede Lastpengene.

Frederik den Anden svarede i de første Dage

---

[1]) Geh.-Arch. Nederlandene Nr. 16. Papir. Skrivelse fra Alba til Frederik den Anden af $^{31}/_{5}$ 1571.

af August Maaned.[1]) Brevets Begyndelse vidnede om de indtrufne fredelige Forhold, idet der, — maaske med lidt drillende Henvisning til, hvor tryg Kongen nu følte sig —, meddeltes, at den nederlandske Skrivelse havde truffet ham paa Jagten, hvor han ingen Raader havde hos sig; derfor maatte Hertugen undskylde, at Svaret kom saa sent. Hvad Sagen selv angik, saa betalte jo ogsaa alle andre, der beseilede Kongens Strømme, den samme Afgift, og denne sigtede kun til det fælleds Vel. Toldforhøielsen var en kongelig Rettighed, og Kongen af Danmark agtede at anvende sine kongelige Rettigheder, naar han selv fandt det for godt. Det tilkom ikke Kongen af Spanien at sætte ham Maal og Grændse i saa Henseende, ligesom Frederik den Anden heller ikke havde taget Hensyn til sine Undersaatters Klager over, at Kongen af Spanien imod det Speierske Forlig havde forhøiet Tolden i Nederlandene. Hertugen maatte derfor undskylde, at Frederik den Anden ikke kunde opfylde hans Begjæring. — Her kunde Kongen slutte, men han vilde dog tilføie, at Neder-

---

[1]) Geh. Arch. Nederlandene Nr. 15 paa Papir. Frederik den Anden til Alba dat. Kornerup 2/8 1571.

lænderne sidst af alle burde klage, thi de vare i Taknemligheds-Gjæld til Danmark. De bleve altid behandlede med særlig Forekommenhed ved Helsingør. Mest for deres Skyld holdt Kongen Flaader baade i Vesterhavet og Østersøen for at rydde Farvandene for Sørøvere. Senest havde Danmark ofret meget paa at udrydde de moskovitiske og polske Fribyttere. Sligt burde de skjønne paa og mindes, hvorledes danske Krigsskibe mangengang uden mindste Erstatning havde skaffet dem deres Skibe igjen, som Sørøverne alt havde bemægtiget sig. Det var de Fremmedes Pligt at betale den ubetydelige Told, det var Danmarks Pligt at holde Søen ryddelig og værne om den frie Skibsfart.

Tiderne havde forandret sig. Dette Svar, der for 3 Aar siden sikkert vilde have fremkaldt en Krigserklæring fra Spanien, blev nu det sidste afsluttende Ord i Sagen. Uden Spaniens Hjælp kunde Nederlandene intet gjøre paa egen Haand, de trængte for meget til Danmarks Støtte i Kampen, til at de turde bryde med denne mægtigste protestantiske Magt. Af de øvrige Sønationer var kun England farlig, men her gjaldt det samme, alene turde den engelske Flaade ikke møde, og der var ikke Udsigt til nogen Allieret. Dronning

Elisabeths Besværinger bleve derfor modtagne med stor Ro, og Frederik den Andens Svar[1]) afviste enhver fortsat Forhandling om denne Sag. Kongen af Danmark blandede sig jo ikke i Englands Sager og klagede over, naar Dronningen forhøiede Toldafgifterne hjemme. Men den samme Ret forlangte han for sig selv, og taalte ikke, at Nogen søgte at begrændse hans Frihed. Lastpengene vare iøvrigt en Nødvendighed. De sidste Aars Erfaring havde vist, at først huserede svenske, saa polske Sørøvere i Østersøen, de vilde have hindret al Seilads paa Narva og de andre østlige Byer, hvis ikke Danmark havde holdt dem i Ave. Danmark erkjendte sin Forpligtelse til bestandig at holde Krigsskribe i Søen i den Anledning. Det var Danmarks Pligt og Ret at værne om den frie Seilads paa Havet, men herfor skyldte de andre Nationer det en Godtgjørelse, og det var netop Lastpengene.

Med disse Skrivelser og nogle lidet betydende Klager fra de andre Nationer døde da Sagen hen; stiltiende blev den nye Afgift erkjendt som

---

[1]) Geh. Arch. Danske Samlinger, Øresunds Told Nr. 823 Skrivelse af $^{12}/_{7}$ 1571.

lovlig. Hermed er Sagens første Stadium til Ende, Grundvolden lagt til den storartede Bygning, som nu skulde opføres. Fra Aaret 1571 udvides nemlig Spørgsmaalet, det bliver andet og mere end blot Øresundstolden, hvorom det kommer til at dreie sig. Det er værd at bemærke, at der saavel i Svaret til Spanien som til England er kommet en ny Tanke frem, som her for første Gang tydeligt udtales: Danmarks Herredømme paa Havet. Endnu fremtræder den kun i Forpligtelsens Form, men snart sprænges ogsaa dette Hylster, og der erklæres aabenlyst, at Ingen har Ret til, uden særlig Tilladelse af Danmark, at seile paa dets Strømme, der strække sig fra det hvide Hav til den botniske Bugt, omfattende Ishavet, Nordhavet, Vesterhavet og Østersøen. Det er denne dristige Tanke, Frederik den Andens ubestemte Ungdomsdrøm, som Peder Oxe nu fører ud i Livet. Uden ham vilde den være bleven, hvad den var endnu 1566, et vanvittigt Vovestykke, der nødvendigt maatte hidføre Danmarks Undergang. Men han gav den Form, han lærte sin kongelige Herre, hvorledes han skulde styre for at naae til sine Drømmes Maal, og Kongen var lærvillig, han

forstod at fortsætte Farten, selv efterat hans Mester var gaaet bort.

Thi Peder Oxe døde, førend hans ypperste Dagværk var til Ende. Han saa ikke Planen fuldt udført, Englænderne nødsagede til at betale for at seile norden om Norge til Rusland, Lybækkerne tvungne til at erlægge Lastpenge som alle Andre til Kronborgs Opførelse, Ballastpengene gjenindførte for at fremme Bygningen, Orlogsskibe nødte til at stryge Seil for Fæstningens Kanoner, og danske Krigsskibe holdende Justits overalt, i Østersøen, Vesterhavet og ved Norges Kyster, han saa ikke, hvorledes Omstændighedernes Magt løftede Danmark, baaren af Medgang, til en Indflydelse, som aldrig før eller siden. Men skjøndt han ikke saa det, og Virkeligheden vistnok overtraf, hvad han havde tænkt sig, saa tilkommer Æren for hvad der skete dog først og fremmest ham, det var ham, der oprindeligt stillede Kursen, det var Mænd, uddannede i hans Skole, der fortsatte Farten.

Samle vi, hvad vi her have seet af Peder Oxes senere Færd, saa vil det vise sig, at hans Billed ikke har tabt ved Betragtningen af hans Forhold til sit Værk. Den Beskyldning har mistet sin Braad, at han ikke forstod at fastholde et

bestemt Maal, at Alt for ham kun var Middel, Øresundstoldens Historie viser os, hvorledes han formaaede at blive en Tanke tro i gode som i onde Dage, pleie den og bringe den til Udfoldelse trods vexlende Veir.

Lad os førend vi skilles fra denne mærkelige Figur, endnu engang søge at fastholde hans Træk, samle Totalindtrykket af hans politiske Færd.

Peder Oxe indtager en fremragende Plads i Rækken af Danmarks Statsmænd. Naturen havde udrustet ham som Faa. Han besad Corfits Ulfelds Hensynsløshed, Struensees Uhildethed, Griffenfelds klare Overblik, men han overgik dem i Smidighed, og — hvad der er det Vigtigste for en Statsmand — han var heldigere end dem Alle. Han skaffede sig i rette Øieblik Udlandets Anerkjendelse, Livsbetingelsen for, at en Storhed kan trives i Danmark; derfor blev hans Fald ikke som hos hine Slutningen paa hans Bane, men kun Begyndelsen til hans rigere Udfoldelse.

Smidighed er altsaa hans mest charakteristiske Kjendemærke, til den lader ogsaa hans Held sig henføre. Denne Smidighed ytrer sig blandt andet i hans mærkværdige Evne til altid at bringe sin og sin Herres Fordel til at falde sammen. Hans

Rigdom afgiver i saa Henseende Maalestokken: rig forlod han Danmark, rig vendte han tilbage fra Lothringen, Gisselfeld og Vallø fik Sødskende, da han atter kom til Ro i Hjemmet. Det er denne Smidighed, der paa engang udgjør hans Styrke og hans Svaghed. Trangen til at gjøre den gjældende er den drivende Kraft hos ham, den giver Handlingen Spændkraft, gjør ham elastisk i Faldet, meddeler alle hans Bevægelser Ynde og Lethed; men oprindelig kun bestemt til Evne truer den med at overskride sin Grændse og blive til Indhold. Herfra stundom denne Holdningsløshed, denne Lethed til at skifte Maal, denne Uklarhed over Grændsen mellem Pligt og Fordel. Som en frodig Slyngplante overgroer den og dækker de ædlere faste Former af hans aandelige Skikkelse, under dette yppige Løvværk slumrer en Del af hans bedre Væsen. Først i hans Livs sidste Stadium kommer hans Indre fuldt til sin Ret. Behændigheden er den gamle, men Boldten hopper ikke blot som forhen tilfreds med ene det at hoppe, han samler sig og virker til et Maal, der ikke helt falder sammen med ham selv. Det, han kjæmpede for under sit sidste Ophold i Danmark, var mere end egen Fordel, det var tillige Fædrelandets

Vel eller rettere Gjennemførelsen af de Ideer, som han gjennem sit Liv havde naaet til at betragte som berettigede og sande. Hans reformatoriske Iver paa det finantsielle Omraade, hans Hævden af den frie Skibsfart, skjærmet af Danmark som Hovedsømagt, det var en Virksomhed, der kun indirekte stod i Forhold til hans egen Fordel. Paa Øresundstoldens Omraade træde disse Bestræbelser tydeligst og renest frem.

Peder Oxe var en lykkelig Mand. Det var hans Liv at kjæmpe sig op; tre Gange kastedes han ud og fik Lov at begynde forfra. Lykken holdt sin Haand over ham tilsidst. Han bragtes ikke i den Fristelse tredie Gang at svigte, hvad han syntes at have viet sit Liv, Boblen brast, medens den endnu var i Stigen. I sin kraftigste Alder, fri for som Olding at see sig overgaaet af Yngre, unddragen den Fristelse, som han maaske neppe havde modstaaet, at skulle sørge for sine Børn, virksom og fuld af store Planer, ramtes han af Døden ved sin Konges Side. Lukkedes end hans Øie, førend hans Værk var til Ende, saa havde han dog nydt Udfaldet under den Form, som maaske stemte bedst med hans Natur, som Udsigten til Seir, og Lønnen under Form af

frygtblandet Beundring samt klingende Godtgjørelse.

Ved hans Død hævedes den Fortryllelsens Kreds, som han havde vidst at drage om sig, man aandede atter friere og naturligt trængte det Spørgsmaal sig frem: Hvad var han egentlig? Hos Ingen maatte dette Spørgsmaal gjøre sig mere gjældende end hos ham, der paa en Maade havde staaet ham nærmest, Kongen selv, han, der i Peder Oxe først havde seet sin Dødsfjende, derpaa, efter en Times Samtale, sin dygtigste, troeste Tjener. Uafviseligt krævede Gaaden sin Løsning: Hvo var den rigtige Peder Oxe, Høiforræderen eller den uovertræffelige Rigshovmester, der blev tro indtil Døden.

Skade at de Skridt, som Frederik den Anden gjorde i denne Henseende og som først nu ere komne for Lyset, ikke give Svar paa det, som man kunde vente at faae klaret, selve Kongens Hensigt. Hvor meget Lys vilde det ikke have kastet over Frederik den Andens Charakter, om man sikkert vidste, hvorfor han lige efter sin Hovmesters Død skrev til Hofferne i Sachsen og Hessen og udbad sig alle hemmelige Dokumenter vedkommende Peder Oxe. Var det maaske blot

en psychologisk Interesse, der drev ham; den længe inddyssede, nu vaagnende Trang til at vide, om det dog var muligt, at denne Peder Oxe virkelig engang havde været Forræder? Eller havde Frederik den Anden været ligesaa lun som sin Hovmester, stille taget Nytten af ham og rigeligt lønnet sin barnløse Tjener, for nu efter hans Død, belært af hans egne økonomiske Theorier, at lade ham dømme som Høiforræder, og inddrage alle hans ophobede Rigdomme? Brevene tie, og Udfaldet gjør det Samme.

Men een Ting vidne de lydeligt om, det er, at Frederik den Anden med en paafaldende Iver drev dette Undersøgelses Værk.[1]) Neppe var Peder Oxe død, før Kongen ved Vintertide sendte en af Rigsraaderne, sin fordums Secretair, Hans Skovgaard, i et hemmeligt Ærinde til sin Svoger, Churfyrst August af Sachsen. Hensigten var at udbede sig alt, hvad der fandtes i Archivet af graverende Oplysninger om Peder Oxes tidligere Færd. Høsten blev forholdsvis rigelig, ikke mindre end 12 Dokumenter. Belæsset med sit Bytte vendte Hans Skovgaard hjem, men ved nøiere

---

[1]) Om det Følgende se Geh. Arch. Lothringen Nr. 2.

Eftersyn viste der sig en Mangel: navnlig to af Dokumenterne vare vel graverende nok, Beviser for, at Peder Oxe under sit Ophold i Lothringen havde været med at hverve Folk i Tydskland imod Danmark, og tilbudt Pfalzgreven Danmarks Trone, men desværre, Dokumenterne vare ikke originale, kun Afskrifter. Hans Skovgaard sendtes da tilbage igjen for om muligt i Hessen at finde Originalerne hertil. Her vistes ham den største Forekommenhed, Alt blev eftersøgt, Landgreven bevidnede, at han ansaa Peder Oxe for skyldig, men Resultatet var det samme; Originalerne fandtes ikke. Hermed maatte Sagen opgives. Udfaldet havde vist, hvad man kunde forudsige, at Peder Oxe ikke var saaledes at fange, i rette Tid havde han vidst at udvidske hvert sikkert Spor af sin tidligere Virksomhed. Trods alle Anstrængelser og hvor nær man end var ved at finde Løsningen, seirede dog Peder Oxe, han forblev en Gaade efter sin Død, som han havde været det i Live.

Skiftet efter ham kunde da roligt fortsættes. De Vanskeligheder, der opstod, fremkaldtes ikke af Kongen, men af den Afdødes Slægt. Men selv om Kongen saaledes ikke kom til at arve hans

Gods, saa blev han dog i ædlere Forstand hans Arving, thi det store Værk, som Peder Oxe havde paabegyndt, blev lykkeligt fortsat, hans Held fulgte Danmarks ydre Politik, og et Skjær af hans Dygtighed, svagere vel men dog klart endnu, hvilede over hans Efterfølgere.

Danmark var dengang en Stormagt.

Christian den Fjerdes Fødsel og Daab.

Frederik[1]) den Anden og Dronning Sophie havde allerede været givte i flere Aar, men endnu var deres Ægteskab kun blevet velsignet med to Døtre. Kongen var ikke ung længere, det 40de Aar var tilbagelagt, og Udsigten til en Tronarving syntes at svinde med hvert Aar, der forløb. Ønsket om en Søn er et fælleds menneskeligt Ønske, det næres af Enhver, der har noget at efterlade, enten det saa er Gods og Guld eller blot en skrøbelig Alderdom, der trænger til Pleie. Men Ønsket voxer i Utaalmodighed og Styrke, naar Arven kræver Kraft baade hos Fader og Søn for ikke at forspildes. Danmark var et Valgrige. Fik Frederik den Anden en Søn, kunde han endnu haabe at see ham voxen, Sønnen kunde ikke blot blive valgt til Tronfølger, men blive myndig og

---

[1]) Hovedkilder: Haandskrift i Kgl. Bibliothek, Gml. Kgl. Samling Nr. 2589. 4to. Erasmi Læti: de nato baptizatoque primo Fr. IIdi filio Christiano. 1577. — Resen: Frederik den Andens Krønike. S. 302—311.

erfaren og under Faderens Øine lære den Kunst, som Een kun undte ham: engang at blive Konge uden at bortskjænke noget af den kongelige Magt. Men trak det ud, skulde Tronarvingen være et Barn, medens hans Fader var en Olding, saa kjendte Frederik den Anden sin Adel for vel til ikke at vide, at Valget maatte kjøbes med Ofre og Tronbestigelsen med nye. Og skuffedes endelig ganske Haabet, blev han sønneløs, saa laa Fremtiden mørk og truende, Kongens Død vilde da blive Løsnet til Uro og rimeligvis Borgerkrig.

Frederik den Anden gjorde under disse Forhold hvad enhver fornuftig Mand og Fader vilde gjøre, han tog Virkeligheden som den var, opgav ikke sit Haab, lod sig heller ikke forblinde deraf, men sikrede sig det Mindre, som Omstændighederne tilbøde ham. Han havde jo to Døtre, selv stod han for Øieblikket paa en venskabelig Fod med sit Rigsraad, han bevægede det da til at give ham et skriftligt Tilsagn om, at saafremt han døde uden mandligt Afkom, skulde kun den blive valgt til Konge, der samtidigt ægtede en af hans Døtre, — men hvem af de to det skulde være, der saaledes skulde blive Dronning, forbeholdt Rigsraadet sig selv at afgjøre; en mærkelig Bestemmelse, der

paa engang viser os Kongens Indflydelse, Rigsraadets nidkjære Hævden af sin Valgret og den uvilkaarlige Magt, som Arvelighedens Begreb desnagtet besad.[1])

Det Haab, som Kongen lønligt nærede, deltes af hans Folk. Man maa have oplevet en Borgerkrig som Grevens Feide, man maa selv have seet eller hørt sine Forældre fortælle om de brændende Herregaarde, de flygtende og forfulgte Adelsmænd, om Bønderne, der halshuggedes i tusindsvis ved Aalborg, og Hungersnødens frygtelige Optrin i Kjøbenhavn, man maa være fortrolig med alle disse en Borgerkrigs Rædsler, for med den rette Inderlighed og Andagt at længes efter Fødslen af en Prinds med uomtvistelig Adkomst til Tronen. Fra den Høieste til den Laveste var der neppe En, der ikke nærede denne Følelse; kunde end Fordelene ved en Tron-Ledighed et Øieblik tage sig lokkende ud for en adelig Tankegang, saa vare dog Skyggesiderne i for friskt et Minde, til at Nogen for Alvor skulde ønske et saa voveligt Spil. Om dette ene Ønske vare derfor Alle enige.

---

[1]) Geh. Archivets Pergamentsbreve, Hyldinger Nr. 26. — Mindre nøiagtigt gjengivet af Dronning Sophie, se Schlegels Sammlungen z. D. G. II, 4. Hefte, S. 163.

Hvad man af Hjertet ønsker og haaber, det forjættes En alt af den forudilende Indbildningskraft, naar Virkeligheden synes at tøve forlænge. Hvad Under da, at i en Tid som hin, hvor man ikke kjendte nogen Grændse mellem det Naturlige og Overnaturlige, hvor Folkets Sind var friskt og skaberkraftigt, men gjennemtrukket af Overtro, at i en saadan Tid Længslen iklædte sig synlig Form, og Naturens hemmelighedsfulde Magter toges i Beslag for at varsle om Dens Komme, som Alle saa længselsfuldt ventede.

I November 1576, — saa fortæller den gamle Beretning, — kom en Bonde fra Samsø til Kallundborg, hvor netop Herredagen holdtes, og bad om at faae Kongen i Tale. Frederik den Anden var ikke tilstede, men Rigsraaderne spurgte Bonden ud om hans Ærinde. Han fortalte da, at han havde hjemme paa Samsø paa den nordøstlige Kant af Øen, skraas for Kyholm; hans Hus laa ved Stranden, og som han en Dag gik paa Marken, var en deilig Kvinde stegen op af Bølgerne og havde befalet ham at drage til Kongen og melde ham, at Dronningen var frugtsommelig og skulde føde en Søn, der engang skulde blive en ypperlig Herre og Konge i Norden. Men efterdi Landet

var fudlt af Synd, idet Drukkenskab, Løsagtighed, Hovmod og Selvraadighed tog hver Dag mere Overhaand, skulde Kongen være betænkt paa at afskaffe Sligt, at ikke Guds Naade og Velsignelse skulde vendes til Vrede og Straf. Bonden havde forgjæves undskyldt sig med, at han var en fattig, enfoldig og uanseelig Mand, der ikke turde bringe slig Besked paa saa høie Steder, det kunde mulig komme til at gjælde hans Liv; men Havfruen havde blot svaret ham: Vær trøstig og frimodig, det er ikke Dit eget Budskab men Vorherres, han skal vel bevare Dig.

Det var en usædvanlig Form for Meddelelse, og Rigsraaderne foretrak at indberette den hele Sag til Kongen. Denne, der opholdt sig paa Andvorskov, lod Bonden føre til sig, og her gjentog han nu i Kongens Paahør, hvad han havde sagt til Rigsraaderne. Hans Fortælling gjorde forskjelligt Indtryk, nogle af Hoffolkene forundredes, andre trak paa Smilebaandet, men Frederik den Anden tog Sagen i Alvor; han ønskede til Gud, at Tidenden om Prindsen maatte være sand; hvad Synden angik, saa skulde han søge at afskaffe den, som det sømmede sig en christelig Herre. Derpaa gav han Bonden en fyrstelig Tære-

penge med paa Veien og lod ham drage hjem i Fred.

Havfruens Spaadom tegnede til at opfyldes. Dronningen var virkelig i velsignede Omstændigheder. Haabet voxede hos Alle og ikke mindst hos Kongen. Datidens Vilkaar førte det med sig, at Hoffet førte et temmeligt omflakkende Liv. Kongen havde ikke som nu en fast Residens, men opholdt sig snart i en Landsdel, snart i en anden; de to Døtre vare saaledes begge fødte paa Reiser, den ældste paa Koldinghus, den yngste paa Skanderborg. Men Dronningens Tilstand gjorde nu Ro tilraadelig, og Kongen valgte sit Yndlings-Slot Frederiksborg til hendes Opholdssted. Det var en Plet, der var som skabt hertil. Slottet var nylig blevet fuldendt og indrettet efter alle Datidens Bekvemmeligheder. Prægtigt saa det ud som det laa der i den stille Skovsø, med de to firkantede, slanke Taarne, der ligesom voxede op af Vandet. Alt aandede Ro og Fred: til de tre Sider den mægtige Bøgeskov, til den fjerde et Par straatækte Landsbytage. Red man nemlig over Broholmen, forbi de to smaa buttede Taarne — de eneste Minder fra hin Tid, som endnu have holdt sig — saa kom man ikke som nu ind i

Hillerød By, men kun forbi et Par spredte Bønderhuse, hvoraf det nærliggende Slot i Tidens Løb har skabt en Kjøbstad. Stedet var sundt. Slottet laa frit og dog skjærmet af Skove, ingen ublid Luftning fik Lov til 'at stryge derind. Men trods Freden og Stilheden var her dog ikke kjedeligt eller Livet ensformigt. Om Morgenen vaktes man af Sang fra den anden Side Søen; det var Peblingerne, der sang i Frederik den Andens nybygte Skole. De gave Landsbyen Liv, naar Skoletiden vel var til Ende. Paa Slottet selv var der nok at see for Den, der havde Øie for sligt. Der var det nye Fasanhus med disse dengang saa sjeldne Fugle, der var den smukt holdte Abildhave, Dyrehaven med alle dens indfødte Beboere og den brogede Blanding af fremmede Dyr, ligefra Bøflerne til de silkeuldede Faar, som her skulde vænne sig til nordisk Veirlig[1]), for ikke at tale om de udsøgte Heste i Folehaven, og Frederiksborgs Stolthed, Køerne af den store Race, som kun opdrættedes der.[2])

Og trængte saa Dronningen til lidt mere Bevægelse i fri Luft, var der Spadsereture nok i

---

[1]) Sjællandske Tegnelser 27/10 1577.
[2]) Danske Kongers Historie Nr. 73 dd. 29/7 1590.

Slottets Omegn. Der var Veien ned til den smukke Badstue, der som en henkastet lille Herregaard tittede rødligt frem mellem Træerne og speilede sig med dem i den afsides Sø; der var Veien til «Sparepenge» eller til Frydensborg med den vildsomt anlagte Have, lutter Minder om hendes Husbond og den Kjærlighed, hvormed han omfattede denne sin Yndlingsplet.

Her i disse fredelige Omgivelser og denne venlige Natur tilbragte altsaa Dronning Sophie de sidste Maaneder i Ro før sin Nedkomst. Alt syntes at varsle godt. Hun var glad og munter, trættedes ikke ved Bevægelse og bevarede et uafbrudt Velbefindende. Kloge Folk troede af hendes Figur at kunne slutte, at hun dennegang skulde blive Moder til en Prinds; hun var fyldigere end forrige Gang, men desuagtet mindre besværet, hun kunde tale meget uden at overfaldes af Ængstelser, og selv en Udflugt til Kronborg var hende ikke for anstrængende. Alt var i Orden til den Lilles Ankomst. Allerede i Januar Maaned 1577 var der skrevet til tre erfarne Adelsfruer, der havde hjulpet Dronningen ved tidligere Fødsler, nemlig Anna Verner Parsbjergs, Hildeborg Eiler Krausses

og Margrethe Folmer Rosenkrands's om ogsaa dennegang at give Møde, et Ønske eller en Befaling, der betimeligt blev efterkommet; tilstede var naturligvis ogsaa Hovmesterinden, den hos Dronningen saa høit anskrevne Inger Oxe, en Søster til den nys afdøde Peder Oxe og Tyge Brahes Pleiemoder. Endelig ankom ogsaa den 19de Marts Dronningens Moder, Hertuginde Elisabeth af Meklenborg, thi hun savnedes ikke ved saadanne Leiligheder. Naar nu hertil regnes tvende Kvinder, hvis Fag slige Sager var, vil det sees, at alle rette Vedkommende vare tilstede og den fornødne Hjælp ved Haanden.

Tiden led, Skovbunden grønnedes allerede, Allikerne paa Slottet fløi travlere om end tilforn, medens de skrigende sankede til Reden, de første Foraarsbebudere lode sig alt tilsyne. Kongen selv var kommen til Slottet for at være nær i det afgjørende Øieblik. Da det lod vente paa sig, udfyldte han Tiden med at streife om i Omegnen, snart paa Jagt, snart blot for at see sig om, ofte ledsaget af Dronningen. Overalt hvor han kom hen, indlod han sig i Samtaler med Bønderne, spurgte dem ud, lyttede til deres Klager og hjalp hvor han kunde. Det var saa hans Sædvane, som

gjorde ham i høi Grad afholdt af Menigmand, men han vidste, at han her fortrinsvis var vel seet, thi allerede Nytaarsdag havde han lovet at eftergive Bønderne i Kjøbenhavns Lehn al deres Gjæld for ubetalt Landgilde, en Gave, der svarede til 17—18,000 Tønder Korn. Det kongelige Brev desangaaende udstedtes vel først den 20de Mai,[1]) men Rygtet derom var ilet forud og havde overalt skabt glade Ansigter. Det var denne Glæde, som det morede ham at see Spor af; nu da hans egen Lykke stod paa Spil, var det ham en Beroligelse at vide at have grundfæstet Andres.

Men Uvirksomheden paa Frederiksborg blev ham dog uudholdelig i Længden, paa en Dag eller to kunde han udføre alle Ugens Forretninger; naar han havde redet til Kjøbenhavn og tilbage igjen og i Hovedstaden afgjort de faa vigtige Sager, som kunde falde for, og naar han en Gang om Ugen havde gjæstet Kronborg og seet, hvorledes Arbeidet paa Slotsbygningen skred fremad, saa var hans Gjerning endt, Resten af Tiden maatte da vies til Lediggang. Men den var ham uvant. Ellers pleiede han altid at flakke fra Sted til Sted, ud-

[1]) Sjællandske Tegnelser 20/5 1577.

fyldte end Syslen med Statssager den mindste Del af hans Dag, saa var han dog paa sin Vis aldrig ledig, Reisens Besværligheder forøgedes mangefold ved trættende Jagter og voldsomme Rideture, fra tidlig Morgen til sildig Aften var han bestandig paa Færde, til Hest, til Fods, i Raadssalen, i Kjær og Moser, ved Drikkebordet, overalt var han den ivrigste af dem Alle; altid nye Omgivelser, nye Ansigter, nye Egne, saaledes var han vant. Men her var han tvungen til ensformig Ro. Herregaarde var der næsten ingen af omkring Frederiksborg, han havde jo selv kjøbt de sidste op for at udvide sin store Jagtbane i Nordsjælland. Jagt hver Dag paa samme Steder blev kjedelig i Længden, og Dronningens Tilstand lagde Baand paa altfor støiende Munterhed ved Drikkelaget. Hvad var der saa andet tilbage end at kjede sig eller i Tankerne at kredse om den Begivenhed, der forestod, hvis Udfald han med al sin Kraft og al sin Higen hverken kunde fremskynde eller rokke et Hanefjed fra, hvad der var bestemt.

Noget maatte han bestille; men hvilket? Det maatte være noget Usædvanligt, Kamp mod en Modstander, der lagde Beslag paa alle hans

Kræfter. Han traf et Valg, der var betegnende baade for ham og hans Tid.

Nordvest for Kronborg, ikke langt fra det nuværende Marienlyst, laa der paa Strandmarken en uhyre Sten. Den havde rimeligvis ligget der i Aartusinder og var kjendt rundt om i Egnen under Navnet «Lappelykke»; Enhver, der saa den, maatte erklære det for en Umulighed at flytte den. Den besluttede nu Frederik den Anden at tage op og føre til Kronborg. Han lagde strax Haand paa Værket. 500 af de stærkeste Matroser bleve forskrevne fra Kjøbenhavn, det blev befalet Nederlænderen Rudolf fra Deventer at gjøre Tegning til de fornødne Maskiner, der gaves ham Tømmermænd nok til paa Stedet at udføre dem, 150 Borgere udskreves fra Helsingør, og i Spidsen for denne Skare rykkede saa Kongen i Marken mod Stenen. Det æggede ham kun endnu mere, at man fra alle Sider erklærede hans Forehavende for uudførligt, han drev med al Kraft paa Værket, og inden faa Dages Forløb var der efter Rudolfs Tegning af ombuggede Træer dannet en uhyre Slæde. Den bestod af de største Træstammer, som man havde kunnet udsøge, hver saa svær, at der behøvedes 20-30 Mand til at bære den, dem

havde man lagt i to Lag krydsvis oven paa hinanden, og sammenføiet dem med 150 vældige Jernbolte, hvoraf hver enkelt kun med Nød kunde løftes af en Mand; det Hele lignede ovenfra seet en uhyre Harve uden Tænder. I denne Slæde blev der saa spændt svære Tove, og saaledes trak man den tæt hen til Stenen. Men nu begyndte den vanskeligste Del af Arbeidet, at faae Stenen paa Slæden. I 10 Dage arbeidede man herpaa, en Masse Løftestænger, Egekiler, hele Træstammer bleve knækkede som Pinde under de forgjæves Forsøg; men endelig lykkedes det, idet man gravede en Fordybning ved Siden af Stenen, anbragte Slæden deri og lod saa Stenen ved sin egen Vægt synke ned derpaa. Et vældigt Jubelraab lød fra hele den forsamlede Skare, da dette første Skridt var naaet. Kongen, der selv var tilstede, — han kom gjerne før Daggry ridende fra Frederiksborg og ledede personligt Arbeidet, — stemmede i med; men Phalzgrev Ludvig, der stod ved Siden af, sagde, at dermed var det ikke gjort, den blev nok liggende i Hullet alligevel. Kongen indgik da Væddemaal med ham om, at inden Solnedgang skulde den være flyttet et Stykke; og skjøndt Dagen var fremskreden, maatte Alle tage fat paa-

ny; 250 Bønder bleve hentede fra de nærmeste Landsbyer, og under Kongens idelige Opmuntringer halede nu Enhver af alle Kræfter, saa at Stenen før Solnedgang var flyttet 7 Fod bort fra sit oprindelige Leie.

Næste Morgen tidlig mødte Kongen paany, Alle maatte tage fat paa en frisk, og Kongen var uudtømmelig i at opmuntre dem. Snart kaldte han hver Enkelt ved Navn og roste dem, der toge raskest fat, snart satte han Liv i dem paa andre Maader. Engang sprang han saaledes op paa Slæden og raabte: «Træk nu mig med, det er ingenting for saadanne Kompaner som Jer.» Formanden svarede: «Jo nu bliver det næsten for galt, skal vi baade trække Stenen og de to Kongeriger med, som hvile paa Eders Skuldre.» Kongen kom til at lee, og Formandens Svar forskaffede ham en Rosenobel.

Saaledes arbeidedes der i 7 Dage. Alle vilde være med. Frederik den Anden havde vidst at sætte Liv i Arbeidet; hver Dag bleve Saarede og Kvæstede bragte bort,[1]) men Nye fyldte strax deres Plads; om det saa var Adelsmænd, kom der en

---

[1]) Øresunds Toldregnskab 1577.

Mængde til og spændte sig frivilligt for. Da Stenen var slæbt omtrent en halv Fjerdingvei fra sit Sted, og laa paa den Mark, der kaldes Grønnehave, altsaa nær ved Kronborg, hvortil man ventede, den skulde føres, saa, da man en Formiddag arbeidede med fuld Kraft, raabte Kongen pludselig: «Hold inde! nu ligger den paa sin Plads.» Et uhyre Jubelraab hilsede disse Ord, og Kongen aftakkede derpaa alle Arbeiderne, som han belønnede rigeligt for deres Iver; men Ingen forstod egentlig Meningen med Kongens Ord. Der syntes kun at mangle lidt i, at Stenen varført til sit Bestemmelsessted, det letteste var i hvert Fald kun tilbage. Hvorfor afbrød han da nu? Var det en pludselig Indskydelse, et smerteligt Ryk af en bekymret Forudanelse? Skulde denne Standsning betyde, at hvis Kongen blev sønneløs, var Arbeidet til ingen Nytte; og fik han en Søn, kunde det jo altid blive fuldført. Ingen fik det at vide. Først tre Aar efter optog han Arbeidet paany, og lagde Stenen paa den yderste Pynt ved Kronborg, der hvor Bølgerne bryde stærkest ind.

Kirkeklokkerne havde ofte kaldt Folket til Gudstjeneste, Søndag efter Søndag var der blevet bedt i alle Kirker for Dronningens lykkelige Ned-

komst, Rygtet havde tidt meldt den Nyhed, man ønskede, — saa kom da endelig den saa længe og med saa megen Spænding imødeseete Stund. Christian den Fjerde fødtes den 12te April Klokken 4 om Eftermiddagen. Sagnet fortæller, at Begivenheden overraskede Dronningen paa en Spadseretur, saa at den Lille kom til Verden under en Tornebusk; og denne Beretning har vundet saa megen Sikkerhed i Folkemunde, at man har kunnet paavise Tornebusken og hundrede Aar efter anføre dens Sted paa Kortet. Virkeligheden var imidlertid en Del anderledes.

Dronningen var paa Slottet den 11te April om Middagen, da de første Tegn viste sig. Hun blev skyndsomst bragt til sit Værelse, hvor Alting var istand, men denne Gang gik ikke Alt saa let som tidligere. Smerterne vare stærkere end sædvanligt og udtømte ganske hendes Kræfter, hun besvimede flere Gange, men det Afgjørende udeblev bestandig. Det blev Eftermiddag; det blev Aften; det blev Nat; Natten gik hen; endnu var der Intet skeet. Den travle Uro og spændte Forventning, der havde grebet Alle, da Dronningens Tilstand rygtedes, forvandledes lidt efter lidt til Ængstelse og Frygt. Lydløst sneg man sig om

paa Trapper og Gange, Ingen spurgte dem, der kom ud fra Dronningens Værelse, Svaret stod skrevet paa deres Ansigter. Kongen var i en anden Etage tæt ved Kirken. Tiden forekom ham en Evighed, snart knælede han og bad, snart lyttede han, om intet Bud kom ned ad Gangen, saa listede han sig ned for at spørge sin Svigermoder, men bestandig, naar hun endelig kom ud, den samme ildevarslende Rysten paa Hovedet.

Langsomt sneg Natten sig hen, der var ikke mange Øine, som fik Søvn den Nat paa Frederiksborg. Morgenstrimerne lysnede alt over Bakkerne imod Øst, Solen steg op, og Kjærterne sluktes paa Trapper og i Sale, Haabet sluktes med dem, dagsky flygtede det for Solens Lys. Thi der var ikke længer nogen Tvivl, Faren var overhængende. Den Syge mattedes mere og mere, Kvindernes Kunst slog ikke længere til, hvert Øieblik kunde være det sidste.

En vis dump Sløvhed lagde sig over Alt og over Alle, Skrækken gjorde Dronningens Moder taus og holdt Kongen tilbage i hans Kammer. Det var mørke Billeder, der nu stege frem for hans Sind. Tidligere havde han altid kun udmalt sig det Nedslaaende ved ikke at faae en Søn, men

kun en Datter; nu holdt Virkeligheden et andet nær for hans Øie, et dødfødt Barn og hans Hustru som Lig. Forgjæves søgte han at jage disse Tanker bort, Morgenbønnen gav ham ikke den vante Fortrøstning; han var adspredt, og dog rugede Tanken haardnakket over Eet; alle disse Afbrydelser, der ellers vilde have forstyrret ham, naar en Tjener kom for at spørge, om han ønskede at spise, en anden for at melde, at Postrytteren til Kjøbenhavn var færdig, det var altsammen kun smertelige Paamindelser om det Samme, at Tiden gik og ubønhørligt nedbrød det, hvortil hans Haab endnu klamrede sig.

Hos Dronningen saa det ikke lysere ud. Hun hvilede selv, et Billed paa Smerter, i den høiryggede gammeldags Lænestol, halv bevidstløs, indtil Lidelserne paany skræmmede hende op; og rundt om hende stod alle hendes Hjælpersker, hjælpeløse og raadvilde, med sløve Træk og dog Feberglød i Øjet, Tegn paa, at de havde gjennemvaaget en Nat og været Vidne til Smerter, men ikke til deres Udfald. Halv mechanisk udførte de deres Gjerning, rettede ved den Syge og rakte, hvad hun bad om; deres Bevægelser vare trætte og dog mere end punktlige, prægede af den Høi-

tidelighed, hvormed man pleier en Døende. Thi dette Ene lød tyst men tydeligt fra Alt derinde, fra den Syges Træk og fra alle hendes Omgivelser: Hun overlever det ikke.

Dagen sneg sig langsomt hen. Det blev Formiddag; det blev Middag. Peblingerne paa den anden Side Søen støiede som sædvanligt, naar de som løsslupne Fanger stormede fra Skolen. Slotsuhrets Visere pegede paa Tolv saa roligt som altid. Men inde i Slottet maaltes Tiden med en anden Maalestok, der bleve Minuterne Timer, Timerne en Evighed. Ingen af dem, der havde Dronningen kjær, nød noget eller deltog i Dagens vante Sysler, hun var det Punkt, hvorhen Alles Tanker alene var rettet. Men lige langsomt og lige afmaalt dreiede Viserne sig, sneg Tiden sig hen, tom paa Begivenhed spottede den dem, der haabede endnu, og dem, der fortvivlet havde opgivet det. Taalmodighed indøves i Slot saavel som i Hytte.

Klokken nærmede sig alt til Fire. Da kunde Dronningens Moder ikke holde det længere ud derinde. Hun saa for godt, at al deres Omhu, al deres Kunst intet formaaede. Som man i Skibbrudet klamrer sig til det Ringeste i Haab om Frelse, saaledes satte hun nu sin Lid til, at En

maaske kunde hjælpe, En som Alle havde omtalt som en erfaren Kvinde, Hofpræsten Christoffer Knopfs Hustru, som man vidste var paa Slottet. Hurtigt fik hun sendt Bud efter hende, og Budet traf hende just, som hun stod udenfor Slotsporten og ventede paa Efterretninger deroppe fra. Strax var hun villig, men løb dog først for at hente et Par andre haandfaste Kvinder, der med hende kunde løfte og haandtere den Syge. Det var et Øiebliks Sag at faae dem samlede, og i et Nu gik det op ad Trapperne; men neppe naaede de Døren, førend deres Komme var unødvendigt, Dronningen var i samme Øieblik lykkelig nedkommen med en Søn.

Med glad Forbauselse overbeviste man sig om, at Barnet aandede og var friskt og velskabt; det overlodes derpaa til en Del af Kvindernes Behandling, Resten bragte den besvimede Dronning til Sengs. Som en Løbeild fløi Efterretningen over Slottet. Først bragtes den naturligvis til Kongen. Han laa just bleg og opløst i Angst og Smerte knælende i sit Kammer, da han hørte hurtige Trin paa Gangen. Det var hans Svigermoders Kantsler Joachim Straalendorf, som kom løbende for at bringe ham det glædelige Budskab. Som ude af

sig selv sprang Kongen op, greb 100 Rosenobler og rakte ham til Tak for den gode Tidende, knælede saa atter og takkede Gud og skyndte sig derpaa ned til sin Hustru og den nyfødte Søn.

Alt dette havde kun været nogle faa Minuters Sag; men der var meget at ordne, førend man kunde lade Nogen komme ind. Den Lille maatte først svøbes og hvert Spor af Begivenheden fjernes fra Dronningens Værelse, førend Kongen kunde indlades. Han maatte da taalmodigt vente udenfor Helligdommen, det gik ham ikke bedre end andre Ægtemænd, Barselstuens Tærskel betegnede Grændsen for hans Magtfuldkommenhed. Den første, der blev istand, var den Lille. Med straalende Ansigt bragte Bedstemoderen ham ind, vadsket og sirligt svøbt, og forestillede ham for hans Fader. Henrykt tog denne sin førstefødte Søn i sine Arme, kyssede ham og betragtede smilende de spæde Træk; naar han saa rigtig til, kunde han dog vist finde Spor af al den Storhed, som Havfruen havde varslet ham. Saa meldtes der, at der nu var i Stand hos Dronningen. Kongen ilede derind og traf hende hvilende i den store Himmelseng, hvis Omhæng dæmpede Belysningen over de blege Træk, mat og medtaget, men med et saligt Smil i de

glandsfulde Øine og om den ellers saa kjække, nu af Smerten ligesom forfinede, lille Mund. Hun var nylig vaagnet af Besvimelsen, hendes første Ord havde gjaldt hendes Husbond. Nu stod han foran hende og lykønskede hende, og ved Synet af ham vendte atter Livets og Glædens Rødme tilbage paa hendes Kinder. Derpaa vendte Kongen sig til de Omværende, til hans Svigermoder og Adelsfruerne, og takkede dem hver især hjerteligt for den Hjælp, de havde ydet hans Hustru. Hermed var Dagens Begivenhed til Ende. Alle fra den Ældste til den Nyfødte styrkede sig paa forskjellig Vis og søgte saa den Hvile, hvortil de Alle saa haardt kunde trænge.

Det har været en svagere Efterslægt forbeholdt at gjøre Erfaringer angaaende de Farer, der true saavel Moder som Barn i de første Dage efter Fødslen. Datiden levede i lykkelig Uvidenhed derom. Med Barnets Komme til Verden ansaa man den hele Sag for endt og udsendte strax Indbydelser til Barselgildet. Allerede Dagen efter Christian den Fjerdes Fødsel begyndte man derfor paa Forberedelserne til Festen. De første Forholdsregler, der bleve tagne, var dog ikke Udstedelsen af Indbydelser; Frederik den Anden begyndte som

naturligt var med Noget, der angik ham selv endnu nærmere. At Barselgildet, saafremt den Lille blev en Prinds, skulde forherliges med storartede Festligheder, var en Bestemmelse, der rimeligvis var tagen allerede før Nedkomsten, det behøvede altsaa ikke nu først at afgjøres; men Ulykken var, at Kongens Klæder ikke vare i Orden til slig en Høitidelighed. Det maatte der først og fremmest raades Bod paa. Kongens Skræder, Claus Plum, blev da skyndsomst sendt afsted til Udlandet, for at gjøre Indkjøb, og da man ved samme Leilighed erindredes om, at han endnu ikke havde betalt, hvad han sidst havde hentet i Lybæk og Hamborg, maatte Rentemesteren, Christoffer Walkendorf give ham Penge med til først at dække disse Poster, forat han ikke paa Gjennemreisen muligvis skulde blive opsnappet og sat fast af de paapasselige Kreditorer.[1])

Da dette første Hensyn var taget, skred man til Indbydelsen af Fadderne. Til de nærmeste Paarørende, navnlig Bedstefaderen Hertug Ulrik af Meklenborg havde man vel alt sendt Underretningen og Indbydelsen samme Dag som Christian den

---

[1]) Sjællandske Tegnelser 14/4 1577.

Fjerde var født, men Flertallet stod endnu tilbage, thi den Lille skulde lyksaliggjøres med mange Faddere. Ikke alene alle Rigsraaderne med deres Fruer og Døtre skulde beæres med dette Tillidshverv, men ogsaa en stor Del af den øvrige Adel. Der herskede derfor den travleste Virksomhed paa Frederiksborg med at skrive alle de dertil nødvendige Breve, om hvis Mængde man vil kunne danne sig et Begreb, naar man hører, at der alene til Adelsfamilier i Kongeriget (ikke Slesvig og Holsten) afsendtes ikke mindre end 53. Flere af disse Breve vare endda dobbelte, idet de foruden Indbydelsen til at staae Fadder, hvilken var stilet til Manden, desuden i 12 Tilfælde indeholdt en særskilt Indbydelse til hans Hustru til at være «Dragefrue», et Hverv, hvis Betydning vi senere skulle faae Leilighed til at blive bekjendte med.

Naar det nu erindres, at i en Tid som hin, hvor Aviser vare ligesaa ukjendte som offentlig Postgang, en Efterretning tidt kunde bruge mange Dage om at naae fra den ene Kant af Landet til den anden, og hvad der var det værste, tidt blev forvansket under Veis, saa at man ikke turde fæste Lid til den, uden at man selv havde talt

med og kjendte den, der havde bragt den med sig fra Hovedstaden, saa vil det forstaaes, hvormegen Glæde og Bevægelse disse Breve skabte trindt om i Landet, hvor de ridende Bud kom hen med dem; de vare den første og eneste paalidelige Efterretning om det, som Rygtet saa ofte havde løiet skeet, Indholdet var smigrende for Familiens Stolthed og trængte derfor til hurtig Meddelelse til Naboer og Bekjendte, det bragte Faderen til at tænke paa Faddergaven, om det nye Sølvbæger var passende eller man burde skynde sig at bestille et andet, om Svendenes Fløielstrøier gik an endnu, og om han selv skulde ride den skimlede eller den blankbrune ved Indtoget; det drev Moder som Døtre uimodstaaeligt sammesteds hen, til Undersøgelsen af Klædekammerets og Dragkisternes Overflødighed af Silkeskjørter, Fløielskjoler og perlestukne Huer.

Dette lille Brev, — thi de vare alle enslydende — har saaledes alene paa Grund af det Røre, som det vakte, Krav paa at opbevares, men det fortjener det tillige paa Grund af dets eiendommelige Form; i al sin Ubetydelighed maler det os Tiden som den var; som Baggrund den høitidelige, sky Ærefrygt for det Kirkelige, saa Kongen, trods al sin Magt, sin Adels Ligemand, derfor denne Vaklen

i Tonen, snart bydende, snart kammeratlig, og endelig denne uskrømtede Livsglæde, thi dæmpet klinger der selv gjennem Cancelli-Stilen en lykkelig Anelse om festlig Stemning, Sang og Dands og Bægerklang. Brevet lød saaledes: «Vi ville Eder naadigst ikke forholde, at Gud Almægtigste naadigt har forløst høibaarne Fyrstinde, Vor kjære Hustru, og begavet hendes Kjærlighed og Os med en ung Søn, hvorfor hans guddommelige Majestæt skee evig Ære og Lov. Og efterdi Vi ere tilsinds i den hellige Trefoldigheds Navn at lade christne forbemeldte vor kjære Søn i vor Kjøbstad Kjøbenhavn hellig Trefoldigheds Søndag, som er den 2den Juni førstkommende, da bede Vi Eder og naadigst begjære, at I ville komme did til Byen om Løverdagen tilforn og siden om Søndagen hjælpe Os vor unge Søn til Christendom og den hellige Daabs Sacramente, og at I ville tage Eders Hustru og hendes Jomfruer med Eder og siden gjøre Eder glad med Os og andre Vore troe Undersaatter, som Vi samme Tid have ladet forskrive til Os. Dermed gjøre I Os synderlig til Villie, og Vi forlade Os visseligen dertil; Vi ville det med al Gunst og Naade bekjende. Befalende Eder Gud. — Givet paa vort Slot Frederiksborg den 16de April 1577.»

Indbydelsen til Fadderne var afsendt, den efterfulgtes siden af Indbydelsen til de øvrige Gjæster;[1]) men det var kun den ene Side af Sagen, den vigtigste stod tilbage: at sørge for Alt, hvad der hørte til de mange Gjæsters Underhold. I denne Henseende vare Datidens Forhold vidt forskjellige fra vore. Kongen kunde ikke gjøre Regning paa, at det dertil Fornødne i sidste Øieblik kunde faaes hos de Handlende i Hovedstaden; han maatte selv i Forveien skaffe det til Veie, som en forstandig Husmoder paa Landet sørge for at have Alt i Huset.

Et kort Blik paa nogle af de i de første Dage udstedte kongelige Befalinger vil give os et Begreb om det Meget, som Kongen maatte have i Tankerne, og tillige en Maalestok for den Appetit, som man tiltroede de ventede Gjæster. Høvedsmanden paa Kjøbenhavns Slot fik Befaling til i Byens Omegn og paa Amager at skaffe 40 smukke Fedekalve; fra Roskilde skulde der skaffes 200 spæde Grise, 200 Lam og 400 Høns; Abbeden i Ringsted Kloster skulde sende 150 Lam, 150 Høns og 400 Svin — foruden hvad der tidligere var

---

[1]) Sjællandske Tegnelser 7/5 1577.

bestilt hos ham, hvorom man intet faaer at vide; fra Kallundborg skulde Dronningens Hovmester, Peder Bilde, skaffe 350 Lam, 400 Høns og 200 Tønder nykjærnet Smør; fra Dragsholm forskreves 300 røgede Svinerygge, 100 røgede Svinehoveder, 100 Sider Flæsk, 300 Høns og 8,000 Æg; fra Riberhus 600 store Rokker, 2 Tønder Pillerokker og 16,000 tørrede Flynder; desuden skulde der skaffes 1 Læst Boghvede, og Tolderen i Helsingør fra de forbiseilende Skibe forsyne sig med Appelsiner og Rosiner, Figner, Svedsker, Sukkervarer og Krydderier i Massevis, for ikke at tale om 2 Fade udsøgt Lax og 1 Skippund sød hollandsk Ost.[1]) Naar nu hertil kom alt det Meget, som forud havdes paa Oplag paa Kjøbenhavns Slot, navnlig af Vin, Øl, saltet og røget Dyrekjød, Sylteøier og Frugtvine, og alt det meget Ferske, baade Vildt og Fisk, som Kongens Folk havde mundtlig Befaling til at skaffe til Byen under Festlighederne, saa maatte det ansees for Gjæsternes egen Skyld, hvis de ikke bleve mætte.

Fremdeles maatte Kongen sørge for, at Til-

---

[1]) Sjællandske Tegnelser 21/4, 29/4 og 3/5 1577. — Øresunds Toldregnskab 1577.

lavningen kunde foregaae hurtigt og godt; han befalede derfor, at alle Kokke, som kunde undværes paa de andre kongelige Slotte, skulde møde i Kjøbenhavn; men da han ventede mange fremmede Gjæster og han frygtede for, at de mulig skulde rynke paa Næsen ad det danske Kjøkken, turde han ikke lade det blive herved, men indforskrev en Del udenlandske Kokke til at værne om Landets Ære.[1]) Brændsel vilde der gaae store Masser med af. Bønderne i Nordsjælland bleve derfor tilsagte til at kjøre Brænde ned til Stranden, — efter andre lignende Tilfælde at dømme har det været Læs i Tusindvis. Lehnsmændene paa Turebyholm og Jungshoved, Datidens Kulsvier-Egn, fik Befaling til at lade brænde ikke mindre end 60 Læster Trækul[2]) til at tænde Ild paa Skorstenen med; og i Kjøbenhavn og de nærmeste Byer gjordes der store Bestillinger af Tællelys og Voxlys, fra Malmø forskreves der saaledes ikke mindre end 200 ℔ Lys «af dem til 6 paa Pundet».[3])

Ogsaa Kjøkkentøi og Tallerkener maatte Kongen i Tide sørge for at skaffe til Veie, thi

[1]) Rentemester Regnskab 1577.
[2]) Sjællandske Tegnelser $^{21}/_{4}$ 1577.
[3]) Sjællandske Tegnelser $^{2}/_{5}$ 1577.

paa dette Punkt vilde det komme til at knibe. De tre Slotte Kjøbenhavn, Frederiksborg og Kronborg havde indtil da havt fælleds Kjøkkentøi, saa at det samme Sæt førtes fra det ene Slot til det andet, alt eftersom Kongen skiftede Bolig; men selv om man vilde føre alt Kjøkkentøiet fra Frederiksborg til Kjøbenhavn, vilde det endda ingenlunde slaae til. Ved denne Leilighed skulde der nemlig bespises ikke blot de fremmede Gjæster, men tillige alle deres Svende; og Kongens Service var langt mere righoldig hvad Riddersalen end hvad Borgerstuen angik. Slotsskriveren paa Kjøbenhavns Slot, Niels Paaske, fik da Befaling[1]) til at gaae ud i Byen og laane hos de velstaaende Borgerfolk, hvad der kunde undværes; men Ulykken var, at disse ogsaa ventede Gjæster til samme Tid, saa at Udbyttet af Niels Paaskes Vandring ikke ikke blev saa righoldigt, som man havde haabet. Kongen saa sig da nødsaget til at skrive til sine Undersaatter, navnlig i de skaanske Kjøbstæder, og bede dem komme deres Landsherre til Hjælp i denne Knibe; han lovede dem at passe godt paa Alt, hvad de maatte betroe ham til Laans, men

---

[1]) Sjællandske Tegnelser $^{21}/_{4}$ 1577.

bad dem dog tillige om at sende nogle paalidelige Personer med, der selv kunde holde Tal derpaa. Fra Malmø udbad saaledes Hs. Majestæt sig 10 Kjedler, der hver kunde rumme 2—3 Tønder, fremdeles 10 Par Lysestager, 100 Par Duge, 100 Tinfade og 100 Tintallerkener, og i lignende Forhold fra de andre Byer;[1]) selv Kjøge, der dog laa paa den alfare Vei og sikkert vilde komme til at beværte de Fremmede fra Tydskland paa Gjennemreisen, kunde ikke forskaanes, men maatte stille sit Tilskud saavel som de andre.

Kun paa eet Punkt, og det et vigtigt, var Kongen fritagen for at træffe Forberedelser til sine Gjæsters Modtagelse, det var hvad Slottets indre Udstyrelse angik. Ifølge Datidens Skik overlodes dette nemlig ganske til nogle af Gjæsternes Forsorg, de saakaldte «Dragefruer», ved denne Leilighed 12 af Landets fornemste Fruer[2]) med den gamle Hr. Peder Skrams Hustru, Fru Elsebe Krabbe, i Spidsen. Det var et besværligt og ansvarsfuldt Tillidshverv, der herved var overdraget dem. De skulde, efterhaanden som Salene og Kamrene vare

---

[1]) Sjællandske Tegnelser 2/5 1577.
[2]) Sjællandske Tegnelser 16/4 1577.

vadskede, følge efter og lægge den sidste ordnende Haand paa Værket. De skulde fordele Dragkisternes Indhold, forsyne Himmelsengene med de Fløiels- eller Damaskes-Omhæng, indestaae for Lagnernes Hvidhed og selv lægge de kostbare Sengetæpper af Silke og Gyldenstykke paa; de skulde anbringe Gardiner, Betræk, Bordtæpper og Bænkehynder, saa de toge sig bedst ud, og sørge for Duge og Haandklæder; men først og fremmest, de skulde røgte deres vanskeligste Hverv: «drage» Væggene. For at forstaae denne Bestilling, hvortil vi ikke have noget ret Tilsvarende i Nutiden, maa det erindres, at Væggene dengang, i Slottet saavelsom hos Borgermanden, aldrig vare betrukne eller malede, men henstode raae maaske blot med en Træbeklædning. Naar Værelserne skulde bruges til Fest, maatte da Væggene og helst Loftet med betrækkes, eller som Datiden kaldte det, «drages». Den tarveligste Form herfor var, at overtrække Vægge og Loft med Lagener og Duge; den kyndige Ordning viste sig her i den Smag, hvormed Folderne vare rynkede og Rosetterne dannede. Men rigere var det at drage Værelserne med Klæde, rødt ved Glædesfester og sort ved Begravelser. Og rigest endelig var det, at an-

vende lutter kosteligt broderede Silketapeter. Af saadanne havde hvert Slot sin Forsyning; til den store Sal paa Kjøbenhavns Slot hørte saaledes en Række Gjengivelser af den bibelske Historie, Turneringer og Drikkelag; til den mindre Sal udenfor Kongens Værelse hørte Tapeter, der forestillede en storartet Skov med Træer og Blomster og flygtende Vildt.[1]) Men de smukkeste Minder om Datidens Kunst vare endnu ikke til, først fire Aar efter lod Frederik den Anden udføre de berømte Tapeter til Kronborg. Hvad der er levnet heraf, vidner endnu, skjøndt Farverne ere blegnede og Glandsen er borte, om den Kunst og den Omhu, der var anvendt derpaa.

Naar Kongen, som i dette Tilfælde, indbød Landets fornemste Fruer til at være «Dragefruer», var det imidlertid ikke blot en Kompliment til deres Smag og en naadig Beslaglægning af deres Tid og Kræfter; der var en Bagtanke forbunden dermed. Den mere eller mindre tydeligt udtalte Forudsætning var, at de selv toge med hjemme fra, hvad de og deres nærmeste Venner eiede af Tapeter, Senge-

---

[1]) Rasmus Reravius: Frederik den Andens Kroning og Bryllup. Kiij. Kbhvn. 1574.

tæpper og Omhæng, som var prægtfuldt nok til slig en Leilighed. Og Dragefruerne svigtede ikke den viste Tillid. Det kongelige Huses Ære var nu betroet dem, Manglerne vilde af Alle blive tilregnede dem. Ved denne Leilighed slap dog selv Dragefruernes Beholdning op. Beretningerne melde, at det kom til at skorte paa Bænkehynder. Man steg da ogsaa her et Trin ned, laante sig frem hos Borgerfolk — fra Lund fik man blandt andet 40 tillaans — og den sidste Mangel var afhjulpen.[1])

De andre Festarrangementer maatte derimod Kongen selv sørge for. Han gav Befaling til, at alle Tøihusets Kanoner skulde føres op paa Voldene og anbringes Side ved Side omkring Vesterport og paa Voldene om Slotsholmen. Der skulde gives de Fremmede en Salut, som kunde lade sig høre. Tøihusets Forraad slog ikke engang til til den tætte Bestykning; der skreves da til adskillige befæstede Slotte om at afgive en Del af deres Skyts, saalænge Festen stod paa.[2]) Største Parten af Flaaden blev udrustet og lagt ud paa «Strøm-

---

[1]) Sjællandskc Tegnelser 2/5 1577.
[2]) Sjællandske Tegnelser 21/4 1577.

men», som det kaldtes, Vandet mellem Slottet og Amager. Paa alle Punkter blev der pudset, pyntet og istandsat. Borgervæbningen og Knægtene fik Befaling til at polere deres Harnisker og Spyd, Drabanterne fik nye Fløielstrøier og straalende Sølvhattebaand; der blev anskaffet nye Faner af Guld og rødt Damask med paamalede Figurer, Guldkareten blev forgyldt op paany, og om det saa var den store Kjedeltromme, fik den et nyt Fløielsdækken.[1])

At disse Forberedelser krævede utrolige Udgifter er let at forstaae. Men det Uheldige var, at Kongens Pengekasse netop for nylig var bleven stillet paa en haard Prøve, idet kort før Prindsens Fødsel det sidste store Afdrag var blevet betalt paa det Laan, som Kongen under den svenske Krig havde maattet gjøre hos sin Svoger, Churfyrst August af Sachsen. Den 1ste April var der blevet sendt ikke mindre end 938,000 Kroner afsted til Sachsen, en efter Datidens Forhold overordentlig stor Sum. Kongen havde ikke paa egen Haand kunnet udrede dem alle, men havde maattet

---

[1]) Rentemester Regnskab 1577. — Sjællandske Tegnelser $^{26}/_{4}$ 1577.

laane 147,000 Kronor af sine Rigsraader og andre blandt Adelen mod Løvte om at tilbagebetale dem senest til Pintse.[1]) Nu skulde han altsaa ikke blot udrede alle Udgifterne til Barselgildet, men tillige tilbagebetale dette ikke ubetydelige Laan. Et Held var det, at Forfaldstiden for de aarlige Lehnsafgifter, den 1ste Mai, just indtraf saa beleiligt lige før Festen. Paa dette Punkt kunde Kongen ikke skaane sine Gjæster. En Del af dem havde haabet at kunne spinde Tiden lidt længere ud, Nogle stode endnu tilbage med hvad de skulde have betalt forrige Foraar, men Kongens Taalmodighed var svunden med hans Kassebeholdning, de fik alle en temmelig skarp Paamindelse om at betale snarest muligt, senest i Ugen før Pintse.[2])

Medens nu saaledes Forberedelserne skrede fremad og Tiden til Festlighederne nærmede sig, kom der pludselig en ligesaa uventet som ubehagelig Afbrydelse. Der udbrød Pest i Kjøbenhavn. Det var et Onde, som Datiden vel var langt mere vant til, end man nu heldigvis er; med korte Mellemrum vendte den stadig tilbage, det var saaledes

---

[1]) Rentemester Regnskab 1577.
[2]) Sjællandske Tegnelser 27/4 1577.

ikke et Aar siden, at den sidst havde raset,[1]) men den undlod ikke hver Gang at medføre den samme trykkede, uhyggelige Stemning, den samme Skræk, den samme Forstyrrelse i alle Forhold. Aarsagen til dens Komme er let forklarlig. Kjøbenhavn var som alle de øvrige Byer i Danmark dengang et Mønster paa Urenlighed, og paa Grund af Byens Størrelse bleve Virkningerne deraf des stærkere[2]). Trods alle Forbud laa der foran de fleste Huse store Affaldsdynger ud paa Gaden; det var hver enkelt Mands Sag at føre dem bort, og det skete derfor ikke. Der var vel Rendestene midt i Gaderne, men de manglede afpasset Fald, saa paa mangt et Sted samlede der sig midtveis en Sump, der ikke kunde komme videre. I disse hjemlige Omgivelser trivedes løsgaaende Svin fortræffeligt. Det var vel forbudt at holde dem, paa Grund af den Stank, som udbredte sig fra deres Indelukker, der vare om muligt endnu urenligere end Gaderne; men Forbudet blev ikke overholdt, høit regnet blev der engang imellem gjort Jagt paa dem, der gik løse paa Gaderne. Under Ung-

---

[1]) H. Rørdam: Kjøbenhavns Universitets Historie 2, 175-77.

[2]) O. Nielsen: Kjøbenhavns Diplomatarium. Forordningerne for disse Aar.

dommens Jubel galopperede saa de skræmmede Svin omkring, forfulgte af et Par Bysvende; Loven tilkjendte Bysvendene hvad de paa denne Vis kunde fange, men i Reglen affandt de sig hellere med Eieren, og Svinene forbleve i Live. Midt i de fleste Gaarde, men skjult for Øvrighedens tillukte Øie, laa der gjerne en Mødding, opført af Dynger fra Kjøknet og Stalden og det værste Skarn, som Sømmeligheds Hensyn forbød at kaste ud paa Gaden. Naar nu hertil kom, at alle Byens Kirkegaarde laa indenfor Voldene, og at i Kirkerne selv Kiste paa Kiste for Enhver, der havde Raad til at betale, opstabledes i Sidekapeller, bag Choret eller tæt under Kirkegulvet, saa at Helligdommene bleve Smitstoffets Hovedhjem, saa er det mere at undres over, at Sygdommene stundom ophørte med at rase, end at de kom saa hyppigt igjen.

Som det i Reglen gaaer, var Virkeligheden dennegang slem nok, men Rygterne ti Gange værre. Man savnede alle Midler til at kunne bedømme Farens Størrelse og overdrev den derfor i betydelig Grad. Offentlige Meddelelser om Sygdommens Omfang, planmæssig Ledelse og Fordeling af Lægetilsynet kjendtes end ikke af Navn, man holdt sig kun til, at Kirkeklokkerne stadigt

ringede til Lig, og hvad Peblingerne fortalte, der havde sunget omkring Kisten. Paa den Maade kom de utroligste Historier i Omløb og vandt Tiltro; Enhver, der blev skræmmet op af en overdreven Beskrivelse, lod den i forbedret Form gaae videre, og der var intet Middel til at standse de løsslupne Rygter eller gjendrive dem. Under disse Omstændigheder var der al mulig Udsigt til, at enten Sygdommen selv eller Rygterne om den vilde afskrække Folk fra at komme til Barselgildet og saaledes forspilde den hele Fest.

Rygtet naaede naturligvis hurtigt ud til Frederiksborg og afbrød Kongen i hans Forberedelser. Det syntes klart, at enten maatte det Hele opgives eller Festen forlægges til et andet Sted. Det var kun høist nødigt, at man tænkte sig den første Mulighed. Gjæsterne vare jo indbudne, de fleste Forberedelser trufne, og Anledningen var i sig selv for vigtig til at gaae upaaagtet hen. Paa den anden Side at forlægge Festen til Frederiksborg eller til Roeskilde havde sine store Misligheder. Frederiksborg laa ikke ved Søen, og det vilde næsten være umuligt at bringe alt det meget tilvogns dertil, som udkrævedes til Festlighederne. Roeskilde laa vel ved Havet, og Domkirken egnede

sig fortræffeligt til at forrette Daabshandlingen i; men saa savnede man et Slot til at samles i bagefter, den fordums Bispegaard var for uanseelig til saa mange og saa fornemme Gjæster.

Medens Kongen veiede disse forskjellige Løsninger mod hinanden og ikke følte sig tilfreds med nogen af dem, tog han den Beslutning, der var ham værdigst: Han red, trods sine Omgivelsers Bønner, selv ind til Byen for at lede Kampen mod den farlige Fjende. Kongens Komme gjorde stærk Virkning i Kjøbenhavn. Man fattede nyt Mod, og de Rygter, der hidtil ikke havde været til at stænge inde, standsedes nu af sig selv ved hans Nærværelse. For saavidt gjorde hans Ankomst allerede strax Underværker, men hvad mere var, det lykkedes ham inden kort Tid virkelig at faae Bugt med Sygdommen. Han var nemlig i Besiddelse af to heldige Egenskaber, han havde et sundt naturligt Blik paa Forholdene og en Myndighed som ingen Anden til at gjennemføre, hvad han holdt for det Rette. Han saa hurtigt, at en af Sygdommens farligste Bundsforvandte var den store Urenlighed i Kjøbenhavns Gader. Øieblikkelig gav han da Befaling til en storartet Renselses-Fest. Alle Borgerne maatte i Virksomhed,

Gaderne bleve ryddede, Gaardene tømte, Læs paa Læs kjørtes ud af Byen, og medens Arbeidet stod paa, hjalp Himlen med, thi Regnen øsede ned, kuede Stanken og skyllede Rendestenene saa rene, som de ikke længe havde været. Virkningen af dette Middel var forbausende. Pesten tog øiensynlig af, og da Solen efter nogle Dages Forløb atter belyste det tvættede Kjøbenhavn, var der Solskin forinden som foruden, Pesten var glemt, Luften var atter ren og klar, og Stemningen i Byen saa lys og foraarslet som den Himmel, der hvælvede sig derover. Skade at denne hele Lærdom frugtede saa lidt; thi med Faren svandt ogsaa den nye Sands for Renlighed. Lidt efter lidt groede atter Bunkerne paa Gader og i Gaarde først bly og forsigtigt, saa mere dristigt, og snart var atter Alt i den gamle Gænge. Kun eet Gode af mere blivende Værd medførte Forskrækkelsen, der udstedtes en kongelig Forordning om, at for Fremtiden skulde alle Slagterier være udenfor Byen.[1]) Herved ophævedes den Uskik, at Blod og Kjødaffald flød ud i Rendestenen og blev staaende der og stank, naar det ikke kunde komme

[1]) 7/5 1577. Kjøbenhavns Diplomatarium. I, 467.

videre. Det var et lille Skridt fremad, men der var endnu mange tilbage; der skulde gaae lange Tider hen, før man drev det saa vidt, at Pesten ikke stadigt hjemsøgte Kjøbenhavn.

Medens man endnu i Hovedstaden priste Kongens Mod og den Naade, Herren havde vist ham ved at lade ham overvinde Satans Rænker — som sædvanlig fik nemlig Djævlen Skylden — var Kongen selv forlængst tagen til Frederiksborg. Det nærmede sig nu stærkt til den Tid, da man kunde vente Gjæsterne. Kongen sendte derfor Befaling til alle Lehnsmændene om at modtage de fyrstelige Fremmede med sømmelig Ære og sørge for deres standsmæssige Underholdning paa Veien.

Der var efter Datidens Skik sendt Indbydelse til alle beslægtede eller blot nærboende Fyrstehuse, men da det kom til Stykket, meldtes der Forfald fra de fleste Steder, og Gesandter mødte i Fyrsternes Sted; det var tilsidst kun Kongens Farbroder Hans den Ældre fra Sønderjylland og Hertug Ulrik af Meklenborg, der kunde ventes i egen Person. Af disse var Hertug Hans lidt af en Særling, som gammel Pebersvend var han vant til at ordne Alt efter sit eget Hoved, og skyede

navnlig alle Ceremonier og Høfligheds-Omsvøb. Hertil kom, at for Tiden laa saa vel han som hans Broder Adolf i Strid med Kongen om deres Lehns-Forpligtelse ligeoverfor Danmark; dette var sikkert en af Grundene til, at Adolf sendte Afbud, Hans derimod var Godmodigheden selv, yndede ogsaa et godt Bord og kom trods Striden. Under disse Forhold faldt det imidlertid Kongen lettere at efterkomme sin Farbroders udtrykkelige Ønske om ikke at gjøre Væsen af hans Ankomst, men lade ham skjøtte sig selv, saa han uden Velkomst-Taler, Æresvagt og slige Omstændeligheder fik Lov til at ride som en slet og ret Adelsmand fra Haderslev til Kjøbenhavn.

Den anden fyrstelige Gjæst var Kongens Svigerfader, Ulrik af Meklenborg. Han var som andre Mennesker og havde intet imod at blive gjort Stads af. I dette Tilfælde var han ogsaa som den Lilles Bedstefader en af Festens Hovedpersoner, og det hjertelige Forhold mellem Kongen og ham, hans Forstand, Munterhed og Redebonhed til Hjælp, naar det kneb, — hans store Laan til Kongen under Syvaarskrigen vare endnu ikke tilbagebetalte — gjorde ham til en ligesaa hædret som kjærkommen Gjæst. Hans Land Meklenborg

laa saa nær ved Danmark, at han med god Vind paa mindre end et Døgn kunde komme fra Warnemünde til Kjøbenhavn; Kongens Krigsskibe stode i saa Henseende til hans fulde Raadighed. Men Søen var hans svage Side, han foretrak, istedenfor at blive gynget i Kjøgebugt og nyde den tvivlsomme Fornøielse at see Møens Klint fra Søsiden, hellere at faae Foden saa snart som muligt paa fast Grund; Falsters Form var derfor som skabt for hans Besøg, den lange Gjedsørodde rakte ham ligesom en hjælpsom Haand imøde, som aldrig blev forsmaaet. Afstanden mellem Landene var her kun knap 5 Mil, og Hertugen fandt sig i den ubekvemme Landingsplads, den lidet indbydende Gjedsør Kro og den lange tunge Vei til Nykjøbing, naar han derved blot kunde undgaae længere Ophold paa Søen.

Her paa den sydligste Pynt af Gjedsørodde havde da altsaa Dronningens Hovmester, Peder Bilde og en anden Rigsraad tilligemed en hel Del Adelsmænd med deres pyntelige Følge af Ryttere Befaling til at modtage Hertugen, naar han steg i Land.[1]) Men i sidste Øieblik forandrede Æres-

[1]) Sjællandske Tegnelser 1/5, 8/5, 16/5 1577.

gjæsten sin Reiseplan og kom senere end anmeldt. Der var nu for kort Tid til, som oprindelig bestemt, at holde en lille Familiefest i Frederiksborg forud for Stadsen i Kjøbenhavn; men opgav man den, vilde Hertugen komme for tidlig til Hovedstaden. Der sendtes da Ilbud til Peder Bilde om, at han hemmeligt skulde forhale Reisen, gjøre Dagsreiserne korte, hyppigt foreslaae Jagtture o. s. v. kort sagt spinde Tiden ud, uden at Gjæsten mærkede det.

Peder Bilde udførte troligt Befalingen. Da Hertugen var landet og havde hørt paa den uundgaaelige, lange Velkomst-Tale — det eneste, som Peder Bilde ikke var betroet til, men hvortil man efter Datidens Skik havde sendt en særlig «Orator,» — vidste Dronningens Hovmester saa vel at opholde den høie Gjæst, at den overflødige Tid gik behageligt hen, og Toget først naaede paa den bestemte Dag til Kjøge.

Imidlertid var Alt lutter Liv og Bevægelse i Kjøbenhavn. Det nærmede sig stærkt til Pintse, daglig kom der nye Skuder ind i Havnen og lossede ved Slotsholms-Siden, lange Rækker af Bøndernes Pindevogne rullede ind ad Stadens to Hovedporte, og hvert Øieblik maatte man til

Vinduerne paa Vestergade og Nørregade, naar en Adelsmand under Trompetskrald holdt sit Indtog med sine fløielsklædte Ryttere. I Boutikerne vare de bedste Varer stillede frem, paa Gaderne slentrede de Fremmede om, kjøbslog ind ad Boutiksvinduerne eller traf paa Bekjendte. De adelige Gaarde, som ellers stode ubeboede, vare vaagnede til nyt Liv. Hestene stampede i den uvante Stald, Eieren lænede sig over Svalegangens Rækværk, i Stuerne lagde Fruer og Jomfruer den sidste Haand paa Festdagens Pynt. Alt saa kort sagt anderledes ud end til daglig, i Stort som i Smaat mærkedes det Samme: at Festen stundede til.

Dronningen holdt sin Kirkegang første Pintsedag i Frederiksborg Slotskirke. Om Aftenen kom et ridende Bud fra Gjedsør og meldte, at Hertug Ulrik alt var ankommen, men Peder Bilde skulde nok gjøre sit Bedste, for at han ikke skulde komme for tidligt til Kjøbenhavn. Der var da ingen Tid længere at spilde, og næste Dag drog hele Familien til Kjøbenhavn. Det var et stort Følge. Dronningen, hendes Moder og den lille Prinds kjørte naturligvis, Kongen red. Men Dronningen var svag endnu, Skovveiene vare selv i godt Veir kun

lidet magelige at kjøre paa, — for Øieblikket vare de selv efter Datidens Begreber i slet Stand[1]) — og Vognene vare trods alle deres Guld- og Sølvbeslag dog uden Fjedre, saa at almindelig Fart var lutter Stød og Rysten. Det gik derfor kun Fod for Fod. Dette blev Kongen uudholdeligt i Længden. Støvet stod tæt og trykkende paa de lumre Skovveie, Sommersolen brændte, og Hestefluerne plagede Dyr og Rytter. Han sporede da Hesten og fløi i Forveien, saa at han inden kort Tid var i Kjøbenhavn, medens det blev Aften, før Vogntoget svingede ind ad Nørreport.

Næste Dag, anden Pintsedag, anvendtes af Dronningen til høist fornøden Hvile, Kongen derimod var alle Vegne omkring for at kaste et sidste Blik paa alle de trufne Forberedelser. Medens han saaledes var snart i Slottets Sale, snart paa Volden, snart paa Skibene, red hans Svigerfader med sit Følge den sidste Dagsreise fra Tryggevælde til Kjøge. Mod Aften naaede han Byen, Borgerne stode i Gevær, Borgemester og Raad bøde ham Velkommen og indbøde ham til et Maaltid paa Raadstuen, hvorefter han lagde sig til Ro i Borge-

---

[1]) Sjællandske Tegnelser 15/6 1577.

mesterens vel «dragne» Storstue. Borgerne fik siden Ros af Kongen for deres belevne Optræden ved denne Leilighed og det godt ordnede Maaltid. At det har været udsøgt og smagt Gjæsterne vel kan sluttes af, at de Fremmede spiste og drak den Aften for ikke mindre end 662 Kroner i vore Penge, en efter Datidens Forhold ikke ubetydelig Sum.[1])

Tidlig næste Morgen red Hertug Ulrik fra Kjøge, og lidt op paa Formiddagen drog Kongen[2]) fra Kjøbenhavn med alle sine adelige Ryttere. De mødtes i Landsbyen Vierslev, og i Spidsen for det samlede Følge red nu Svigerfader og Svigersøn til Kjøbenhavn, hvor Festlighederne skulde aabnes med deres høitidelige Indtog.

Da de vare komne over Valdby Bakke, hvorfra man tydeligt saa ind over Byen med alle dens Spir, der flokkede sig som Børn om Frue Kirkes vældige Skib og Taarn, rede de frem ad gamle Kongevei langs Markerne, hvor nu Vesterbro er, forbi Kaalhaverne paa venstre Side og Galgen og

---

[1]) Rentemester-Regnskab 1577.

[2]) At Kongen drog ham i Møde og altsaa var med ved Indtoget, benægtes af Erasmus Lætus, men bekræftes af Resen og stemmer med Sjæl. Tegnelser 8/5 1577,

Pappegøiestangen paa høire. Da de kom ind i de nuværende Alleer, hvor der dengang stod tæt med Veirmøller, modtoge de Byens første Hilsen. Neppe havde de nemlig dreiet om der, hvor Veien svingede, og faaet Øie paa den venlige Vesterport, som med sit spidse røde Tag lignede Taarnet paa en Landsbykirke, førend det med Eet glimtede rundt om fra Volden, og i samme Nu sitrede Luften under det voldsomme Tordenbrag fra alle de paa engang affyrede Kanoner. Virkningen var storartet. Medens Jorden rystede, og de smaa Ruder i de nærmeste Bygninger styrtede klirrende ned, opstod der en ubeskrivelig Forvirring iblandt Rytterne. Hestene steilede og foer tilside, trods Tøiler og Sporer vilde ingen fremad, men søgte stadig at gjøre omkring, thi Skud paa Skud blev det ved at dundre fra Volden, medens Alting indhylledes i en tæt Krudtrøg. Det var rigtig en Modtagelse efter Datidens Smag. Der var Effekt deri, og rig Leilighed til at vise sin Rytterfærdighed. En saa øredøvende Larm som Kanonernes Brag, Borgernes Hurraraab og Hestenes Trampen under Porthvælvingen var et værdigt Forspil til en kongelig Fest.

Da Fyrsterne vare komne lykkeligt indenfor Porten, modtoges de af Byens Borgere, der stode opstillede i tvende Rækker, en paa hver Side af de snevre Gader. De toge sig godt ud i deres blankt polerede Harnisker og Stormhuer med Bøsserne eller de lange Hellebarder i Haanden; det var prøvede Folk; mange af dem havde været med i den sidste svenske Krig og bare endnu blivende Mærker deraf. Jublen var stor, hvor Toget drog frem, Gaderne vare overfyldte, og fra alle Vinduer, Tage og Bislag lød der Velkomsthilsener til de Indridende. Byen var i sin Festdragt; dels i Anledning af Helligdagen — det var jo tredie Pintsedag — dels paa Grund af Indtoget vare Gaderne bestrøede med Blomster, og fra alle Vinduer og Karnapper, fra Kjælder til Tag vare Husene efter Datidens Skik smykkede med Bøgegrene, «udmaiede» som det kaldtes.

Toget gik ad Hovedgaderne, de bredeste, der var — Nutiden vilde vel have kaldt dem Gyder — gjennem Vestergade, over Byens eneste Plads, Gammeltorv, ad Klædeboerne, Skovbogade, Vimmelskaftet forbi Tøihuset (det nuværende Løveapothek) og den kullede Helliggeistkirke; saa svingedes der ned ad Høibrostræde, som nu

længst er forsvundet, og har maattet vige for Høibroplads, og man fik Øie paa Reisens Maal, Byens Slot med dets rødlige Mure. Ved Høibro udvidede Blikket sig, og man kunde see ned ad Havnen til begge Sider og over paa Slotsholmen med den gamle Kongeborg og den klosteragtige Kancellibygning foran Porten. Men det var ikke Øieblikket til at see sig om, thi med Eet gjentoges Scenen fra Vesterport; fra Krigsskibene, der fyldte Havnen paa begge Sider Broen, og fra Slotsholms Volden affyredes alle Kanonerne, og paany skræmmede ved Larmen kneb det med at faae de urolige Heste frem over Høibro. Ved en lignende Leilighed var Kongen for en halv Snes Aar siden styrtet med sin Hest ud over Broen og kun bleven reddet ved Hjælp af sin tro Mand, Jørgen Brahe, der fik sin Helsot derved.[1]) Men slige Uheld glemtes hurtigt og kunde i hvert Fald ikke være tilstrækkelig Grund til at slaae af paa Hertug Ulriks fyrstelige Modtagelse. Det var ogsaa kun af Hensyn til Festens ringere Grad, at Hertugen undgik at overraskes paa en ny Maade,

---

[1]) Anders Sørensen Vedels Ligtale over Frederik den Anden. Kbhvn. 1588. Ciij.

da han nærmede sig Slottet. Ved Frederik den Andens Kroning var nemlig Kongen paa dette Sted ved Hjemkomsten fra Kirken bleven modtagen med en gloende Drage, fyldt med Raketter, der foer ham i Møde fra Porten og satte hans Ridefærdighed paa den sidste og vanskeligste Prøve.[1]) Denne Gang slap de imidlertid ind ad Porten uden videre Opmærksomheder, og den kjærkomne Gjæst modtoges paa Trappen af sin ventende Hustru og Datter.

Stor var Glæden paa Slottet, da man efter de første Velkomsthilsener var kommen til Ro. Bedstefaderen kunde ikke blive træt af at løfte paa og kjærtegne den lille Gut, hvis blomstrende Udseende og usædvanlige Vægt han pligtskyldigst beundrede; han maatte høre af sin Hustru og Datter om Alt, hvad der var skeet i Mellemtiden, om hvor nær det havde været ved, at de ikke havde skullet mødes mere, og om hvor omhyggeligt Moderen havde pleiet hende; saa afbrødes pludselig Beretningen, for at spørge til de to ældste Børn, der opdroges i Meklenborg hos Bedsteforældrene, de kjære Smaa, de eneste, der

---

[1]) Reravius: Frederik den Andens Kroning. Hiij.

savnedes her, for at gjøre Kredsen fuldtallig; saaledes fløi Spørgsmaal og Svar og nye Spørgsmaal imellem dem, der var Glæde, Fred og Lykke, Øieblikkene løb, og det blev sent paa Natten, før Nogen af dem kom til Hvile.

Sligt mærkes gjerne næste Morgen; men Kongen var en Morgenmand, hans Svigerfader det samme, og trods Dronningens Træthed maatte hun ogsaa op og begynde der, hvor man var sluppen om Aftenen. Øieblikkene vare nemlig kostbare, thi Hertug Hans fra Holsten maatte snart være der, og hans Nærværelse vilde lægge en Dæmper paa den engere Kreds's fortrolige Samtaler. Ikke fordi han jo nok hørte til Familien, han var jo Kongens Farbroder og altsaa Hertuginde Elisabeths Broder, men han var dog altid et Led længere ude, og det politiske Mellemværende stillede ham endnu fjernere. Man maatte derfor have talt ud, til han kom.

Hans den Ældre lod ikke forgjæves vente paa sig, han kom og afsluttede Festens private Del. Som ovenfor meldt havde han frabedt sig alle Modtagelses-Cermonier, og var derfor reden uden Ledsagelse gjennem Landet. Anstanden bød dog ikke at lade ham komme ganske slet og ret til

Kjøbenhavn, han blev derfor modtagen i Roeskilde af et ridende Følge, der fulgte ham til Hovedstaden; derimod slap han for Kanonskud, Borgervagt og Blomster. Han blev tagen imod paa Slottet i den rette Følgeorden, først af Kongen, saa af Hertug Ulrik, derpaa af Dronningen og sluttelig af Hertuginden, alt «med stor Ære og Reverentze» og fik saa sit Værelse anvist paa anden Sal over Porten, altsaa med Udsigt til Slotspladsen, Kanalen og Husrækken fra Holmen til Høibro, forsaavidt Kancellibygningen ikke spærrede derfor. Tør man stole paa Fru Elsebe Krabbe — og det tør man — har Værelset sikkert været vel draget og den store Himmelseng kosteligt omhængt samt fyldt med Dyner.

Alle de andre Gjæster kunde hvile ud og styrke sig til Søndagens Anstrængelser, kun ikke hun og de øvrige Dragefruer. Deres Hverv paa Slottet var endt, men dermed var ikke Alt til Ende, Scenen for deres travle Virksomhed forlagdes blot til Festens andet Hovedpunkt, til Fruekirke. Med Villie havde man udsat dennes Udsmykning til allersidst, for ikke at lukke den for længe for de dagligdags kirkelige Handlinger; nu gik man med fuld Kraft paa Forberedelserne

her. Der blev udrettet utroligt Meget i Løbet af to Dage. Først blev der af Tømmermænd reist to Tribuner langs Væggene i Choret, den ene til de adelige Jomfruer, den anden til Kongens Sangere; saa blev Choret, Tribunerne og hele Kirken fra øverst til nederst overdraget med rødt Klæde, Gulvet belagt med rødt Silketøi, og i Choret opstilledes der en stor massiv Sølvdøbefont, støbt af de Krigsomkostninger, som Sverig ved sidste Fredsslutning havde betalt til Danmark, et værdigt Indvielseskar for en tilkommende Konge af Danmark. Endelig blev der tæt ved Altaret dannet et mindre Værelse, hvorhen Bedstemoderen under den lange Gudstjeneste kunde forføie sig med den Lille, saafremt han skulde trænge til en liden Forfriskning. Dette Værelse blev indvendigt betrukket med carmoisinrødt Fløil og iøvrigt udstyret paa det Rigeste. Da dette storartede Værk var til Ende, begave Fruerne og deres Hjælpere sig bort, der blev sat Vagt ved de aflaasede Døre, de skulde først aabnes paa selve Høitidsdagen.

Nu var Alt i Orden. Gjæsterne vare alle komne, det vrimlede af Rigsraader, Adelsmænd og deres Folk; hvert Hus var besat, hver Stald optagen. Værst farne vare de, der ikke selv havde

Gaard i Kjøbenhavn, hvilket f. Ex. gjaldt næsten alle de holstenske Adelsmænd. Saafremt de ikke fik Husrum hos adelige Venner og Bekjendte, henvistes de til Kompagni-Huset, der i Festens Anledning af Borgerne var stillet til Afbenyttelse. Men ogsaa her slap Pladsen op, og nu vare gode Raad dyre. Alle Byens Herberger ligefra Oxekoppen paa Østergade til de simplere i Færgestræde vare forlængst optagne. De husvilde adelige Gjæster maatte da paalignes Borgerne, der paa Forhaand havde nok at gjøre med at huse deres egne Venner og Slægtninge, som ofte langveis fra vare strømmede hid, thi fra Vinduer og Døre havde da ogsaa Borgerlige Lov til at see paa Stadsen. Naar nu foruden alle disse Indbudne og Nysgjerrige regnes en stor Mængde Handlende, der betragtede det Hele som et Marked, og i Massevis havde givet Møde, for ikke at tale om alle de Bønder, der i sidste Øieblik havde bragt Varer fra Lehnsmændene til Byen, og gjerne vilde see Forestillingen med, saa vil det forstaaes, at Løverdag Aften var der ikke en Smule Husrum mere tilbage i Kjøbenhavn, hvordan det saa end forholdt sig med Hjerterummet.

Søndagen den 2den Juni brød frem. Det var det

deiligste Veir, ikke en Sky paa Himlen. Allerede fra Solopgang var man paa Benene paa Slottet saavel som i Husene. Husene skulde jo være pyntede, Beboerne i deres Høitidsklæder, Gjæsterne iførte deres stiveste Stads og tilstede paa Slottet, Alt til Klokken 8. Der var ikke megen Tid til Øllebrødet den Morgen, og dog maatte man som sædvanlig have det og en lille Hjertestyrkning foruden, thi det kunde vare længe, før der atter blev Tid til at spise.

Da Seirværket viste 8 paa det nordre Slotstaarn, vrimlede allerede Slotsgaarden af de indbudne Gjæster. Rigsraaderne vare mødte betids og fuldtallige, kun Jørgen Lykke manglede. Han var lovligt undskyldt, thi han var kort forinden sendt i et Ærinde til Schlesien, men Kongen havde vist ham den Naade, at lade hans Søn for denne Dag udfylde hans Plads. Derfra kom det Særsyn, at en ganske ung Mand gik som Nummer 5 blandt de ældste Raader. Saasnart de vare samlede, gik de op og hilste paa Kongen, det Samme gjorde de andre Faddere; Resten af Indbudne bleve derimod i Gaarden, hvor Hofmarsken, Hans Belov, havde et vanskeligt Arbeide med at faae Følget stillet i Orden.

Det var et Billede for en Maler, som de stod der mellem de høie røde Mure i broget Forvirring, Gruppe ved Gruppe, snakkende, leende, mønstrende hinanden. Ved første Øiekast syntes det en planløs Blanding af phantastiske Dragter som paa en Nutids Maskerade; men dog var der ved nærmere Eftersyn en vis regelbunden Ensformighed i al denne Virvar. Herrerne havde alle høipullede, runde Kastorshatte, næsten som Nutidens sorte Hatte, kun mere smalskyggede og rundpullede. Præcis paa samme Sted paa venstre Side var der anbragt en Strudsfjer i Hatten, og bag ad Nakken hang et Par lange Silke-Hattebaand, fastholdte paa Siden af Hatten med et kosteligt Spænde, Datidens Hovedprydelse i dobbelt Forstand, om hvilken Mode Hyrekudskenes Kokarder nu kun ere den sidste afblegede Erindring. Alle Ansigter, de gamle som de unge, viste en stærk Tilbøielighed til Knebelsbart og Fipskjæg og tæt studsede eller helt glatragede Kinder, men under Hagen sad lige stift og stramt paa dem Alle den hvide krusede Pibekrave, der forneden støttedes af Trøiekraven, som til Haan for al Bekvemmelighed ikke faldt ud over Skuldrene, men klemte fast om Halsen og tæt knappet sluttede helt op til Hagen. Det

gav dem Alle noget stivt og afmaalt i Hovedets Bevægelser. Moden gjorde det Pudsige usynligt, men ovenfra seet tog det sig ud, som om hver Figur forsigtigt balancerede om med sit Hoved paa en riflet Tallerken.

Alle Herrerne bare tæt knappede Fløielstrøier og folderige Benklæder af samme Stof, der standsede ovenfor Knæet. Hvad Farven angik, herskede der frit Valg, dog var leverfarvet, mørkeblaat og carmoisin afgjort i Overvægt, idetmindste hos de Ældre. Men den korte lille Kappe, der stumpede af lidt under Hofterne og med sin underlige stivt udstaaende Krave lignede et lidt forskaaret Slag, var ensfarvet hos dem Alle: sort Fløiel fodret med Skind. Over Brystet bares en lang Guldkjæde, der hos Mange gik 3—4 Gange om Halsen; man maatte see nøiere til, for at see Forskjellen; thi hos Alle endte den i en lille Medaillon midt paa Brystet, men kun for enkelte Udvalgtes Vedkommende bestod denne i Hs. Majestæts Kontrafei skjænket af ham selv. Om Livet var spændt et forgyldt Bælte, hvori den store Kaarde hang, den venstre Haand med den lange Stridshandske havde i ledige Øieblikke ligesaa bestemt sin naturlige Plads paa Kaardeheftet som nu i Vestekjeden. For-

neden endelig var Dragten den samme hos Alle, tætsluttende Strømper eller Hoser, der begyndte ovenfor Knæet og idetmindste en Dag som denne endte med en sirlig lille Ankelsko, med Spænder og Sløife oven paa Vristen. Strømpernes Farve var meget forskjellig, hos de Fleste lys, hvid, brandgul eller askegraa, kun hos enkelte meget satte Folk var den mørk. Stoffet var paa denne Dag Silke ellers var det — Klæde. Paa dette Punkt stod nemlig Tiden langt tilbage, man havde endnu ikke gjort den lykkelige Opdagelse at strikke eller væve Strømper. Man tilskar og syede dem ligesom Benklæder — derfra denne dobbelttydige Benævnelse Hoser — det holdt haardt at faae dem af og paa, naar de ret skulde slutte om Benet, og vil man mindes om deres øvrige Ufuldkommenheder, behøver man blot at læse Brevene fra Syvaarskrigens Tid til Mødrene og Hustruerne i Hjemmet, de have alle samme Omkvæd: Send mig endelig en halv Alen Klæde til et Par Hoser; det sidste har jeg nu havt paa i 4 Maaneder, saa jeg trænger haardt til et Par nye.

Damernes Dragt var saavidt muligt i samme Stil som Herrernes. Paa Hovedet bare de en lille bitte Hat, hos Nogle lignede den Mændenes i

Form, hos Andre nærmede den sig til en Baret, men hos Alle var den kun til Lyst ikke til Nytte paa Grund af dens Lidenhed og anbragt som den var skjævt ned paa Siden med en koket lille Strudsfjer i; den gav selv et almindeligt Ansigt noget Kjækt, næsten Udfordrende i Udtrykket. Det svarede ikke til Resten. Neden under kom nemlig det ærbareste Huetøi af Verden. Som en tæt sluttende Hætte, i Lighed med Bønderpigernes nuværende, men uden Rynker i Nakken, skjulte den omhyggeligt hver en Snip af Haaret. Til daglig af Fløil, men ved en Fest som denne af tæt Silketøi besat med Perler eller Guldpailletter værnede den som en Drage om de skjulte Lokker. Selv den mest uhøviske Svend skulde ikke prale af at kjende Farven paa sin Elskedes Haar. Men ak, hvo skulde have anet, at denne Dag var Ærbarhedens sidste Festdag? Da det Barn, som nu skulde døbes, var blevet voxent, fandtes der saa godt som ingen tugtig Jomfru mere i Danmark: Enhvers Haarfarve var kjendt, thi skamløst bredte der sig da to store Bukler Haar paa hver Side af den bekymrede Huesnip i Panden.

Var Damernes Haar værnet imod alle Sider, saa vare Hals og Skuldre ikke mindre vel for-

varede. Den øverste Del af Befæstningen dannedes af den brede Pibekrave, der var ligesaa solid som Mændenes, et fast Hvilepunkt for Hagen fortil, og i Nakken for Huetøiets nederste Perlerand. Under Pibekraven kom — atter ligesom hos Herrerne — den tætsluttende, opretstaaende Krave paa Livstykket, Knap ved Knap stængedes hvert dristigt Blik ude, helt op under Pibekraven stode disse Knapper paa Vagt, og den pantsrede Hals blev ligesaa ubevægelig som den var usynlig. Og dog var den Gjenstand for Alles Blikke, thi uden om alle disse Forskandsninger løb en gylden Mur, et tommebredt Guldhalsbaand, besat med Perler, forneden bærende et Ædelstens Smykke. Som om dette ikke var nok, hang der over Skulderen ned paa Brystet en ny Guldkjæde, ligesaa fint og kosteligt udarbeidet og endende paa samme Maade. Det var gyldne Lænker og som saadanne tunge, glemte den forelskede Yngling det, fik han det sikkert at mærke, naar han engang som Ægtemand og Fader skulde fornye dem for Hustru og Døtre.

I Kjolernes Snit var der stor Ensformighed. Alle bestode de af en lang sid Overkjole med Pufærmer, gjennem hvis Spalter Indrekjolens Ærmer skinnede ud, og neden under et svært

Livstykke og dito Skjørt. Men hvad Farven og Stoffet angik, delte Gjæsterne sig i to Partier. Alle Fruerne havde mørk, i Reglen carmoisinrød Fløils Overkjole, guldbroderet Livstykke og blomstret Silkeskjørt, Jomfruerne derimod vare alle iførte Sølvmorsdragter. Kun een af dem, der var forlovet, var klædt som Fruerne i rødt Fløiel og Silke, et talende Vidnesbyrd om, at Forlovelser ikke lode sig hæve.

Vi have kastet et Blik paa disse straalende Dragter; lad os, medens Øiet endnu er blændet af alt det meget Fløiel og Silke, Guld og Perler, hurtigt glide hen over, at Ydersiden lovede mere end det Indre holdt, at Linned var i den Tid ligesaa kostbart som sjeldent, saa at maaske hos enkelte af Gjæsterne de brede Pibekraver og krusede Haandlinninger tillode sig en lille hvid Løgn, naar de antydede Tilværelsen af et indre Klædningsstykke, som ikke fandtes.

Enhver selv den ubetydeligste Begivenhed har sin hemmelige Forklaring, uden hvilken den ikke helt forstaaes; paa et eller andet Punkt ligger der ligesom bundfældet noget tilsyneladende Ligegyldigt, noget Tilfældigt, som den Fremmede glider upaaagtet over og kun den Indviede fatter. Saaledes

ogsaa her. Hvo skulde see, at der over denne Forsamling med de glade Ansigter, de veiende Fjer og glimrende Dragter hvilede et skjult Tryk? Og dog var det saa. Det var ikke et mørkt Punkt paa den politiske Himmel, det var ingen Familiesorg, der havde ramt een og dermed alle de indbyrdes beslægtede Adelsstammer, nei, det var noget helt Andet, noget, der angik netop det, der her syntes at være Glædens og Festlighedens Udtryk, selve Dragten. Sagen var, at for knapt et halvt Aar siden var der udstedt en ny Forordning mod de altfor pyntelige Dragter, udstedt og affattet af de samme, mod hvem den nu for første Gang skulde bringes i Anvendelse.

Da Bonden fra Samsø kom med Havfruens Budskab til Kallundborg, hvor Rigsraadet var samlet, var dette nemlig just ifærd med at hvæsse et Vaaben mod den stigende Overdaadighed. Med catonisk Strenghed havde de værdige Raader forbudt at smykke Hatte og Huer med Ædelstene; ingen Frue eller Jomfru maatte for Fremtiden bære Ædelstene andetsteds end i Klenodiet, der hang i Hals- eller Brystkjæden. Guldpailletter paa Hueteiet og paa Fløielskjolen skulde fremtidig være banlyste, for ikke at tale om den vanvittige

Yderlighed at besætte Pufærmerne og bræmme Kjolens Nederdel med Guldkjæder. Nei, ædel Simpelhed i Klædedragten skulde være Fremtidens Pryd, og dette Omslag i Tonen, denne nye og bedre Tid skulde begynde fra den Dag, Forordningen blev offentliggjort. Til Skræk for alle Ildesindede blev der endnu tilføiet, at Overtrædelser vilde blive straffede med Tabet af de forbudne Smykker.[1])

Det var naturligvis ifølge Samraad med Kongen og med hans Minde, at disse Bestemmelser bleve vedtagne, saa fra den Kant var der altsaa ingen Fare at frygte; men langt sværere blev Stormen for de vise Fædre, da de kom hjem til deres Hustruer og Døtre. Her udbrød der en aaben Feide, en sand Guerillakrig over hele Landet. Fra alle Sider blev Familiens Overhoved angrebet, snart blev han drillet, snart blev han kjælet for, snart overfuset, men Hensigten var bestandig den samme: at faae ham til at overtræde det nys Vedtagne. Der lod sig ogsaa anføre en Del for Kvindernes Sag. At Luxus kan standses ved Love,

[1]) Den kallundborgske Reces af $^{21}/_{11}$ 1576. Sjællandske Tegnelser. — Rosenvinge, gl. danske Love, IV, 289—99.

fremviser Historien ikke mange Exempler paa; og anvendt paa de enkelte Tilfælde gav den nye Forordning ogsaa billig Grund til Harme. Disse Smykker, disse Huetøier og Handsker, disse Fløielskjoler, som deres Mødre havde baaret før dem, skulde de nu pludselig kasseres blot efter et gnavent Rigsraads Luner! — Ikke kasseres, blot omdannes, de overflødige Prydelser pilles af. — Ja, men det var netop at kassere dem. Hvorledes vilde en Rubin-Halskjæde tage sig ud, naar man tog Rubinerne bort, eller en guldbesat Hue, et Par perlestukne Handsker, naar man sprættede Guldet og Perlerne af? De vare jo ubrugelige, saa man maatte have nye. Den nye Forordning gav altsaa blot Anledning til forøgede Udgifter, til yderligere Luxus, idet man maatte anskaffe Nyt, hvor man før kunde have brugt det Gamle.

Galt var det, men værre blev det, da Indbydelserne til Barselgildet kom. Den første Leilighed, hvor Forordningen skulde bringes i Anvendelse, var altsaa den, hvor man nødigst vilde finde sig i dens Følger, en kongelig Familiefest, den størst tænkelige, hvor det netop gjaldt om at udfolde al mulig Pragt og vise sin Deltagelse. Det var nu hundrede Aar siden, at en slig Be-

givenhed var indtruffen i Danmark, at der var født den regjerende Konge en Søn og tilkommende Tronarving,[1]) og nu skulde man ikke engang maatte møde i de Dragter, med de Smykker, der havde været paa ved Kongens Bryllup og de to Prindsessers Daab. En kort Mønstring af Dragkisternes og Juvel-Skrinenes Indhold overbeviste hurtigt Husets Damer om, at netop disse og ingen andre passede ved denne Leilighed. De gad dog seet, om Kongen vilde glemme sine første Pligter som Vært og selv straffe sine Gjæster, fordi de gjorde ham og hans Hus Ære ved at møde pyntede.

Kvinden er udholdende, mangt et Faderhjerte maatte tilsidst give efter og bevilge, hvad der forlangtes. Men Følelserne skifte med Omgivelserne, hvad der en Vinteraften paa Herregaarden syntes et ubetydeligt Offer for Familiefreden, skiftede Charakter, blev vigtigt og ansvarstungt i Kongens Borg mellem Standsfællers speidende Øine. Mere end een Rigsraads Blik blev usikkert, naar det hin Junimorgen i Slotsgaarden tilfældigt faldt paa hans

---

[1]) Werlauff: Sophia af Meklenborg. Hist. Tidsskrift 3die Bind, S. 47, Anm. 3.

Hustrus eller Døtres forbudne Pynt, sky søgte det ned og fandt atter Ro ved at dvæle ved hans egen bramfri Dragt. Thi i denne Henseende havde ingen af dem svigtet, enhver af Rigsraaderne mødte, — saa vidner den gamle Beretning — tarveligt og prunkløst klædt, «smykket med indre, ikke med udvortes Prydelser.»

Men deres Hustruer og Døtre vare smykkede med begge Slags. Derfor denne usædvanlige Veltalenhed saavel mellem Kvinderne som blandt de unge Mænd, derfor denne Skotten til Siden, disse Tilløb til hoverende Holdning, denne Fnisen og dog halvt flaue Fornemmelse, derfor denne underlige ubestemmelige Tone over det Hele, Følelsen af et Tryk, som man vilde befrie sig for gjennem overstadig Munterhed, som kun den Uindviede kunde forvexle med ren ublandet Glæde. Som de stode der, mindede de om en Flok Skolebørn, der ere forberedte paa Skjænd, skjøndt de komme i Optog for at lykønske Læreren paa hans Fødselsdag.

Med denne lille Biforklaring bliver Udtrykket i de forskjellige bekjendte Ansigter os dobbelt forstaaeligt. Der er bekjendte Folk nok, thi Alt, hvad der er af Stort og Mærkeligt i Danmark, er

her samlet. Efterhaanden som Fadderne komme ned fra deres Morgenbesøg hos Kongen, fyldes Gaarden mere og mere. Hist staaer den gamle firskaarne Søhelt, Peder Skram, Ryggen er bøiet af Aarene, men endnu er han kraftig, det viser Udtrykket i det veirslagne Ansigt og hans store Hænder; hans Syn har tabt sig, derfor seer han ikke de mange Lovbrud omkring sig, saa han dem, vilde han maaske endda godmodigt ikke lægge Mærke til dem. — I hans Nærhed er en tom Plads, den trofaste Johan Friis er ikke mere. Hvad vilde han ikke have givet for at have oplevet denne Dag: at see sin Herre fyrsteligt gift, og Danmark velsignet med en Tronarving? — Der staaer en midaldrende Mand med sænket Hoved. Ansigtet er allerede furet, Blikket alvorligt, næsten bekymret, og dog spiller der et lille skalkagtigt Smil i de fine Rynker om Munden. Det er Niels Kaas. Han har seet det Altsammen, ingen ulovlig Pynt er undgaaet ham, og han kunde roligt fordømme, thi han har ingen Hustru, intet Barn blandt Kvinderne derovre, men dog dømmer han mildt; han har afveiet alle Hensynene og seet, at det er baade det humaneste og det klogeste idag som saa ofte at lukke Øinene. — Det

mener ikke hans Sidemand, den myndige Herre med de stive Træk og det hele forretningsmæssige Ydre, Jørgen Rosenkrands. Hans Udtryk er bistert idag, som en Politiembedsmand, der skal til at skride ind. Var det ikke for Kongens Skyld, burde strax de Skyldige afstraffes. — I den Klynge blandt de holstenske Raader rager en Mand frem, ikke ved sin Høide, men ved sit eiendommelige tiltalende Ydre. Det er Statholderen i Slesvig og Holsten, Henrik Ranzau. Dette Ydre vilde man lægge Mærke til, hvor man saa saa det. Det er paa engang Hofmanden, Krigeren og den stille Tænker, ligeligt forenede i samme Person. Der er Kraft, Ynde og Ro i denne Skikkelse; disse brune Krøller, de kloge, spillende, blaa Øine, det kjække, velpleiede Skjæg, Hovedets Form, den hele Holdning og de elegante Bevægelser vilde gjøre ham kjendelig, om han saa blev stillet nederst. Kun Skade, at han veed det selv. Det lyser frem af hans hele Optræden, han er for klog og for stolt til at beile til Andres Bifald, men han skjænker sig stadigt sit eget. Han er i Dag fri og let som sædvanlig, overlegen ogsaa hvad Dragten angaaer. Han er den pynteligste af dem Alle uden at være overdreven, hans Pynt strider mod

Forordningen, og dog kan han lee, thi denne gjælder kun til Kongeaaen.

Hvor er han henne i Dag, den eneste danske Statsmand, der overgik ham i Statsklogt, han, der landflygtig og berøvet Alt, tvang dem til at kalde sig tilbage og ved sin Snildhed reddede sit Fædreland, sin Formue og sit Rygte, hvor er Peder Oxe? Han er gaaet forud til Frue Kirke. Nu hviler han stille under Choret. Ingen pleier nu de unge Træer paa Gisselfeld, Ingen tæmmer Rigsraaderne, Ingen værner om hans Ret. Derfor blev Forordningen anvendt mod ham, Alabastret til hans Gravmæle forbudt og erstattet med Sandsten[1]), medens de Andre aabenlyst kunne overtræde Bestemmelserne; havde han levet endnu, havde det vel været omvendt.

Hist staaer endnu en mærkelig Skikkelse. En bredskuldret, korthalset, lidt sammensunken og dog trodsig Figur; med sikkert Blik seer han sig om, Øiet er klogt, tankefuldt, men aandsnærværende. Den brede Pande, den misdannede Næse, det store, lidt overdrevne Mundskjæg, den sikre, rolige, næsten udfordrende Holdning giver

[1]) Sjællundske Tegnelser $^{13}/_{3}$ 1577.

ham paa engang noget Frastødende og Tiltrækkende. Det er Kongens nye Yndling, Tyge Brahe. Han staaer som paa Vagt, han veed, at hin Latter gjaldt ham, at der hvidskes i Krogene om hans Hustru, om Blæk paa hans Hoser og andre Ord med Braad i; men han staaer rolig, han veed, at han har Kongen i Ryggen, Hveen i Forlehning og et skarpt Svar paa rede Haand. Den pyntede Dame, for hvem han nys priste hendes Mands Fortjenester af den kallundborgske Forordning, lader ham sikkert i Ro for det Første.

Men det er ikke længere Tid til at betragte de Enkelte. Den store klossede sølv- og guldbeslagne Vogn, med de 8 hvide Heste for, er allerede kjørt frem foran Bislaget, og den betroede Bedstemoder kommer forsigtigt og dog værdigt, med den Lille paa Armen, ned ad Trappen for at stige til Vogns. De første i Optoget ere alt inde i Porten, Hofmesteren kaster et sidste prøvende Blik over Skaren, om Alle ere paa deres Pladser, og Toget sætter sig i Bevægelse.

Ned ad Slotspladsen gik det med afmaalte Skridt i den fastsatte Orden. Tre og tre, først Hofmarsken, ledsaget af den unge Pfalzgrev Ludvig, — vi kjende ham fra hans Vantro, da den store

Sten skulde flyttes — samt Hertug Ulriks Hofmester. Saa alle Hofsinderne, de danske som de meklenborgske, derpaa efter et lille Mellemrum Dronningens og Adelens de sølvmorsklædte Jomfruer med den forlovede carmoisine imellem, saa den store Karet, hvori Bedstemoderen med Dagens Helt paa Skjødet, derpaa Bedstefaderen og Hertug Hans til Hest, det danske Rigsraad, og hele Skaren af Adelsmænd.

Neppe var Toget kommet udenfor Slotsporten, før det modtoges med stormende Jubel fra den forsamlede Mængde. Hoved ved Hoved stode de paa den tætfyldte Plads, og værre blev det i de snevre Gader. Hvert Vindue, hver Forstue, hver Trappe var besat, paa Bislagene vare de krøbne op, og mange Steder havde de taget Tagstenene af Taget og stukket Hovederne ud mellem Sparrerne. Enhver vilde see Stadsen, om det saa kun var paa Hovedet, lykkelig Den, der fik et Glimt at see af den Lille. De trykkedes og trængtes om Vognen, den glade Bedstemoder sad stolt og omhyggeligt og viste ham frem, medens hun forstod hvert Tilraab, hvet Velsignelse, der blev udtalt over ham. Hun var jo selv en dansk Prindsesse, Frederik den Førstes Datter, denne Dag var en

Hædersdag ogsaa for hende, hun følte sig paany knyttet til Hjemmet, gjennem hende havde nu den gamle Stamme atter skudt et friskt Skud. Kun med Møie banede Toget sig Vei gjennem de opfyldte Gader; Mylren af Mennesker, Hurraraabene og Blomsterkostene, der kastedes fra Vinduerne, syntes ikke at skulle faae Ende.

Medens Toget saaledes langsomt kjæmpede sig frem ad den bekjendte Vei gjennem Høibrostræde, Vimmelskaftet og Skoboderne, havde der imidlertid samlet sig en uoverskuelig Mængde ved Frue-Kirkegaard, hvor der var mest Sandsynlighed for at faae noget at see. Herligt tog Kirken sig ud som den laa der, med de svære røde Mure og det mægtige Taarn med de fire smaa mindre, hvor Spiret begyndte. Spirets Kobbertag tabte sig i den klare blaa Luft og syntes at række sin forgyldte Fløi op mellem de enkelte hvide seilende Bomuldsskyer; men det var kun faa Blikke, der i Dag rettedes mod Korset paa Fløiet, Alles Opmærksomhed var henvendt paa de smalle Indgange over Kirkegaarden, hvor Drabanterne holdt Vagt og drev enhver Uvedkommende tilbage. Tiden begyndte at falde de Ventende lang. Man greb hvad man kunde for at holde Humeuret ved Lige,

og Alt, hvad der gav mindste Anledning, maatte tjene til Skive for Vittigheden. Det gik saaledes ud over den ulykkelige Raadmand, der i Tillid til sin Stilling gik frem og forlangte at indlades. Under almindelige Forhold havde en Raadmand vel noget at betyde, men en Dag som denne var selv han for ringe, og det var ikke Bysvende, men Drabanter, der holdt Vagt. Vagten viste ham da tilbage, al hans Høirøstethed hjalp ham ikke, og under Mængdens Jubel og Hujen og en Regn af Vittigheder af den Slags, som hver Slægt skaber og kun Samtiden fuldt forstaaer, blev han atter stødt ud i det Samfund, som han havde søgt at hæve sig over.

Bedre gik det vor Meddeler, hvem vi have at takke for, at vi kjende saa mange Enkeltheder fra hine Dage, den altid glade, snakkesalige Rasmus Glad. Han besad alle de Talenter, der ere nødvendige for at bane sig Vei, og med den fornødne Dristighed nærmede han sig Vagten. Da han blev spurgt, hvem han var, svarede han med mild Værdighed: En af de Høilærde; og strax aabnedes Rækken, og man gjorde ærbødig Plads.

Ganske Uret havde han ikke, han var virkelig en af de Høilærde, eller havde i det mindste været

det, idet han i sin Tid havde været theologisk Professor. Men det var kun ved en Leilighed som denne, at han gjorde den Titel gjældende, ellers foretrak han langt den finere: «ærlig og velbyrdig Mand». Frederik den Anden havde nemlig optaget ham i Adelsstanden, forlængst var han udtraadt af Professorernes Kreds og nød nu et dolce farniente viet til Digtekunst, Videnskab og Bynyt. Fra sin egen Gaard paa Hjørnet af Studiestræde, som Kongen havde skjænket ham, kunde han i Ro og Mag have seet paa Stadsen, men han foretrak at trænge sig gjennem Mængden over til Kirken, for nærved at betragte det Hele. Priset være Rasmus Glad! han virkede til Gavn for de kommende Slægter, da han i hine Festdage var paa Færde overalt, talte med Alverden og opskrev, naar han kom hjem, hvad han havde seet og hørt. Lad os da bringe ham vor Tak herfor paa den Maade, som han satte mest Pris paa, ved at ihukomme hans Navn, og lad os glæde ham i hans Grav ved at mindes, hvad han saa nødigt vilde have glemt, at næsten alle Rigsraaderne nikkede til ham, da de gik op ad Kirkegulvet, og Hans Skovgaard, den herlige Mand, trykkede ham endog i Haanden.

Medens de Høilærde forventningsfulde gik op og ned i Kirkens Midtergang og paa Latin udtrykte deres Beundring for den kostelige Udsmykning eller valgte sig et beleiligt Stolestade, hvorfra de snart skulde fortrænges, naar Følget kom, banede Toget sig langsomt Vei gjennem Gaderne og naaede endelig til Frue-Kirkegaard. I en Hast strøedes Blomster for Indgangen, Fløidørene oplodes, og ind vandrede den stadselige Skare, tre og tre, og fyldte snart Kirken fra Indgang til Chor. Bedstemoderen fremledtes af sin Mand og sin Broder, Hertug Hans den Ældre, og med Barnet paa Armen styrede hun strax op i Choret til det Værelse, som der var dannet for hende og Dagens Helt. Stakkel, han kunde ogsaa nok trænge til Noget at styrke sig paa, Turen til Kirken havde taget god Tid, og der var lange Udsigter til, at han skulde komme hjem igjen. Vidtløftige Gudstjenester var nemlig Datidens svage Side, i Modsætning til Katholikerne maatte man hævde Prædikenens Betydning; men selv om dette kunde opbygge de Ældre, var det dog maaske et Spørgsmaal, om den Lille vilde sætte Pris derpaa.

Imidlertid ordnede Følget sig i Kirken. Fyrsterne med Rigsraaderne og de ældste Adelsmænd

toge Plads i Choret, Resten maatte nøies med de lavere Pladser. Men Allesammen passede de nøie at overholde den nye Skik, som nu just var indført og paa denne Dag skulde stemples som den rette, Mændene indtoge Stolestaderne til høire, Kvinderne til venstre. Efter saa glimrende en Indvielse havde denne Skik seiret, Aaret efter indførtes den i Nicolai Kirke[1]) og trængte lidt efter lidt dog ikke uden Modstand igjennem i Landets øvrige Kirker.

Da de kongelige Sangere havde sunget Psalmen, og Sjællands Bisp, Poul Madsen, læst Epistlen, gik han fra Alteret ned til Døbefonten, Bedstemoderen kom frem med den Lille, og den store Skare af Faddere flokkede sig om dem, Fruerne og Jomfruerne omhyggeligt til Venstre, Adelsmændene til Høire. Derpaa foretoges Daaben. Skjøndt Kongen havde befalet, at «Alting skulde skee simpelt og enfoldigt efter Kirkeordinantsen og den vanlige Vis og Sædvane»[2]) var dog Fristelsen for stor for Summus Theologus til, at han ikke skulde bukke under; han benyttede Leiligheden og holdt

---

[1]) Sjællandske Tegnelser 7/4 1578.
[2]) Resen: Frederik den Andens Krønike S. 306.

først en «herlig Fortale om den oprindelige Synd og Daabsens Kraft»; da Barnet derpaa var døbt og havde faaet Navnet Christian og ikke mere — det eneste Punkt, hvor Datiden var kortfattet — udviklede han, hvad der laa i dette Navn, og uddrog deraf, at Barnet sikkert vilde træde i sin Faders Kong Frederiks Fodspor; sluttelig henvendte han en Formaning til Fadderne, og dermed havde den lange Daabshandling Ende.

Bispen havde messet ved Altaret, de kongelige Sangere sunget endnu et Par Psalmer, Gudstjenesten syntes nu at maatte være forbi. Men Den kjendte kun Tiden slet, der kunde troe sligt, nu begyndte den først. Det var hellig Trefoldigheds Søndag, Dagens Evangelium burde oplæses og tydes for Tilhørerne, og den almindelige Søndags Gudstjeneste tog derfor nu sin Begyndelse. Efter fornyet Psalmesang besteg Præsten ved Frue Kirke, hæderlig og høilærd Mand Magister Katholm, Prædikestolen og udlagde Dagens Text. Han var Datidens bekjendteste Prædikant; hvad man navnlig beundrede hos ham, var hans Evne til snart med Tordenrøst at opskræmme de Sikre, snart med mild, stille Hvidsken at husvale de

Bedrøvede,[1]) og der er ingen Tvivl om, at han paa bedste Maade har anvendt begge Former ved denne Leilighed. Sligt kræver imidlertid sin Tid, og man tør derfor maaske slutte, at idetmindste Hertug Ulrik og de meklenborgske Adelsmænd, som intet forstod af hvad han sagde, vare ret vel fornøiede, da han standsede henad Middag, og den lange Gudstjeneste virkelig fik en Ende.

Under brusende Psalmesang reiste nu Følget sig, de store Døre aabnedes, og Sollys og Sommerluft strømmede ind, medens det friske Grønne paa Kirkegaarden vinkede ud i det Frie. Toget satte sig i Bevægelse, men denne Gang var der Musik, Trommer og Trompeter, Piber og Skalmeier i Spidsen, og havde Jublen, der modtog dem udenfor, før været stor, saa kjendte den nu ingen Grændser. Enhver vilde see, Enhver vilde hilse den unge vordende Konge ved Navn, han, der nu helt var en af deres, da han var optagen i Menigheden og lykkelig unddragen Satans første Anløb. Det var kun med største Møie, at Toget banede sig Vei, og selv Bedstemoderen havde vistnok faaet nok af Hyldesten, da Kareten endlig slap ind ad

---

[1]) H. Rørdam: Kjøbenhavns Universitets Historie II, 558.

Slotsporten, hvor Drabanterne vare opstillede og dreve alle Uvedkommende tilbage.

Stolt førte hun sit betroede Klenodie op til Forældrene, der længe havde ventet deres Komme og nu toge glædestraalende mod den Lille, kyssede ham og kaldte ham for første Gang ved Navn. Men længe fik de ikke Lov at beholde ham, Bedstemoderen var ikke Bedstemoder og Gudmoder for intet, hun førte snart efter den unge Herre bort med sig til hans eget Gemak, til stillere Glæder, der mere stemmede med hans Aar og Tilbøieligheder.

Forældrene havde ogsaa nok at tage vare, de skulde tage mod Lykønskning af alle Gjæsterne, for ikke at glemme det vigtigste, modtage Faddergaverne. Denne sidste Skik viser os Tiden i hele sin troskyldige Naivitet. Midt i Salen stillede Dronningen sig op med sin Hovmester, Peder Bilde ved Siden, Fadderne ordnede sig for Enden af Salen som Bønderne paa en Offerdag og gik saa «efter kirkelig og gammel Skik» en før en forbi Dronningen, bøiede sig og overrakte deres Faddergave, hvorpaa hun takkede dem og overleverede den til Hovmesteren. Saaledes passerede de alle forbi, og da Faddernes Antal var betyde-

ligt, tog Scenen lang Tid, men indbragte til Gjengjæld ogsaa den Lille en ret anseelig Sum at begynde Livet med. Ogsaa i denne Henseende var nemlig Tiden yderst ligefrem. Hvad man gav, gav man helst, om ikke i rede Penge som Skuemynter og deslige, saa dog i en Form, hvor Værdien med Lethed lod sig bestemme. Forgyldte Sølvbægere, Kander, Skaale o. s. v. var det almindelige, og Ingen tog det fortrydeligt op, om saadanne Gaver ved en anden Leilighed brugtes paany eller vandrede i Smelteovnen. En af Foræringerne ved denne Leilighed er kjendt, Statholderens i Slesvig og Holsten, Henrik Ranzaus. Skjøndt det ganske vist til alle Tider har været vanskeligt at finde paa en passende Faddergave, vil neppe Nogen nu optage hans Ide, han forærede et stort sølvforgyldt Saltkar. Men til Gjengjæld var det forsynet med en sirlig latinsk Indskrift, hvori den belevne Giver ønskede den Nydøbte hans Forfædres Egenskaber: Christian den Førstes Lykke, Frederik den Førstes Vennesælhed, Christian den Tredies Fromhed og Frederik den Andens Høimod.[1]) Det var et Held for

[1]) Lindeberg: Hypotyposis arcium etc. a H. anzovio conditorum. S. 316.

Ranzau; at han ikke behøvede at nævne Christian den Anden med i denne Række.

Nu var da Øieblikket endelig kommet, da man kunde begive sig til Bords. Een Sal formaaede ikke at rumme de mange Gjæster, og Etikette-Hensynet gjorde det ogsaa ønskeligt at fordele dem. Man skiltes derfor ad i forskjellige Afdelinger, Kongen, Fyrsterne, Rigsraaderne og de øvrigere Faddere samt alle de fremmede Adelsmænd gik for sig, lidt efter gik Dronningen, hendes Moder og alle Damerne, førte af Dronningens Hovmester, Peder Bilde, — de skulde spise i den nordre Fløi ud mod Høibro —, og endelig kom den lavere Adel, hvis Rækker vare en Del udtyndede, thi de Fleste af dem skulde ligesom Hofsinderne varte op ved Bordene og maatte foreløbig nøies med at betragte Alt som blot Skueretter. Den store Masse af fyrstelige og adelige Tjenere skulde ogsaa bespises, men der var ikke Plads nok i Slottet, de anbragtes da i Kompagnistræde i Borgerskabets Kompagnihus, og tør man slutte noget fra Regningerne for, hvad der her blev nydt, har Stemningen neppe været mindre animeret i Strædet end paa Slottet.

Da Kongen og hans Gjæster vare komne op

mesteren, Caspar Markdaner, om hvem Rygtet vilde vide, at han var Kongens Halvbroder. Men hvorledes det end forholdt sig med hans Oprindelse, saa var det et godt Fund, da Peder Oxe i sin Tid opdagede ham i Tydskland og drog ham tilbage til hans gamle Fædreland. Først fornylig havde han tiltraadt sin Tjeneste, men i Dag udfoldede han sin fulde Storhed. Det mærkedes hurtigt, at han havde tidligere været i samme Stilling under saa vanskelig en Herre som Hertug Adolf, og at han i 20 Aar havde tumlet sig ved Hofferne i Frankrig, Spanien, Italien og Østerrig. Aldrig havde Retterne været saa udsøgte og Tillavningen saa fortrinlig som netop i Dag, selv de meklenborgske Adelsmænd, hvis Dom havde Vægt, da de boede nærmere ved Smagens Sæde Paris og Keiserhoffet, havde intet at bemærke, men lode sig Maden smage. Med denne Dag var derfor Caspar Markdaners Ry grundfæstet. Og han fortjente det, thi med sydlandsk Iver og dansk Sindighed var han tilstede og styrede overalt, i Kjøkkenet, paa Gangene og i Spisesalen, han kunde give de fremmede Kokke Besked i hvad Sprog de saa end tiltalte ham, og vilde en af Herremændene ikke lystre, saa var Caspar Mark-

daner en Adelsmand, saa vel som de, og han havde maalt sin Klinge baade med Franskmænd og Tydskere, Nederlændere og Tyrkere.[1])

Gik Anretningen med Præcision, saa gik selve Spisningen med ikke mindre. Det var heller ikke forgjæves, at de store Vinkander uafbrudt bares om, de fandt rigelig Afsætning, thi havde hver enkelt Gjæst end ikke et Regiment Glas foran sig, men kun et Par Bægere eller tre, saa tømte han dem des flittigere. Da derfor Sulten var tilfredsstillet, naaede man snart til det Punkt, hvor Udfordringerne og Væddekampene begyndte med de store Vinboller, som det gjaldt om i eet Drag at tømme til de indvendigt afsatte Mærker. Denne Idræt bragte altid Stemningen i stærk Stigen, og da man naaede til Kagernes og de kandiserede Frugters Stadium, — som Datiden viede en særegen Opmærksomhed — var Tonen vistnok mildest talt noget høirøstet. Men det forargede Ingen. Det Sømmeliges Rige var større dengang end nu, Munterheden flyttede Grændsepælene og overvandt selv Tidens største Tyran: Standsforskjellen. Der-

---

[1]) Ligprædiken over Caspar Markdaner til Søgaard. Bricka og Gjellerup: Den danske Adel i det 16de Aarh.

for var Festens Slutning en forvirret, øredøvende Blanding af Musik, Latter, Sang og Talen i alle mulige Tungemaal, Dansk, Tydsk, Plattydsk, Latin; intet fælleds Forenings-Punkt knyttede længere de frigivne Elementer sammen, kun en vældig Bifaldssalve slog undertiden igjennem, naar et nyt storartet Konditor-Mesterstykke bares frem og aftvang Beundring. Men over dem alle tronede seirrig en mægtigere Konge end ham for Bordenden: Vinens Gud; med sin trofaste Følgesvend, Glæden, ledede han usynligt det Hele, han fordoblede Antallet af de fældede Vildsvin i Hertug Ulriks Jagthistorier, han fik de gamle Rigsraader til at lee, saa Taarene trillede ned ad deres Kinder, han spildte Vin paa de værdige Fædres Pibekraver, gjorde Henrik Ranzau aabenhjertig, stampede Takt i Gulvet med de Unge, og lærte de opvartende Herremænd at tage deres Part af Vinen paa Trappen.

Medens man saaledes morede sig paa bedste Maade paa Sværdsiden, stod Spindesiden heller ikke i Skygge. I Dronningens Sal løsnede Vinen Tungen saavel som i Kongens, om end Ordet ikke blev givet fuldt saa frit. Det var blot i Begyndelsen, man sad med Øiet heftet paa Tallerkenranden, begyndte sin Tale med »Velbyrdige Frue«

og bad om Vand i Steden for Vin i sit Bæger. - Isen blev snart brudt; om det var Beretningerne fra Sachsen om den nye Façon paa Pufærmer, og de i Halsen udskaarne Kjoler, som man nu brugte i Italien, eller det var den Nyhed, at Dronning Elisabeth af England nu ganske sikkert tænkte paa endelig at gifte sig, eller maaske Beskrivelsen af det Smykke, som Hertug Adolf havde foræret sin Frue sidste Nytaarsdag, der vakte fælleds Interesse og sprængte Forlegenhedens Lænker, det lader sig ikke længere afgjøre, men snart var Samtalen i fuld Gang over hele Linien. Appetiten var vel ringere her, men til Gjengjæld var Kritiken des finere, og Retterne sikkert des mere udsøgte. Casper Markdaner maatte kun have havt liden Erfaring som Kjøgemester, om han ikke havde vidst, at ved dette Bord vilde Dagens Skjæbne blive afgjort, her gjaldt det om at seire. Naar nu hertil kommer, at Vinen ingenlunde blot blev nippet til, Dronning Sophie f. Ex., hvem Ingen vilde beskylde for Umaadelighed, pleiede saaledes til daglig at drikke omtrent 3 Pægle Rhinskvin,[1]) — ved en festlig Leilighed som denne nød hun vel

[1]) Nyt Dansk Magazin. VI, 332.

mere, og Selskabet fulgte hendes Exempel — saa tør man antage, at saavel Fruer som Jomfruer gjorde behørig Besked og i en glad, til Festen svarende Stemning reiste sig, da Taflet efter et Par Timers Forløb blev hævet.

Neppe var man samlet for neden, Herrer og Damer, før der tænktes paa næste Akt, Dandsen. Datiden kjendte ikke til det Overgangsled, som Kaffen nu danner; hvor denne Drik nu anvendes, erstattedes den dengang om end kun ufuldkomment ved Øl, Vin eller Likør, og intet heraf passede paa dette Punkt. Man skred da strax til Handling, og med Kongen og Fyrsterne i Spidsen vandrede det samlede Selskab op paa den store Sal, hvor Dandsen begyndte. Rigtignok var det heilys Dag endnu, men en slig tilfældig Omstændighed burde ikke hindre Glædens naturlige Udbrud, saalidt som den formaaer det den Dag i Dag ved et Bondebryllup paa Landet. Man stillede sig op Par og Par, Gamle og Unge, man figurerede høitideligt eller dandsede lystigt rundt, alt eftersom det var en gammeldags Chordands eller en nymodens Vals, det gjaldt om. Men fremfor Alt, man gjorde Trinene korrekt, man sjuskede dem ikke af, men dandsede med Andagt

af ganske Liv og Sjæl. Og alt imens sang Jomfruerne de gamle velbekjendte Melodier om Hr. Peder der kasted Runer over Spange, Svend Vonved, Nu stander Linden udi Blomster o. s. v., medens Herrerne stampede i Gulvet paa bestemte Steder i Sangen, og Jomfruerne taalmodigt begyndte forfra, naar alle Versene vare omme, men der endnu var Par tilbage. De ældre Fruer vare fuldt saa ivrige som Ungdommen, de maatte vise de Unge, hvorledes der burde dandses. Kun de ældre Herrer sakkede efterhaanden af, de røbede en paafaldende Trang til stadig at skulle styrke sig ved et nyt Bæger Vin mellem Dandsene, mange af dem forsvandt med det samme og opdagedes først sent enten politiserende i en Vinduesfordybning eller spillende Kort eller Tærninger med en ligestemt Jævnaldrende.

Skjøndt man var begyndt saa betids, gik Dandsen dog med uforstyrret Liv til langt ud paa Natten, kun af og til gjordes der et kort lille Ophold, for at styrke sig ved Frugtvin eller Is, hvortil Kongens Iskjælder havde leveret det fornødne Raastof. Da det mørknedes, tændte man imod Sædvane ikke strax Kjærterne, men i Skumring afventede man den Overraskelse, der forestod.

Under Maaltidet havde nemlig Chefen for Tøihuset, Mester Rudolf ladet føre en Masse Fyrværkeri-Sager fra Tøihuset i Vimmelskaftet hen foran Slottet, og da Mørket faldt paa, opsendtes de første Raketter. Alle ilede til Vinduerne, og under Beundrings-Udbrud og Bifaldsraab saa vel fra Gjæsterne for oven som fra den hele uindbudne Mængde nedenfor, der Hoved ved Hoved fyldte hver Plet, hvorfra man kunde see noget, snurrede nu Sole, Sværmere og Fontæner, lyste Navnetræk i Transparent og straalede allegoriske Figurer, hvortil Datiden var langt mere opfindsom og samtidigt langt fornøieligere at have til Tilskuer, end vor Slægt. Fyrværkeriet gjorde stormende Lykke. Først da Knaldet af den sidste Raket var hendøet, skiltes Mængden ad og ilede ad Hjemmet til. Det var langt over Sengetid, Taarnvægteren havde forlængst blæst Ti, førend mangen Husfader den Nat slog Skodden for sin Gadedør; men det var da ogsaa en Fest, som ikke gjentog sig hvert Aar.

Paa Slottet derimod syntes man utrættelig. Da Fyrværkeriet var tilende, tændtes Kjærterne, og Dandsen begyndte forfra. Men selv om man er nok saa dandselysten, og selv om man har en

Tørst, der ikke ræddes for hele Kongens Vinkjælder, saa har dog Alt sin Grændse. Det Tidspunkt kom tilsidst, da, som den gamle Beretter udtrykker sig, «Vinen, Søvnen og Mødigheden tvang Enhver til Sengs og Rolighed.» [1]) Gjæsterne skiltes endelig ad, spredte Flokke af vaklende Fædre, søvnige Mødre og trætte Døtre bevægede sig ned ad det snevre Høibrostræde til den ventende Bolig i Byen; Kjærterne sluktes i Salen paa Slottet, kun enkelte Lys bevægede sig endnu paa Gangene og i Gjæsteværelserne som de sidste Gnister i udbrændt Papir; saa sluktes ogsaa de, Slottet laa mørkt og øde, Nattens Stilhed bredte sig over den slumrende By.

Det var ikke mange Øine, der næste Morgen saa de første Solstraaler paa Frue-Kirkefløi. Gjæsterne gjorde ogsaa vel i at hvile sig ud, thi der forestod dem nye Anstrængelser. I passende Tid — omtrent paa den Tid vi nu pleie at staae op — mødte dog Alle til Frokosten paa Slottet, parate til at gjenoptage Gaarsdagens Virksomhed. Med viis Forudseenhed var imidlertid Festprogrammet ordnet saaledes, at det denne Dag ikke kom

[1]) Resen: Frederik den Andens Krønike. S. 307.

saa meget an paa at spise og drikke som paa de aandelige Nydelser. Kongen vilde nemlig overraske sine Gjæster med det sjældne Syn af et Skuespil, og derfor skulde man kun holde en almindelig Frokost og Middag paa Slottet, hvor Ingen var forpligtet til at spise og drikke mere, end han kunde taale. Middagsmaaltidet skulde ikke vare mere end en Timestid og være til Ende Klokken 1, forat Skuespillet saa kunde begynde. Følte Nogen sig skuffet ved denne Ordning, kunde han altid tage Opreisning ved Drikkelaget om Aftenen.

Dagens Hovedpunkt var altsaa Skuespillet, og dette imødesaaes med Spænding saavel af Tilskuerne som af Skuespillerne. Allerede før Christian den Fjerde var født, havde Kongen sendt Bud til Universitetet, at han ved Barselgildet ønskede et Skuespil opført af Studenterne, saafremt Barnet blev en Prinds. Da dette Tilfælde indtraf, tog man fat med stor Iver, og de to Professorer, Magistrene Jacob Madsen og Peder Aagesen, fik travlt med at instruere dem, der skulde optræde. Man valgte to bibelske Stykker, Susannas Historie og David og Goliath, og med en Alvor, som var det en Kirkefest, der forberedtes, anvendte nu de

unge Theologer Tid og Flid paa at indstudere deres Roller. Tiden var naiv i saa Henseende og vilde føres bag Lyset; man bildte sig selv og Andre ind, at slige Stykker vare andet og mere end en munter Spøg og maaske en gavnlig Øvelse for de Unge i at føre sig og tale fremmede Sprog. Man skruede Stykkernes Betydning op til, at de skulde tjene til Troens Befæstelse og fremme Sædeligheden ved at fremstille baade afskrækkende og opmuntrende Exempler. Man bedrog sig, Udfaldet viste det; det blev kun en fornøielig Studenter-Komedie, et tydeligt Varsel om, at Kunsten var ved at flagre sig løs fra Kirkens Svøb. Ligesom i Oldtiden det græske Drama udviklede sig af de religiøse Optog og Fester, saaledes ogsaa den nyere Tids. Danmark var dengang paa Overgangs-Stadiet, men det havde langt, grumme langt tilbage endnu. Medens disse kluntede Skuespil, et udklippet Stykke Bibelhistorie omsat i Samtaleform, betegnede det aandelige Høidepunkt herhjemme, skrev allerede Shakspeare sine udødelige Dramaer i England.

Men slige Betragtninger anstillede nu Ingen den Dag, og det var maaske ikke det Værste. Man mødte, fast bestemt paa at ville more sig,

og det opnaaedes. For Universitetet stod der en Del paa Spil med Dagens Udfald, og derfor imødesaa Professorerne det vistnok med ikke ringe Spænding; heraf afhang det nemlig, om Høiskolen atter skulde tilkjæmpe sig sin gamle hæderlige Plads i det almindelige Omdømme. De Høilærde havde nemlig i de senere Aar søgt at udvide deres Omraade, og derved vakt en Modstand og Uvillie imod sig, som langt fra endnu havde lagt sig. Det har altid været den lærde Stands Orm at komme i Kast med de Fornemme, Straalerne af Hoffets Glands have tryllet den fuldt saa vel som det himmelske Lys, og just paa den Tid havde Mænd som Rasmus Glad ved deres Exempel vist, at Springet lod sig udføre fra Kathedret til Adelstanden. Men neppe opdagede Adelen denne Mulighed, førend den gjorde Alt for at fjerne den. Og det var dobbelt nødvendigt at hævde Afstanden, da just samtidigt Lærdom blev mere almindelig blandt Adelsmænd, saa det var at befrygte, at de fælleds Interesser skulde udviske Forskjellen mellem de to Stænder. Mænd som Tyge Brahe dannede i saa Henseende et afskrækkende Exempel. Kongen var ikke til at stole paa, hans nærmeste Omgivelser, navnlig Niels Kaas, ikke heller. Instinkt-

mæssig sluttede da Adelen sig sammen til fælleds Kamp mod den opadstræbende, paatrængende lærde Stand. Stakkels Rasmus Glad maatte døie mangen bitter Time paa Grund af sit Adelsbrev; som da Slotsherren i Kjøbenhavn, der altid tilforn havde ladet ham sidde ved sin Side ved Bordet, nu anviste ham den nederste Plads med den Bemærkning, at før var han den første af de Lærde, nu kun den sidste blandt Adelsmænd.[1]) Værre endnu gik det til ved Rigsraad Hans Skovgaards Bryllup, som Kongen lod feire paa Kjøbenhavns Slot, og hvortil han havde været saa naadig at indbyde alle Professorerne. Thi da disse kom dertil i deres lange værdige Præstekapper, havde de misfornøiede Hofmænd deres Folk ude, som, uden at de Høilærde mærkede det, sprættede deres Kapper op i Ryggen, saa at de hele Dagen igjennem gik til Nar i de kongelige Sale.[2]) Og selv Universitetets seneste Skridt, da de for nylig havde valgt Tyge Brahe til Universitets-Rektor,[3]) var mildest talt uheldigt. Den offentlige Mening

---

[1]) H. Rørdam: Kjøbenhavns Universitets Historie, II, 472.

[2]) Klevenfelds Stamtavler: Familien Skovgaard. Geh. Arch.

[3]) Dansk Magazin 2, 202—203. H. Rørdam anf. Skr. II, 174.

stok, behøver man blot at vide, at de holdt trofast ud et Par Timer igjennem, bestandig oppe og lønnende hver Præstation med nyt Bifald, skjøndt Halvdelen af dem ikke forstod et Ord af, hvad der blev sagt, da Stykket var paa Latin, og Alle paa Forhaand kjendte Handlingens Udfald fra deres Børnelærdom. En Nutids Forfatter kunde misunde sin lykkelige Forgjænger sligt et Publikum.

Det Skuespil, der opførtes, var Susanna, en «Tragikomedie» af Sixtus Birch, død som Rektor i Augsburg 1554.[1]) Stykket var altsaa ikke nyt men et Laanegods fra Tydskland, hvor det havde gjort Lykke, var blevet trykt flere Gange og vel rimeligvis ogsaa opført. Det havde altsaa Udlandets Stempel for at være godt, og var forsaavidt nogenlunde sikret mod ublid Medfart. Men naar det nu ikke blot passerede, men endog trods den efter Nutidens Begreber slæbende Dialog, det fremmede Sprog og det kun altfor velkjendte Indhold alligevel vakte jublende Bifald, saa maa Aarsagen hertil søges ikke alene i Tilskuernes ringe Fordringer men ogsaa i de Spillendes For-

[1]) Schlegel: Geschichte Christian des Vierten von N. Slange I, 226.

man kjendte intet til en senere Tids Forfinelser med en særskilt Theaterbygning, Coulisser og Dekorations-Forandringer; en afspærret Plads paa Brostenene udgjorde den prunkløse Scene, og fra et Telt i Baggrunden, hvor Omklædningen foregik, kom de Spillende frem, efterhaanden som de skulde optræde. Men var Scenearrangementet saaledes kun fattigt, omtrent som til en tarvelig Beriderforestilling paa en Markedsplads i vore Dage, saa var Publikum saa meget desmere talrigt, udsøgt og fornøieligt. Kongen, Dronningen og de fyrstelige Gjæster stode paa en Altan (exedra), hvorfra man kunde oversee det Hele, desuden vare alle Vinduer i Sale og Gemakker ud til Gaarden besatte, paa Trappegangene stode de, og Skulder ved Skulder nede paa Jorden saa mange, Gaardspladsen kunde rumme. Og det var ikke en blandet Hob af Nysgjerrige, de Fremmede og saa forresten blot Kjeldersvende og Drabanter, nei, det var Blomsten af Alt, hvad der fandtes i Danmark af Fornemt, Rigt og Betydningsfuldt, en broget, kostelig Krands af Graaskjæg med Guldkjæder, skjønne Kvindeskikkelser, Strudsfjedre og beskedne Kalotter. Og hvad Opmærksomhed angik, saa veg de for Ingen. Vil man have en Maale-

Forestillingen var til Ende. Tilskuerne forlode deres Staapladser, hvor de saa troligt havde holdt ud, Studenterne droge tilbage til Studiegaarden. Men Klokken var først 3—4 endnu; Resten af Dagen maatte anvendes. Kun en Taabe kunde spørge om hvorledes. Man gik op paa Salen, hvor Bægerne ventede, og Drikkelaget begyndte. Der var en Del at indhente, og Selskabet har sikkert gjort sit Bedste. Men der var en Mangel ved denne Ordning, Kvinderne vare uden Beskjæftigelse. Drikke omkap med Mændene formaaede de ikke, vige Pladsen vilde de ikke. De anvendte da deres gamle Vaaben. Da Musiken spillede op, og Jomfruerne begyndte paa deres Sirenesange, faldt mere end een Ungersvend fra og ilede til de Dandsendes Rækker. Og de Tiloversblevnes Standhaftighed blev stillet paa en ny og farlig Prøve, da Kongen lidt længere ud paa Eftermiddagen lod «holde en Fægterskole», som det kaldtes, det vil sige en Forestilling i Vaabenbrug, en meget yndet Forlystelse, som gjerne endte med, at Tilskuerne selv optraadte, og enten udfordrede Fægtemestrene eller kjæmpede indbyrdes. Først herved fik Forestillingen sin rette Alvor. Hvad ændsede man, om et Par maatte

bæres blødende bort, det viste blot, at det var brave Adelsfolk og uforsagte Karle. Det trykkede ikke Stemningen mere end Latteren over, at En, beseiret af Vinens Magt, tumlede om og væltede et Bord og nogle Vinkander i Faldet. Man var vant til alt Sligt, det var ligesaa gjængse Former for Selskabelighed, som nu en Sang ved Fortepianoet og en Skaaltale ved Bordet. — Man morede sig kort og godt paa bedste Maade, og med saadan og «megen anden lovlig Tidsfordriv» gled Tiden hen indtil Aften.

Næste Dag udgjorde det lovede Skuespil afgjort Dagens Hovedforlystelse. I betimelig Tid samledes man paa de vante Pladser, Tilstrømningen var endnu større end Dagen forud. Gamle Peder Skram, der paa Grund af Alder hverken saa eller hørte godt, havde givet Afkald paa sin Plads blandt Rigsraaderne i Vinduerne ved Kongen og stillet sig i Gaarden lige ved Skranken. Da han opdagedes af en af Drabanterne, havde denne stor Møie med at bane sig Vei og skaffe den alderstegne Herre en Stol. Ligeover for Kongen, i Slotskirken havde vor Meddeler, den utrættelige Rasmus Glad, vidst at skaffe sig Plads, her stod han i et Vindue tilligemed Hofpræsten, Anders

Sørensen Vedel, og nogle andre lærde Mænd. Begge vare de vel anskrevne hos Frederik den Anden, Vedel var just i disse Dage gaaet ind i sin Stalbroders Forretning og havde forfattet et Lykønskningsdigt til Kongen, hvorfor han siden modtog 120 Kroner[1]) til Tak. Om det nu var den kongelige Gunst eller lavere Forbindelser, de havde at takke derfor, vides ikke, men vist er det, at de gjennem Kjældermesteren fik en Kande fortrinlig Vin ind til sig, hvormed de gjorde sig til Gode i den lange Ventetid.

Denne Dag var Stykket ikke paa Latin, men paa Tydsk, og det kunde derfor gjøre Regning paa et langt større Publikum, thi ikke blot forstodes dette Sprog af Kongen, Dronningen og alle de Fremmede, men sikkert ogsaa af saagodt som alle de tilstedeværende Adelsmænd, der enten havde været udenlands eller dog i syv Aar ligget i Leir med Tydskere. Men selv om En og Anden ikke fuldt kunde fatte, hvad der blev sagt, saa gjorde dette ikke noget alvorligt Skaar i hans Forstaaelse, thi Stykket dreiede sig om Kampen

---

[1]) Rentemester Regnskab 1577.

mellem David og Goliath, en Handling, der lod sig følge selv uden Kjendskab til Sproget.

Interessen var derfor stor, man trykkede og trængte paa for at komme til at see og høre, og de maskerede Figurer, der skulde holde Orden i Gaarden, havde nok at gjøre med at splitte de altfor tætte Klynger.[1]) Værst farne vare de bageste, der aldeles maatte opgive at see, hvad der foregik, og kun af Bifaldstumlen kunde slutte sig til, naar der blev sagt eller foretaget noget Morsomt. Et Par af disse Ulykkelige greb i deres Fortvivlelse en Bænk, som stod udenfor det kongelige Kjøkken, og slæbte den hen foran Slotskirken, hvor Trængselen var mindst, da man her kun saa det Hele bagfra. Ikke desmindre fandt Mange Ideen god, og den improviserede Tribune blev fyldt i et Øieblik. Herved spærredes imidlertid Udsigten for de lærde Mænd i Kirken, og stor var deres Forbitrelse, da de istedenfor David og Goliath kun kunde see en Række mørke Rygge og bagud stikkende Kaarder. Langt om længe lykkedes det dem at faae fat i en af Ordens-Politiet, en Djævle-

[1]) De følgende Scener ere udførligt meddelte efter Rasmus Glads Haandskrift af S. Birket Smith i Danske Samlinger II, 3, 228—30.

maske, der havde udmærket sig ved sit forfærdelige Ydre og sine vilde Fagter. Ham fik de ind i Kirken, klagede deres Nød for ham og bad ham om med List eller Magt atter at skaffe dem deres gamle Udsigt. Djævlen hylede og krøb sammen, til Tegn paa, at han vilde adlyde dem, men forlangte dog først en Slurk Vin af deres Kande. Da han havde drukket som sex, foer han ud af Kirken, men istedenfor at hjælpe dem sendte han dem blot en Afskedshilsen i Form af nogle Fagter, der ikke vare til at misforstaae. De Lærde, der paa engang saa sig bedragne baade for deres Udsigt og Mundgodt, bandte den Flygtende, og deres Latter over Glads Bemærkning, at en Djævel altid lokker med falske Løfter, var sikkert noget tvungen. Dog den retfærdige Sag seirede. Kort efter overfyldtes Bænken, den brast, Befolkningen styrtede ned og brød Arme og Ben, En brak Halsen, men Udsigten blev atter fri.

Paa Scenen gik imidlertid Stykket sin Gang. David kom med sin Slynge og fik lykkeligt Goliath fældet. Men da Kjæmpen var dræbt, og Philisterne efter Bestemmelsen skulde flygte, følte disse for stærkt det Krænkende i at skulle vige tilmed her for Kongens og de fremmede Fyrsters

Øine; de bleve derfor og optoge Kampen. De Studenter, som forestillede Jøderne, lode sig ikke denne Udfordring byde to Gange; i Tillid til deres gode Sag stormede de løs paa Philistrene, og en voldsom Kamp begyndte. Denne bratte Overgang fra Illusion til Virkelighed blev fulgt med levende Interesse af Tilskuerne, Ingen følte sig stødt derved eller søgte at standse Optøierne, men alle vare de med med Liv og Sjæl og opmuntrede ved Tilraab Jehovas Stridsmænd. Gamle Peder Skram var Fyr og Flamme, Minderne fra Bornholm og Laholm vaagnede i ham ved Synet af, hvor flinkt de Unge brugte sig, han stampede, klappede og lo, og nær var han sprungen over Skranken for selv at slaae løs paa Philistrene. En Stund var Kampen staaende, Vaabenlarmen overdøvede Alt og mange faldt paa begge Sider; Israel fik ingen let Seir. Men tilsidst forkyndte dog et uhyre Bifaldsraab fra Tilskuerne, at Philisterne endelig for Alvor maatte flygte; Jublen syntes ikke at skulle faae Ende, og med fuld Føie, thi et saa morsomt Stykke, saa tro en Gjengivelse af Virkeligheden havde ingen af de Tilstedeværende forhen seet.

Da Scenen var ryddet, de Faldne og Saarede

bragte ud og Sporene af Blod fjernede, opførtes et lille muntert Efterspil, der var særligt skikket til atter at bringe de bevægede Sind i Ligevægt. Det var en Ballet, kaldet «Daaredandsen», oprindelig komponeret af den dygtige Rektor i Aarhus, Morten Børup. Han var, som bekjendt, i sit 27de Aar løben fra «Skanderborrig Enge», hvor han skulde slaae Græs, og havde begivet sig til Byen, hvor han begyndte den trange møisommelige Vei fra Skolens nederste Bænk til dens øverste. Men skjøndt han paa denne Vandring maatte døie meget og ikke mindst af sine skjægløse Kammerater, saa lærte han paa den Barnets Natur tilfulde at kjende, og da han siden blev Rektor i Aarhus, vidste han fortræffeligt at anvende sine Erfaringer. Intet Under, at han var afholdt af sine Disciple. Istedenfor efter Tidens Skik at sætte al Kraft paa at prygle den gamle Adam ud af Børnene, lod han de smaa Adamer have deres Frispas, og under Sang og Leg lærte de hos ham fuldt saa godt det ene Fornødne, Latinen, som hos de Andre. Navnlig var den 1ste Mai en Festdag. Pyntede med Grønt og Blomster opførte saa hele Skolen en Dands og sang hertil den latinske Foraarssang, som deres Rektor havde digtet.

Den her opførte Ballet «Daaredandsen» var vel en Fastelavnsleg eller noget Lignende; den gjorde stadig stor Lykke, baade hos de Udførende og Tilskuerne, og saaledes ogsaa denne Dag, da den gaves af Disciplene fra Kjøbenhavns Latinskole. Alle lo ad de Smaa, Kongen klappede i Hænderne og sendte dem en Gave til Tak, men det var vistnok et stort Spørgsmaal, om Nogen af de Mange uddrog den Moral deraf, som formentlig var den skjulte Kjærne: «at ligervis som Daarerne spilde deres Tid med Dands og Daareri, saa hensidder og den uforsigtige Verden sin endelige og stakkede Livstid udi mange unyttige, daarlige og syndige Bestillinger, hvilket med Daaredandsen altsammen forsvinder paa det Sidste.» [1])

Da Skuespillet var til Ende, begav man sig til Middagsmaaltidet, som denne Dag, saa vidt man kan forstaae Beretningerne, var henlagt til en lidt senere Tid, for ikke at afbrydes af Komedien. Det var heller ikke hver Dag, man kunde finde sig i at høre op til bestemt Klokkeslet. Nu gjorde man sig betalt for Gaarsdagens Præcished, og saavidt det lader, gled Middags-

---

[1]) Resen: Frederik den Andens Krønike S. 306.

maaltidet ligesom ved Søndagsfesten over i Drikkelaget, saa at man høit regnet kun behøvede at gaae fra Spisesalen til Riddersalen for atter at mødes med de kjære Bægere. Derimod synes Damerne denne Dag efter Maaltidet at have trukket sig tilbage til deres eget Territorium, saa at der altsaa ikke blev noget af Dands efter Bordet, en Omstændighed, hvorfra man maaske tør slutte til den Høide, Stemningen senere naaede paa Sværdsiden. Aftenen afsluttedes ligesom om Søndagen med et Fyrværkeri, der kaldte alle Ansigter til Vinduerne, baade de hvide og røde i Dronningens Gemakker og de mere blussende i Kongens.

Det kunde synes en Feil i Arrangementet, at man havde henlagt Raadslagningen mellem Fyrsterne samt deres Raader netop til Morgenen efter denne Fest; men det var en af Tidens Eiendommeligheder, et Udtryk for dens Kraft, at en Rus var forsvunden med den Dag, man havde faaet den. Der er ingen Tvivl om, at alle disse Fyrster og Raader, som Aftenen tilforn ikke vare istand til at fastholde en klar Tanke eller gaae lige ad et Tavlegulv, Onsdag Morgen tidlig ere mødte aldeles ædru og friske, rede til at behandle alvorlige Sager. Hvad deres Raadslagning dreiede

sig om, er ikke blevet bekjendt; den foregik inden lukte Døre, og intet Skriftligt blev vistnok affattet. Da der heller ikke lader sig paavise noget større politisk Skridt, som skriver sig herfra, have vel Samtalerne mest tjent til blot at befæste det alt bestaaende Venskab mellem Fyrsterne, og Aftalerne vel blot angaaet Fortsættelsen af den alt paabegyndte ydre Politik. Ligeoverfor Forholdene i Tydskland havde ogsaa de her forsamlede Fyrster saa godt som fælleds Interesser.

Da de alvorlige Forretninger vare til Ende, gjenoptoges de mere fornøielige. Man samledes til Frokosten og siden til Middag, og da Maaltidet var forbi, var det ikke Bacchus, der blev den eneherskende, han maatte dele sin Magt med de ni Muser. Der var musikalsk Underholdning, man legede, sang, dandsede, Enkelte fik sig vel ogsaa et Spil Kort eller Tærninger, men det var øiensynligt, at Damernes Magt var den stærkeste den Dag. Intet Under, thi de havde Dagen tilforn følt Ensomhedens Mangler, Forvisningstiden havde kun styrket deres Kraft, og desuden var dette maaske den sidste, i hvert Fald den næstsidste Aften, man var samlet, saa det var da naturligt, at man morede sig sammen. Det blidere Præg,

som Damernes Nærværelse paatrykte Onsdags Festen, har meddelt sig selv til Beretningen derom; der er noget eget Blødt i Ordene, naar det hedder: «Eftermiddagen blev med adskillige Instrumenter, Spillen, Legen og venlig Omgjængelse til Aften hendreven.» [1])

Om Torsdagen brast Programmet. Det lød saaledes: Harejagt paa Amager; men Dagen faldt ud til noget helt Andet. Da man kom op, var det nemlig daarligt Veir, det regnede og blæste stærkt, og Jagten blev derfor efter nogen Underhandling opgiven. Dette kunde synes underlig og kun lidet stemmende med Tidens Ry for Haardførhed, Krudtet kunde man jo da nok holde tørt, og Herrerne vare vel ikke bange for en vaad Trøie. Men her kom det hverken an paa Krudtet, Herrerne alene, eller Regnen. Krudt brugte man for det Første neppe, da det rimeligvis skulde have været en Parforcejagt, hvor det blot kom an paa at jage stakkels Morten træt med Ryttere og Hunde. Og selv om Herrerne havde havt Lyst, var Turen dog vistnok nærmest arrangeret for Damerne, og disse vare dengang saa lidt som nu

[1]) Resen: Frederik den Andens Krønike, S. 308.

uvidende om, at Dragter af Silke og Fløiel ikke taale Regn. Og endelig, saa var det at komme til Amager ikke gjort med at ride over Knippelsbro. Denne Bro existerede ikke dengang, saa lidt som Christianshavn. Man skulde seile paa Kongens Skibe fra Havnen, ud over «Strømmen» til Amagers Kyst; det var ikke et ganske ringe Stykke, og gik der høi Sø, kunde Gjæsterne blive gyngede mere end de ønskede, og Overfarten med Hestene blive besværlig nok. Under disse Omstændigheder vil det forstaaes, at Hertug Ulrik kunde frabede sig Turen, hans Følge være hjertelig glad over hans Beslutning og selv de danske Herrer finde Grundene antagelige.

Men Noget maatte Dagen fordrives med. Formiddags-Forlystelsernes Tal syntes udtømt, der maatte da vælges Noget, som, skjøndt alvorligt, dog kunde være en Slags Adspredelse. Man anstrængte sig saa længe, til man fandt paa Raad. Hele det danske Rigsraad var samlet, man kunde jo saa improvisere en Herredag, og afgjøre en Retssag eller to. Det var altid en Slags Forstandsøvelse, en Form for aandelig Virksomhed, som Tiden satte Pris paa, et af de faa Omraader, hvorfor Alle havde Interesse, og hvor alle Aldere

ansaa sig for berettigede til at have en Mening. En Adelsmand var dengang ligesaa sikkert en Jurist, som hvert voxent Menneske nu er Politiker.

Rigtignok var der den Mangel, at selvfølgelig Ingen havde taget Stævning til denne Herredag, men ogsaa denne Vanskelighed blev hævet, idet tvende Parter frivilligt meldte sig og uden at gjøre Fordring paa foregaaende Stævning og de dermed forbundne Formaliteter, henstillede deres Mellemværende til Kongens og Rigsraadets Afgjørelse med det Samme. De to Parter vare Tyge Brahes Broder, Sten Brahe til Knudstrup, og Christoffer Giøe til Gundersløvholm,[1]) begge naturligvis Adels-

[1]) Ifølge Herredags-Dombog 1576—1583, Geh. Arch. (smlgn. Rosenvinge: Gamle danske Domme III, 300—303) blev denne Sag paadømt allerede den 4de Juni altsaa om Tirsdagen. Men da dette er den eneste Sag, hvortil Rasmus Glad kan sigte (ifølge Herredags-Dombogen blev nemlig i Tidsrummet 2den—6te Juli ialt 3 Sager paadømte, de to af Rigens Kantsler og kun denne ene af Kongen selv og det samlede Rigsraad), og da Glads Vidnesbyrd i dette Tilfælde synes fuldt saa troværdigt som Herredags-Kopibogen, hvori maaske Dommen først langt senere er bleven indført, gaae vi ud fra, at Glad har Ret i sin Angivelse, og at Skriveren ved en Feiltagelse, som de extraordinære Forhold let kunde foranledige, har indført Dommen med en lidt feilagtig Datum.

mænd. Striden dreiede sig om en af de bekjendteste Gaarde i Kjøbenhavn, Gaarden paa Hjørnet af Amagertorv og Helliggeiststræde. Den havde allerede faaet en vis historisk Berømmelse, thi det var denne, som Christian den Anden i sin Tid havde skjænket til Sigbrit og Dyveke, — de ældste af Rigsraaderne kunde maaske huske som Børn at have seet deres Fædre trippe om udenfor i Sne og Slud, ventende paa at faae den mægtige Hollænderinde i Tale; — siden var den kommen i Herluf Trolles Eie, og det var der, han netop paa denne Dag for 12 Aar siden var draget ind, da han kom tilbage fra den hæderlige Kamp under den meklenborgske Kyst, og skjøndt haardtsaaret endnu ikke vilde give tabt, men med Sværdet paa Skulderen, støttende sig til sin Broder, vandrede sin sidste Gang fra Høibro til Hjemmet. Bag disse Mure havde han udaandet i den trofaste Birgitte Gioes Arme, og denne havde siden, gavmild som hun var med sit Gods i levende Live, skjænket Gaarden til sin Søsterdatter og Navne, Birgitte Rosenkrands, der var givt med Sten Brahe.

Sagen syntes altsaa klar og ikke istand til at fremkalde nogen Retstrætte. Ikke destomindre traadte nu Sten Brahe frem og klagede over, at

Christoffer Giøe, en Broder til Birgitte Giøe, og altsaa en Morbroder til Sten Brahes Hustru, søgte at hindre ham i Besiddelsen trods Skjøde og Gavebrev. — Christoffer Giøe fik derpaa Ordet. Han sagde, at det var godt nok med dette Skjøde og Gavebrev, de vare ganske vist i lovformelig Orden, men det var heller ikke derfra, han hentede sit Bevis mod Sten Brahes Eiendomsret. Det, der derimod var det afgjørende, var, at han kunde med Vidner bevise, hvad Sten Brahe vel heller ikke vilde fragaae, at Birgitte Giøe lige til sin Død saa frit som tilforn havde havt sin Bolig i denne Gaard, hver Gang hun opholdt sig her i Byen. Men heraf fremgik det tydeligt, at Gaarden, skjøndt af Navn skjødet bort til en Anden, alligevel i Virkeligheden havde tilhørt Birgitte Giøe lige til hendes Dødsdag. Det Skjøde, der alt havde været afmægtig medens hun levede, kunde da umuligt blive mere kraftigt ved hendes Død, og Skjødet burde derfor kasseres som kraftesløst ligefra sin Fremkomst.

For at forstaae denne Bevisførelse, der i vore Øren lyder saa haartrukken, som den næsten var Løier, maa det erindres, at den ingenlunde forekom Samtiden saa. Det var dengang en fast-

slaaet Retsgrundsætning, at afhændede faste Eiendomme strax skulde overdrages til Den, til hvem Skjødet eller Gavebrevet var udstedt. Skete dette ikke, betragtedes Skjødet eller Gavebrevet som ugyldigt. Saaledes havde de samme Rigsraader, som nu vare samlede, for 3 Aar siden fradømt en Mand en Gaard, om hvilken det i Skjødet hed, at den først skulde tiltrædes efter Giverens Død, og det uagtet dennes nærmeste Arving havde stadfæstet Gaven, og Modtageren havde faaet en Rigens Kantslers Dom for, at den nu tilhørte ham.[1]) Christoffer Gioes Indvending var altsaa slet ikke saa ganske at spøge med.

Sten Brahe maatte derfor ogsaa, da han paany tog til Orde, hente sine Beviser andensteds fra end fra det omstridte Skjødebrev. Han gjorde opmærksom paa, at den Mand, der boede i Gaarden, havde lige siden Skjødet blev udstedt, bestandig betalt Husleien til Sten Brahes Hustru. Og det var ikke en tilfældig Overenskomst mellem de to, men der existerede en thinglæst Befaling til ham om ikke at betale den til Andre. Hvad endelig Sagens Kjærnepunkt angik, at Birgitte

---

[1]) Rosenvinge: Gl. danske Love, III, 243.

Gioe havde efter Afhændelsen oftere havt Natteleie i Gaarden, saa henstillede han det til Rigsraaderne, om de ikke med Birgitte Gioe vilde have erklæret hans Hustru for meget utaknemmelig, saafremt hun ikke havde villet unde sin Velgjørerinde saa meget som Nattely i den Gaard, hun selv havde skjænket hende.

Om det var denne sidste Appel til sund Menneskeforstand, der overbeviste Dommerne, eller maaske snarere den tilfældige Omstændighed, at en Del af Gaarden havde været udleiet, saa at man fra Modtageren af Leien kunde drage Slutning med Hensyn til Eieren, er vanskeligt at afgjøre, men vist er det, at Retten tilkjendte Sten Brahe og hans Hustru Eiendomsretten til Gaarden. Hermed var Sagen afgjort og det sidste Forsøg fra Birgitte Gioes Slægt paa at faae fat i hendes fordums Eiendomme faldet ligesaa uheldigt ud som deres første, da de endnu i hendes levende Live gjorde Fordring paa selve Herlufsholm. Slige Familie-Processer synes ikke at have stødt Datiden i samme Grad som os, idetmindste gjentoge de sig næsten efter hvert betydeligere Dødsfald; de fulgtes med levende Interesse af Alle, baade af dem, hvis Formue stod paa Spil, og af dem,

som i det Hele kun saa et interessant Retstilfælde; og hvad Parterne selv angik, saa gjaldt det Samme vel dengang som nu, de førte Sagen af de reneste Bevæggrunde, uden al Egennytte, blot for at forskaane deres Efterkommere for et uafgjort Retsspørgsmaal.

Da der ikke meldte sig flere Parter, hævedes den korte Herredag, og ovenpaa denne aandelige Rekreation skred man til de legemlige, som vi kjende fra de foregaaende Dage. Beretningerne tie om denne Dags Festligheder. Men vi kunne slutte, at Tanken om den nære Skilsmisse har givet Selskabeligheden et mere inderligt Præg, thi Opbruddet var bestemt til næste Morgen. Kongen havde med Rette sluttet, at Opholdet i Kjøbenhavn maatte blive hans Gjæster lidt ensformigt i Længden, og derfor bestemt at drage om Fredagen til Frederiksborg, hvor man paa Jagtture kunde have den Bevægelse, man nu i saa mange Dage havde maattet savne, og tillige uden Kontrol af Hovedstadens Beboere i lykkelig Ubundethed kunde overgive sig til Vinens Glæder. Dette sidste Hensyn i Forbindelse med den indskrænkede Plads paa Slottet derude var sikkert Grunden til, at saa godt som alle Fruerne og

Jomfruerne og en stor Del af Fædrene ikke fulgte med, men Fredag Morgen toge Afsked og droge hjem til deres Eget. Selv mange af Rigsraaderne brøde op med det Samme.

Følget, der ledsagede Kongeparret, Bedsteforældrene og den Lille til Frederiksborg, var altsaa kun ringe imod den Mængde, der havde været samlet paa Kjøbenhavns Slot Dagene forud. Til Gjengjæld var maaske denne Skare des mere udsøgt; foruden de første Embedsmænd og Hoffolkene bestod den sikkert kun af lutter prøvede Folk. Og det kunde gjøres Behov; thi selv Rasmus Glad lægger intet Skjul paa, at det gik varmt til paa Frederiksborg, og at man ovenpaa Jagtturene «morede sig stærkt ved Bægrene». Hans Undskyldning for Kongen er kun saa som saa. «Andre bleve ofte drukne, medens han holdt sig ædru. Og naar han stundom overskred Grændsen, saa fulgte han blot Andres Villie, men gav ikke efter for egen Lyst.» En føielig Vært og muntre Gjæster.

Da man i tre Dage havde moret sig paa Frederiksborg med Jagt og Drikkelag, indbød Kongen sine Gjæster til at følge med til Kronborg og tage Arbeiderne i Øiesyn. Fæstnings-

værkerne vare vel langt fra færdige, kun enkelte «Posteier», som de stensatte Bastioner kaldtes, vare fuldt istand, og af Slotsbygningen stod der kun et Par Længer og nogle af Taarnene; men hvad der var færdigt, var alt indrettet til Beboelse, saa man godt kunde opholde sig der nogle Dage.

Det var ikke uden Grund, at Frederik den Anden sidst førte sine Gjæster til dette Sted, thi det var hans ypperste Kongeværk, og selv ufuldendt maatte det forbause Enhver. Allerede Beliggenheden med den henrivende Udsigt over Sundet og de forbiseilende Skibe maatte gjøre Indtryk navnlig paa de Fremmede, der ikke vare vante til sligt et Syn; og Anlæget taalte vel at sees efter i Enkelthederne. Tiden har ødelagt dette Frederik den Andens stolteste Værk, det afbrændte Aar 1629, saa at alt Metal smeltede, og kun Ydermurene stode tilbage; siden er det blevet beskudt og har været i Fjendehaand. Intet Under da, at de fattige Rester ikke have kunnet taale Sammenligningen med det uskadte yngre Frederiksborg. Det er gaaet Bygningerne som deres kongelige Mestre, Eftertiden har ladet dem glide i Eet, og taknemlig ihukommet den Yngre for Hvad der tilkom den Ældre. Men kunde

Samtiden tale, saa vilde den melde om Bekostninger, mod hvilke Udgifterne til Frederiksborg var en Ubetydelighed, om det fineste Arbeide, om Udstyrelsen af Sale, Gulve, Lofter, Kaminer og Døre, om Skjønhed, Rigdom og Pragt, mod hvilke selve de berømte Værelser paa Frederiksborg — nu desværre et forbigangent Minde som hine — kun vare fattige.

Men der var mere at mærke ved Kronborg end Bygningernes Skjønhed og Fæstningsværkernes Styrke; der laa en egen Duft over Stedet, som uvilkaarlig paavirkede Enhver og gav Beundringen et forhøiet og eiendommeligt Præg. Det var denne Tilsætning, der maaske tiltalte Frederik den Anden mest og gjorde ham denne Plet kjær som ingen anden. Den hidrørte ikke fra Omgivelserne, ikke engang fra Gjenboen Uranienborg, som Kongen med ædel Gavmildhed havde sat istand til at hæve sig som Medbeiler; nei, den laa i den Forvisning, som Alt stiltiende forkyndte, at Kronborg var mere end en Pragtbygning, mere end en Fæstning: et stensat Vidnesbyrd om Kongens hele Magt. Den var nemlig det synlige Udtryk for, at Danmark var Herre paa Havet, den spærrede for Hovedveien mellem Øst

og Vest, ærbødigt maatte hvert Skib stryge Seil for Fæstningen og erlægge sin Gave for frit at passere; disse Mure, som roligt skuede ud over Søen, havde end ikke kostet Landets Børn en Skilling at opføre, de Fremmede, mod hvem de vare rettede, havde selv maattet betale dem. Den dristige Tanke, at Havet fra det hvide Hav til den finske Bugt tilhørte Danmark, tidligere uhørt som Drøm, nu en simpel Virkelighed, fandt her sit haandgribelige Bevis. Kronborg var det faste Jernbaand, der holdt den store Bue sammen, Øresundstolden var Herredømmets gyldne Frugt. Og Frederik den Anden forstod at nyde den. Paalæg paa Paalæg havde de Forbiseilende maattet finde sig i under hans Regjering, Ingen turde sætte haardt mod haardt. Udbyttet var Kongens egen Indtægt; medens han overalt i Landet følte sig forpligtet til Regnskab, var han her alene paa egen Grund, Kronborg var hans eget private Værk, det var Kongens Gave til Landet.

Disse og lignende Tanker foresvævede uvilkaarligt Enhver, der besøgte Stedet, derfor var Kongen utrættelig i at vise sine Gjæster omkring, og ubevidst fornam disse den Afstand mellem ham og dem voxe paany, som Drikkelagene havde

hævet. Seet i disse Omgivelser var han mere end den fornøielige, belevne Vært. Thi hvad man her saa og følte, var ikke blot tilfældigt skeet under hans Regjering, men det var hans egen virkeliggjorte Tanke. Med Føie havde han sidste Vinter omdøbt Borgen og befalet, at den ikke mere maatte kaldes Krogen men Kronborg,[1]) thi den satte Kronen paa hans store Værk. Og Forsynet begunstigede hans Plan. Festens Anledning mindede jo derom. Med freidigt Haab kunde han nu rulle den vældige Sten videre fra Grønnehave did ud paa Odden, hvor forsænkede Skibe brød Vandets Kraft. Gud havde nu skjænket ham en Søn. Det Værk, som han selv havde grundlagt og hævet over Vandskorpen, skulde nu ikke synke hen og overskylles ved hans Død, hans Efterkommere skulde bygge videre derpaa.

Det er et Spørgsmaal, om Synet af alle disse storartede Anlæg har tiltalt Gjæsterne i samme Grad som deres kongelige Vært. Paa Dronning Sophie nær, som vel med en egen Interesse har betragtet den store Sten, Christian den Fjerdes Tvillingbroder, Mindet om hine Dages bekymrede Uro,

---

[1]) Danske Samlinger, V, 141.

og som delte sin Husbonds Kjærlighed til denne Plet, om hun end kun halvt var inde i hans Planer, — paa Dronningen nær, har vist Ingen af de Andre kunnet befrie sig for en ubestemt Følelse af, at her var et Punkt, hvor Kongens og deres Interesser ikke helt faldt sammen. Hertug Ulrik af Meklenborg har med al sin Glæde over sin Svigersøns Magt ikke kunnet skjule for sig selv, at disse Mure gjorde Østersøen til en Indsø, og denne Jernport stængede for hans egne Stæder saavel som for hans Naboers. Og hvis Rigsraaderne og Adelsmændene have tænkt sig om, saa maae de med Bekymring have anet, at dette Tegn paa Danmarks Vælde, denne rige kongelige Særindtægt, var ret beseet et Vaaben, der var farligst for dem; denne gyldne Nøgle kunde i sin Tid lukke op for en uindbuden Gjæst, for Enevælden. Kun En var i lykkelig Uvidenhed om alt Dette, den nyfødte Spæde, som den glade Moder og Bedstemoder løftede op, for at han ogsaa kunde see sig om som de store. Han blev selv engang stor; men desværre han blev aldrig fuldt vidende om, hvad Kronborg betød, at der var Løngangen til den Kongemagt, som ene kunde redde Landet. Vel sankede han Guld her ved Sundet som sin

hævet. Seet i disse Omgivelser var han mere end den fornøielige, belevne Vært. Thi hvad man her saa og følte, var ikke blot tilfældigt skeet under hans Regjering, men det var hans egen virkeliggjorte Tanke. Med Føie havde han sidste Vinter omdøbt Borgen og befalet, at den ikke mere maatte kaldes Krogen men Kronborg,[1]) thi den satte Kronen paa hans store Værk. Og Forsynet begunstigede hans Plan. Festens Anledning mindede jo derom. Med freidigt Haab kunde han nu rulle den vældige Sten videre fra Grønnehave did ud paa Odden, hvor forsænkede Skibe brød Vandets Kraft. Gud havde nu skjænket ham en Søn. Det Værk, som han selv havde grundlagt og hævet over Vandskorpen, skulde nu ikke synke hen og overskylles ved hans Død, hans Efterkommere skulde bygge videre derpaa.

Det er et Spørgsmaal, om Synet af alle disse storartede Anlæg har tiltalt Gjæsterne i samme Grad som deres kongelige Vært. Paa Dronning Sophie nær, som vel med en egen Interesse har betragtet den store Sten, Christian den Fjerdes Tvillingbroder, Mindet om hine Dages bekymrede Uro,

---

[1]) Danske Samlinger, V, 141.

og som delte sin Husbonds Kjærlighed til denne Plet, om hun end kun halvt var inde i hans Planer, — paa Dronningen nær, har vist Ingen af de Andre kunnet befrie sig for en ubestemt Følelse af, at her var et Punkt, hvor Kongens og deres Interesser ikke helt faldt sammen. Hertug Ulrik af Meklenborg har med al sin Glæde over sin Svigersøns Magt ikke kunnet skjule for sig selv, at disse Mure gjorde Østersøen til en Indsø, og denne Jernport stængede for hans egne Stæder saavel som for hans Naboers. Og hvis Rigsraaderne og Adelsmændene have tænkt sig om, saa maae de med Bekymring have anet, at dette Tegn paa Danmarks Vælde, denne rige kongelige Særindtægt, var ret beseet et Vaaben, der var farligst for dem; denne gyldne Nøgle kunde i sin Tid lukke op for en uindbuden Gjæst, for Enevælden. Kun En var i lykkelig Uvidenhed om alt Dette, den nyfødte Spæde, som den glade Moder og Bedstemoder løftede op, for at han ogsaa kunde see sig om som de store. Han blev selv engang stor; men desværre han blev aldrig fuldt vidende om, hvad Kronborg betød, at der var Løngangen til den Kongemagt, som ene kunde redde Landet. Vel sankede han Guld her ved Sundet som sin

Fader, men med den gyldne Nøgle lukkede han kun til for Skibene derude, ubekjendt med dens skjulte Magt til at aabne for ham i Hjemmet; Bommen sprængtes tilsidst, rev Nøglen af hans Haand, og Sundprovindserne drev bort med det Samme.

Tre Dages Ophold paa Kronborg maatte synes tilstrækkeligt. Man vendte atter tilbage til Frederiksborg. Men heller ikke her kunde Opholdet blive af lang Varighed, Tiden led, og Festlighederne maatte engang have en Ende. Nu havde man været sammen i 14 Dage, en tilstrækkelig Tid til et Barselgilde, Gjæsterne maatte antages at have ransaget alle Vinkjælderens Dybder, saa der var Intet, som jo havde været for Dagens Lys, og de kjære Slægtninge havde havt Ro nok til at tale ud. Man maatte altsaa tænke paa Opbrud. Paa gammeldags Vis tog Kongen Afsked med sine Gjæster, Ingen maatte drage tomhændet bort, Enhver fik før Bortreisen en Gave, Tjenerne fik Penge, Herrerne Ringe, Guldkjæder, Hattebaand eller Andet, et Par blev, hvad de maaske satte fuld saa megen Pris paa, udnævnt til Ritmestre. Allerede forinden havde Kongen befalet Christoffer Walkendorf at lade betale Alt, hvad de Fremmedes Folk og Heste havde fortæret i Kjøben-

havn[1]), — «udkvitteret dem af Herbergerne» som det kaldtes i Datidens Sprog — og lignende Bud gik over til den gamle og nye Kro ved Frederiksborg. Det havde været indbringende Dage for de to Kromænd, hver mødte med en Regning paa omtrent 1500 Kroner,[2]) anseelige Summer, der ellers svarede til flere Aars Omsætninger, men der var heller ikke blevet sparet hverken paa Vin og Rostocker Øl eller Foder og Strøelse.

Hver Dag mindskedes Flokken. Den 17de Juni skete Hovedopbruddet.[3]) Kongen og Dronningen, den nyfødte Prinds, Bedsteforældrene, Hertug Hans, Resten af adelige Gjæster, alle stege de til Hest, saa vidt de formaaede, eller kjørte den lange Vei fra Frederiksborg, over Slangerup til Roeskilde. Det var et anseeligt Tog. Var end Vognenes Antal ringe, saa vare Rytterne desflere, en 6—700 Heste ialt, Tjenernes medregnede, og bagefter fulgte den lange Række af tilsagte Bøndervogne, der maatte kjøre Bagagen; skjøndt hver enkelt Pindevogn, med sit runde kyseagtige Dække over, kun kunde rumme lidt, havde de dog ondt

---

[1]) Nyt dansk Magazin I, 18.
[2]) Rentemester Regnskab. 1577. Rentekammer Archivet.
[3]) Sjællandske Tegnelser $^{8}/_{6}$ 1577.

ved at følge de vælige Gangere forude. Førend man naaede Roeskilde, vare de sikkert ogsaa sakkede langt af, hvormeget saa end Herrerne bandede, og Følget og Hoftjenerne lode Skjældsordene gaae videre.

I Roeskilde var alt forberedt til Modtagelsen. Fyrsterne skulde boe i Lehnsmandens, Lauge Becks Bolig, den gamle Bispegaard. Kongen og Hertug Hans skulde ligge »der, hvor de pleiede«, formodentlig i de to Gjæstekamre, medens Lauge Beck havde maattet rømme sit Dagligværelse og Sovekammer, for at skaffe passende Plads til Hertugen og Hertuginden af Meklenborg.[1]) Alle Værelserne vare naturligvis vel »dragne« med Lagener og Duge, enkelte maaske endogsaa med rødt Klæde fra øverst til nederst. Resten af Følget anbragtes i Byen hos Kannikerne og Borgerne, Hestene saa vidt muligt i Byen ellers i Landsbyerne der omkring. Allevegne blev der levet høit den Aften og ikke mindst i Bispegaarden. Madvarerne og den simple Vin havde Lauge Beck maattet sørge for, men de kandiserede Frugter, Sukkergodtet og Kagerne samt den finere Vin

---

[1]) Sjællandske Tegnelser $^{8}/_{6}$ 1577.

var det Skik og Brug, at Kongens Apotheker førte med sig. Derfra den Iver for, at de tilsagte Bøndervogne skulde holde Trop med det øvrige Tog. Kom de for silde, kunde Maaltidet fordærves for deres Skyld.

Over Bordet drak man Afskedsbægere med Hertug Hans, thi næste Dag skulde deres Veie skilles, han vilde drage mod Vest ad Korsør til, de Andre syd paa til Kjøge. Afskeden har sikkert været varm, som det sømmede sig ovenpaa saa storartede Festligheder, men ret længe har man neppe holdt ud, thi næste Morgen tidlig skulde man videre.

Junisolen havde skinnet et Par Timer paa Domkirkens kullede Taarne, Kvinder og barbenede Børn havde alt fyldt deres Krukker ved Maglekildes brusende Væld, og Kongen havde vel benyttet Morgenstunden til at vise sin Svigerfader og Hertug Hans Domkirken og især Helligtrekongers Kapel, hvortil Christian den Tredies Lig ad Aare skulde føres fra Odense;[1]) han havde maaske ved Udgangen talt med sine Frænder om, hvor det vilde give Kirken et andet Syn, hvis man satte

---

[1]) Sjællandske Tegnelser $^{31}/_{5}$ 1578.

Spir paa Taarnene, — en Tanke, som han oftere kom tilbage til,[1]) men aldrig fik udført; — Travlhed havde hersket foran Lehnsmandens Bolig, da man endelig brød op og hver drog sin Vei, Hertug Hans og alle de fynske og jydske Gjæster til Ringsted, Kongen og de Andre ad Kjøge til.

Efterat have overnattet i Tryggevælde naaede Kongen og hans Følge næste Dags Aften til Vordingborg. Her kunde Damerne og den unge Herre hvile sig ud, medens Kongen og hans Svigerfader forlystede sig ved Jagten. Thi skjøndt Hertug Ulrik paa Udturen havde opholdt sig et Par Dage i Vordingborg og jaget paa Vildtbanerne der, saa vare disse i sig selv for righoldige, og Lehnsmanden, Eiler Grubbe, vist ogsaa for snild til, at han ikke skulde have holdt et Par urørte tilbage, saa at der nu kunde gjøres et betydeligt Efterslæt. Da ogsaa denne Idræt var omme, slog endelig den sidste, den virkelige Afskedsstund. Med bevægede Hjerter sagde Frederik den Anden og Dronning Sophie deres kjære Gjæster Farvel, sendte tusinde Hilsener — eller «gode Nætter», som det i Datidens Sprog hed — til deres to

---

[1]) Sjællandske Tegnelser 7/11 1585.

ældste Børn, Elisabeth og Anna, derovre i Meklenborg, og afleverede sluttelig efter utallige Kys og Omfavnelser deres sidste dyrebare Skat, den lille Nyfødte til de betroede Bedsteforældre. Thi dette var Meningen med Christian den Fjerdes Reise herned, han skulde skilles fra sine Forældre, følge med Bedsteforældrene til Meklenborg og der under deres Røgt og Pleie henleve sine første Aar. Det kunde synes underligt, at Forældrene vilde give Afkald paa ham, dobbelt underligt i et Tilfælde som dette, hvor saa meget afhang af Barnets Liv, og saa meget kunde tale for, at han blev i Landet. Eftertiden har derfor været i Forlegenhed med denne Begivenhed, halvt undskyldende har man fremhævet den som et Bevis paa det smukke, hjertelige Forhold, der herskede imellem de to nær beslægtede Fyrstehuse; men som Enhver vil see, dette er ikke nok til at dække den Sorgløshed hos Frederik den Anden og Mangel paa moderlig Ømhed hos Dronning Sophie, som synes at skjule sig derunder.

Seet med Nutids Øine bliver den hele Sag uforklarlig; den forstaaes kun ret ved at sees i Datidens Belysning. Men saaledes betragtet var det, der skete, i den Grad det Rette, at det Mod-

satte vilde have krævet Forklaring og Undskyldning. Efter Datidens Begreber tilkom det nemlig Mormoderen at opdrage Barnebarnet, var hun som her Barnets Gudmoder tillige, forøgedes hendes Ret end yderligere, og denne Opfattelse var i den Grad rodfæstet, at Datteren i Tilfælde af, at hendes Moder ved Alder eller Svagelighed var forhindret fra at komme til hende, selv maatte før Nedkomsten begive sig til sit gamle Hjem, for senere at lade Barnet tilbage under dets Bedstemoders Varetægt.[1]) Som Hertuginde Elisabeth nu modtog Christian den Fjerde, havde hun i sin Tid modtaget de to ældre Søstre som spæde, og Churfyrstinde Anna af Sachsens ældste Søn havde for ikke længe siden tilbragt sine første Aar her i Danmark under Mormoderens, Dronning Dorotheas Øine. Hvad Frederik den Anden og Dronning Sophie nu gjorde, var altsaa ikke andet end deres Pligt og Skyldighed, alt Andet havde været urigtigt.

Men derfor var det lige tungt at skilles fra den Lille. Og med Vemod fulgte Blikket de

---

[1]) Gjellerup: Samfundsforholdene 1536—1660. — Hist. Tidsskrift 4de Række, 4de Bind, S. 3—16.

Bortdragende, indtil den hele Flaade af Færgebaade og Skuder svandt bag Pynten af Masnedsø. Saa brød ogsaa Kongen og Dronningen op, og medens Christian den Fjerde for første Gang i sit Liv prøvede aaben Sø mellem Giedserodde og Meklenborg, droge hans Forældre alene tilbage ad Veien til Frederiksborg.

Barselgildet var tilende, men skjøndt Alt snart vendte tilbage i de gamle Folder, var der dog endnu nogle Følger af Prindsens Komme til Verden, der, som et Par sidste Døninger, kom efter de egentlige Festligheder og derfor ikke her maae forbigaaes.

Vor gamle Bekjendt, Bonden fra Samsø, kom paany til Kongen med Besked fra Havfruen. En Spaadom har forskjellig Værdi før og efter den Begivenhed, hvorom den varsler. Selv om den er gaaet helt i Opfyldelse, synker dog dens Kurs, saa saare man har faaet Virkeligheden isteden. Det maatte den stakkels Bonde sande. Da han første Gang kom frem, mødte han lutter spændt Opmærksomhed, de Fleste saa i hans Komme en Indgriben af en høiere, underfuld Magt, man trykkede hans Haand og rakte ham Gaver, og selv i de vantro Smil blandede sig ingen Spot, i

alle læstes det samme Ønske: Gid det var saa vel. Men nu var Alt anderledes. De Troendes Tal var stærkt aftaget, — saa stor er den menneskelige Utaknemmelighed, — man gik ham stærkere paa Klingen, lo ad ham, de Vantro trak ham frem, de Troende skyede ham som en besværlig Gjæst.

Han kom ogsaa i et uheldigt Øieblik til Frederiksborg, just da Kongen og alle Gjæsterne vare bortdragne og kun hans fødte Fjender, de Geistlige, vare tilbage. Disse med Hofpræsten Mester Knopf i Spidsen toge ham nu ordentlig i Skole. De vare ifølge den almindelige Mening og gammel Hævd de eneste lovlige Forkyndere af overnaturlige Aabenbarelser; en Indgriben af Fremmede i denne deres Næring kunde føre til de betænkeligste Følger, den burde da strax modarbeides med de virksomste Midler. Den nybagte Prophet blev derfor behandlet efter alle Kunstens Regler, snart forhørt om alle Biomstændighederne, snart udleet, snart besvoret i Guds Navn at afstaae fra dette Djævelens Værk.

Da man havde spurgt den Gamle om Aarsagen til hans fornyede Komme, svarede han, at Havfruen paany havde været hos ham og strenglig befalet ham igjen at gaae til Kongen. Hvad hun

havde forudsagt, var gaaet i Opfyldelse. Kongen havde faaet en Søn, Riget en Tronarving; men Kongen havde ikke opfyldt sit Løfte, thi Synd og Last gik endnu stærkt i Svang iblandt Folket, og der var Intet gjort for at udrydde Ondet. For nu at afvende Guds retfærdige Vrede og Straf i denne Anledning, befalede hun Kongen at lade tre Aar i Rad holde almindelige Bededage over hele Riget, paa hvilke man skulde afbede Guds Vrede og anraabe Herren om at lade Naade gaae for Ret.

Dette Budskab var saa uskyldigt og saa overensstemmende med Bibelens Lære, at selv Præsterne intet kunde have at indvende derimod. De greb derfor Sagen an fra en anden Side og holdt Forhør over Bonden, angaaende alt Havfruen selv vedkommende, for paa denne Maade at lokke ham i Fælde. De fik da efterhaanden ud af ham, at første Gang hun havde vist sig for ham, var da han engang kom ned ved Samøs Strand ligeoverfor Kyholm; hun var som en deilig Kvinde at see til, med Ansigt ganske som Menneskers, kun vare Øinene usædvanligt store. Hendes Legeme var tæt besat med fine smaa Haar ligesom paa en Sælhund, hendes Bryst var jomfrueligt, hendes Hænder og Fødder temmelig store og flade. Hun

var klædt i en lang sid Kjortel af Farve som et Marsvinskind, som hun omhyggeligt indhyllede sig i. Hun havde begyndt at tale til Bonden, og da han var en gammel Mand, paa over de 70, og led af Gigt i det ene Ben, saa han ikke kunde taale at staae, havde hun sat sig ned hos ham og forkyndt ham, at Dronningen skulde føde en Søn, Rigerne til Ære, og derfor befalet Bonden at drage til Kongen for at melde dette samt paaminde Kongen om at afskaffe al den Synd, der herskede trindt om i Landet.

Da hun var forsvunden, havde Bonden ment, at det var en Reise, som vilde være saare vanskelig for ham i hans Alder og med hans Skrøbelighed; desuden var han ikke vant til at tale med saa høie Folk, og det var meget tvivlsomt, hvad de vilde sige, naar han bragte dem slige Tidender; han opgav derfor Reisen og blev hjemme i Ro.

Men nogen Tid efter var hun kommen igjen og havde tiltalt ham haardt for hans Ulydighed og truet ham med en svær Ulykke, saafremt han ikke udførte hendes Befaling; hvad Reisen angik, behøvede han ikke at frygte, den skulde blive ham let og lidelig, og han skulde komme ligesaa uskadt hjem, som han drog ud. De havde derpaa

talt videre sammen, og i Samtalens Løb havde Bonden faaet at vide, at hendes Navn var Ibrant. Hun boede derude i Dybet, hvor hendes Moder og Mormoder havde boet før hende. Det var hendes Mormoder, som havde forkyndt Kong Valdemar, at hans Dronning skulde føde en Datter, som skulde overgaae sin Fader i Vælde. Siden den Tid havde hendes Moder levet der et Par hundrede Aar, og efter hendes Død havde hun selv beboet Dybet en 80 Aar. Hun vidste og klarlig at drages til Minde alt, hvad der i denne Tid var skeet i Danmark.

Derpaa var han, som de vidste, vandret afsted og havde i Kallundborg og siden paa Andvorskov bragt sit Budskab. Men da han var vendt tilbage, havde Havfruen tredie Gang vist sig for ham og befalet ham at bringe det Bud, som han nu havde meddelt, og bad han dem derfor paa det indstændigste om at skaffe ham Kongen i Tale, da han ellers ikke vilde blive fri for Havfruens Plagerier.

De geistlige Forhørsdommere vare alle sammen enige om, at Bonden foer med Tant, og at det blot var de mange Drikkeskillinger fra forrige Tur, som havde fristet ham til at gjentage en saa

indbringende Forretningsreise. Rasmus Glad, som just var i Besøg hos Christoffer Knopf og havde overværet Forhøret, gav Tonen an og begyndte at fremdrage de pudsige Sider ved Sagen. Blandt andet sagde han, at Rasmus Nielsen, — saa hed Bonden, — kun havde villet narre dem, hvad ogsaa Havfruens Navn antydede; thi Bogstaverne i Navnet Ibrant gav, naar de læstes ret, Gaadens Løsning; hvert var Forbogstav i et eget Ord, og (naar de sattes lidt om) stod der: **I**del **T**ant **b**ær **a**tter **R**asmus **N**ielsen. Vittigheden var tarvelig nok, men Glad beretter selv, at den gjorde Lykke, og at baade Arild Hvitfeld og de andre kongelige Secrétairer, der overværede Scenen, lagde Latter til.

Da man i nogen Tid havde behandlet Bonden fra den komiske Side, slog man om og søgte først i Fleres Paahør siden i Enrum at gjøre ham begribeligt, hvor forfærdelig en Sag det var, han havde indladt sig paa ved at gaae Bud for Djævelen. Stod der ikke i Christi Lære, at hverken Sibyller eller Havfruer kunde forudsige Fremtiden, men al den Kundskab, der var Menneskene fornøden, indeholdtes i Guds Ord? Var Budskabet nu ikke fra Gud, saa var det fra Djævelen, og Overbringeren hjemfalden til den høieste Straf.

Dog de vilde see Sagen fra den mildeste Side og forudsætte, at Djævelen ikke havde havt sin Finger med deri. Hvorledes maatte det saa forklares? ganske simpelt ved, at Bonden enten var sindssvag eller en Bedrager. I begge Tilfælde vilde han sikkert blive fængslet og rimeligvis straffet. De raadede ham derfor at drage skyndsomst bort, medens det endnu lod sig gjøre.

Den arme Bonde var ganske sønderknust, sukkende og skjælvende svarede han, at han aldrig havde anet, at det var saa farligt, hvad han havde for. Han havde visselig gjerne ladt være, men dels fordi Ordene, som han skulde berette, forekom ham uskyldige, dels af Frygt for Havfruens Trudsler havde han paataget sig dette Hverv. Dertil svaredes, at han var ikke den Første, hvem onde Aander havde søgt at daare med fagre Ord. Heller ikke kunde man slutte noget af, at en Del deraf havde vist sig at være sandt. Ogsaa Slangens Ord i Paradis havde været delvis sande. Men selv om han lod sig narre, saa skulde han vide, at de ingenlunde agtede at indføre nye Lithurgier og Fester blot paa et Ord af Djævelen.

Bonden var haardt i Knibe; men hans Udholdenhed seirede, han blev og forlangte at tale

med Kongen. Denne reiste strax efter sin Ankomst op til Kronborg, men kom snart igjen tilbage, og man meldte da den samsøske Bonde for ham, med Tilføiende af, at han bragte ny Besked fra Havfruen. Kongen lo og sagde: «Naa, har han nu igjen gode Tidender til os?» Man svarede, at han kom for fra Havfruen at begjære Bededage indførte. Da vendte Kongen sig til sit Følge og sagde: «Naar skal jeg dog blive fri for den Snak. Fanden maa sandelig have lagt sig efter Fromhed i den sidste Tid, siden han nu skyer Laster og priser Dyden. Paa Andvorskov var han efter Umaadeligheden, nu kræver han Bønner til Gud, de ligge dog ellers ikke i hans Interesse, med mindre han helt har forandret sig.»

Derpaa blev Kongen alvorlig, gik han til et Vindue og stod i nogen Tid taus, hensunken i Tanker med Ryggen mod de Andre. Endelig vendte han sig og sagde: «Med Urette bebreider man mig, at jeg ikke bekjæmper Synden; jeg sørger for, at Kirken er vel udstyret med Hyrder, der prædike imod Lasterne, og selv forfølger og straffer jeg Lovens Overtrædere. Men paa Spøgeri som dette agter jeg ikke. Jeg holder mig til Guds Befalinger gjennem hans Ord og vil ikke modtage nye gjen-

nem en Havfrue, der sikkert kun er et af Satans Redskaber. Kun Ordets Tjenere ere Sandhedens Forkyndere. Selv om Havfruens Tale bærer Helligdedens Skin, vil jeg ikke agte derpaa. Jeg gjør Abrahams Ord til den rige Mand til mine: Vi have Moses og Propheterne, dem skulle vi høre. Men hvad Bonden angaaer, saa sig til ham, at jeg endnu denne Gang for hans Alderdoms og Svagheds Skyld vil skaane ham, enddog han enten er sindssvag eller et Redskab for Djævelens Svig. Men lad ham vogte sig for at komme igjen, at jeg ikke skal optænke andre og tilbørlige Midler mod ham.»

Dermed var Sagen omme, Bonden blev ikke stedt for Kongen men maatte vandre bort med uforrettet Sag, Præsterne vare tilfredse, Kongen drog paa Jagt.

Men netop denne Modstand gjorde sit til, at Troen paa Havfruen paany vandt i Styrke. Sagen blev igjen Gjenstand for almindelig Omtale, en Del paastod vel, at det Hele kun var opdigtet af Bonden, men Mange mente som saa, at Gud er en underlig Gud i sine Gjerninger og har opfyldt ikke blot Jorden, men Luften og Havet tillige med mangehaande underlige Skabninger, der ogsaa

kjende og ære deres Skaber. Hans Ord staae fast: Ikke blot de som ere i Himlen og paa Jorden, men ogsaa de, der ere under Jorden bøie deres Knæ og prise Altings Herre. Præsterne turde dog maaske have havt Uret i at forlange Havfruens Sendebud afvist.

Thi at slige Havfruer ere til, det viser den daglige Erfaring og mange troværdige Historier. Hvo har ikke hørt om den Kvinde, som for nogle Aar siden fangedes ved Frisland, laaden paa sit ganske Legeme som en Sælhund? Hun levede længe efter paa Land, tjente og arbeidede i Huset som en anden Kvinde, til hun omsider døde og blev begraven. Det er og Alle vitterligt om den Havfrue, som velbyrdig Hr. Peder Skrams Fiskere fangede ud for Mundingen af Laholms Aa. Da hun ikke vilde spise og drikke, lod han hende atter føre ned og sætte ud igjen, og da hørte alle Tilstedeværende ganske tydeligt, hvorledes en mangfoldig Skare under Vandet sang Te Deum laudamus. — Nei, Guds Gjerningers Mangfoldighed overgaaer al menneskelig Fornuft, derfor maa vi kun prise hans ubegribelige Almægtighed, men med stor Beskedenhed dømme om Sligt.

Saa lyder den gamle Tale, endnu 100 Aar efter gjentages den med barnlig Tillidsfuldhed.[1] Hvad derimod Havfruen selv angaaer, saa har hun ikke siden vist sig; den Behandling, hun fik, var ogsaa kun lidet taknemmelig.

Hver Tid har en Overtro, som den forkaster, en anden som den godkjender. Medens Bonden blev afvist, fordi han hentede sin Visdom fra Havet, fik Tyge Brahe kongelig Befaling til at læse Prindsens Skjæbne i Stjernerne. Det var en Ordre, der var lettere at give end at efterkomme. Thi skulde den udføres med Grundighed, krævede den megen Flid og stor Nøiagtighed. Man maatte først med Bestemthed vide, paa hvad Tid han var født. Paa dette Punkt laa der allerede en stor Vanskelighed, thi Datidens Uhre gik meget uregelmæssigt; man vidste det, men kjendte endnu ikke Midlet derimod: at regulere deres Gang ved Hjælp af Pendulet. Der var altsaa Mulighed for, at Klokken kunde have været 4 paa Frederiksborg, da Prindsen blev født, medens samtidigt Uhrene paa Hveen viste et Kvarter paa 5. Skjøndt saa meget afhang deraf, kunde man ikke overvinde denne oprindelige

[1]) Resen: Frederik den Andens Krønike. S. 310—311.

Vanskelighed; som Følge deraf blev der altid noget usikkert ved ethvert stillet Nativitet.

Men var Fødselsstunden blot given, saa kunde man med temmelig Sikkerhed udregne Resten. Det gjaldt da blot om med Nøiagtighed at beregne, hvorledes de enkelte Stjerners Stilling havde været i samme Øieblik, om de havde været i Opgang eller Nedgang, hvilke Planeter, der havde været de herskende i den Stund, om de havde været i dette eller hint af Dyrekredsens 12 Huse, med hvem de havde været i Konjunktion, Opposition o. s. v.

Tyge Brahe greb Sagen an med stor Iver, og den 1ste Juli var Arbeidet til Ende. Skriftet blev, som naturligt var, tilegnet den unge Herre, og for at baade Læg og Lærd kunde have godt deraf, sendtes det i to Affattelser, en udførlig paa Latin og en mere kortfattet paa Tydsk,[1]) den sidste naturligvis bestemt for Kongen og Dronningen.

Det maatte i det Hele taget kaldes ret gunstige Udsigter, der viste sig for den Lilles Fremtid. Planeten Venus havde været den regjerende i hans

[1]) Den latinske Afskrift, som her er benyttet, er det Exemplar, der findes i Kgl. Bibl. Thotske Smlg. Nr. 831 fol. — Friis: Tyge Brahe. S. 74—79.

Fødselsstund, han vilde derfor blive velskabt, af Middelhøide, godgjørende og retskaffen, faae Sands for Musik og Kunst, men desværre ogsaa stor Tilbøielighed til Vellyst og alle sandselige Nydelser. Mars havde været stillet saaledes, at han sikkert vilde faae stor Lyst til Krigsvæsen og selv blive flink og tapper i Krig; derhos vilde han ogsaa faae Lyst til Jagt, Spil og al Slags Selskabelighed, samt til at erhverve Rigdomme, dog fortrinsvis for saavidt de kunde faaes gjennem Krig. Saturn spaaede ham fornøden Alvor, Merkur god Forstand, Lærenemhed og Interesse for Kunst og Videnskaber især Medicin. Af Jupiters Stilling kunde sluttes, at han i Almindelighed vilde have Held med sig, dog skulde han vogte sig for alle Sager, der vedkom Religion og Geistlighed. Hans Ære skulde blive stor, derfor borgede den klare Stjerne Alhabor i Sirius, som stod høit paa Himlen i hans Fødselsstund, dog kunde det af Solens Stilling sees, at denne Ære ikke vilde naaes uden Modgang. — Iøvrigt vilde han blive sangvinsk af Temperament, naae stor Rigdom baade ved Krigsbedrifter og Giftermaal, men hvad der erhvervedes paa denne Vis, skulde afstedkomme

nogen Tvedragt. Store Reiser vilde han komme til at foretage, staae sig vel med Konger og Fyrster, dog mindre godt med sine Sødskende, og være ilde seet af geistlige Magthavende. Sine Fjender skulde han overvinde, dog skulde han vogte sig for Fangenskab, thi Merkurs Stilling syntes at tyde paa, at sligt kunde være at befrygte. Han vilde ikke blive saa tilbøielig til Ægteskab som til fri Kjærlighed. I Frieri vilde han være heldig og mest tilbøielig til at indgaae Ægteskab i sit 20de, 33te og 47de Aar, — hvis det ellers ikke saa var for sent. Han vilde kun faae faa Børn. Han skulde blive sund og kraftig, men dog underkastet Sygdom i sit 6te, 12te, 14de og 29de Aar. Omkring hans 56de eller 57de Aar tydede Alt hen paa, at han da vilde blive udsat for Farer, der rimeligvis vilde medføre hans Død. Efter astrologiske Mærker at dømme, vilde han ikke kunne overleve dette Aar, med mindre Gud naadigt vilde forlænge hans Liv. Kom han mod Forventning vel derover, vilde han opnaae en høi og lykkelig Alderdom. Den Sygdom, hvoraf han skulde døe, vilde han selv have paadraget sig ved overdreven Vellyst

og for stærk Nydelse af Mad og Vin; Intet tydede derimod paa en unaturlig Død.

Dette var Hovedindholdet af Tyge Brahes Skrift, der i lige Grad udmærkede sig ved den Omhyggelighed, hvormed Beregningerne vare udførte, og den frimodige Aabenhjertighed, hvormed Alt blev meddelt, det Onde saavel som det Gode.

Hvad Spaadommens Paalidelighed angik, saa vide vi nu, at meget deraf gik i Opfyldelse, meget indtraf ikke. Loven for Sandsynligheds-Beregninger skete Fyldest; som ved enhver Gjetning den Dag i Dag slog omtrent Halvdelen til, Resten ikke. Men Tyge Brahe vilde have harmedes over en slig Fortolkning, thi Gjetværk var det ikke, det var Udbyttet af vidtløftige Beregninger, støttede til Aarhundreders opsamlede Skat af dybsindig Granskning. Kun i tre Tilfælde, tilstod han, kunde der være Tale om Afvigelse, det var: hvis Fødselsstunden ikke havde været nøiagtigt opgiven, hvis Gud af egen Magtfuldkommenhed greb ind, eller hvis Mennesket i Kraft af sin Fornuft og frie Villie unddrog sig Stjernernes Indflydelse. Lad os til Ære for vor

store Landsmand antage, at Alt har været rigtigt, men at et, eller muligt flere, af disse Tilfælde er indtruffet og har medført Afvigelserne.

Skriftet blev modtaget med Taknemmelighed næsten Ærbødighed af Kongen og Dronningen. Tyge Brahes Ry voxede stærkt derved, han havde jo ved dette Værk godtgjort, at Astronomien ikke var en tom Leg, men en kongelig Kunst, den ypperste af alle Videnskaber. Bogen blev læst og atter læst af de rette Vedkommende, thi udenfor de Nærmestes snevre Kreds burde den af mange Grunde ikke komme.

Hverken Frederik den Anden eller Tyge Brahe oplevede at see den gjendreven. Hvis Dronning Sophie i sin høie Alder undertiden har vaklet i sin Tro paa den, saa har maaske Synet af Kirstine Munk og af Trediveaarskrigen atter befæstet hende deri.

Men det var der nu i hvert Fald over 40 Aar til. Som Forholdene nu vare, saa blev Bogen grundigt studeret, ikke mindst af Dronningen, hvert Ord deri blev gjemt og ofte taget frem og veiet paany. De dannede Rammen og gave Phantasien paa engang Vinger og Maal, naar

hendes Tanker dvælede hos den Lille i Meklenborg, og hun med en Moders Indbildningskraft udmalede sig sit Barns Fremtid. De lærte hende med mere Ro at see Vuggen staae forladt paa Frederiksborg.

Her ender Fortællingen om Christian den Fjerdes Fødsel og Daab.

Jacob Ulfelds Færd ved Frederik den Andens Begravelse.

Corfits Ulfelds Bedstefader, den lærde Rigsraad Jacob Ulfeld, sendtes i Aaret 1578 af Frederik den Anden i Spidsen for et Gesandtskab til Moskou. Hensigten med denne Sendelse var at gjenoprette det venskabelige Forhold mellem Danmark og Rusland, som en Tid lang havde været brudt navnlig i Anledning af Lifland, hvor Frederik den Andens uheldige Broder Magnus havde bragt sit Fædreland og endnu mere sig selv i utallige Forviklinger. Saavel Frederik den Anden som Czaren vare stemte for en fredelig Løsning, saa Jacob Ulfelds Opgave maatte synes forholdsvis let. Med Villie udstyredes Gesandtskabet mere pragtfuldt end sædvanligt, Ulfeld og hans tre Ledsagere Gregers Ulfstand, Arild Urup og Poul Vernike fik saaledes 6 Herremænd med til deres Opvartning, foruden en Mængde Tjenere, Pibere, Trompetere o. s. v., saa at det hele Reiseselskab kom til at bestaae af 106 Personer. I Maimaaned

skab og maatte hverken drage videre eller reise hjem, som Ulfeld i sin Fortvivlelse forlangte. Men pludselig kom der Ordre fra Czaren om, at de skulde skynde sig til Moskou. I Hui og Hast gik det nu afsted. Uafbrudt dreves de fremad over de endeløse Sletter, der undtes dem knap Tid til at holde Maaltid, Russerne kunde eller vilde ikke skaffe friske Forspand, saa de udmattede Heste, som de havde havt med fra Novgorod, styrtede en efter en, og tilsidst kun Ulfeld og hans Nærmeste kunde være til Vogns, Resten af Følget maatte slæbe sig dødstrætte fremad til Fods.

Saaledes naaede de Moskou. Et Par Dage efter deres Ankomst, den 21de August, stedtes de til Audients hos Czaren, om hvis Grusomhed de havde hørt saa meget fortælle underveis. Modtagelsen var særdeles naadig. Czaren rakte dem Haanden, bød dem blive til Middag, og ved Bordet sendte han den ene Ret efter den anden hen til dem, en Opmærksomhed, som de hver Gang maatte takke for ved at reise sig op, i alt 65 Gange, og endda bleve de skjældte ud af Tjenerne, fordi de ikke havde passet paa at reise sig ofte nok. Ulfeld nød den særlige Naade at maatte drikke af et Bæger, som Czaren først havde drukket

af, og Selvherskeren over alle Russer gik endog saa vidt i sin Nedladenhed, at han mod al Sædvane brød Tausheden ved Bordet og beklagede de mange Besværligheder, som de havde maattet udstaae paa Reisen. Saaledes syntes Alt at spaae godt for Ulfeld og hans Hverv.

Den næste Dag begyndte de egentlige Underhandlinger.[1]) Jacob Ulfelds Instrux lød paa, at han skulde slutte en «evig» Fred med Rusland; men herpaa vilde man fra russisk Side kun gaae ind, hvis Danmark vilde slutte Forbund med Rusland og love det Hjælp mod dets Fjender. Dette havde Ulfeld ikke Fuldmagt til at love, og det vilde selvfølgelig have været høist ubesindigt af Danmark, om det uden Udsigt til Fordel alene for Ruslands Skyld havde styrtet sig ind i en Krig med Sverig og Polen. Ulfeld maatte altsaa svare bestemt Nei til denne Betingelse. Nu vendte Bladet sig. De russiske Underhandlere, der tilfulde forstod at vurdere det Fordelagtige i at have

[1]) See Resen: Frederik den Andens Krønike S. 314—315. — Suhms gamle Samlinger I, 165—168. — Historisk Tidsskrift 5, 435—436. — Forhandlings-Protokollen. Geh. Arch. Membraner. Rusland 11. b. — Sjællandske Tegnelser 18/5 1579. — Rostgaardske Samlinger Nr. 48 fol. Univ. Bibl.

Ulfeld i deres Magt, optraadte bydende, vilde ikke høre paa hans Indvendinger og endte med at opstille det Ultimatum: enten Fred kun paa 15 Aar eller Krig strax.

Begge Vilkaar vare uheldige for Danmark. Det nuværende Øieblik var med Flid valgt til at slutte en bestandig Fred, thi Czaren var trængt af Fjender fra alle Kanter. Men hvo kunde vide, hvorledes Forholdene vilde stille sig om 15 Aar? Var Danmark til den Tid indviklet i Krig, kunde Rusland let komme til at diktere Betingelserne. Men paa den anden Side at antage det andet Vilkaar, Krig strax, var ligesaa farligt. Det var jo at styrte sig i Krig for at undgaae Krig. Og Russerne vilde have al Fordelen, de vilde naturligvis, længe før Krigserklæringen var naaet Danmark, begynde med at ødelægge de danske Besiddelser i Lifland, erobre Øsel og maaske trænge nordenfra ned i Norge. Al Eiendom vilde være plyndret og brændt, og alt Levende myrdet eller bortført, før Frederik den Anden kunde bringe Hjælp.

Under alle disse Betragtninger krympede Ulfeld sig. I sin Nød forsøgte han endnu engang at gjøre Forestillinger og indvendte, at, da Rus-

sernes Forslag ikke var omtalt i hans Instrux, havde han ikke Fuldmagt til at besvare dette, men maatte først tale med sin Konge derom. Russerne vare imidlertid ikke tilsinds at lade Fuglen saa let slippe dem af Haanden. De svarede, at han kunde gjerne indhente nye Instruxer hjemmefra, men han skulde forblive der, indtil Svaret kom. Nu tabte Ulfeld ganske Modet, han havde paa Reisen noksom erfaret, hvorledes russisk Velvillie mod Fremmede tog sig ud, han ønskede ikke at stifte Bekjendtskab med det Modsatte. Hvad Respekt skulde denne Czar have for Folkerettens Bud om Gesandters Ukrænkelighed, naar han daglig lige overfor sine egne Undersaatter overtraadte de simpleste Menneskelighedens Love? Et Aar eller to endnu i Rusland vilde være en Række af de utaaleligste Lidelser. Og hvad borgede for, at Ulfeld nogensinde slap bort! Det Rimeligste var, at Frederik den Anden vilde rent afslaae Czarens Forslag og ofre Hensynet til sit Gesandtskab for det vigtigere til hele Fædrelandet.

Det var for meget; Ulfeld gav efter. Han beroligede sig selv med, at det var hans Pligt, som Forholdene nu vare, at overskride sin Instrux

Moskou. Vist er det, han forhastede sig ikke med at afgive detailleret Beretning. Omstændighederne kom ham i denne Henseende til Hjælp. Dagens brændende Spørgsmaal herhjemme var Ordningen af Hertugerne Hans's og Adolfs Forlehning med Slesvig; Kongens Svoger, Churfyrst August af Sachsen, og hans Svigerfader, Ulrik af Meklenborg, samt Landgreven af Hessen havde paataget sig at mægle Parterne imellem, og Underhandlingerne desangaaende optoge al Interessen. Ulfeld slap da lykkelig igjennem den første Skjærsild. Efter at have aflagt en foreløbig Rapport til Kongen paa Koldinghus, i hvilken han vel neppe har fremhævet Skyggesiderne af sit Resultat mere end høist nødvendigt, og hvor Frederik den Andens bekjendte Godmodighed sikkert er kommen ham til Hjælp, drog han over til Fyen, hvor hans Lehn Dalumkloster og hans Herresæde Kogsbøl (Holkenhavn) ventede paa ham.

Den 25de Marts endtes Striden mellem Kongen og hans Farbrødre ved Forliget i Odense. Endnu engang nød Jacob Ulfeld den Ære at optræde som en af Kongens høit betroede Mænd; han mødte i Odense sammen med Kantsleren Niels Kaas, Marsken Peder Gyldenstjerne og Jørgen Rosenkrands

naaede de endelig Kysten i Begyndelsen af November. Men Aarstiden var da altfor fremrykket til at seile hjem, de maatte drage over Land den lange Vei gjennem Polen og Tydskland. Først den 6te Januar 1579 rede de ind i Kolding. Hvad Følelser de besjæledes af ved atter at være paa Hjemmets Grund, har Ulfeld tydeligt udtrykt i Slutningsordene af sin Reisebeskrivelse: «Forresten ofre vi Tak til Himlens Gud, som frelste os fra den grumme Pharaos, det christelige Navns afsagte Fjendes, Moscovitens Haand og førte os uskadte hjem til vort Fædreland. Ham være Ære evindelig!»

Reisen var nu forbi, Regnskabstimen forestod. Ulfeld kunde neppe dølge for sig selv, at Udbyttet af hans Sendelse kun var ringe, og at det opnaaede Resultat betydeligt afveg fra, hvad der var paalagt ham at udvirke. Og et Spørgsmaal var det, om Kongen og Rigsraadet vilde kunne forstaae hans Grunde til at gaae ind paa det russiske Tilbud, om ikke alle de Argumenter, der i Czarens Nærhed forekom ham saa vægtige og indlysende, havde skiftet Charakter med Omgivelserne og vilde tage sig anderledes ud paa Koldinghus end i

bart Forsøg; men et Resultat som dette havde han dog ikke ventet. Han vilde i Begyndelsen ikke troe, hvad han hørte oplæse, det var saa himmelvidt forskjelligt fra det Indtryk, han havde faaet gjennem Ulfelds foreløbige Beretning, at han troede, her maatte være skeet et Bedrageri ved Afskriften, og derfor øieblikkelig lod Gesandtskabets Sekretair, Poul Vernike, kalde. Neppe traadte denne ind ad Døren, før Kongen overfusede ham og i sin Forbitrelse truede ham med den høieste Straf, men da Poul Vernike fik forklaret sig, viste det sig snart, at her forelaa noget Andet og Mere end Feil i Afskrivningen. Kongen var ude af sig selv af Vrede, han lod hente Kantsleren, Admiralen og Rentemesteren og forlangte snarest muligt Rigsraadet sammenkaldt for at paadømme dette uhørte Bedrageri. Der sendtes Breve til alle Landets Kanter, Rigsraadet fik Befaling at komme sammen til et extraordinairt Møde i Roeskilde, og Gesandtskabets 4 Hovedmænd stævnedes til at møde for Raadet og forsvare sig.[1])

---

[1]) Se Sjællandske Tegnelser $^{15}/_{5}$ og $^{18}/_{5}$ 1579. — smlgn. Sjællandske Tegnelser $^{28}/_{8}$ 1588.

Den første Efterretning, som Ulfeld fik om den Storm, der ventede, var et Brev[1]) fra Poul Vernike, hvori denne meldte ham, hvad der var skeet, og ikke uden en vis Ondskab tilføiede, at han, Poul Vernike, ikke havde kunnet svare paa Sagens Realitet, men blot henholdt sig til, hvad han ofte nok paa Reisen havde faaet at høre, at han ikke var med som Gesandt, men kun som Skriver. Ulfeld forstod tilfulde Øieblikkets Alvor, han kjendte for vel Kongens Vrede og sine Standsfællers Forsonlighed paa Andres Bekostning; der var ingen Tid at spilde, han maatte see at skaffe sig en paalidelig og indflydelsesrig Allieret. Hans Valg var hurtigt truffet. Den eneste, der kunde maale sig i Anseelse og Indflydelse med Niels Kaas, Christoffer Valkendorf og alle de andre Rigsraader, var Statholderen i Hertugdommerne, Kongens Ven og prøvede Raadgiver, Henrik Ranzau. Ham gjaldt det om at vinde.

Skyndsomst drog Ulfeld ned til Segeberg og forestillede ham hele Sagen fra Ende til anden. Henrik Ranzau var for øvet en Statsmand og havde for klart et Blik til ikke snart at see, at

---

[1]) af $^{19}/_{5}$ 1579. Geh. Arch. Membraner. Rusland. 12. c.

der egentlig Intet var skeet, der kunde komme Landet til Skade. Som Sagerne stod, havde Kongen baade Ret og Magt til at berøve Overenskomsten enhver Betydning ved at nægte den sin Underskrift. Og han kjendte ogsaa Kongen for godt til ikke at vide, at naar dette først var gjort ham ret indlysende, vilde efterhaanden Vreden mod Gesandternes Personer sætte sig. Det faldt derfor Ulfeld let at bevæge ham til at skrive til Kongen. Ranzau vilde rimeligvis selv uden denne Opfordring have betragtet det som sin Pligt at gjøre Kongen opmærksom derpaa og befrie sin Herre for saa plump en Overrumpling som den russiske, nu kunde han tillige gjøre Ulfeld en Tjeneste og vise Rigsraadet sin Indflydelse; han lovede derfor gjerne at fremstille Kongen Sagen, som den stillede sig for ham, og gaae i Forbøn for Gesandterne. Lidt lettere om Hjertet forlod Ulfeld Segeberg.

Henrik Ranzau skrev til Kongen.[1]) Han opfyldte ærligt sit Løfte til Ulfeld og talte varmt hans Sag, men mod Sædvane vare hans Ord uden Virkning. Kongens Vrede blev ikke dæmpet.

[1]) dat. Segeberg den $^{27}/_{6}$ 1579. Geh. Arch. Membraner. Rusland 12 b.

Stævningsdagen kom, Rigsraadet samledes den 13de Juli paa Roeskildgaard.[1]) Som kongelig Anklager optraadte Kongens Sekretair, Historikeren Arild Hvitfeld. Hans Opgave var temmelig let, han behøvede kun Punkt for Punkt at sammenstille Instruxen og den indgaaede Overenskomst, Uoverensstemmelserne vare saa store, at de maatte falde Enhver i Øinene. Instruxen bød at fornye det gamle Venskab og slutte en «evig» Fred med Rusland. Gesandterne havde derimod sluttet en Vaabenstilstand paa 15 Aar. Instruxen bød at tilbagefordre de tre af Russerne erobrede Fæstninger i Lifland: Hapsal, Leal og Lode; hvis Czaren ikke vilde afstaae disse, skulde man forlange en Pengesum i Erstatning, som han i tidligere Breve havde ladet sig forlyde med at ville gaae ind paa. Men i yderste Nød maatte Gesandterne ogsaa opgive denne Fordring mod at sikre Danmark rolig Besiddelse af Øsel og dette Stifts Eiendomme i Churland. Hvad havde de gjort? De havde afstaaet de tre Fæstninger i Lifland uden Erstatning, afstaaet alt Stiftets Gods i Churland ligeledes

---

[1]) Om det Følgende se Rigsraadsdom af 14/7 1579. Geh. Arch. Domme Nr. 116. Pergament.

uden Erstatning, ja endog givet Afkald paa Frederik den Andens Arvefølgeret i dette Land efter sin Broder Magnus. Instruxen bød, at de skulde faae en bestemt Grændse fastsat mellem Norge og Rusland, da Russerne bestandig vare trængte videre og videre ind paa norsk Grund. Nu havde Gesandterne ganske vist faaet et Grændsemøde aftalt til næste Aar (1580), men samtidig havde de trukket Norge ind i Forhandlingerne og sluttet en 15 Aars Stilstand ogsaa for dette Lands Vedkommende, som om Norge ikke bestandig havde levet i Fred med Rusland. Og endelig havde de paa Kongens Vegne lovet, at enhver Lithauer eller blot Ikketydsker, som slap over til Øsel, skulde atter blive udleveret til Rusland. Herved havde de gjort endogsaa den Smule, de havde opnaaet, Stilstanden paa 15 Aar, til et rent Intet; thi det stod nu til Russerne at afgjøre, naar de vilde bryde Vaabenhvilen under Paaskud af, at dette Punkt ikke var blevet overholdt. Naar Czaren havde faaet Fred med Polen og Sverig, behøvede han blot at paastaae, at der var en Lithauer paa Øsel, for at have en gyldig Grund til Krig med Danmark. Efterdi de da saaledes Punkt for Punkt havde overtraadt Instruxen og indgaaet saa uheldige

Vilkaar for deres Fædreland, og efterdi de havde undladt at anvende den simpleste Forsigtigheds-regel, nemlig kun at slutte Overenskomsten under Forbehold af Kongens Godkjendelse, saa mente Hvitfeld, at de høilig havde handlet Uret og burde «stande Kongen og Riget til Rette».

Nu tog Ulfeld Ordet. Han begyndte med at minde om, at man let er tilbøielig til at overvurdere, hvad et Gesandtskab kan udrette. Sandheden er dog, at et Gesandtskab ikke kan opnaae en Smule mere, end hvad Herskeren i Landet vil gaae ind paa. Gesandterne maae da siges at have opfyldt deres Pligt, naar de bevisligt have fremført deres Andragende, om end de kun have faaet et afslaaende Svar. Og at han og hans Ledsagere tilfulde havde røgtet deres Hverv, forsaavidt de havde fremført Alt, hvad Instruxen bød dem, det fremgik noksom af deres Forhandlings-Protokol og af Czarens medgivne Brev. Man havde indvendt, at de ikke havde fulgt deres Instrux. Men det maatte erindres, at da de ikke kunde gaae ind paa Czarens Fordring om Forsvars-Forbund, bleve de ved det russiske Ultimatum: Fred paa 15 Aar eller Krig strax, stillede saaledes, at der ikke længere kunde være Tale om at følge In-

struxen, men kun om at handle efter Konduite og altsaa vælge det mindste af de to Onder. Havde de halsstarrigt holdt sig til Instruxens Ordlyd og kun villet indlade sig paa en «evig» Fred, saa var Følgen bleven, at Russerne strax havde begyndt Krigen. Han vidste sikkert, at de havde samlet Tropper i Lifland for at gaae over til Øsel. Russerne vilde have hærget og ødelagt alle danske Besiddelser derovre og maaske Størsteparten af Norge med, før Krigserklæringen kunde være naaet til Danmark, endsige før der kunde bringes Hjælp. De havde da valgt Fred paa 15 Aar. Herved havde de opnaaet, hvad der overhovedet kunde opnaaes: at faae hele Spørgsmaalet udsat; thi naar de først vare komne tilbage og havde forestillet Kongen Forholdene, saa kunde denne jo selv vælge, hvad han ønskede, Fred eller Krig.

Men, kunde man indvende, hvorfor valgte I ikke at udsætte Sagen under den brugelige Form: at indhente nye Instruxer? Hertil vilde han svare, at de havde tidligere Erfaringer i altfor friskt Minde. En af deres Midte, Poul Vernike, havde jo for et Par Aar siden været i en lignende Sendelse til Rusland angaaende de tre Fæstninger i Lifland Hapsal, Leal og Lode. Han lod sig forlede

til at troe paa Russernes Ærlighed, og medens han ventede et Aar i Moskou, erobrede Russerne uden videre de tre Fæstninger og sendte ham saa hjem, da Sagen saaledes var afgjort. Nei, ved at handle, som de gjorde, havde de netop varetaget Kongens og Landets sande Tarv. Og selve den Paastand, at de herved i detmindste formelt havde overtraadt deres Instrux, var kun delvis sand. Thi Instruxen gav dem udtrykkelig Fuldmagt til, naar et Tilfælde indtraf, som ikke var omtalt deri, da at handle efter deres egen «begavede Forstand», og ramme Kongens og Landets Bedste. Et saadant Tilfælde var indtruffet, de havde været nødte til at handle paa egen Haand og havde gjort det, men i Henhold til deres Instrux.

Der var dernæst blevet indvendt mod Gesandtskabet, at de havde indgaaet ulidelige Vilkaar, uden at tage Forbehold med Hensyn til Kongens Godkjendelse. Han skulde vise, at Kongen var endnu ligesaa fri overfor Overenskomsten som tilforn. Ulfeld og hans Ledsagere havde nemlig med Villie undladt at aflevere deres Fuldmagter i Moskou. Czaren havde altsaa ikke mindste Bevis for, at de havde handlet i Kongens Navn. Fremdeles, selve Overenskomsten med deres

Segl og Underskrifter var nu her tilstede i Riget, de russiske Gesandter, som Czaren havde sendt tilbage med dem, bragte den med sig for at overgive den til Kongens Underskrift. Og endelig, selve dette Dokument var jo betydningsløst, naar Kongen ikke slog Kors over det og kyssede det, underskrev og forseglede det. Det stod nu ene og alene til Kongen at afgjøre, hvorvidt han vilde godkjende det eller ei.

Kongen behøvede altsaa ikke at gaae ind paa Overenskomsten. Men hvad mere var, han havde vægtige Grunde til at lade være, thi den var allerede brudt af Czaren. Der stod jo i Forliget, at Danske maatte handle hvor de vilde i Rusland, men desuagtet var det blevet forbudt alle de danske Kjøbmænd, som havde sluttet sig til Gesandtskabet, baade Anders Hes, Jacob Falkener, Peter Frantzen og Claus Bundtmager, at handle paa noget Sted, hverken i Moskou eller i Narva. Czaren havde endog taget alle deres Varer fra dem, lovet dem Erstatning inden de forlod Riget, men ikke betalt dem en Skilling. Og efterat Czaren havde kysset og forseglet Traktaten, havde han uden videre rettet i den paany og mod Gesandternes Villie forandret Aaret for Grændsemødet

i Norge fra 1579 til 1580.[1]) Endelig havde Czaren ikke efter Løfte givet alle de danske Fanger fri og sendt dem til Dorpat. Det var klart, at en Traktat, der saaledes forud var brudt, ikke havde nogen bindende Kraft.

Saa man da altsaa hen til, at Gesandtskabet under saa vanskelige Forhold, hos et saa troløst og barbarisk Folk havde, uden at overskride sin Instrux, befriet Fædrelandet fra en stor overhængende Fare og trods alle Anslag og paanødte Forpligtelser sluttelig bragt det dertil, at Kongen havde sin fulde Handlefrihed, saa maatte man snarere rose Gesandtskabet for dets Færd end dadle det.

Arild Hvitfeld fik endnu engang Ordet og svarede kortelig hertil, at Ulfeld feilede, naar han paastod, at han og hans Ledsagere havde valgt det bedste af to dem paatrængte onde Kaar. Der stod jo udtrykkeligt i Czarens Brev, at de i Kongens Navn havde begjæret Vaabenstilstand paa 15 Aar, ikke, at saadant var blevet dem tilbudt.

---

[1]) Originalen, der findes i Geheimearchivet, viser, at Ulfeld har Ret i denne Paastand. Pergamentet bærer endnu Spor af Raderingen, og det nye Aarstal er skrevet med mørkere Blæk end det øvrige.

Og det var en stor Feiltagelse, naar Ulfeld mente, at den Artikel i deres Instrux, hvorved det tillodes dem i visse Tilfælde at handle efter Konduite, kunde forklares saaledes, at de overhovedet ikke behøvede at tage Hensyn til nogen af de øvrige Artikler. Han maatte derfor fastholde, hvad han tidligere havde sat i Rette.

Derpaa skredes der til Dom. Det var ikke lykkedes Ulfeld at overbevise sine Dommere, thi Dommen lød paa, at Jacob Ulfeld, Gregers Ulfstand, Arild Urup og Poul Vernike, fordi de havde handlet imod deres Instrux, skulde stande Kongen til Rette.

Neppe var Dommen fældet, før der forefaldt en Scene af en hel anden Art, idet de russiske Gesandter, som vare komne kort efter Jacob Ulfeld til Danmark, stedtes til Audients. Tiden og Stedet til denne Audients kunde ved første Øiekast synes besynderligt valgt, især naar man tog Hensyn til, at de havde maattet vente saalænge paa at faae den, men ved nærmere Betragtning kunde Meningen dermed ikke være uklar for Nogen. De bleve meget koldt modtagne og fik kun den ene Audients. Kort efter blev det dem betydet, at da de ikke havde havt Gaver med fra Czaren, agtede

Kongen heller ikke at sende Noget til ham, deres egne private Foræringer til Kongen, som de havde overrakt i Roeskilde kunde de selv beholde, og iøvrigt maatte de reise, naar de lystede, da Kongen havde medgivet Skibskapitain Peter Adrian sit skriftlige Svar til deres Herre. Det medgivne Brev indeholdt, som man kunde forudsee, et fuldstændigt Afslag: Da Czaren, istedenfor, som han havde tilbudt, at slutte en bestandig Fred, havde søgt at paatvinge de kongelige Gesandter en 15 Aars Vaabenhvile, der alene laa i Czarens, men ikke i Kongens Interesse, saa kunde denne ikke indlade sig paa at underskrive det derom oprettede Dokument.[1]) — Hermed vare de væsentligste politiske Følger af Ulfelds uheldige Gesandtskab udslettede.

Anderledes forholdt det sig med de personlige, de begyndte først nu at vise sig. Ulfeld var bleven dømt til at stande Kongen til Rette, det udførtes saaledes, at han blev udstødt af Rigsraadet, hans Lehn blev ham frataget, og det henstilledes til Kongen, hvad yderligere Straf han vilde tage over ham og hans Ledsagere. Kongen

[1]) Geh. Arch. Membraner. Rusland 11 b.

lod sig imidlertid forsaavidt formilde, som han lod det blive derved og paa Rigsraadets Forbøn ikke idømte dem nogen Pengebøde eller anden Straf, men gav dem sin skriftlige Erklæring for, at de og deres Arvinger skulde være frie for videre Tiltale i denne Sag.[1])

Det var et haardt Stød for Jacob Ulfeld. Forbitret forlod han Roeskilde og trak sig tilbage til sine Godser. Hans Lehn blev overgivet til en Anden,[2]) hans Plads i Rigsraadet besat, hele hans Embedsvirksomhed var afbrudt, han fik Tid nok til i Ensomhed at gruble over Verdens Utaknemmelighed. Han kunde dog ikke for Alvor troe, at Alt skulde være forbi med det Samme; engang tidligere (1569) havde han været under lignende Forhold, og det var endt godt, hemmeligt haabede han derfor paa Benaadning igjen. Men han vilde vise, at han kunde undvære den, han var desuden den Forurettede, Modparten burde gjøre det første Skridt. Derfor holdt han sig tilbage ved alle Leiligheder, selv der, hvor hans Udeblivelse var en ligefrem Uhøflighed. Han glimrede saaledes

---

[1]) Den skriftlige Erklæring i Sjæll. Registre 16/7 1579.

[2]) Fyenske Registre 5/8 1579.

ved sin Fraværelse, da Adelen i Odense 1580 valgte den treaarige Christian den Fjerde til Frederik den Andens Efterfølger, saa der maatte affordres ham en særskilt Erklæring om, at han deltog i Valget.[1])

Hjemme sysselsatte han sig ivrigt med Driften af sine Gaarde og med videnskabelige Studier. Han var Eier af Kogsbøl, Bavelse og Selsø. Selsø havde han allerede tidligere opført fra ny af, nu ombyggede han Bavelse,[2]) rev Kogsbøl ned og flyttede den nærmere til Stranden. Der byggede han de to Længer, som endnu danne de to Sidefløie af det smukke Holkenhavn, og samtidig lod han Gaarden skifte Navn og kaldte den Ulfeldsholm. I sin Ungdom havde han som saamange andre af Datidens Adelsmænd faaet en lærd Opdragelse. Nu udfyldte han Tiden med Studiet af Danmarks Historie og skrev paa Latin sin livlige lille Fremstilling af Forholdene i Danmark fra 1333 til 1559. Men først og fremmest syslede han med Beskrivelsen af sin Gesandtskabsreise til

[1]) Geh. Arch. Hyldinger. Nr. 32. Erklæringen er dateret Kogsbøl den 24/6 1580.
[2]) Klevenfelds Dokumenter til Familien Ulfeld. 27/8 1581. Geh. Arch.

Rusland, den dannede jo baade i sig selv og ved sine Følger det vigtigste Afsnit af hans Liv, og Intet er saa tiltrækkende for en falden Storhed, som i Tankerne at gjenopleve sin Fortid og sikre den imod at blive miskjendt eller glemt. Og han fik Ro til sin Beskjæftigelse, thi intet Skib landede ved Ulfeldsholm, og intet ridende Bud bankede paa Porten for at kalde ham til Hoffet.

Aaringer gik, den Ulfeldske Sag var snart en gammel Historie, glemt af Alle kun ikke af ham selv. Saa døde Frederik den Anden. Det var et alvorligt Øieblik, vel skikket til at vække mangehaande Betragtninger. Kongen var uventet død i sin kraftigste Manddoms Alder. Hans ældste Søn var kun 11 Aar gammel, der var Intet bestemt om Regjeringsformen under saadanne Forhold. Skulde Danmark atter opleve en Borgerkrigs Rædsler? Eller vilde maaske en eller anden mægtig Nabo benytte sig af Øieblikket og angribe Landet, medens det manglede en Styrer? Det var altsammen truende Muligheder, som Fremtiden endnu bar i sit Skjød. Dette Ene følte Alle, at under Frederik den Anden havde Danmark levet en lykkelig Tid, som nu med hans Død rimeligvis var afsluttet.

Kongen havde personlig været meget afholdt; man vidste, at Enkedronningen satte Pris paa, at Begravelsen foregik med saa megen Pragt som muligt,[1]) der samlede sig derfor et usædvanlig talrigt Følge ved Bisættelsen i Roeskilde. Af fremmede Fyrster var personlig mødt Dronningens Fader, Hertug Ulrik af Meklenborg, desuden en stor Mængde Repræsentanter for udenlandske Fyrstehuse; Dronningen selv og alle Børnene vare naturligvis tilstede og dertil Størsteparten af den danske Adel. Saa storartet et Ligfølge var aldrig seet herhjemme.

Prædikenen var til Ende, Psalmesangen forstummet, Liget bragt til dets sidste Hvilested. Følget ordnede sig allerede paa Kirkegulvet, for at vende tilbage til Bispegaarden, saa, fortælles der, traadte med Eet Jacob Ulfeld frem og standsede Sørgeskaren. Med høi Røst tog han tilorde og sagde, at den Drot, som de nu havde begravet, og hvis Pris havde lydt i Ligprædikenerne, havde ikke opført sig imod ham, som han burde. Han, Jacob Ulfeld, var til Tak for alle de Tjenester, han havde vist sin Konge og sit Fædreland, kun

[1]) Sjællandske Tegnelser $^{29}/_{4}$ 1588.

bleven lønnet med Haan, udstødt af Rigsraadet og berøvet sine Lehn.

Der er noget i høi Grad pinligt ved denne Scene, endnu saa mange Aar efter gjør den et uhyggeligt og frastødende Indtryk. Til Held for Jacob Ulfeld og hans Eftermæle er den hele Fortælling imidlertid usand.[1]) Den beroer paa en Misforstaaelse, hvortil Anledningen let lader sig paavise. Efter de samtidige og eneste paalidelige Kilder forholder Sagen sig saaledes:

Det er ikke engang sandsynligt, at Jacob Ulfeld har været med ved Frederik den Andens Begravelse, han har ikke havt nogen Funktion og omtales heller intetsteds. Meget maatte ogsaa holde ham tilbage, kun Lidet tilskynde ham dertil. Men selv om han har været tilstede, har han aldeles ingen Rolle spillet, han har tabt sig i Mængden, hvilket sømmede sig bedst for ham. Men over to Maaneder derefter, den 12te August[2]) var han tilsagt til at møde i Roeskilde

[1]) Den forekommer første Gang hos Slange (Christian den Fjerdes Historie I, 10) og er derfra gaaet over i alle senere Fremstillinger, der støtte sig til hans udførlige Beretning.

[2]) See Befalingen i Sjællandske Tegnelser $^{5}/_{7}$ 1588. — Begravelsen var foregaaet den 5te Juni.

i Anledning af en Omordning af Rostjenesten; paa Grund af den store Mængde Adelsmænd, der ventedes, havde man valgt Byens største Lokale, Domkirken, til Forsamlingssted; og det er denne tilfældige Omstændighed i Forbindelse med de Ytringer, som Ulfeld der fremkom med, der have afgivet Stoffet til det ovenanførte Opspind.

Som Eier af Bavelse og Selsø skulde han altsaa møde i Roeskilde og lade sig taxere til Rostjeneste. Denne Taxation foregik omtrent samtidig i Skaane og paa Øerne, i Jylland var Omordningen allerede foretaget under Frederik den Anden. Paa hvert Forsamlingssted fungerede nogle Rigsraader som Taxations-Mænd, Tilfældet vilde, at netop selve de fire Regjeringsraader under Christian den Fjerdes Umyndighed: Niels Kaas, Peder Munk, Jørgen Rosenkrands og Christoffer Valkendorf skulde lede Taxationen i Roeskilde. Der var noget Trykkende for Jacob Ulfeld i at skulle mødes med dem igjen. Den sidste Gang, de havde været sammen og taltes ved, var for ni Aar siden i Odense; de havde dømt Ulfeld ud af Rigsraadet og berøvet ham hans Lehn, selv vare de nu af Skjæbnen løftede til den høieste Magt og Anseelse, som nogen Adelsmand i Danmark

nogensinde havde besiddet. Det laa nær for Ulfeld at slutte, at hvis han var bleven i Rigsraadet, kunde Valget ligesaa godt være faldet paa ham. Det kogte i ham ved Tanken om nu at skulle møde for dem som deres Undergivne. Hans Hjerte svulmede af Forbitrelse, Undseelse og krænket Stolthed. — Men dog, hvo kunde vide, maaske de ønskede en Forsoning. De trængte til Støtte. Lehnene sad løse nu. Det gjaldt om at optræde snildt. Maaske kunde han vende hjem med en god Forlehning. Det var det første Skridt til at komme ind i Rigsraadet. — Han tog sin Reisebeskrivelse med, den kunde dog maaske komme til Anvendelse ved denne Leilighed.

Med Bogen under Armen traadte han ind i Kirken.[1]) Men han var ikke ganske Herre over sig selv. Han havde en ubestemt flov Følelse af, at Noget maatte der gjøres, han maatte optræde med Eclat for ikke at spille en ynkelig Figur; herved kom der noget Forceret over ham, som gjorde, at han tabte sin vante Sikkerhed. Han var med eet Ord i den Tilstand, hvori man som

[1]) See den udførlige Beskrivelse i Sjællandske Tegnelser $^{26}/_{8}$ 1588.

oftest forløber sig. Da Forhandlingerne vare i fuld Gang, traadte han pludselig ud paa Gulvet og bad Regjeringsraaderne om en Samtale i Eenrum. Men førend disse endnu havde faaet besvaret dette underlige Forlangende, brusede alt det Meget frem, som saalænge havde ligget ham paa Hjerte. Med stigende Heftighed fortalte han om al den Uret, han havde lidt under Frederik den Anden. Han havde tjent sin Konge tro tillands og tilvands, hjemme og ude, han var kommen saaret hjem og havde døiet Møie og Besvær. Og hvad Løn havde han høstet? Kun Kongens Ugunst og Foragt. Han havde mistet sine Forlehninger og var bleven udstødt af Rigsraadet, medens Andre, som han havde seet som Drenge, havde faaet de største Lehn og Sæde i Raadet. Han vidste nok, at det var Reisen til Rusland, man anklagede ham for, men her i sin Haand havde han en Bog, som han vilde vise dem. Den skulde nu udkomme og dømme ham og alle hans Anklagere imellem.

Udbruddet var til Ende, Ulfeld havde spillet sin sidste Trumf ud. Havde nu blot Regjeringsraaderne ladet sig forbløffe, eller vare de blevne hidsige, saa havde det ene Ord kunnet tage det andet, og Ulfeld endnu være kommen nogenlunde

godt fra det. Men uheldigvis var det den gamle sindige Niels Kaas, der stod overfor ham. Han forløb sig ikke, han slog ikke paa Kaarden eller foer op og spurgte, om han vidste, hvem han talte til, men med rolig Værdighed tog han mod Bogen og svarede, at de gjerne skulde læse den igjennem og ved Leilighed meddele ham deres Mening om den.

Slaget var ganske tabt. Ulfeld havde ikke opnaaet Andet end grundigt at forløbe sig, og derved forspildt hver Udsigt til at gjøre sin Lykke under det nye Regimente. Der var kun Eet for ham at gjøre: snarest muligt at vende hjem til Selsø.

Nu kom Turen til Regjeringsraaderne at svare ham. De vilde gjerne gjøre Svaret saa offentligt som muligt, uden dog just derfor at lade Ulfeld møde for Rigsraadet eller en Adelsforsamling. Leiligheden tilbød sig af sig selv. Ulfeld laa netop i Proces med Eiler Grubbes Arvinger og skulde i den Anledning møde ved Landsthinget i Ringsted. Naar Landsthing holdtes, var der altid en hel Del Folk samlede, Interesserede og Nysgjerrige, saa at hvad der foregik havde Offentlighedens hele Præg og hurtigt kom til almindelig

Kundskab; og det traf sig just saa heldigt, at der var valgt en af Rigsraadet til Sættedommer i denne Sag, nemlig Ulfelds tidligere Anklager, Historikeren Arild Hvitfeld, den yngste af de Drenge, som Ulfeld havde seet voxe op og faae Forlehninger og Sæde i Rigsraadet. Han fik da Ordre til fra Dommersædet at give Ulfeld Regjeringsraadernes Svar.[1])

Det var skarpt, som man kunde vente sig det: Det havde været dem meget imod, at Ulfeld paa et saadant Sted havde rippet op i en gammel Sag, der helst burde hvile, og tilmed gjort det paa en Maade, der var til Forkleinelse for den afdøde Konge. Da nu Ulfeld havde ladet sig forlyde med, at han agtede at offentliggjøre den Bog, som han havde overleveret dem, vilde de dog sige ham, at da den indeholdt Fornærmelser og Anklager mod den afdøde Konge og det daværende Rigsraad, saa kunde de ikke forsvare for den udvalgte Konge at tie stille dertil, og de vilde derfor raade ham til vel at betænke, hvad han gjorde. Lod han den udkomme, saa maatte han endelig ikke glemme at tilføie dels hans Instrux, dels den

[1]) Sjællandske Tegnelser $^{26}/_{8}$ 1588.

Overenskomst, som han indgik med Czaren, forat enhver Læser kunde dømme om, hvorledes han havde udført det ham paalagte Hverv. Glemte han at gjøre denne Tilføielse, saa skulde de vel sørge for, at det kom til offentlig Kundskab, at Kongen og Rigsraadet havde havt fuld Føie til at dømme, som de havde gjort. Men de haabede, at han ikke vilde sætte dem i denne Nødvendighed.

Det er altid vanskeligt at gjøre en Feiltagelse god igjen, navnlig naar Feiltagelsen bestaaer i, at man er kommen til af sige sin Hjertens Mening. Ulfeld var i dette ubehagelige Tilfælde. Ingen kunde tvivle om, at hvad han havde sagt i Roeskilde var et klart Udtryk for, hvad han virkelig følte: Had og Forbitrelse mod den afdøde Konge og Alle, der havde været med til at støde ham ud af Rigsraadet, og den inderligste Lyst til at hævne sig, naar Leilighed gaves. De Fleste vilde vel under saadanne Forhold have holdt det for bedst at tie stille, i Haab om, at Tiden skulde bringe det Hele i Glemme; Ulfeld foretrak at tale. Da han havde sundet sig i nogen Tid ovenpaa Regjeringsraadernes Svar, der ikke var til at misforstaae, begyndte han at gruble over, om det Skete ikke lod sig gjøre godt igjen. Han tænkte

saalænge derpaa, til han tilsidst skrev til Regjeringsraaderne. Brevet[1]) var efter Omstændighederne ret snildt affattet. Han anvendte det gamle Fif at søndre mellem Angreb og Forsvar og sagde, at han aldrig havde tænkt paa at angribe eller klage over Nogen, hverken sine fordums Dommere eller salig Kongen, hvis Død han maaske beklagede høiere end nogen Anden. Det havde derfor smertet ham dybt, at de havde opfattet hans Ord saaledes. Hans Mening var simpelthen den, at han nu var en gammel Mand, der ikke vidste, hvad Dag han blev kaldt bort; det pinte ham da, naar han tænkte paa Fremtiden, at hans Minde maaske skulde besudles efter hans Død, og hans Udstødelse af Rigsraadet forklares paa en Maade, der ikke stemmede med den virkelige Grund. Han havde derfor forfattet denne Bog, ikke for at retfærdiggjøre sig, det være langtfra, endsige for at reise Beskyldning mod nogen Anden, men blot for at lade Sandheden skee Fyldest og sikre sig imod, at man efter hans Død beskyldte ham for mere, end han virkelig havde begaaet. Derfor

---

[1]) Indoptaget i Regjeringsraadernes Svar af ¹³/₁₁ 1588. Sjællandske Tegnelser.

havde han ogsaa anseet det for sin Pligt først at forelægge dem Bogen, førend den udkom, saa at han kunde føle sig rolig med Hensyn til, at den hele Plan havde deres Bifald, og at der Intet stod i den, som stred mod deres Opfattelse.

Det lød ret smukt. Men han havde med gamle Statsmænd at gjøre, Ingen af dem bed paa Krogen. Han opnaaede kun at faae et kort Svar fra Regjeringsraaderne, hvori de beklagede, at han ikke havde vidst at udtrykke sin Mening tydeligere, thi hverken de eller de andre Tilstedeværende havde forstaaet, at dette var Hensigten med hans Optræden i Roeskilde. Som hans Ord vare faldne, indeholdt de Fornærmelser mod den afdøde Konge, dem og hele Rigsraadet. De kunde derfor ikke nu erklære sig særskilt derom, men maatte henstille Sagen til det samlede Rigsraads Afgjørelse. «Hvilket vi Eder venligen ikke ville forholde».

Det var det sidste Skud, der blev løsnet, Striden døde hen, og Ulfeld skulde vel vogte sig for at optage den paany. Resten af sit Liv tilbragte han i Stilhed, hans Blik rettedes mere og mere mod den store Skilsmisse, der forestod ham, og Tanken om Døden bragte ham til at oversætte et Par gudelige Skrifter derom paa Dansk; der-

imod opgav han ganske Haabet om at naae til høiere Magt og Værdighed, han lod Rigsraadsplanerne flyve og fandt en ædlere Næring for sin Stolthed i Glæden over sine to dygtige Sønner, Jacob og Mogens Ulfeld. Begge havde de i lang Tid været borte fra deres Fædreland. Mogens var just paa Togt i fremmed Tjeneste imod Tyrkerne, og Jacob stod i Begreb med at tiltræde sin Reise fra Venedig til Orienten sammen med sin Ven, Christian Barnekov,[1] paa den Tid, da Faderen forløb sig i Roeskilde. Nu vendte de tilbage og oplivede den Gamles sidste Tid. Det vilde have været ham en Fryd, om han før sin Død (1593) kunde have seet, hvorledes de begge hurtigt stege til de høieste Poster, den ene blev Rigsadmiral, den anden Kantsler, og — hvad der var det vanskeligste for en Ulfeld — forbleve i deres Stillinger til deres Død.

Saa utroligt det lyder, synes dog Reisebeskrivelsen at have spøgt i den Gamles Hoved lige til hans Død. Om han har handlet efter Samraad med sine Sønner eller, hvad der er det rimeligste,

[1]) See Thottske Manuskript-Samling. 4to. Nr. 1294. Kgl. Bibliothek.

han ogsaa har fortiet det for disse, er nu umuligt at afgjøre, men vist er det, at han hemmeligt sendte den til en Bogtrykker i Leyden, for at denne skulde udgive den efter hans Død. Der laa den saa gjemt og glemt, indtil den pludselig dukker op mange Aar efter (1608), da alle de Paagjældende vare døde, og Faa ret vidste, hvad den betød. Den havde havt en underlig Historie ligesom dens Herre. Fra Bogtrykkeren i Leyden var den vandret til en Apotheker, der vilde bruge den til Indpaknings-Papir, da en lærd Mand opdagede den, kjøbte den og lod den udkomme i Frankfurt. Saa ukjendt var Forfatteren, at der paa Titelbladet kom til at staae: «Den danske Adelsmand Jacobs Reise i Rusland»; først senere opdagede man, at Forfatteren havde heddet Jacob Ulfeld, og hans fulde Navn blev da i anden Udgave sat paa Titelbladet.

Hvis Reisebeskrivelsen, som den foreligger trykt, er den samme, som Ulfeld har overleveret Regjeringsraaderne, og han altsaa ikke i Mellemtiden har afglattet nogle skarpe Kanter, maa man iøvrigt indrømme ham, at den var fri for al Polemik. Men samtidigt forstaaer man godt Regjeringsraadernes Ønske om at faae Forholdet mellem In-

structionen og den afsluttede Overenskomst klarere belyst. Dette Spørgsmaal behandles nemlig grumme let. Der bemærkes blot i Forbigaade, at Russerne vare ubehagelige at forhandle med, thi da alt var afgjort og Dokumenterne affattede, forlangte de dem pludseligt gjorte om, hvilket voldte en Del Uleilighed i sidste Øieblik.

Forunderligt skifte Forholdene og spotte hver menneskelig Beregning. Ulfeld frygtede mest af Alt for, at Efterslægten skulde mistyde hans Udstødelse af Rigsraadet og tillægge ham en større Forseelse, end han virkelig havde begaaet ved at overskride sin Instrux. Derfor blev Beskrivelsen af hans Gesandtskabs-Reise hans stadige Tanke. Han anede ikke, at et ubetænksomt Ord af ham i Roeskilde skulde blive langt værre forvansket, og hans Navn — der ellers vilde være glemt som hans Gesandtskab — blive foreviget ved en Beskyldning, hvis Usandfærdighed først trehundrede Aar efter skulde komme for Lyset.

Christian den Fjerdes Besøg hos Tyge Brahe.

Aaret 1592 begyndte trist. En ondartet Koppe-Epidemi greb mere og mere om sig; hvo der kunde, forlod Kjøbenhavn, men Sygdommen fulgte med og bredte sig med de Flygtende. Om virksom Lægehjælp var der ikke Tale. Danmark talte knap et Dusin studerede Læger, fordelte over de forskjellige Landsdele, og de kjendte intet afgjørende Middel mod Sygdommen. Forsaavidt var det altsaa ligegyldigt, at den meste Praxis besørgedes af «Bartskjærere», der ligesaa lidt vidste Raad. Sygdommen gik sin Gang, Ingen kunde hindre den; truede den med at standse, viste Bartskjærerne den atter Vei, ved at bringe Smitten videre.

Danmark var i hint Tidsrum altfor vant til at hjemsøges af smitsomme Sygdomme, til at denne Form derfor skulde vække usædvanlig Opsigt. Paa Stedet selv var Stemningen naturligvis

trykket, Klokkerne ringede oftere til Lig; Hr. Søren eller Hr. Anders tordnede stærkere om Søndagen mod alskens Ugudelighed, der aldrig havde taget slig Overhaand, som just i disse Tider, man passede skrappere paa visse gamle Koner, formodede Hexe, fra hvem dog vistnok det Hele skrev sig; men i de Landsdele, hvortil den ikke var naaet, tog man Sagen med en mærkværdig Ro. Naar Efterretningen endelig efter at have været 8—14 Dage under Veis var naaet over til Jylland, vakte den ikke engang saa megen Opsigt som de andre medfølgende Nyheder om Barnet med de to Hoveder, den store Fisk, der var fanget i Danzig, eller den uhyre «Blodstyrtning» i Ungarn, hvòr der var faldet 100,000 paa hver Side. Man var for vant til at høre pirrende Nyheder, til at en nøgtern Beretning om en slet og ret Sygdom kunde vække Uro, og blev Beretningen overdreven, som den i Regelen hurtig blev, saa laa Kjøbenhavn altfor langt borte, til at der kunde være nogen Fare for Jylland. Efterretningen om denne hele Epidemi vilde derfor maaske knap være naaet ned til vore Dage, hvis ikke en enkelt Omstændighed havde faaet den til at gjøre stærkt Indtryk paa Samtiden: Den udvalgte Konge, den

14aarige Christian den Fjerde blev angreben af Sygdommen.

Han havde den som næsten Alle, til hvem den kom, i høi Grad; i ni Uger var han fængslet til Sygeleiet.[1]) Stor blev Bestyrtelsen og Frygten over hele Landet, da Efterretningen om hans Sygdom kom ud. Man var efterhaanden bleven vant til at betragte ham som noget Fast og Givet, Aaret 1597, da han efter Bestemmelsen skulde overtage Regjeringen og gjøre Ende paa den urolige Formyndertid, stod for den almindelige Bevidsthed som et sikkert Fremtidspunkt, hvorefter man anstillede sine Beregninger, og hvortil man knyttede de lyseste Forhaabninger. Men hvis nu dette Tidspunkt aldrig skulde indtræffe. Hvis han aldrig skulde blive Konge, men døe som Barn, døe nu. Hvad vilde Følgerne blive? Det var lutter mørke Udsigter: Begynde forfra med en Formynderregjering, med et Barn, som endda først skulde vælges til Tronfølger. Og hvo indestod for, at man blev enige om Valget, der var jo to yngre Brødre at vælge imellem. Sæt Rigsraaderne vare umættelige i deres Fordringer, og den yngste Prinds

[1]) Slange: Christian den Fjerdes Historie. I, 62.

bød høist for at blive valgt. En Borgerkrig vilde saa maaske blive Følgen. Og Danmarks Naboer, Sverig, Rusland, den tydske Keiser, for ikke at tale om den fjernere men hensynsløse Philip den Anden, de vilde sikkert vide tilgavns at drage Fordel af slige Forhold. Nei, af Christian den Fjerdes Liv afhang Danmarks Fremtid og Lykke, det havde man aldrig indseet saa tydeligt som nu, da det stod paa Spil.

Hvor almindelig og dyb denne Følelse var, viste sig ikke blot i den Iver, hvormed man i Kjøbenhavn udspurgte Enhver, der kom fra Frederiksborg, hvor den Syge laa, og i det store Antal Ryttere, der ventede ved Færgestæderne rundt om i Landet, for at spørge Nyt hos de Reisende og strax efter sprede sig rundt til de forskjellige Herregaarde i Omegnen; det viste sig tillige paa et andet vigtigere Punkt, i Forholdet mellem de Magthavende. For første men ogsaa sidste Gang under Formynderregjeringen blev der Enighed mellem Enkedronning Sophie og Rigsraaderne ligefra Niels Kaas til Arild Hvitfeld; een Følelse besjælede dem Alle, den deltes selv af Henrik Ranzau og Raaderne i Holsten: Ønsket om at den unge Konge atter matte blive rask.

Under slige Forhold glemmes Privat-Interesserne, idetmindste for en Tid, Enkedronningen beilede ikke længere til Magten men var blot Moder, Rigsraaderne undsaa sig ved at beregne de mulige Fordele ved Prindsens Død, de følte sig for en Stund ikke som Rigsraader men slet og ret som Danske, og for første Gang i lange Tider saa man atter Dronning Sophie gaae uhindret om i Slottets Sale, være ene med Prindsen, vaage hos ham, sidde ved hans Leie, uden at Hans Mikkelsen fulgte med som en Skygge, eller Hak Ulfstand paa en høflig Maade bad hende gaae sin Vei.

Hvad Dronningen bad om, hvad Folket inderligt haabede, blev opfyldt; Prindsen kom sig atter. Med Foraaret vendte hans Sundhed tilbage; førend Bøgeskoven var bleven grøn, førend Hjortenes Takker helt vare komne frem, kunde han atter streife om i Dyrehaven ved Frederiksborg; og snart sad han igjen som en fangen Fugl ved Hans Mikkelsens Side og tydede sin Quinctilian eller Cicero om Pligterne. Med hans Helbredelse vendte Alt tilbage i den gamle Gjænge. Dronningen vistes atter høfligt bort, hun optog paany den afbrudte Kamp. Rigsraaderne lode ikke vente paa sig, Henrik Ranzau pustede til, og Niels Kaas begyndte

forfra paa sit Sisyphus-Arbeide at samle Alle om Fædrelandets Sag.

Knap var imidlertid Kampen begyndt, førend der paany kom en fælleds udvortes Fjende, der paamindede om Enighed, det var en ny Folkesygdom, Pesten. Skjøndt denne var en velbekjendt Sommergjæst, vakte dens Kommen dog dette Aar et stærkt Røre, da den optraadte tidligere og heftigere end sædvanlig. Hidbragt med et Skib fra Lifland begyndte den allerede kort efter Paaske[1]) og tog til med den mildere Aarstid, saa at den længe før Hundedagene havde naaet sin ellers sædvanlige Høide. Sindene vare komne i Bevægelse ved den forudgaaende Koppe-Epidemi, hvad dengang havde staaet paa Spil, var ikke glemt endnu, og med ængstelig Omhyggelighed søgte man nu at værne Prindsens Liv mod den nye Fjende. Der var kun eet virksomt Middel til at undgaae Sygdommen, det eneste afværgende Middel man kjendte, at flygte for den. Saa saare derfor de mindste Spor deraf begyndte at vise sig i Prindsens Nærhed, brød hele Skaren op og drog til andre sundere Egne. Christian den Fjerdes Liv i Aaret 1792

[1]) Slange: Christian den Fjerdes Historie. I, 63.

blev som en Følge deraf i høi Grad omflakkende: Fra Januar til Marts havde han været uafbrudt paa Frederiksborg, i Begyndelsen af April opholdt han sig i Kjøbenhavn, saa drog han atter til Frederiksborg, da Sygdommen tog Overhaand i Hovedstaden. Men den fulgte med til Frederiksborg og drev ham atter sidst i Mai tilbage til Kjøbenhavn. Opholdet her var imidlertid altfor farligt, midt i Juni sendtes han da til et Sted, hvor han aldrig havde boet før nemlig Hørsholm, hvor han blev til ind i Juli; saa brød Skaren op til Andvorskov og her holdt man ud, trindt om beleiret af Pesten, indtil Oktober Maaned, da Prindsen endelig atter kunde vende tilbage til Frederiksborg.[1])

Hvor tiltalende end denne Omflakken i visse Maader kunde være for Christian den Fjerde, saa medførte den dog ogsaa betydelige Ulemper. Det Hof, der fulgte med ham, var grumme indskrænket. Hans Moder havde af politiske Grunde ment for en Tid at burde fortrække, hun forlagde sit Hovedkvarter til Haderslevhus og drog derfra syd paa

[1]) Haandskrift paa Kgl. Bibliothek: Gml. Kgl. Samling 4to. Nr. 2591, (Christian den Fjerdes Stilebog).

til Udlandet. Hans yngre Broder Ulrik var sendt til Rostock for at studere der under Bedstefaderens Øine, og medens deres Moder besøgte ham, forskrev store Rosiner, Svedsker og Sukker til ham fra Helsingør, ja endogsaa «en smuk Brasiliekat, hvid under Ansigtet», hvis Tolderen kunde skaffe en saadan,[1]) saa gik den udvalgte Prinds hjemme og kjedede sig saa smaat under Trykket af den almindelige forkuede Stemning. Hans Søstre vare nok hos ham paa Frederiksborg i Foraarstiden, men de vare altfor smaa til at lege med. Desuden fik de kun sjeldnere Lov til at komme ned i Abildhaven, især ikke nu, da deres rigtige Hovmesterinde, Fru Magrethe Bilde, havde faaet Orlov til at drage til sin Søsterdatters Bryllup og siden pleie sin egen syge Datter, og de derfor i Mellemtiden vare betroede til den alderstegne Fru Dorte Jørgen Rosenkrands' Opsyn.[2]) De smaa Adelsbørn, som tidligere havde været hos Christian den Fjerde og udgjort hans lille Hof, vare nu hjemsendte, han gik da saa temmelig alene. Snakke gammelt med Rigsraaderne kunde

---

[1]) Geh. Arch. Danske Kongers Historie. 73. dd. $^{17}/_{5}$ 1592.
[2]) Dito $^{22}/_{5}$ 1592.

vel være en Adspredelse i Mangel af Andet, men heller ikke dertil var der synderlig Leilighed; de kunde ikke saaledes flakke om, men maatte blive ved Forretningerne i Kjøbenhavn, og hvo der ikke var bunden der, foretrak at reise hjem til sit Lehn eller sin Gaard, især nu, da der var Pest i Byen, og Driften hjemme krævede Tilsyn. Prindsen var da nærmest henvist til sin allersnevreste Kreds, sin Hovmester, Regjeringsraad Hak Ulfstand, og Tugtemesteren Hans Mikkelsen. Men af disse to var Hak Ulfstand i Reglen kun tilstede, naar det gjaldt om at drille Dronning Sophie, ellers var han i Malmø, paa sin Gaard Hikkebjerg i Skaane, kort allevegne, kun ikke hos Prindsen. Denne maatte da søge sin sidste Tilflugt i sin Lærers, Hans Mikkelsens Selskab; han var en høi, alvorlig, værdig Mand, der ypperligt forstod at sætte sig i Respekt og ledede Prindsens Undervisning med stor Dygtighed; men Undervisning, navnlig naar den udstrækkes til hele Dagen, forvexles i en vis Alder let med Tvang, og det gik ikke Christian den Fjerde bedre end andre Børn, Gloser, latinsk Grammatik og Læren om Menneskets Pligter kunde stundom forekomme ham kjedelige.

Under saadanne Omstændigheder vil det for-

staaes, at det var et kjærkomment Tilbud for Christian den Fjerde, da hans faderlige Ven, Niels Kaas, lovede at ville gjøre ham Følgeskab fra Kjøbenhavn til Frederiksborg, da Pesten i April atter fordrev ham fra Hovedstaden. Følgeskabet skulde vel ikke gjælde videre end selve Reisen; Dagen efter maatte Kantsleren igjen være i Byen ved sine Forretninger, men det var dog altid Noget, en lille Afvexling, og saalænge han var tilstede, var Hans Mikkelsens Tryllemagt brudt, Lectierne maatte hvile. Hvorfor Niels Kaas har gjort dette Tilbud er vanskeligt at sige; maaske har han af Forsigtigheds Hensyn holdt det for raadeligst selv at ledsage den unge Konge paa Reisen, selv at undersøge, om Frederiksborg var sikker; maaske har ogsaa Synet af Prindsens Sorg over det korte Ophold i Byen bevæget ham til at bringe dette Offer. Nok er det, han sagde Cancelliet og dets Breve Farvel for en Dag eller to og fulgte sin unge Herre.

Veien til Lyngby frembyder intet Interessant, man taber ikke Noget ved at tilbagelægge den hurtigt. Det var imidlertid dengang ingen let Sag. Rigtignok voldte de mange Led, som spærrede den, for at hindre andre end Kongen og hans

Folk i at benytte den, intet Ophold for Christian den Fjerde og hans Kantsler, Ledvogterne vare paa Pletten med Huen i Haanden og holdt Leddene paa vid Gab; men disse kongelige Tilsynsmænd havde taget sig en anden Gren af deres Forretning mere let: at holde Veien vedlige. Selv efter Datidens Dom var Veien mange Steder «ond», Nutiden vilde vist paa intet Sted have erklæret den for god. De fire Heste for Prindsens Vogn, — et klodset, rumlende, sølvbeslaget Uhyre — maatte bruge alle deres Kræfter for at holde sig i Trav, og værre endnu faldt det for de to, som trak Hans Mikkelsens og det øvrige Følges Vogne. Men alle disse Ulemper ændsedes ikke af de tvende Hovedpersoner, deres Samtale fængslede hele deres Opmærksomhed.[1])

Niels Kaas havde for knap Tid til daglig Brug og var for meget Diplomat til ikke at benytte en Leilighed som denne, hvor han kunde tale uforstyrret med Prindsen, til at behandle et Emne, der laa ham paa Sinde. Et Glimt af Øresund kunde give den tilstrækkelige Anledning til at lede Samtalen hen derpaa: det var Tyge Brahe, han

---

[1]) Christian den Fjerdes latinske Stilebog. $^{27}/_{4}$ 1592.

vilde anbefale til den vordende Konge. I Virkeligheden trængte Tyge Brahe til al den Anbefaling han kunde faae af formaaende Venner, thi hans Stilling var mislig nok. En Særling var han af Naturen; paa engang knarvorn og vittig, myndig og uforsigtig havde han skaffet sig en Mængde Uvenner; hans Lykke og Talenter havde vel erhvervet ham en Del, men Resten havde han selv forskaffet sig. Kom det til Stykket, kunde han knap stole paa en eneste af sin Slægt og ligesaa mange af sin hele Stand, paa et Par aldrende Rigsraader nær. Hans Venner vare altsaa let talte. Ligesaa usikkert stod det til med den «Lykke», han havde gjort. Vel havde han flere anseelige Forlehninger og havde modtaget mange Gaver af Frederik den Anden og siden af Rigsraadet, men hvor usikkert var dog ikke al hans Formue anbragt. Han havde anvendt saa godt som Alt, hvad han eiede, paa Uranienborg. Instrumenterne vare hans, Bygningerne vare hans, men Grunden var — Kongens. En eneste Kurre paa Traaden, og Kongen kunde tilintetgjøre det hele Værk ved at tage Hveen fra ham. Hvad hjalp det, at Dronning Sophie, at hele Rigsraadet havde underskrevet en Forpligtelse til at anbefale Tyge Brahe og hans Børn efter

ham til at beholde Hveen i Forlehning; Den, det kom an paa, blev dog til syvende og sidst Kongen. Hvor let kunde ikke, naar Niels Kaas havde lukket sine Øine, en høitstaaende Uven hvidske den unge Konge Ondt i Øret om Tyge Brahe. Anledninger var der nok af, han skaanede Ingen, des værre heller ikke sig selv. Hvor ubesindigt var det f. Ex. ikke af ham at ægte den Bondepige; han havde derved plettet sin Slægts og sit eget Navn, hans Børn bleve ikke Adelsmænd, ifølge Loven maatte de ikke engang arve ham, hvis han efterlod sig Jordegods. Det vilde nødvendigt føre til Strid om ikke før saa ved hans Død, og hvor længe kunde man vel vente, at Folk vilde vedblive at dømme saa mildt derom som nu, da man af Hensyn til ham selv og hans Slægt betragtede det hele Forhold som en blot løs Forbindelse?

Her var nok at støtte, nok at anbefale til en Konges skaansomme Omhu, og Niels Kaas greb Sagen an med en gammel Diplomats Sikkerhed og Behændighed. Han talte ikke om alle disse Vanskeligheder ved Tyge Brahes Stilling, han gik den modsatte Vei og oprullede for Barnets Phantasi et Billede af Tyge Brahes Storhed, udmalede hans Fortjenester af Videnskaben, hvorledes han til det

sidste havde været Frederik den Andens høit betroede Mand, og først og fremmest det storartede Værk, han havde skabt i Uranienborg.

Med spændt Opmærksomhed hørte Prindsen efter. Saaledes havde Ingen før talt til ham om Tyge Brahe. Vel havde han stundom hørt sin Moder omtale ham med Agtelse, men Andre havde saa tidt fraraadet ham at agte paa Moderens Meninger, der oftest vare vildledte, at han ikke havde lagt videre Vægt derpaa. Naar ellers Lehnsmanden paa Hveen omtaltes, var det i Reglen med et Skuldertræk, en undskyldende, beklagende Bevægelse, der talte lydeligere end Ord. Selv kom han sjelden eller aldrig til Hoffet, og Christian den Fjerde havde ikke noget Indtryk af, at han savnedes.

Men nu, nu voxede han med Eet under Kantslerens halvt henkastede Ord til noget Stort og Vidunderligt. Som en Konge tronede han paa Hveen, denne fortryllede Ø, hvor Alt maatte lystre ham, og hvis Ry fløi Europa over sammen med sin Herres. Alt hvad Christian den Fjerde dunkelt havde drømt om i de lange Mathematik-Timer, eller naar han ridsede i Sandet, hvorledes han engang vilde indrette sit Slot, det stormede nu ind paa ham, det syntes ham grebet og virkelig-

gjort hos Troldmanden paa Hveen og i det uforlignelige Uranienborg.

Med en blandet Følelse af Skam over ikke at have vidst dette før, og varm henrykt Begeistring for det Nysopdagede lyttede Prindsen til Kantslerens Ord. Det var en let Sag for Niels Kaas at fremlokke en Anmodning om med det Første at maatte besøge Hveen, og han lod sig overtale til at give Lov til dette Brud paa Reglementet, som ellers forbød den Slags Besøg samt Omgang med andre end Rigsraader. Da Kantsleren tilsidst havde trøstet sin unge Ledsager med, at Frederiksborg dog altid laa nemmere end Kjøbenhavn for en Tur til Hveen, var der gydt nok Olie paa Ilden, Jordbunden var forberedt, han kunde trygt overlade Fremtiden Resten.

Samtalen havde virket. Et Frø var nedlagt i Prindsens Sind, som alt begyndte at skyde. Kantslerens Afreise bragte ikke Indtrykket til at blegne, Beslutningen var tagen, han vilde til Hveen. Hvis man ønsker et tro Speilbillede af denne gjærende Uro hos den unge Konge efter at komme afsted, hans Kamp med Omgivelserne for at tvinge sin Villie igjennem, saa er et saadant opbevaret os i hans latinske Stile fra den samme Tid,

disse kostelige, i sin Art enestaaende Kilder til hans egen og Datidens Historie.[1]) Allerede Dagen efter Kantslerens Afreise begyndte Angrebet. Han henvendte sig til En, som vel ikke navngives i Stilebogen, men som man neppe feiler ved at antage for hans Hovmester Hak Ulfstand, den, af hvem en slig Tilladelse nærmest maatte afhænge. Anmodningen maa have været meget varm, thi mod al Sandsynlighed lykkedes det virkelig Prindsen at erholde et Ja. Desværre er Rapporten lidt utydelig, det skyldes Christian den Fjerdes mindre gode Latin. Han siger selv, at han fik Lov til at gjøre en Tur til Hveen «hora aut altera», men om herved skal forstaaes: «paa en Timestid eller to», eller: «engang ved Leilighed» er ikke ganske klart. Sandsynligheden er for det Sidste. Hvis Hak Ulfstand har været imod Turen, som rimeligt er, har han vel ment, at slige utidige Ønsker burde behandles som Flyvegriller, der bedst overvindes ikke ved Modstand, som snarere ægger, men ved ubestemte Anvisninger paa en Fremtid, da det Hele forhaabentlig vil være glemt.

---

[1]) Stilebogen opbevares som ovenanført i det kongelige Bibliothek; en Del deraf findes meddelt af Molbech i Nyt Historisk Tidsskrift 3die Bind.

Men Christian den Fjerde glemte det ikke. Et Par Dage efter gjenoptog han Kampen for at benytte de vundne Fordele. For at forstaae Situationen maae vi erindre, at den unge Konges daglige Øvelse i Latin paa denne Tid bestod i at forfatte et Brev, hvis Form naturligvis skulde svare til den gængse, men hvis Indhold afhang af hans eget Valg. Man tør selvfølgelig ikke slutte, at alle de i Stilebogen indførte Breve betegne virkelig afsendte Breve, men paa den anden Side bære saa mange af dem, navnlig fra denne Periode, saa tydelige Virkeligheds-Spor, at der er stærk Sandsynlighed for deres Ægthed. Hvor rimeligt ogsaa, at Prindsen, naar han alligevel skulde afsende et Brev, skjød Gjenvei og lod dette samtidig gjælde for Dagens Stil; herved opnaaede han tillige den Fordel at faae Feilene rettede i den virkelige Skrivelse. Men selv om Stilebogens Breve aldrig have været afsendte, saa udgjorde de dog faktisk en Korrespondance mellem Christian den Fjerde og Hans Mikkelsen; der lod sig sige Meget under den uskyldige Brevform, og Prindsen vidste at benytte sig af denne Fordel.

Hvorom Alting er, saa indførte Christian den Fjerde et Par Dage efter hin Samtale i sin Stile-

bog et Brev til den ovenomtalte Unavngivne. Det lød i Oversættelse saaledes:

«Høitærede Ven! Nærværende Skrivelse har Du selv givet Anledning til, thi da vi sidst taltes ved, for et Par Dage siden, lovede Du mig bestemt, at jeg «en Gang ved Leilighed» skulde faae Lov til at gjøre en Tur for min Fornøielse til Øen Hveen. Da nu Luften er sund, Aarstiden behagelig og Veiret i det rolige Hjørne, og da jeg tilmed er paa dette Sted, hvorfra jeg let kan drage derhen og komme hurtigt tilbage, saa vilde jeg gjerne spørge Dig ved dette Bud, om Du ikke synes, at det nu er et passende Øieblik til denne Reise. Hvis Du saa synes, vil jeg strax gjøre mig istand til Reisen og ufortøvet rette mig efter Din Bestemmelse, hvorom jeg beder mig underrettet med et Ord eller to. — Frederiksborg, den 24de April 1592.»

Det var ingenlunde Meningen med hint ubestemte Løvte «engang ved Leilighed», at det strax skulde indfries. Der maatte sættes en lille Stopper for Prindsens urimelige Indfald. Hans Andragende blev allernaadigst afslaaet.

Slaget var altsaa tabt, og intet Under, thi Modstanderne vare mandstærke. De havde endog-

saa faaet Hans Mikkelsen i Ledtog med sig, og med skaanselsløs Udholdenhed forfulgte de nu Seiren. Det er altid haardt for et Barn at faae et Afslag som dette, men der hører en vis Grusomhed hos de Foresatte til at forlange det næste Skridt, som man nu krævede af Christian den Fjerde. Den følgende Dag, den 25de April, fik han opgivet hvad hans Brev denne Gang skulde indeholde, nemlig et Afslag paa hans egen Anmodning. Det var neppe en simpel Oversættelse af Hak Ulfstands danske Svar, som man forlangte; Stilens Indhold synes at tyde paa, at Delinkventen selv har maattet sammensætte Motiveringen i sin egen Dom. Læseren kan selv danne sig sin Mening; Stilen lyder saaledes: «Ved Dit Bud er jeg bleven underrettet om Dit Forslag, med det Første at sætte over til Øen Hveen. Din Grund er navnlig den, at Du nu anseer Tidspunktet for beleiligt til denne Reise, og desuden anfører Du mange andre Grunde. Jeg maa ganske vist tilstaae med Dig, at Aarstiden er ret behagelig, og at Veiret lader til at ville holde sig; men Din Plan mishager mig dog paa Grund af den Fare, der er forbunden dermed. Thi April Maaned, som vi nu ere i, pleier at have meget omskiftelig Vind, hvoraf ofte opstaaer farlige

Uveir. Jeg maa derfor anmode Dig om at opsætte denne Reise til en anden Tid. — Frederiksborg, den 25de April 1592.»

Hvis ikke Svaret har været lidt keitet affattet fra Hak Ulfstands Side, men det virkelig er sat i Stil af Christian den Fjerde, synes det at vidne om, at han selv under saa ugunstige Vilkaar ikke har opgivet Kampen. Disse Udtryk: Desuden anfører Du mange andre Grunde — hvor man uvilkaarlig kommer til at fortsætte, «som ere meget vægtige og som jeg derfor ikke kan gjendrive», eller noget Lignende, — ere ligesom et halvskjult Tegn paa fortsat Trods, en Udtalelse saa aaben, som Omstændighederne tillode, om at han endnu ikke havde strøget Flaget.

Hvis Hak Ulfstand og de Andre hermed troede Sagen afgjort, toge de imidlertid mærkelig feil. Vanskelighederne havde blot forøget Prindsens Lyst, Modstanden skærpede hans Evne til at vælge de rette Midler. Da alt Andet svigtede, greb han til en Udvei, der kom Fjenden ligesaa uventet som ubeleilig, at skrive direkte til Kantsler Niels Kaas. Den 27de April kunde han triumferende indføre i sin Stilebog:

«Høiærværdige Hr. Kantsler! min med Rette elskte Ven! Jeg tvivler ikke om, at Du endnu

har i frisk Minde vor Samtale fra vor sidste Sammenkomst, da Du fulgte mig hid fra Kjøbenhavn. Blandt andet ytrede jeg da min Længsel efter engang at gjøre en Lysttur til Øen Hveen for at komme sammen med den velbyrdige Mand, Tyge Brahe, og nærved betragte alle de herlige og kunstfærdige Bygninger, som han der har opført. Jeg mærkede dengang noksom, at mit Forsæt vandt Dit Bifald, særligt fordi det med Lethed lod sig udføre fra dette Sted og paa denne Aarstid. Det ligger mig derfor meget paa Sinde at erfare, paa hvilken Dag Du mener, at denne Reise bedst lader sig foretage, samt om Du ikke selv vil ledsage mig, hvad der vilde være mig allerkjærest. Frederiksborg, den 27de April 1592.»

Det var en Trumf, som hverken Hak Ulfstand eller Hans Mikkelsen kunde stikke. De kunde ikke hindre Christian den Fjerde i at sende sit Bud til Kantsleren, og hvad Svar der kunde ventes fra den Kant, var ikke tvivlsomt; det fremgik jo tilstrækkeligt af Brevet, at det nok egentlig var Kantsleren, som havde sat alt Dette om Tyge Brahe og Hveen i Prindsen. Der var endnu een Mulighed tilbage, det var: trods Kantslerens Tilladelse alligevel at forbyde Prindsen Turen, men

hertil manglede Hak Ulfstand Mod og Hans Mikkelsen Magt, og naar Alt kom til Alt, var den hele Sag jo dog for ubetydelig til at gjøre saa store Ophævelser over. Altsaa med Brevets Afsendelse var Sagens Udfald givet, og det har sikkert været Christian den Fjerde en Tilfredsstillelse ovenpaa den sidste ydmygende Stil nu at see Hans Mikkelsen nødt til at maatte pynte paa Latinen i Brevet til Niels Kaas.

Fangen skulde frigives, men endnu befandt han sig i Fjendens Magt. Hverken Hak Ulfstand eller Hans Mikkelsen vare synderligt blidt stemte mod ham ovenpaa det Puds, han havde spillet dem, og Hans Mikkelsen, der var mest om ham, havde rigest Leilighed til at give denne Stemning Luft. Han valgte den Form for Straf, der ligger nærmest ved Haanden for en Lærer, og hvorved man kan undskylde sig med, at selve Straffen medfører et Gode for Eleven, han gav Prindsen mere end sædvanligt at bestille. Det lader til, at dette Middel har været oftere anvendt i disse Dage som Modgift mod Reiselysten, og Kuren er neppe bleven lemfældigt anvendt nu, da Faren var overhængende. Det havde tillige den store Fordel, at her var ingen ydre Indgriben mulig, om Prindsen

i denne Anledning vilde søge Hjælp hos Niels Kaas, vilde han sikkert ikke finde Medhold. Christian den Fjerde var imidlertid ikke raadvild. De sidste Dages Felttog havde anvist ham Veien, og den næste Dag præsenterede han Hans Mikkelsen en Stil, hvori han tog til Gjenmæle mod den nye Form for Forfølgelse. Stilen var som sædvanlig i Brevform og rettet til en Ven, der havde skrevet ham til. «Jeg vilde forlængst have besvaret Dit Brev», hedder det, «men lige siden jeg har modtaget det, har jeg faaet saa meget af forskjellig Slags at tage vare, at der knap er blevet levnet mig Tid til at spise min Frokost og Middagsmad i Ro. Det gaaer i den senere Tid hyppigt, næsten dagligt paa. Men saa snart jeg er bleven fri for den Ulempe, skal jeg gjerne besvare Din Anmodning. Frederiksborg, den 28de April 1592.» Stødet var igjen ført let og sikkert. Hans Mikkelsen kunde ikke indvende Noget mod Indholdet, det Hele svarede maaske blot til en tænkt Situation; men desuagtet kunde det dog muligt skaffe ham én Advarsel mod altfor stor Nidkjærhed og virke fuldt saa godt som en Klage, naar Stilebogen blev forelagt Niels Kaas til Gjennemsyn.

Kantslerens Svar lod ikke længe vente paa sig, senest den 29de April maa det være kommet til Frederiksborg. Det var som man kunde forudsige det, Prindsen fik Lov til Turen. Stor var Christian den Fjerdes Glæde, da han den næste Dag drog fra Frederiksborg, og Reisen gik ned mod Sundet, hvor Skibet ventede ham for at føre ham over. Alle Gjenvordighederne vare glemte, han jublede ved Tanken om alt det Vidunderlige, han skulde faae at see.

Men det synes, som om en ond Stjerne har hvilet over den hele Expedition. Saa nær ved Maalet, skulde det endnu engang glippe. Neppe var man nemlig kommen ned til Kysten, førend der landede en Baad fra Hveen med Bud fra Tyge Brahe. Den betænksomme Niels Kaas havde i Tide underrettet ham om Prindsens forestaaende Besøg, og Buddet, en af hans Disciple, bragte nu den sørgelige Besked, at hvor kjærkommen end den unge Konges Ankomst vilde være ham, saa ansaa han det dog for sin Pligt forud at meddele, at der havde vist sig nogle Tilfælde af Pest paa Øen. Det var afgjørende. Under slige Forhold turde Ingen paatage sig det Ansvar at føre den høie Gjæst derover; som en svag Erstatning fik han

Lov til at blive Natten over ved Kysten, og næste Dag vendte han mismodig tilbage til Frederiksborg.[1])

Han var imidlertid ikke den, der længe opgav Modet. Allerede Dagen efter mandede han sig op, og for at vise Hans Mikkelsen, hvor lidt nær han tog sig det Hele, gav han i sin Stilebog en Fremstilling af Sagen, holdt i en overlegen Tone og med elegante latinske Vendinger. «Jeg var allerede helt færdig til Reisen, men saa hørte jeg, at der herskede farlige Sygdomme derovre, og vendte strax næste Dag her tilbage. Jeg holdt nemlig for, at det var bedre at opsætte Turen til en beleiligere Stund, da den kunde foretages med større Fornøielse og mindre Fare, og naar Havet tillige er roligt, som jeg haaber vil være Tilfældet i Juni Maaned ....» Med denne truende Slutnings-Note var Sagen foreløbig til Ende. Ved et lykkeligt Tilfælde havde Hak Ulfstand og Hans Mikkelsen endt med at seire, og hvad der var ligesaa vigtigt, de havde vundet Tid. Trudslen om Juni Maaned kunde de tage med en vis Ro, inden

---

[1]) Christian den Fjerdes Stilebog $^{2}/_{5}$ 1592. — Friis: Tyge Brahe S. 201.

da kunde meget være anderledes; blev Prindsens Beslutning end den samme, vilde rimeligvis hans Opholdssted dog være forandret.

Midt i Mai kaldtes Christian den Fjerde til Kjøbenhavn. Da han i Juni Maaned atter skulde forlade Hovedstaden, havde han haabet, at Frederiksborg paany maatte blive valgt til hans Opholdssted, det eneste Slot, hvorfra Turen til Hveen lod sig udføre. Af mange Gründe ønskede man nemlig ikke at lade ham boe paa det udsatte Kronborg. Men som Reisen alt var bestemt til Frederiksborg, kom der Efterretning om, at Luften derude var fyldt med Smitstof, Mange vare blevne angrebne af Pesten, og en Del pludselige Dødsfald indtrufne. Det var altsaa intet Sted at sende Prindsen til.[1]) Nu syntes der kun at kunne være Tale om, forsaavidt han overhovedet skulde blive paa Sjælland, at føre ham til Andvorskov eller det forfaldne Kallundborg Slot, begge to Punkter, hvorfra en Hveens-Tur forbød sig selv.

Men — var det muligt, Niels Kaas der havde en Finger med i Spillet? — med Et blev der gjort gjældende paa høieste Steder, om man ikke denne

---

[1]) Christian den Fjerdes Stilebog $^{14}/_{6}$ 1592.

ene Gang kunde gjøre en Undtagelse og lade Prindsen for en kort Tid boe ikke paa et Slot, men paa en simpel Herregaard. Det var heldigst, om han var i Nærheden af Kjøbenhavn; Søluft vilde sikkert være ham gavnlig, hvad om man valgte den kongelige Gaard i Hørsholm til hans Opholdssted? Trods Bruddet paa Regelen blev Beslutningen tagen. Christian den Fjerde skulde være paa Hørsholm en Maanedstid til midt i Juli, thi saa var hans Nærværelse paa Andvorskov aldeles nødvendig, naar det holstenske Brudetog skulde her igjennem Landet til Sverig, og saavel Christian den Fjerde som Dronning Sophie være tilstede, for kongeligt at modtage de Gottorpske Slægtninge.

Saa nær havde Christian den Fjerde ikke længe været ved sine Ønskers Maal. I Juni Maaned og paa Hørsholm, Alt var som lagt til Rette, og skulde han have glemt sin Beslutning, var et Syn ud over Søen nok til at minde ham derom. Her var gode Raad dyre for Modstanderne af Hveens-Turen. Til Gjengjæld udfoldede de en Snildhed i Taktiken, der gjorde deres psychologiske Skarpsindighed Ære. Forrige Gang havde man valgt den Fremgangsmaade at over-

læsse Prindsen med Arbeide, dennegang gik man den modsatte Vei. Christian den Fjerde havde stedse været en stor Ynder af Ridning. Ligefra den Dag, da han som en syvaars Purk for første Gang havde været paa en Hest ovre paa Dronningborg, hvor Frederik den Anden just havde holdt Mønstring over sin Adel og til fælleds Moro endte med at lade ogsaa ham forsøge sig,[1]) havde Ridning udgjort en af hans Hovedfornøielser; men efter Faderens Død blev den ham kun sjeldent forundt. Hans Mikkelsen kunde ikke selv ride og vilde ikke tabe sin Elev af Sigte. Hvad om hans Moder Dronning Sophie faldt paa at foreslaae at ride en Tur med ham og paa Veien fyldte ham med Lærdomme, som Hans Mikkelsen kunde bruge Maaneder om at faae pillet ud igjen? Følgen blev, at Hans Mikkelsen forbød ham denne Idræt, og Forbuddet blev overholdt, trods Bedstefaderens Forestillinger, Moderens Klager og Christian den Fjerdes Knurren. Men nu var Dronningen udenlands, Prindsen trængte til Bevægelse, og der var jo Mulighed for, at han ved pludselig at faae Lov

---

[1]) Frederik den Andens Kalenderoptegnelser. Historisk Tidsskrift IV, 3, 562.

til at tumle sig til Hest, skulde for en Stund gaae op i denne Tilbøielighed og glemme Flyvegrillen med Hensyn til Hveen. Tilladelsen blev da given. Først øvede han sig paa Gaardspladsen, og siden red han daglig nok saa strunk sin Tur ud i Markerne ved Hørsholm.[1])

Det slog godt an, Prindsen talte ikke et Ord om Hveen. Men han maatte holdes mere i Aande. Hak Ulfstand sendte da en brunsvigsk Juveleer, som just var kommen til Hovedstaden, ud til Hørsholm med alle sine Smykker. Det var Noget, som kunde stikke et Barn i Øinene. Christian den Fjerde fik Lov til at vælge sig den Ting ud, som han syntes bedst om, saa kunde han bagefter skrive til Hak Ulfstand og bede ham afkjøbe Juveleren den. Efter lang Søgen valgte han sig et prægtigt Hattebaand med tilhørende Ædelstens-Spænde, og skrev saa strax til Hovmesteren om at skynde sig at kjøbe det, at Ingen skulde komme ham i Forkjøbet. Men Hak Ulfstand tog desværre feil og skaffede kun Hattebaandet, ikke Spændet med. Der maatte da skrives paany, Prindsen var meget urolig for, om det vilde lykkes at faae det;

---

[1]) Christian den Fjerdes Stilebog $^{14}/_{6}$ 1592.

Dagene gik, og det varede længe, førend det ønskede Klenodie endelig kom.[1])

Saaledes spandt man Tiden ud. Juni Maaned var allerede forløben. Endnu intet om Hveen. Havde Christian den Fjerde glemt det, eller var han lun nok til først at nyde Erstatningerne, og siden fordre Sagen selv? Ingen veed det, men en skjøn Dag, da Opholdet paa Hørsholm alt lakkede mod Enden, meddelte han, at nu agtede han at aflægge Besøget hos Tyge Brahe.

Al Modstand var unyttig. Tilladelsen eller Befalingen var jo given fra Niels Kaas; Tyge Brahe var hjemme, paa Forespørgsel om Sundheds-Tilstanden paa Øen svarede han med en Indbydelse; ingen Pest i Rungsted, ikke saa meget som en Smule Uveir at bruge til Paaskud. Turen maatte gjøres. Det eneste lille Lysglimt var, at Kantsleren var saa ophængt med Forretninger, at han ikke kunde faae Tid til at ledsage Prindsen. Havde Niels Kaas skullet være med, kunde man havt Grund til at befrygte et længere Ophold, mindst en Nat eller to, for at Christian den Fjerde kunde være med at anstille Observationer; nu havde man

---

[1]) Christian den Fjerdes Stilebog 23/6—26/6 1592.

dog Magt til at spise Besøget af med det mindst Mulige. Af de tilforordnede Ledsagere vilde Ingen gjøre Indvendinger. Admiralen Peder Munk var for ærlig til at ane Uraad, Jørgen Rosenkrands hang for meget i Formerne til ikke at finde, at en fransk Visit var nok, og Hak Ulfstand skulde neppe forlænge Besøget.

Mandag Morgen den 3die Juli 1592 gik da Christian den Fjerde og hans tre Regjeringsraader tilligemed en hel Del Hoffolk ombord ved Rungsted for at begive sig til Hveen. Det er dette Besøg, som, skjøndt mærkeligt nok i og for sig, tillige har faaet en ufortjent Berømmelse i Folkemunde, idet Sagnet har udledt Christoffer Valkendorfs Fjendskab mod Tyge Brahe herfra og vidst at udmale, hvorledes Valkendorf sparkede til den store engelske Hund, saa at Tyge Brahe brugte Mund, som aldrig glemtes. Sagnet har Uret. Valkendorf var ikke engang med paa Turen.[1]) Men desværre for Tyge Brahe, man behøvede ikke at begive sig til Hveen for at blive hans Uven.

Veiret var prægtigt, Havet stille, Himlen klar.

[1]) Christian den Fjerdes Stilebog 7/7 1592. — Friis: Tyge Brahe S. 202.

Skibet gled let hen ad Bølgerne, og Christian den Fjerde nød ret denne Tur. Skjøndt Eftertiden har villet vide bedre Besked, var han som Barn uvant med at seile. Han havde ikke anden Øvelse end den, der fulgte af en Gang eller to om Aaret at passere Belterne. Det var efter Datidens Begreber Forkundskaber nok; mangen Adelsmand, som meldte sig til Søtjenesten, havde ikke større og blev dog en flink Skibshøvedsmand. Men det var ganske vist noget andet dengang at passere Belterne end nu, og det maa erindres, at paa Orlogsskibe var Høvedsmanden og den Søkyndige, Skipperen som han kaldtes, to forskjellige Personer; først han, der nu sad her som Barn, skulde i sin Tid vise, at det var bedst, naar de forenedes i samme.

De havde Solen imod sig, saa selv om man kiggede under Seilet, kunde man kun utydeligt skjelne Uranienborg og Klinterne paa Hveen. Øiet søgte da naturligt hvad der laa nærmere, og Christian den Fjerde var lutter Agtpaagivenhed for alt, hvad der foregik paa Skibet. Ingen kunde give ham bedre Besked end Peder Munk, og det har sikkert været med en Blanding af Stolthed og Glæde, at Rigens-Admiral tilfredsstillede sin unge

Herres Videbegjærlighed. Begge vare de i deres Element, og hvis ikke Jørgen Rosenkrands's forretningsmæssige Alvor og Hak Ulfstands Ærgrelse over Turen have hindret dem i at see, maa Synet af Tronarvingen have fyldt dem med glade Forhaabninger. Thi lovende saa han ud, som han sad der i den snevre Trøie med den lille Kappe løst over Skuldren og Pibekraven tæt om de friske røde Kinder; der var Liv i Øiet, barnlig Godhed parret med Kløgt i Udtrykket, og en vis moden Sikkerhed og Energi over Ansigtets Træk, som over den hele Figur. Hans ungdommelige Ydre traadte endnu stærkere frem mellem de tre graahærdede Mænd, blandt hvilke han sad, det var som den unge, frembrydende Vaar mellem de gamle afbladede Stammer. Havde de kunnet løfte Fremtidens Slør, skulde de seet, at han heller ikke vanslægtede: han blev en større Lovkyndig end Jørgen Rosenkrands, en bedre Ryttergeneral end Hak Ulfstand, en berømtere Admiral end Peder Munk; Skade, at han ikke som de fik en Herre over sig som Frederik den Anden.

Fra Uranienborg havde man for længst holdt Udkig med de Seilende, og Tyge Brahe var ved Landingsstedet, da Skibet nærmede sig. Med

ærbødig Bøining hjalp han sin unge Herre op af Baaden og ledsagede ham langs Møllebækken op mellem Klinterne. De andre Herrer fik hjelpe sig selv. Christian den Fjerde var Hovedpersonen, og Jørgen Rosenkrands's bevaagne Overlegenhed saavelsom Hak Ulfstands Spanskhed undgik maaske ganske Værtens Opmærksomhed. Endnu havde man kun seet Sct. Ibs Kirke, hvis hvide Mure vare synlige fra Søen, Papirmøllen ved Bækken havde man passeret, men videre Udsigt skjultes af Bakkerne, mellem hvilke man steg op langs Bækkens Slyngninger. Med Eet blev Blikket frit. Der laa det, det prægtige Uranienborg, lige foran En, mægtigt, frit, beherskende alle Omgivelser. Indtrykket var storartet. Over den høie Havemur, der med sine forsvarlige Masser og udbuede Bastioner gav det Hele Præg af en Fæstning, hævede Midterbygningen sig rødligt, kraftigt og let; over den hvælvede sig atter den mægtige Kuppel, som foroven afsluttedes i en turbanlignende Figur, hvis Diadem, den lueforgyldte Pegasus, glimrende i Sollyset, syntes at ville stige høiere endnu og svinge sig op i selve den blaae Himmel. Rundtom løb Sandstens Baand, Rækværker og Gallerier, i Ly af Hovedkuplen klyngede sig Altaner, Smaa-

kupler og Spir i sær phantastisk Blanding, og om det solbelyste Hele flød, sittrende for Øiet, den varme dirrende Sommerluft.

Intet Under om Christian den Fjerde uvilkaarligt er standset, greben af Synet; og Tyge Brahe har sikkert ladet ham have Ro, den unge Konges Taushed talte lydeligere til Mesterens Pris end mange Ord. Et saadant Syn vakte imidlertid kun forøget Lyst til at komme nærmere, og snart stode de ved den høie Mur, der som en vældig Firkant holdt Vagt om det Hele. Porthundene i Vagthuset over Indgangen havde længe iagttaget dem og givet Hals, og medens Doggerne gjøende sled i Lænkerne foroven, traadte Tyge Brahe og hans Ledsagere ind ad Porten, der dannede det vestlige Hjørne af Fæstningsfirkanten. En snorlige Vei førte ned til Hovedbygningen. Paa begge Sider skilte Stakittet Veien fra Haven. Først passerede man Frugttræernes Region, lutter udsøgte, kraftige Exemplarer, hvortil Kjærnerne vare forskrevne rundt om fra Europa. Saa kom Blomsterhaven. Roser, Lavendler, Gyldenlak, Levkøier og mange ukjendte Væxter stode der plantede i regelrette, mathematiske Figurer, og en næsten bedøvende Duft strømmede de Ankommende i

Møde, thi Alting trivedes mærkeligt her, skjærmet mod Vind af de høie Mure og pleiet af Tyge Brahes kyndige Haand.

Endelig naaede man den aabne Plads foran Hovedbygningen. Endnu et langt Blik paa den vidunderlige Bygning, paa Porphyrtavlen ved Fodstykket, paa Obeliskerne paa Hjørnerne, de forunderlige tykke Taarne ved Siderne, som Havemuren før havde skjult, de mindre Udbygninger, der som talrige Dueslag kun hvilende paa en Søile men bredende sig foroven sluttede sig til det Øvrige, et sidste Blik op til Pegasussen foroven for at maale Husets Høide, og man traadte ind i den svale Forsal.

Efterat Velkomstceremonierne vare til Ende, der efter Datidens Skik foregik, saasnart man havde betraadt Husets Tærskel, og, hvis man iagttog den strengeste Etikette, bestod i, at der blev heldt Vand over den høie Gjæst's Hænder i et Sølvbækken, hvorpaa Værten bød ham Velkommen med et Bæger Vin, begav Selskabet sig ind i de ventende Stuer. Tiden var kun knap tilmaalt, thi ifølge Bestemmelsen skulde man være tilbage i Hørsholm igjen tidlig paa Eftermiddagen. Skjøndt Beretningerne tie, tør man derfor vistnok dristigt

slutte, at Christian den Fjerde snart har ytret Ønsket om at blive ført omkring og vist Mærkværdighederne, et Ønske, der var ligesaa naturligt som vel seet paa Uranienborg.

Thi der var meget at see. Foruden det kunstige Springvand i Bygningens Midterhal, som man engang havde passeret og beundret, hvor Vandet ved et Trykværk ledtes hen fra Kjælderen og Hovedfiguren sattes i Bevægelse ved en hemmelig Mechanisme, saa den dreiede sig om, samtidig med at den sprøitede et Væld af Straaler op ad og ud til Siderne, — var der Laboratoriet i Kjælderen med de 16 Ovne og Glaspusteriet tillige; der var alle de mange Værelser, Gjæstekamre i Stuen og Stadsestuer foroven med deres mangefarvede Ruder og mystiske Belysning, med de sjeldne Malerier, Broncefigurer, Indskrifter paa Væggene og de skjulte Spilledaaser, som overalt satte i Gang fortryllede de Indtrædende med uforklarlige Toner; der var Kuppelstuen øverst oppe, hvor en Viser under Loftet viste Tiden paa Dagen, og en anden Vindens Retning, alt som den dreiedes af den gyldne Pegasus foroven; der var den deilige Riddersal, Sommerstuen som den kaldtes, hvor Løvværk og Blomsterguirlander slyngede sig yppigt

om Væg og Loft i det herligste Arbeide, og fra hvis Vinduer man nød den skjønneste Udsigt til Sjællands Kyst over den Del af Sundet, som Skibene passerede; der var alle Observatorierne foroven i «Dueslagenes» spidse Tage, uden om hvilke Altaner og Gallerier vildsomt snoede sig; der var endelig først og fremmest Uranienborgs Allerhelligste, Bibliotheks-Værelset i det runde sydlige Taarn, hvor Naturmærkværdigheder, Folianter, Instrumenter, Globusser og Automater af alle Slags fyldte Vægge, Nischer og Borde, og hver paa sin Vis bar Vidne om Eierens Snille.

I denne Stue gjorde Toget en længere Standsning. Det var ikke saameget den store, mandshøie Globus i Midten, som tiltrak sig Opmærkheden, skjøndt den vel havde fortjent det, thi det var Tyge Brahes Hovedværk; paa den angav han Fixstjernernes indbyrdes Afstand, efterhaanden som han beregnede dem, før Aarhundredet var omme, havde han naaet til at indgrave 1000 Fixstjerner derpaa, Udbyttet af et Livs Arbeide; men det, der nu fordunklede den, var en mindre lueforgyldt Globus, som ganske fængslede Prindsen og med ham det øvrige Selskab. Den var saa sindrigt konstrueret, at den, bevæget ved en hemmelig

Mechanisme, paa engang gjengav Stjernehimlens daglige Omdreining, Solens Løb og Maanens Omskiftelser ligefra Fuldmaane til Nymaane. Da Tyge Brahe bemærkede sin unge Herres Beundring for dette kunstige Værk, nærmede han sig opmærksomt og bad Prindsen modtage den som Gave til Minde om sit Besøg paa Hveen. Med Glæde tog Christian den Fjerde derimod, og bad til Gjengjæld Tyge Brahe om ogsaa at modtage en Gave af ham, hvorpaa han hængte en kostelig Guldkjæde af samme Slags, som han selv pleiede at bære og forsynet med hans Portrait, om Halsen paa sin overraskede Vært.

For at forstaae denne Scene maae vi erindre, at en slig Kjæde havde en anden Værdi end den, som dens Vægt, Udførelse og Omstændighederne ved dens Modtagelse gav den; den svarede til vor Tids høieste Ridderordener og var, saaledes som den her blev givet af Kongens egen Haand, i samme Arbeide som hans egen, og ledsaget af hans Portrait — lutter Biomstændigheder, som man dengang nøiagtigt mærkede sig[1]) — den

[1]) Tyge Brahe glemmer ikke selv at fremhæve dem. Dansk Magazin II, 269.

høieste Udmærkelse, som overhovedet kunde blive en Undersaat til Del. Af de Tilstedeværende bar, saa vidt vides, kun Jørgen Rosenkrands en lignende. Hverken Peder Munk eller Hak Ulfstand, der dog begge i Egenskab af Regjeringsraader vare naaede saa høit, som det overhovedet var muligt for en Undersaat, havde endnu erholdt den, endsige da nogen af de øvrige tilstedeværende Hoffolk. Det er derfor let forstaaeligt, at denne Udmærkelse i lige Grad glædede Tyge Brahe og vakte Selskabets Forbauselse, blandet med lønligt Mishag. Det var anden Gang, at Lehnsmanden paa Hveen saaledes var gaaet forud for Andre. Da Frederik den Anden i sin Tid besøgte Hveen, var en lignende Scene forefalden, nu lod det til, at han ogsaa skulde faae Sønnen i sit Garn, som han havde havt Faderen. Det gik her som saa ofte ved slige Leiligheder, de, der glædede sig, vare faa, de, der ærgrede sig, vare mange.

Endnu en lille Omstændighed kan man ikke lade være at lægge Mærke til. Anledningen til Naadesbevisningen syntes halvt improviseret, et kongeligt Indfald af den unge Herre, som ikke for intet vilde modtage en Gave af en Undersaat. Men det, at en slig Kjæde strax var ved Haanden,

at man her paa fremmed Sted paa et Vink kunde skaffe, hvad der ellers omhyggeligt gjemtes i Hvælvingen paa Kjøbenhavns Slot, det synes at røbe en hjælpsom Aand. Mon det ikke er Niels Kaas, der har gjort Sit for Tyge Brahe ved at medgive de Reisende Kjæden? At Værten paa en fin Maade burde betales for Opholdet, var let at gjøre dem begribeligt, og netop Guldkjæder anvendtes hyppigt til sligt Brug. Men en Kjæde som denne, det turde muligt være forekommet selv Jørgen Rosenkrands for meget.

Hvad der var skeet var imidlertid skeet, og med sit nye Hæderstegn om Halsen førte Tyge Brahe sin kongelige Gjæst videre. Der var meget at see endnu. Selv om man lod Papirmøllen, Bogtrykkeriet og de andre Mærkværdigheder fare, kunde ingen Gjæst forlade Hveen, uden at have seet Uranienborgs yngre Broder, det underjordiske Stjerneborg. Toget vandrede da gjennem Haven ud dertil. Som en uforstaaelig Bygning laa det derude paa Marken, det lignede et Uranienborg, der endnu ikke var skudt helt op af Jorden, Murene vare skjulte, kun Kuplerne og Spirene ragede op. Men steg man ned ad den brede Stentrappe, fik man hurtigt Syn for, at Livet alle-

rede rørte sig dernede: de samme storartede Instrumenter, som paa Uranienborg, blot af nyere Konstruktion, den samme brogede Blanding af Destilerapparater, Sextanter, Bøger, Malerier og Indskrifter; om det saa var de opredte Senge, der indbød til Hvile, hvis Nattehimlen skulde skuffe Tyge Brahe og hans Disciple og med Eet blive overtrukken, saa tydede de paa det Samme, at her som hist herskede en rastløs Flid ved Dag og ved Nat.

Klokken var bleven mange, og ovenpaa disse Anstrængelser kunde man nok trænge til lidt Hvile og mere end blot aandelig Føde. Tyge Brahe var Mand for at tilfredsstille ogsaa disse Krav. Et prægtigt dækket Frokostbord ventede i Sommerstuen paa de mødige Gjæster, og Synet deraf har sikkert selv stemt Hak Ulfstand mildere, hans Principer vilde have vaklet, om man havde foreslaaet ham i dette Øieblik at afbryde det Besøg, som han før ikke kunde faae kort nok. Og med Føie, thi Tyge Brahe var — det viste hans Retter — en Kjender af mere end de himmelske Ting. Det var ikke for intet, at han havde indført Vildt i Mængde paa Øen, saa at Forholdet nu var et andet, end da han kom dertil, da Harer, Brok-

fugle, Snepper og Vibeæg var det Eneste, der kunde præsteres. Fiskedammenes Antal var under hans Bestyrelse voxet til 60, og de vare alle i fortrinlig Orden. Uranienborgs Frugthave var berømt, det var just nu den bedste Jordbærtid, og Tyge Brahe vilde have været et daarligt Barn af sin Tid, om han havde veget i Væddekampen om Tillavningen af Syltetøier, Frugtmost og Likører. Naar nu hertil kommer, at Hveens Nærhed ved Helsingør og Tyge Brahes stadige Forbindelse med Tolderen sikrede ham udsøgt Vin og dito Sydfrugter, saa er der ingen Grund til at tvivle om, at det eneste Maaltid, han fik Leilighed til at byde sin kongelige Gjæst, jo har været saavel Gjæsten som Værten værdigt.

Hvormeget vilde ikke en Nutids Forsker give for at kunne have kastet et Blik paa denne Scene, seet dette Billede grebet ud af Datidens Liv, saa ligt og dog saa forskjelligt fra vort, betragtet nærved disse Personer, hver især mærkelige, for første og sidste Gang samlede paa dette classiske Sted, hørt deres Samtale, faaet Vished om det dunkle Punkt, hvor Tyge Brahes Hustru var, om hun som anerkjendt Hustru tronede ved Bordet eller som et Tyende, hvorom man nødigt talte paa en

Dag som denne, var skjult eller dog i Kjøkkenet, betragtet den lille vævre Hofnar, der sikkert har været tilstede, om end Husmoderen maatte staae ude, seet Prindsens Glæde, hørt Tyge Brahes Indfald og Gjæsternes Latter, hvortil Uranienborgs Disciple, som vare listede hen under Vinduerne, lyttede opmærksomt nedenfra med tørre Munde, beskuet hele det brogede Liv, hvortil Sommerstuen den Dag var Vidne, fornummet denne underligt blandede Lyd af Gjæsternes Munterhed, Sølvbægernes dumpe Klang, naar de stødtes sammen, de uvante Tjeneres Puffen paa Stolene med de store Bakker, Spilledaasernes Toner og de store døsige Hundes Snorken ved Kaminen, seet hele dette levende Billede belyst af den smilende Sommersol, hvis Straaler spillede paa vante Vis paa det tavlede Gulv og Sundets Bølger derude.

Men ak, vi maae nøies med Mindre. De karrigt tilmaalte Beretninger forbigaae alt Dette, som vel var for dagligdags til at omtales eller i hvert Fald overlodes til Læsernes egen Indbildningskraft at udfylde, og meddele os kun et Par Træk, uden saa meget som at tilføie, paa hvilket Punkt de høre hjemme. Vi faae da selv at føie dem ind, hvor de synes bedst at passe.

At bryde op lige ovenpaa Maaltidet stred ligemeget mod almindelig Høflighed og Hensynet til det personlige Velbefindende. Der blev altsaa et Ophold mellem Bordet og Afreisen. Dette tomme Rum vilde i Nutiden sikkert være blevet udfyldt med Nydelsen af Cigarernes Glæder, men Datiden kjendte intet sligt fælles Foreningspunkt, og det er derfor rimeligt, at det i Forveien noget blandede Selskab, hvis Tryk var hævet ved Vinens Magt, nu har opløst sig i Smaagrupper. Man tager derfor neppe Feil, naar man henlægger den Samtale mellem Christian den Fjerde og Tyge Brahe, der blev Blomsten af Besøget, til netop dette Tidspunkt. Hak Ulfstand og Peter Munk have vel samtidig staaet i en Vindues-Fordybning og faaet sig en hjertelig Latter, enten over Narrens Vittigheder eller over Hak Ulfstands Skumlerier over Vært og Værtinde; thi gabmundet var han, hvis man ellers skal troe Dronning Sophie. Til hvilken Gruppe Jørgen Rosenkrands har sluttet sig, om han har lagt en Dæmper paa Regjeringsraadernes Munterhed eller som stum Tilhører ægget de to Andres Veltalenhed, lader sig ikke paa Forhaand afgjøre.

Altsaa, Tyge Brahe fik Leilighed til i Ro at underholde sig med sin kongelige Gjæst. Blandt de Fag, hvori Christian den Fjerde nød Undervisning, havde han altid særligt interesseret sig for Krigsbygningskunst, Søfarts-Theori, Skibsbygning og Vandbygningskunst; han var hjemme deri ud over sin Alder. De samme Videnskaber laae indenfor Tyge Brahes Omraade, som strakte sig langt videre end til den blotte Astronomi og omfattede anvendt Mathematik under alle Former. Hvad Under da, at deres Samtale hurtigt kom ind paa disse Emner, og at den holdtes ved Lige ved mere end blot Barnets Lyst til at vise sig og den Ældres Høflighed eller Griben af Leiligheden til at prøve den Unges Kundskaber. Der var en skjult indre Forstaaelse mellem Begge, een fælleds Drift besjælede dem og rev dem hen, saa Prindsens Spørgsmaal bleve forstandigere og Tyge Brahes Svar mere klare og fyldige. Heller intet Under, at de syntes godt om hinanden; de taltes jo ved, ikke som Prinds og Lehnsmand, eller Gjæst og Vært, men som to ligestemte Sjæle, hvis Aldersforskjel svandt, saa den Unge blev gammel, og den Gamle blev ung i den fælleds Begeistring.

Resultatet af Samtalen var, at de fyldtes af gjensidig Beundring for hinanden. Det aandelige Udbytte var altsaa tilfredsstillende, men ogsaa det materielle blev betydeligt for Tyge Brahe. Under Samtalen ytrede nemlig Christian den Fjerde — sikkert efter forudgaaende Aftale med Niels Kaas — at det vilde glæde ham, om Tyge Brahe vilde lade sine Kundskaber blive frugtbringende paa en ny Maade: ved at modtage unge Mennesker til Oplæring i theoretisk Sømandskunst og overhovedet den Del af Mathematiken, der havde Anvendelse paa Søvæsnet. Herfor tilsagde han ham 1640 Kroner (400 gamle Daler) aarlig, og desuden 500 Kroner om Aaret til Underhold for hver Discipel.[1]) Hvor kjærkomment dette Tilbud var, vil forstaaes, naar det erindres, at Tyge Brahe netop Maaneden forud havde mistet en tilsvarende Indtægt, som han indtil da havde nydt af Øresunds Tolden; ganske vist havde han faaet en Forlehning isteden, men et Spørgsmaal, om han ikke havde haabet at beholde begge Indtægter.[2]) Dette Haab blev i hvert Fald nu opfyldt. Det forøgede Arbeide

1) Slange: Christian den Fjerdes Historie. I, 63.
2) Friis: Tyge Brahe. S. 200—201.

havde ikke stort at sige for Tyge Brahe, hvem Undervisning ikke faldt besværlig, og som desuden havde et godt Greb paa at tage Brug af sine Disciple til begge Parters Nytte; Pengene til Underhold vare rigeligt anslaaede, Plads var der nok af, efter at Stjerneborg var anlagt og 8 nye Smaaværelser indrettede under Kuppelstuen paa Uranienborg; fra hvilken Side saa Sagen blev betragtet, var Tilbudet behageligt, lige ærefuldt og fordelagtigt.

Under Prindsens og Tyge Brahes Samtale var Tiden løben; der maatte tænkes paa Opbrud, om man skulde være tilbage Klokken henad tre i Hørsholm. Om dette Punkt var der neppe nogen Meningsforskjel blandt Ledsagerne, og Christian den Fjerde var for vant til at lystre, til at han skulde driste sig til nogen Indsigelse, selv om Opholdet forekom ham for kort.

At det forekom ham saa, har han imidlertid meddelt paa den eneste Maade, der stod til hans Raadighed. I sin Stilebog har han den følgende Dag givet en Beretning om Turen og endt sin Fremstilling ligesom med et kort, forbitret Ryk: «Jeg vendte tilbage til Hørsholm længe før Nadver». Hvor irriteret denne Slutning kommer,

kan bedst sees af, at en senere Udgiver af Stilebogen[1]) har følt sig stødt ved Udtrykket og ment, at der maatte være udfaldet et »ikke«. Muligt at Udtrykket ogsaa i sin Tid har stødt Hans Mikkelsen, i saa Fald har det dog vist kun opfyldt sin Hensigt.

Den korte Tur var til Ende, næste Dag begyndte atter Prindsens vante Sysler. Men Udbyttet af Besøget var for Christian den Fjerdes Vedkommende altfor rigt, de modtagne Indtryk for dybe, til at de atter kunde udvidskes. Inderst i hans Sjæl slumrede fra Barn af en Tilbøielighed til at skabe noget Stort, give Form og Udtryk til noget Sindrigt, Mærkeligt, paa engang Smukt og Nyttigt. Denne Tilbøielighed var bleven mægtigt vakt og næret ved dette Besøg. Tyge Brahes Betydning som Astronom kunde han ikke tilfulde vurdere, men desbedre forstod han sig paa det Værk, der var frembragt i Uranienborg, det architektoniske Hele, den mærkværdige Have, de snildt anvendte Naturkræfter, hele denne Koloni af chemiske Laboratorier, Glaspusterier, Papirmøller, Bogtrykkerier osv. Alt dette havde fyldt

---

[1]) Historisk Tidsskrift II, 3, 302.

ham med Beundring. For først Gang havde han seet et samlet ligeartet Udtryk for det, som han selv havde drømt om engang i Tiden at ville udrette. Uranienborg stod for ham som hans virkeliggjorte Ideal, Tyge Brahe var utvivlsomt Tidens største Mester.

I Christian den Fjerdes Alder og med hans Natur omdannes Indtryk hurtigt til Forsæt. Der er neppe gaaet mange Dage, førend han har fattet sin Beslutning. Han vilde frembringe noget endnu mere Storartet end Uranienborg. Hvorledes det skulde være, var ham endnu ikke klart, men Ingen skulde nogensinde have seet noget saa Deiligt, saa Snildt, saa Udtænkt. Alt hvad der var fra hans Faders Tid, Uranienborg, Frederiksborg og hvad alle disse Slotte hed, skulde træde i Skygge, de skulde vige, glemmes og synke ned for det storartede Nye, som han skulde skabe. Beslutningen stod der, men Billederne vare uklare, som store lysende Skyer svævede de forbi hans Tanke, blændende, med ubestemte Omrids. Hvad var det heller andet end Drømme, Barnedrømme som saa meget Andet. Stundom varsle dog Barnets Drømme om den Voxnes Daad.

Ogsaa paa Tyge Brahe havde dette Besøg gjort et stærkt Indtryk, stærkere maaske end han vilde være ved. Forgjæves afførte han sig atter sin Høitidsdragt, gjemte Guldkjæden og syntes igjen den Gamle; i hans Indre var der Høitid endnu, hans vante, satte Værdighed var kun et skjulende Dække. Thi hvad havde ikke dette Besøg skaffet ham? Han havde haabet at træffe en ung Konge, der ikke vilde være ham og hans Værk ugunstig, haabet et blot nogenlunde beroligende Svar paa det Spørgsmaal, som nu i aarevis havde pint ham, om hans og Uranienborgs Fremtid. Og hans dristigste Forhaabninger vare blevne overtrufne. Denne unge Konge var ikke et blot ungt Skud, der endnu kunde bøies, en Yngling, der muligt kunde bevæges til at frede om Uranienborg, nei, han var fuldmoden og han havde forstaaet og skattet Tyge Brahes Værk som ingen Anden. Frederik den Anden havde været en mild Herre, halvt instinktmæssigt havde han støttet Tyge Brahe; men her var mere end Frederik den Anden. Hvilken Fremtid maatte ikke den astronomiske Videnskab gaae imøde under en Konge, der som Christian den Fjerde selv havde videnskabelig Sands, Øie og Hjertelag for hvad der

krævedes. Uranienborg vilde blomstre op herligere end tilforn, dets Storhed var ikke længere knyttet til Tyge Brahes korte Levetid, naar han ikke var mere, skulde hans Børn tage hans Gjerning i Arv, den skulde trives for dem som for ham, fredet af den unge Konge, og paa disse Steder skulde de Slægt efter Slægt dyrke Astronomiens hellige Kunst. Saa havde han dog havt Ret, da han med profetisk Dristighed lod afbilde paa Stjerneborg blandt Portraiterne af berømte Astronomer en af sin egen Slægt, der kun ønskede Eet: at blive sin store Stamfader værdig.[1])

Mennesket spaaer, men Gud raader. Tyge Brahe formaaede ligesaa lidt at udgrunde Fremtiden af de jordiske Begivenheder som af de himmelske. Han anede ikke, da han hin Aften som sædvanligt steg op paa Uranienborgs Tinde og beruset over hvad Dagen havde bragt, fuld af Haab, fuld af Mod, lod Blikket glide over det dæmrende Landskab, at dette var hans sidste lykkelige Stund. Han anede ikke, at den unge Konge, hvis Besøg idag havde varslet saa godt, skulde begynde sin Regjering med at knuse det Værk, han idag havde

---

[1]) Friis: Tyge Brahe. S. 145.

beundret, i ungdommeligt Overmod vrage Alt, hvad her var frembragt, rydde det, i forfængelig Tro paa det, han selv kunde bringe. Han anede ikke, at før Aarhundredets Stjerne var blegnet, skulde disse Mure være sunkne, Havens Bede en Tilflugt for Tidsler og Nelder, hans Slægt splittet, og han selv en forarmet, landflygtig Døende. Han anede det ikke; og dette var hans største, hans sidste Lykke.

Og Sommernatten laa lun og stille over Hveen, over Sjællands Kyst og Sundets sagte skvulpende Bølger. Taagerne leirede sig om Skovene ved Hørsholm, hvor nu den unge Konge sov sødeligt. Dagskjæret bevægede sig langsomt i Horizonten mod Nordost, op forbi Kronborg. Stjernerne blinkede stille, smilede ned til Drømmeren paa Hveen, som de smile endnu til os, nu da hin Slægt, som dengang færdedes, forlængst er Støv, og intet uden Navnet tilbage af Uranienborg.

